

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09999

EYGENE ERD

Isaac Raboy

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א. ראבאָי

געקליבענע ווערק

ווילנע—1928

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

א. ראבאָ'י

אייגענערעד

(ראָמאַן)

ווילנע - 1928

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

A. Raboj — „Ejgene Erd“

Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

עס איז געווען א נאכמיטאג אין ווינטער פון ... 18.
 דאָס שטעטל פ. אין דער בעסאָראַביע איז געווען איינגעקענען אין
 שניי. די וועגן אין די גאסן זענען געווען פאַרשאַטענע און דער שניי גלאַט,
 איינגעפרוירן און גרוי.

די קליינע הייזער זענען געווען אַרומגעוויקלט מיט שניי, אַרום די
 הינטערשטע טיילן פון זייערע ווענט, און אויך באַדעקט מיט שווערע שניי-
 היטלען אויף זייערע הילצערנע דעכער. די שניי-היטלען אויף די דעכער
 זענען געווען שוואַרץ פון דער סאַזשע און רויך, וואָס האָט געהאַלטן אין
 איין פּאַלן פון די קוימענס.

פון אַלע קוימענס האָבן זיך געהויבן זיילן רויך.
 עס האָט געשמעקט מיט דעם ריח פון ברענענדיק שטרוי און
 האַלץ.

די קליינע פענצטער פון די הייזער האָבן זיך אָנגעטון מיט אַלערליי
 פּראַסטיקע געמעלערייען.

די זון האָט קאַלט און שטעכיק געקוקט אויף דעם סקאַס פון באַרג,
 אויף וועלכן דאָס שטעטל איז געהאַנגען.

איבער דער ברייטער פּאַסט-גאַס האָט זיך פאַמעלעך געגליטשט אַ
 פיר-עקעדיק-אַנגעלאָדענער שליטן מיט שטרוי. צוויי גרויע גרויסע אַקסן
 האָבן דעם שליטן קוים איינגעהאַלטן, און געדרייט מיט זייערע העלזער,
 אז דער יאַרמאַ זאָל זיך נישט אַראָפּגליטשן און אַנטלויפן מיט דעם לאַ-
 דעכץ שטרוי.

בא דער זייט פון די אַקסן איז געגאנגען אַ מענטש אינגאנצן
אייגעוויקלט אין פעלצענע קליידער. די פיס אין גרויסע שטיוול און
די שטיוול געוויקלט אין גראַבע זעק און מיט שטריקלעך אַרומגע-
בונדן.

אַלע מאָל האָט זיך געהערט, ווי אַ טיר עפנט זיך מיט אַ סקריפּ. עס
האָט זיך דאָ און דאָרט באַוווּן אַ פעלצן היטל, אַ פאַרוויקלטער האַלז
באַגלייט מיט אַ הייזעריק קול:

— איי, מאַי. (איי, דו) וויפיל קאַסט דער שליסן שטרוי?
— שינש לעיי! (פינף לעיי!) — איז געקומען אַן ענטפער פֿון דעם
אייגעוויקלטן מענטש, וואָס איז געגאנגען לעבן די אַקסן מיט דעם וואָגן
שטרוי.

דער שליסן מיט שטרוי האָט זיך אָפגעשטעלט אויף דעם ליידיקן
פלאַץ, האָס איז געווען באַדעקט מיט אייגעפרוירענעם שניי. אין דער מיט
פון פלאַץ איז געשטאַנען אַ לאַנגער סלופ מיט אַן אַנדערן סלופ איבער
זיך אַריבערגעוואָרפן און מיט אַ וואַסער-שעפער באַ איין עק, און אַ גרויסן
שטיין באַ דעם אַנדערן עק.

דאָס איז געווען די שטאַט-קרעניצע. אַרום און אַרום דער קרעניצע
האָט געבלאָנקט אַ ראָד פון אייז.

אייגעוויקלטע פּערזאָנען מיט קליינע שטיקלעך פּנימער, אַרויסגעדעקט
פון די פעלצן און שאַלן אַרויס, וואָס מען האָט גישט געקענט וויסן צי
דאָס זענען מענער אָדער פרויען, האָבן געשעפט וואַסער פון דער קרעני-
צע. דער סלופ האָט זיך אַלע מאָל אַריינגעבויען, סקריפענדיק מיט זיין
שעפער אין דער טיפער קרעניצע. די פּערזאָן האָט אַ כאַפּ געטון דאָס
ביסל וואַסער אין איר קאַן אַריין און אַנטלאָפן, סקריפענדיק איבער דעם
פאַרפרוירענעם שניי.

דער מאַן, וואָס איז געשטאַנען באַ דעם שליסן מיט שטרוי האָט
גענומען ביידע הענט אין דער ברייט און מיט זיי געקלאַפט אין זיינע
זייטן אָפּ און אויף.

פון דעם אַנדערן עק פאַסט-גאַס איז אויסגעוואַקסן אַ שוואַרץ
פּינטל.

פאַמעלעך איז דאָס פּינטל געוואָרן וואָס אַ מאָל אַלץ גרע-

סער.

א מענטש איינגעוויקלט אין א פעלץ און אין שאַלן. די לאַנגע גרויע באַרד איז געלעגן פון אויבן-אויף און דער שפיץ פון דער נאָז האָט אויך אַ רויטער און פאַרפרוירענער אַרויסגעקיקט פון הינטער דעם פעלצענעם היטל. אין זיינע באַהענטשקעטע הענט האָט ער געטראָגן אַ שטעקן מיט פיפקעלעך. ער איז געגאנגען אין דער מיט גאס, קלאַפנדיק מיטן שטעקן איבער דעם איינגעפרוירענעם שניי און אויסגעזונגען מיט אַ טרויעריקער, וועקנדיקער שטימע:

— יידן, זייט וויסן, אַז היינט אויף דער נאַכט איז אַן אסיפה אין דעם גרויסן קלויז. מען וועט אויסטיילן ערד. יידן, קומט און נעמט ערד אומזיסט!

איבער דער גאַנצער גאס האָט געקלונגען זיין שטים. מען האָט גע-עפנט טירן, אַרויסגעשטעלט פעלצענע היטלען און האַלבע פנימער און מיט אַ סקריפּ צוריק פאַרמאַכט די טירן.

— יידן, קומט נעמען ערד! — האָט דער אויסרופער געשריגן אי-בער אלע גאסן.

נאַכדעם איז געוואָרן טונקעלער און טונקעלער. די זון איז פאַר-גאַנגען. די קיימערס האָבן פון זיך אַרויסגעלאָזט לאַנגע זיילן רויך. עס איז געוואָרן וואַרעמער און היימלעכער פון דעם, וואָס אין די פענצטער האָבן זיך באַוויזן קליינע אַפשיינען פון די לאַמפּן.

אין דעם גרויסן קלויז, זענען אלע צוועלף פענצטער אין אלע זייטן פון מזרח-וואַנט, מעריב-וואַנט און צפון-וואַנט, געווען ליכטיק פון די בליץ-לאַמפּן.

נאָך מנחה און מעריב איז דער עולם געוואָרן אַ ביסל געדיכטער. וואַרעם איז געווען אינעווייניק אין קלויז. דער עולם איז געווען צעוואָרפן אין רעדלעך איבערן גאַנצן קלויז.

דער שמש האָט געטון אַ קלאַפּ אין טיש מיט דער האַנט:

— יידן, היינט אויף דער נאַכט וועט מען אייך טיילן

ערד!

נאַכדעם איז געוואָרן אַ ביסל שטיל און באַלד האָט זיך דאָס גערעדעריי אָנגעהויבן, אַזוי ווי רעדער אין אַ וואַסער-מיל, צו דרייען.

- וואָס איז דאָס פאַר אַן ערד?
 - ווער טיילט ערד?
 - וואָס הייסט מען וועט געבן ערד?
 - ווו וועט מען נעמען ערד?
 - עס איז פאַרהאַן גענוג ערד אויף דער וועלט!
 - פאַרהאַן?
 - וואָס דען האָסטו געמיינט, אַז עס איז נישטאַ?
 - הע, איך ווייס, אָבער ווער, וואָס, ווען?
 - מיר וועלן באַלד הערן און זען.
 - שוטה, ווער וועט דיר געבן ערד אומזיסט?
 - נישט אַזא שוטה, ווי דו!
- אָווינע און אַנדערע שמועסן האָבן זיך געטראָגן אין דער לופט.

דער קלויז איז געוואָרן אָנגעפילט מיט מענטשן. דאָ אין דער וואַרע-מער לופט האָבן זיי ערשט אָנגעהויבן זיך אַרויסצוטיילן איינער פון דעם אַנדערן. גרויע בערד, שוואַרצע האָר. מען האָט פון זיך אַראָפּגעוואָרפן די פעלצן, שאַלן, אויך צעקנעפּלט די קאַלנערס פון די העמדער און די שמויסע-נע היטלען אַרויפגערוקט הויך איבער די שטערנס.

עס האָט זיך צעעפנט די טיר ברייט. פריער האָט דער פּראָסט געטון אַ שפּרינג אַריין, אַזוי ווי אַ קנויז רויך. נאָכדעם איז אַריין אין קלויז דער רב, באַ וועמען עס האָט נאָר אַרויסגעשטעקט דאָס קליינע שוואַרצע בערדל פון שאַל אַרויס. מיט דעם רב זענען געקומען ר' ישראל גאַלדשטיין און דער לערער נאַקמאַן.

עס איז, אַזוי ווי פון הינטער דער ערד, אויסגעוואַקסן אברהם דער קהלשער אַלטער בחור. ער האָט זיך געשטופּט, מיט ביידע עלנבויגנס וואַרפנדיק אין דעם געדראַנג פון עולם, און געמאַכט אַ וועג פאַר דעם רב מיט די צוויי אָנגעזעענע באַגלייטער.

דער קנויז מיט מענטשן האָט געטון אַ כאַפּ דעם רב. עס האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען: „מאַכט אַ וועג! מאַכט אַ וועג!“

אַ ביסל שפּעטער איז שוין דער רב געזעסן, אין זיין זיידענער קאַפּאַטע, אויף דער בימה אַנטקעגן דעם ארון קודש. פון איין זייט איז אויך געזעסן ר' ישראל גאַלדשטיין, וועלכער איז געווען דער שענסטער

ייד אין שטעטל. פון דער אנדערער זייט איז געזעסן נאקמאן, דער
לערער, און עפעס געשמועסט, איינבייגנדיק זיך נאָענט צו דעם
רב.

אברהם, אַ הויכער, מאַסיווער בחור, מיט אַ מאַדנע באַוואַקסן פנים,
וואָס ערטערווייז זענען באַ אים געווען אויסגעפליקט די האַר פון זיין
בערדל און מיט דעם דאָשיק פון זיין הימל אויסגעדרייט אויף אַ זייט,
איז אַרומגעשווימען צווישן עולם, קלאַפנדיק מיט זיינע עלנבויגנס
האַט ער זיך געמאַכט אַ וועג. ער איז געווען הייזעריק און אַ מען האָט
אים געפרעגט, וואָס עס וועט דאָ איצט געשען, האָט ער מיט פּעס און
מיט אַ הייזעריקער שטים אָפּגעענטפערט, אַז מען זאָל וואַרטן, הערן
און זען און שווייגן, אַ נישט וועט ער אַרויסטרייבערן די קישקעס פון
זיין...

פאַר אברהמען האָט מען מורא געהאַט. ער איז געווען דער קהלשער
קאַכלעפל, ווי מען האָט אים אין שטעטל גערופן. וווּ עס זענען געווען
צוויי, איז ער געווען דער דריטער. קיין סודות איז פאַר אים נישט געווען.
נאָך איידער עס איז צו דעם רב אָנגעקומען דער בריוו וועגן דער ערד, האָט
שוין אברהם געוואוסט, אַז מען וועט שענקען יידן ערד. ער איז געווען דער
ערשטער, וועלכער איז געלאָפן צום לערער נאקמאן אָנזאָגן די גוטע בשורה.
פון דעם לערער איז ער געלאָפן צום גביר פון שטעטל ר' ישראל גאָלד-
שטיין.

איצט איז ער געווען אויף דעם העכסטן שטאַפל פון זיין באַרוף.
זיין שטערן איז געווען פאַרשוויצט און זיינע גרויע אויגן זענען געוואָרן
גרויס און בייז.

דער רב איז געזעסן און זיך געגלעט זיין בערדל. אויף זיין
בלייך, דין פנים האָט געשיינט אַ שמיכל. ער האָט אַלע מאָל אַ
הייב געטון די אויגן אונטער זיין שטערן און געזאָגט צו זיך אַליין:
באַ!

רב ישראל גאָלדשטיין האָט זיך אויפגעשטעלט, ביידע הענט
פאַרשטעקט אין דער קאַמוויל, וווּ איבער דער גאַנצער ברייט איז גע-
האַנגען אַ שיינע, גאָלדענע קייט. ער האָט געזאָגט זייער פאַמעלעך און
שווער:

— איך בעט די יידן, אז זיי זאלן שווייגן, ניעט פון מיין כבוד, נאָר פון דעם כבוד פון אינזער ליבן רב.

אין קלויז איז געוואָרן אַ גערודער. עס האָבן זיך געהערט אויכ־ געשרייען „שאַ“ „שיש“ און דאָ און דאָרט האָט מען געהוסט. ס'איז באַלד שטיף געוואָרן.

— שמואל חזן איז דאָ צווישן עולם? — האָט דער גביר גע־ פרעגט.

— דאָ. אָט איז ער. אָט דאָרט באַ אַ אַט ער זיך — האָט מען אָפּגע־ ענטפערט פון אַלע זייטן.

— ר' שמואל, איך בעט איר זאָלט אזוי גוט זיין און צוקומען נע־ טער — האָט דער גביר געזאָגט — און זאָגט פאַר דעם עולם אַ קאָפיטל תהילים.

— יאָ, יאָ, זיכער. פאַרוואָס נישט. אז שוין יאָ דערלעבט. מען באַדארף נישט פאַרגעסן אין גאָט. אַ קאָפיטל תהילים. אַ קאָ־ פיטל תהילים! — האָבן זיך געטראָגן אויסגעשרייען פון אַלע זייטן.

באַלד האָט אברהם, דער קהלשער קאַכלעפל, געטראָגן אין זיינע שטאַרקע הענט, הויך איבער זיין קאָפּ, דעם חזן ר' שמואל. ער האָט אים צוגעבראַכט נאָענט צו דעם ארון קודש; זיין אוועקגעשטעלט פאַרן רב.

שמואל חזן האָט זיך געטרייסלט און מיט אַ פינגער געטון זיך אַ שנעל אינם ביינדר פון זיין לאַנגן האַלז. — הייזעריק, ר' שמואל? — האָט דער רב געפרעגט און גע־ שצייכלט.

— ניין, נישט הייזעריק, רבי, איך בין טרוקן אין מיין גומען — האָט שמואל חזן געזאָגט און געמאַכט פון זיין האַנט אַ פויסט און אים צוגעטראָגן צו זיין מויל.

ר' ישראל גאַלדשטיין האָט באַפוילן מען זאָל גיין און ברענגען וויין. פאַרבייסנס און געזאָגט:

— מיר וועלן טרינקען און צובייסן. אָבער פריער זאָל דער חזן זינגען אַ קאָפיטל תהילים, אזוי ווי ער קאָן.

שמואל האָט זיך אוועקגעשטעלט, אַ הייב געטון זיין קאָפּ אינדער־

היך און מיט דעם גראָפן פינגער פון זיין רעכטער האַנט האָט ער אונט-
טערגעשפּאַרט דעם גאַרגל און אָנגעהויבן צו זינגען. די ווערטער „וארץ
נתן“ האָט ער געדרייט אי אַהין אי צוריק און געטיילט מיט דער האַנט
צו די מענטשן אין קלויז.

נאָכדעם האָט זיך אויפגעשטעלט נאָקמאַן דער לערער. אַ שמאַלער,
מאַנערער יינגערמאַן מיט אַ גלאַט ראַזירט פנים. פון זיין ווייכן, ברייט-
בריימיקן, שוואַרצן היט האָבן זיך אַרויסגעשפּאַרט געקרייזלטע האַר. זיינע
דאַרע, פלייכע הענט האָבן געציטערט. ער האָט אויסגעלייכט די גרויסע
בויגנס באַשריבן פאַפיר און אָנגעהויבן צו לייענען. אין קורצן האָט זיך דער
בריוו אַזוי געלייענט:

„הויכגעלערנטער רב און זיינע געטרייע יידן!

מיין שיינע און איידעלע פרוי, די באַראָנעסע און איך, נאָכ-
דעם, ווי מיר האָבן עס גוט איבערגעטראַכט, האָבן געפונען אַ
וועג, ווי אַזוי צו באַלייכטן אונזער לעבן דאָ אויף דער וועלט
און אויך דאָס, נאָך-דעם לעבן, אויף יענער וועלט. מיר האָבן
געקויפט אַ סך לאַנד אין אַמעריקע. אַמעריקע איז אַ פרייע
מדינה. נישטאָ דאָרט קיין האַס צו יידן. מיר האָבן דאָס לאַנד
צעטיילט אין שטיקער, צו 15 אַקער אויף אַ חלק. איר וועט
באַקומען 15 אַקער לאַנד, אַ הויז מיט אַ שטאַל, קעלער און ברוי-
נען. אַ פערד און וואָגן. מאַשינען און וריעה צום פאַרווייען. אויב
איר ווילט קומען, יידן, טאָ קומט און ברענגט אייך מיט אייער
רב, שוחט, חזן און דאָס ביסל געלט, אויב איר האָט. אויב נישט,
באַדאַרפט איר גאַר קיין געלט נישט, ווייל אונזער מענטש וועט
קומען און אייך איבערפירן בשלום קיין אַמעריקע. און וועט אייך
באַזעצן אויף דעם לאַנד און אייך ווייזן, ווי אַזוי אָנצוהייבן דאָס
נייע לעבן פון אַ פריער אויף זיין אייגן לאַנד.“ — אונטערגע-
שריבן פון באַראָן הירש.

— ווי גרויס איז אַן אַקער לאַנד? — האָט איינער פון עולם אויסגע-

שריגן.

— אַן אַקער איז אַזוי גרויס ווי אַ דעסיאַטין — האָט דער לערער

נאקמאָן זיך געווישט זיין שטערן — עס איז גענוג ערד, 15 אָקער יעדן ייד.

— איך וועל פאַרוייען קאַרטאָפֿלעס! — האָט עמעצער אויסגע- שריגן.

— טאַבאַק איז בעסער! — האָט אַן אַנדערער אונטערגע- כאַפט.

— אַ וויין-גאַרטן, מיין אייגנס — האָט אַ דריטער מיט זיינע אויגן געגלאָצט — אַ וויין-גאַרטן!

דער לערער נאקמאָן האָט איבערגעלייגט די פאַפירן און גע- זאָגט:

— פֿרייען מעגן מיר זיך אַלע, אָבער לאַזט אייך הערן. איך האָב נאָך נישט געענדיקט. דאָ האָט מען אונז צוגעשיקט אַ באַשרייבונג, ווי אַזוי די ערד איז. ווילט איר הערן?

— מיר ווילן ערד! זאָל זיין ערד! ערד איז ערד! — האָבן זיך געטראָגן פֿון אַלע זייטן אויסגעשרייען.

נאקמאָן האָט נישט געקענט אַריבערשרייען דעם געפילדער פֿון די פֿאַרזאַמלטע, דערפאַר האָט ער זיך אַוועקגעזעצט און געלייענט פֿאַר דעם רב די איבעריקע פאַפירן. דער רב האָט געשאַקלט מיט זיין קאַפּ און מיט דעם שוואַרצן בערדל און געשמייכלט מיט זיין בלייך פֿנים.

עס האָט זיך צעבראַלט די טיר פֿון דעם קלויז, אברהם איז אַריין מיט ביידע הענט אינדערהייך אויפֿגעהויבן. אין ביידע הענט האָט ער גע- האַלטן צוויי פֿלעשער וויין.

— יידן, נאַט אייך וויין! איר וועט טרינקען איבער אַ יאָר אייער אייגענעם וויין אויף אייער אייגן לאַנד פֿון אייערע אייגע- נע וויין-גערטנער, וואָס איר וועט אַליין אויסטרעטן. שרייט אַלע אַמן!!

אין קלויז איז געוואָרן אַ גערודער. דער גאַנצער עולם האָט זיך צעטיילט אין בינטלעך. מען האָט געשמועסט אין דער שטיבל און אינדער- הייך. „וויין“, „ערד“ איז געווען דאָס איינציקע, וואָס מען האָט געקענט קלאָר הערן.

אברהם האָט זיך אַוועקגעשטעלט מיט ביידע פֿלעשער וויין באַ

דעם שלחן, נישט געלאזט קיינעם אנרירן דעם וויין, פון די קעשענעס
האָט ער אַרויסגענומען אַ גלאָז און עטלעכע פאַפּשאַיענע פּלעצלעך.
ער האָט אָנגעהויבן אויסצוטיילן יעדן אַ ביסל וויין און אַ שטיקל
פּלעצל.

מיט דעם ביסל וויין באַנעצט דעם גומען, האָט מען ערשט באַקו-
מען אַ געפיר צו טרינקען נאָך וויין.

אברהם האָט געקאָרגט און געטיילט צו ביסלעך. אַז עס איז אויסגע-
גאַנגען דער גאַנצער וויין פון ביידע פּלעשער, האָט ער געטון אַ מאַך
מיט ביידע הענט:

— נישטאַ מער קיין וויין. אַליין נישט פאַרוכט. זאָל עס נעמען אַ
כאַליערע.

— וויין! וויין! — האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען.

— דאָס הייסט געטרונקען וויין?

— מיט דער צונג געטון אַ לעק און נישטאַ מער.

דער שמש האָט געטון אַ קלאַפּ אין טיש און אויסגע-

רופן:

— איך בין מודיע, אַז אונזער גביר ר' ישראל האָט אייך, יידן,
עפעס צו זאָגן.

עס איז געוואָרן שטיף.

ר' ישראל גאַלדשטיין האָט געשמייכלט, זיינע אויגן האָבן גע-
גלאַנצט און אַרומגענומען אַלעמען. און מיט זיינע הענט האָט ער גע-
מאַכט אַ באַוועגונג אין דער לופט, אַזוי ווי ער וואָלט עפעס צונויפגע-
זאַמלט:

— איך וויל הערן צי איר אַלע יידן ווילט זיך פאַרשרייבן. ווילט

איר אַלע נעמען ערד? שרייט אַלע אויס אין איין קול!

— מיר ווילן ערד! — האָבן אַלע מיט איין מאָל געטון אַ

ברום.

— אויב אַזוי, זאָלט איר וויסן זיין, אַז איך אַליין, כאָטש מיר גייט

דאָ נישט אַזוי שלעכט, דאַכט זיך, אַז איך בין אַ שטיק פּאַסעסאַר, אַ
גאַנצער קנאַקער, וויל איך פונדעסטען אויך גיין מיט אייך אַלע.
איך פאַרשרייב מיין נאָמען דער ערשטער אויף דער ליסטע. און איך לאָז
אייך וויסן, אַז פון היינט אָן און ווייטער, איז מיין הויז אָפן פאַר אייך.

ווער עס וויל, זאל קומען און זיך פארשרייבן. מיר האָבן צייט צוויי
וואָכן, דערפאר זאלט איר זיך איילן צו זיין פון די ערשטע. און איצט
זאל זיך גיסן וויין אין די גאסן! דאָדי שענקער! גיב וויין, אויף מיין
זשבון.

דאָדי שענקער, אַ ייד אַ רויטער, מיט רויטע האָר אויף זיין קאָפּ
אין הענט, האָט זיך געטון אַ קראַץ אונטערן אויער און געפרעגט צי מען
וויל זיסן וויין אָדער מען וויל וויערן וויין, און אויב מען וויל אויך פאַסט-
ראַמע אָדער געפילטע קישקע מיט קנאָבל.

— פון דעם וויערן וויין! — האָבן זיך געהערט עטלעכע שטימען
מיטאמאָל.

— זאל זיין פאַסטראַמע און עטלעכע קישקעס מיט קנאָבל, — האָט
ר' ישראל געזאָגט — זשאַלעווע נישט. איך בין נישט אזוי רייך ווי באַראָן
הירש, אָבער פּרענג אויף מיין חשבון אַ סך פאַרבייסן, עס זאל זיין וואָס
צו עסן און צו טרינקען.

אברהם האָט אוועקגעטרייבן דעם עולם פון די טישן, וועלכע זענען
געשטאַנען באַ די הרובעס. די טישן צונויפגערוקט און זיי אוועקגע-
שטעלט אין דער לענג איינער לעבן אַנדערן. זיי אַרומגעשטעלט מיט לאַנגע
בענק.

דער רב האָט געוואָלט אַהיימגיין, זיך געבעטן באַ דעם עולם, אַז
ער איז אַ חלוש און קען נישט זיין וואָך אזוי שפעט אין דער נאַכט.
מען האָט אים נישט געהערט און מיט געוואָלט אוועקגעזעצט אויבן-אָן.
נאָענט באַ דער רעכטער האַנט פון רב איז געזעסן ר' ישראל גאָלד-
שטיין.

צוויי יידן האָבן געטון אַ כאַפּ דעם לערער נאַקמאָן. ער האָט זיך
פון זייערע הענט געריסן און זיך געבעטן, אַז זיי זאלן אים נוי נישט
צונויפקוועטשן.

— איך וועל זיך אליין אַנידערזעצן, לאַזט מיך פריי, — האָט נאָ-
מאָן, בלאַס ווערנדיק, געטרייסלט מיטן קאָפּ.
די צוויי יידן האָבן אים אָפּגעלאָזט.

נאַקמאָן האָט זיך אוועקגעזעצט באַם טיש. ער האָט געמאַכט אינ-
טינקטיוו אַ באַוועגונג, אזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אַראַפּעמען זיין היטל,
אָבער זיך דערמאַנט, אַז ער איז אין אַ קלויז.

זיין פנים האָט זיך אָנגעהויבן רוסלען. ער האָט באַקומען פחד : שוין לאַנג, אַז ער איז אין אַ יידישן קלויז נישט געווען. טאַמער פּאַלט איין ר' אַרקען אויף אים איצט אַנצופאַלן, און ער וועט אים בעמען פאַר-וואַרפן, אַז ער איז אַ פושע ישראל און אַז מען טאָר אים נישט אַריינלאָזן אין אַ יידישן הויז.

ר' אַרקע איז טאַקע אַרומגעגאַנגען איבער דעם קלויז אין דער לענג און אין דער ברייט מיט ביידע הענט אין גאַרטל פאַר-שאַעקט. זיין גרויסע, שווערע נאַז איז געווען רויט און זיינע אויגן בייז.

דערווייל האָט מען געפראַכט צו טראָגן גרויסע ביטעלעס מיט וויין. דער גאַנצער לאַנגער טיש איז געוואָרן באַזעצט מיט יידן, אַזוי ווי מיט בינען אַרום דעם סטזלינק. און די יידן, וואָס האָבן נישט פאַרכאַפט קיין אָרט, זענען געשטאַנען אַרום און אַרום.

און ווייל איטלעכער פון די יידן איז געווען אונטער דעם איינפלוס פון דעם בלוטיק-רויטן וויין, וועלכער האָט פון דעם ערשטן גלאָז געטון זיך אַ צע:אַס איבער אַלע גלידער און געמאַכט דאָס בלוט וואַרעם, האָט מען נישט באַמערקט, ווי ר' אַרקע דרייט זיך אַרום איבערן קלויז אַ ברויזער.

וואָס האָט ר' אַרקע געוואָלט?

ער האָט נישט געוואָלט, אַז די יידן זאָלן בעמען ערד. וואָס וועלן זיי, די יידן, טון מיט דער ערד? מען וועט זיי צונועמען פּינדאָנען און אַוועקפירן ערגעץ אין אַ ווייט לאַנד און זיי איינטיילן לאַנד, וועלן זיך די יידן באַזעצן אויף זייער ערד און וועלן פאַרגרעבט ווערן. ר' אַרקע האָט גוט געקענט זיינע יידן. זיי זענען אַזוי אויך געווען פאַרגרעבט, נאָר זיי האָבן פאַרט נאָך געהאַט אַ האַפנונג צו ווערן אויסגעאיידלט. עס איז פאַרט אַ שטעטל. און דאָס שטעטל נעמט זיך פאַוואַלינקע אויסאיידלען. אָבער אַז זיי וועלן זיך באַזעצן אויף זייער ערד, ערגעץ דאָרט, אין דעם ווייטן אַמעריקע, וואָס וועט פון זיי ווערן.

דאָס האָט ר' אַרקע געטראַכט, און עס איז אים געווען שווער דאָס האַרץ. ער האָט דאָס נישט געקענט אַרויסזאָגן, ווייל ערשטנס האָט ער נישט געקענט אַנאַקענגייגן דעם רב, און צווייטנס, האָט ער גלאַט נישט

געוואָלט באַליידיקן אַ גאַנצע עדה יידן. אַזאַ גאַנצע עדה יידן ווילן ערד
אין דער רב אויך מיט זיי, באַדאַרף מען שווייגן.

נאָר אַז דער עולם איז געוואָרן פּריילעך, געשוויצט פון די
געפילטע קישקעס מיט קנאַפּל אין זיך אַ לאַז געטון אַרום טיש מיט
אַ טענצל, האָבן יידן באַמערקט ר' אַרקען. מען האָט לויז גע-
מאַכט די הענט אין אָנגעכאַפט ר' אַרקען אין אים אַריינגעשלעפט אין
ראַד.

— ר' אַרקע איז נאָך נישטער!

— ר' אַרקע האָט נאָך נישט באַנעצט זיינע ליפּן!

אברהם, וועלכער איז שוין געווען אונטערגעטרונקען, און אזוי ווי
זיין טבע, זיך מיט אַיטלעכען אַרומגעכאַפט און זיך צוגעבויגן צו יענעם
און מיט זיין צונג באַלעקט יענעמס פנים, האָט, וואַקלענדיק, אַ לויף געטון
צו ר' אַרקען, אים אַ נעם געטון פון הינטן באַ דער פלייצע און אים צו-
געבראַכט צום טיש.

נאַקמאַן, וועלכער איז שוין אויך אַ ביסל געווען פאַרווישט, האָט אָנ-
געגאַסן אַ גלאַז וויין און דערלאַנגט ר' אַרקען.

— טרינקט, ר' אַרקע, צו דעם מזל פון דעם נייעם יידישן
דאַרף! — האָט נאַקמאַן אויסגעשריגן, מיט דעם טראַפּ אויף די לעצטע
ווערטער.

— איך טרינק נישט קיין יין נסך, — האָט ר' אַרקע פון זיך אָפּגע-
שטופּט דאָס גלאַז וויין. און עס האָט אים באַלד באַנג געטון פאַרוואַס ער
האַט דאָס געזאַגט.

נאַקמאַן איז געוואָרן בלייך, זיך אוועקגעזעצט אויף דער באַנק אזוי
ווי אַ דערשאַסענער.

ר' ישראל גאַלדשטיין האָט געטון אַ הייב אויף די האַנט, געפילט, אַז
זיין האַנט איז שווער, אזוי ווי אָנגעגאַסן מיט בליי, באַלד, באַ זיך אינע-
ווייניק, חרטה געהאַט אויף דעם, וואָס ער האָט געוואָלט טון. ער האָט אָבער
געזאַגט:

— רבי, איר דאַרפט פּסקענען אַ שאַלה, טאַקע שוין דאָ אויפן אָרט,
ר' אַרקע האָט נאָר וואָס געזאַגט, אַז ער טרינקט נישט קיין יין נסך, מיינט
עס, אַז דער וויין איז נסך, און מיר אלע האָבן געטרונקען נסך. וואָס
זשע זאָלן מיר טון?

דער רב האָט זיך פאַרטראַכט, געצופט דאָס קליינע בערדל, נאָכ-
דעם לייכט אַ שמיכל געטון און געזאָגט :

— מיר וועלן פּרעגן אברהמען.

אברהם, וועלכער איז געווען אַ סאַלדאַט באַ פּאַניען, האָט זיך מיט
גרויס שוועריקייט אויסגעצויגן אין זיין גאַנצער לענג, פאַרהויבן די רעכטע
האַנט צום דאַשיק פון זיין היטל און אין זיין אָפן מויל עפעס געדרייט
מיט דער צוונג.

— אברהם, — האָט דער רב געזאָגט — זאָג, איז דער וויין, וואָס
מיר טרינקען איצט, יין נסך ?

— ניקאָג נייעט ! (קיינמאַל נישט !)

עס איז געוואָרן אַ געלעכטער. נאָקמאַן האָט אויך געלאַכט.

ר' אַרקע האָט דערפילט, אַז די פּיאַטעס פון זיינע פּיס בריען. ער
האַט געוואָלט אוועקגיין פון טיש און נישט געקענט. עס האָט אים זייער
באַנג געטון אויף דעם, וואָס ער האָט געזאָגט.

נאָקמאַן האָט נאָכאַמאַל גענומען דאָס גלאַז וויין, עס דערלאַנגט ר'
אַרקען און געזאָגט :

— ר' אַרקע, מיינע וועגן זענען אַנדערע און אייערע וועגן זענען
אַנדערע. אָבער אין דעם לעצטן, איך מיין, דאָרט וווּ די וועגן לאָזן זיך
אויס, באַגעגענען מיר זיך. איצט בין איך מוחל און נעם נישט אָן
אייערע ווערטער פאַר אומגוט. טרינקט.

ר' אַרקע האָט אַ נעם געטון דאָס גלאַז, געזאָגט „לחיים“ באַגלייט
מיט אַ מאָל פון זיין האַנט, און אויסגעטרונקען דאָס גלאַז וויין ביז צום
דנאָ מיט איין שלינג.

ר' אַרקע האָט זיך אָנגעוואַרעמט און געטרונקען ערשטנס דערפאַר,
וואָס ער האָט געקענט די מלאכה פון טרינקען, און צווייטנס פשוט דער-
פאַר, ווייל ער האָט געהאַט אַ פּלל, אַז וואָס מען מען טרינקט, ווערט מען
אַלץ מער פאַרשטענדיקער און מער הערט אויף אינגאַנצן צו רעדן. ווייל
דערדאָזיקער מענטש, וואָס צערעדט זיך נאָך אַ גלעזל וויין, מוז זיין אַ
גרויסער נאַר, שוין אָפּגערעדט. וואָס מען קען אים נישט רופן אַ טרינג-
קער.

ר' אַרקע האָט פשוט געגאַסן אין זיך. נישט פאַרביסן.
די יידן האָבן געטאַנצט, געקלאַפּט מיט די הענט און געזונגען אַלע

איניינעם אויסגעמישטע מאַטיוון. איינער האָט געזונגען אַ וואָלאַך אין אַ צווייטער האָט געצויגן אין זיך פאַרגאַנגען אין אַ פאַרניאַלע. אַ דריטער האָט געשריגן אויף זיינע העכסטע קולות „צאן קדשים“, אין יידן האָבן געענטפערט: „מע-ע-ע“!

אין דרויסן איז דערווייל די נאַכט אַריבערגעלאָפֿן. עס האָט שוין באַלד געהאַלטן באַ ווערן טאַג, ווייל די הענער האָבן געקרייעט. איינער האָט אָנגעהויבן מיט אַ געדרייטן קריי און אַנדערע האָבן אים געענטפערט. אין קלויז אינעווייניק האָט אָנגעהויבן צו ווערן ליידיקלעך. די גאָר ניכטערע און האַלב ניכטערע זענען שוין אַוועק אין זייערע הימען. עס האָט אָנגעהויבן צו ווערן קיל אין קלויז.

די פענצטער זענען געווען באַדעקט מיט פּראַקטיקע ביימער און בלימעלעך.

— קינדערלעך, עס איז שוין צייט צו גיין אַהיים! — האָט ר' ישראל גאַלדשטיין אויסגעזונגען.

נאַקמאָן האָט איצט, אַזוי זיצנדיק, שוין געזעען פאַר זיינע אויגן אַ ברייטן שטח, וועלכער שפּרייט זיך אויף יענער זייט פונם אַקעאָן.

אין דאָס, וואָס ר' ישראל גאַלדשטיין האָט געזאָגט, אַז עס איז שוין צייט צו גיין אַהיים, האָט ווייטער זיך איינגעוועבט אין נאַקמאַנס הלום, אָבער דער גערודער פון פּאַלנדע בענק האָט אים וואָך געמאַכט.

די יידן האָבן זיך איינגעוויקלט אין זייערע פעלצענע קליידער. מען האָט דעם רב אַריינגענומען אין דער מיט, און מען איז אַרויס מיט אַ געזאַנג אין דרויסן.

אַקעגן דעם שטעטל, איבער די אין שניי איינגעהילטע בערג, און אין ווייטן, גרויען, פּראַקטיקן האַריוואָגט, האָט זיך באַוויזן אַ ווייטער פּאַס פון דעם מאַרגן.

2.

דער ווינטער אין דער בעסאראביע איז, אזוי ווי אלע מאָל, געווען אַ
לאַנגער, האָט זיך אָנגעהויבן באַלד נאָך שבת בראשית. אָבער די יידן פון
שטעטל פ. האָבן געהאַפט, מיט גרויס געדולד, אז עס וועט קומען דער
פריילינג, גאָר אינגיכן. די צייט האָט זיך באַ זיי געציילט נאָך די סדרות,
וועלכע מען האָט געלייענט אלע שבת פון דער תורה. און אזוי ווי עס
האָט זיך שוין געלייענט די סדרה משפטים, האָבן דערפאַר יידן געוואָס, אַז
עס איז שוין נישט ווייט, נישט ווייט.

דערווייל האָט זיך דער הימל פאַרשפרייט מיט נייע גרויע וואַלקנס.
און די וואַלקנס זענען אזוי נידעריק געלעגן אויסגעשפרייט איבער דעם
אַנטקעגניבערדיקן באַרג, אַז מען האָט נישט געקענט גאָרנישט זען,
וואָס עס טוט זיך דאָרט ווייטער. אין ווען עס האָט אָנגעהויבן צו ווערן
אָוונט, איז באַפאלן אַ גרויסער פחד אַלעמען. און באַלד האָט אָנגעהויבן
פאלן אַ שניי. דאָס איז געווען אַ ווייכער פעדער-שניי, וואָס האָט זיך גע-
שאַטן אזוי ווי פון אַ זאק, זיך געלייגט אויף דעם אַרטן, איינגעפרוירענעם
שניי אזוי ווי פעדערן אויף סמאָלע, און פאַרשאַטן אַלע אויסגעטרעטענע
שטעגעלעך.

אַ גאַנצע נאַכט האָט געשנייעט.

אינדערפרי איז מען אויפגעשטאַנען, אויסגעווישט די פאַרשנייעטע
פענצטער און אַרויסגעקוקט אינדרויסן. לאַנגע ליניעס מיט שניי האָבן זיך
געצויגן פון הימל ביז צו דער ערד. עס האָט פון צייט צו צייט געטון אַ
ווייע אַ ווינט און צונויפגעדרייט די ליניעס אין קיילעכדיקע קנוילן, און
נאָכדעם צוריק צעוואַרפן.

די זון איז דעם גאַנצן טאָג נישט אויפגעגאַנגען. הימל און ערד
האָבן זיך באַהעפט. עס האָט פון הימל געשנייעט אָן אויפהער. אויף
דער ערד זענען געוואָרן אָנגעהויפט בערג מיט שניי, וועלכע דער ווינט

האָט אויפגעהויבן מיט אַ בייזערדיקן פייף און געוואָלט צוריק אַרויפֿ-
וואַרפֿן צו דעם הימל, אָבער, אַזוי ווי אַלע נערווענע, האָט דער ווינט
אויך נישט געקענט דאָס טון און מיט פֿעס דעם הויפֿן שניי צוריק אוועק-
געוואַרפֿן ערגעץ באַ אַן עק פֿון אַ פֿלויט, אָדער באַ אַ וואַנט פֿון אַ
הויז.

די לעבעדיקע מענטשן האָבן נישט געקענט אַרויסווייזן אַ נאָז אויף
דער גאָס. איז מען געזעסן אין די שטיבן, האַלץ איז אפילו נישט אַזוי
וואַלוף, אָבער שטרוי איז פֿאַרהאַן. טאַזיק (אַזא מין באַהייצונג געמאַכט
פֿון קי-מיסט) איז דאָ נאָך מער, פֿילט מען אַן די הרובֿע מיט טאַזיק און
מען צינדט אונטער. זאָל דאָס ברענען פֿאַמעלעך. אָדער מען שטאַפט אַן
די הרובֿע מיט שטרוי און מען צינדט אונטער. אין שטוב ווערט וואַרעם.
אַ זאַק מיט פֿאַפּושאַיען-מעל און אַ דיישקע מיט ברינזע (קעז פֿון שאַפענע
מילך) איז אויך דאָ. די באַלעבאַסטע פֿון הויז פֿאַרקאַכט אַ קעסל מיט
וואַסער, פֿאַרמישט פֿון פֿאַפּושאַיען-מעל אַ מאַמאַליגע, און וואַרפט זי אַרויס
אויף אַ ווייס טישטוכל, אין דער מיט פֿון טיש. די קינדער שטעלן זיך
אַרום אַרום טיש, שליינגען די פֿאַרע, וועלכע זעצט פֿון דער מאַמאַליגע.
דער טאַטע זעצט זיך אוועק מיט אַ דינעם פֿאַדעם אין ביידע הענט אַנגע-
צויגן, שניידט מיטן פֿאַדעם רייפטן מאַמאַליגע, וועלכע זענען אַזוי געל, אַזוי
ווי ניי אויסגעגאַסן גאַלד. די מאַמע באַשפּרענקט די רייפטן מיט צערי-
בענער ברינזע. די קינדער זענען אומגעדולדיק. שפּרינגען אונטער: מאַ-
מאַליגע מיט ברינזע!

אין חדר אַריין גייען די קינדער נישט. אַלע וועגן זענען פֿאַרשנייעט.
הויזען קינדער אין זייערע היימען, אַזוי דער ווינט אינדרויסן. זאָל דער
ווינט וואַיען און פֿאַרהייען די וועגן!

דורך דער פֿאַסט-גאַס לויפט פֿאַרביי אַ שליטן מיט פֿיר פֿערד. די
פֿליגלען פֿון שליטן פֿאַרווייעט מיט שניי. די פֿערד אויך פֿאַרווייעט מיט
שניי. און עס זעצט פֿון זיי אַ פֿאַרע, און צוויי אין פֿעלצן פֿאַוויקלעטע
מענטשן ויצן אין שליטן. איינער טרייבט די פֿערד און דער אַנדערער
זיצט האַלב אַנגעשפּאַרט אין דעם הינטערשטן ווענטל פֿון שליטן. ביידע
מענטשן זענען אַרומגעקלעבט מיט שניי-פֿעדערן. פֿון זייערע מיינער זעצט
אַ פֿאַרע. אויפֿן דישיעל פֿון פֿאַרנט איז אַנגעבונדן אַ גלאַק. דער גלאַק

קלינגט און די פערד לויפן, אזוי ווי הירשן, אקעגן ווינט מיטן שטראם פון שניי.

דער שליטן דורכגעפארן, ווערן באַלד פון שניי פארשאַטן די טיפע סימנים פון זיינע גליטשערס.

עס בלייבט נאָר איבער דער נאַקקלאַנג פון גלאַק, און ווייטער ווייסט מען גאַרנישט ווער עס איז דורכגעפארן אין ווהיזן עס טרייבט דער אָנ-טרייבער.

מען ווייסט אָבער, אז עס האַלט נאָך נישט אזוי שלעכט, ווי באַלד עמעצער איז דורכגעפארן.

אָבער קיין יאָריד וועט שוין היינט נישט זיין. איין שליטן מיט אַ גלאַק קען נישט מאַכן קיין יאָריד.

די קראַמען זענען דערפאר פאַרמאכט. אין אין דער גרויכער שול איז אויך קיינער נישטאָ.

און אזוי ווי מען האָט נישט געקענט אַרויסווייזן די נאָז אין גאָס אַריין, איז דערפאר אויך דער לערער נאַקמאָן געזעסן אין זיין צימער מיט די ווייסע ווענט. מאַדנע ווייס זענען די הענט היינט פון דעם אָפשיין פון שניי.

נאַקמאָן איז געווען אימרויך. אזוי איז עס שוין, ווען ער איז פאַרנומען מיט זיינע „שטונדען“, טראַכט, ער נאָר פון אזאָ שעה, ווען ער זאָל זיך קע-נען אַוועקזעצן און מיט זיך אַליין אַפרוען. פאַרוואָס זשע איז ער איצט אימרויך?

ער איז אויפגעשטאַנען אינדערפרי מיט אַ שיינער שטימונג. אין דער צייט, וואָס ער האָט זיך אָנגעטון, האָט ער געברומט עפעס אַ ליידל. שניי, ווייסקייט. דאָס זענען זאַכן, וואָס מאַכן אים ווי אַ קליין קינד. ער האָט זיך געראַזירט און צעשניטן די רעכטע באַק. האָט ער צו זיך געזאָגט אינדערהייך: עס איז גאַרנישט! דער שניט וועט זיך אויס-היילן.

שניי, ווייסקייט.

נאַכדעם האָט ער פאַרקאָכט טיי אויפן נאַפט-איייוועלע. געיופט היי-סע טיי און פאַרביסן מיט סוכאַרעס און שווייצאַרישן קעז. נאָך דער טיי פאַרויכערט אַ ציגאַרעט און אַרומגעשפאַנט איבער זיין צימער פון איין פענצטער ביז צום אַנדערן, דער שטח פון זיין צימער איז געווען אַ

קליינער, אָבער די צוויי פענצטער, מיט דעם, וואָס מען האָט געווען דורך זיי דעם ווייסן שניי אינדרויסן, האָבן דעמדאָזיקן שטח אויסגעצויגן ווייט, ווייט.

פאַרוואָס זשע האָט ער זיך דערמאַנט אין די נעכטיקע רייד, וואָס ער האָט געהערט פון דינהס קליין, דין מויל זיך אַרויסשניידן? נאַקמאַן האָט געווען, ווי דער ווינט טוט אַ שאַרפן שניט אין ווייכן שניי און אַנטלויפט מיט זיינע צוויי פולע הענט אַרומגענומען אַרום אַ בונט מיט שניי. ער האָט זיך געוואָלט צעלאַכן, אָבער זיין שטימונג איז שוין געווען איבערגעפירט, ער האָט שוין געהאַט, וואָס ער אַליין האָט גערופן, די כאַנדראַ.

ווי אזוי האָט דינה געוואָגט אים צו זאָגן, אַז זי וועט נישט פאַרן? דינה צו אים! אַט דאָס מיידל, וואָס איז נאָך נישט קיין אונטערגעוואַקסענע, וועמען ער האָט אַרויסגעשיילט פון דעם שאַלעכץ, פון דעם קליינשטעטל-דיקן, פאַלעבאַטישן איי.

ניין, ער האָט פיינט פראַזן. און אַט איז ער אַליין אַריין אין פראַזן. ער האָט געוואָלט זאָגן, אַז זי, דינה, וועמען ער האָט אויסגעלערנט, ווי אזוי צו רעדן מיט אַ מענטש, רעדן מיט אים אַליין האָט זי דאָך אויך נישט געוואָסט. איצט האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט, דאַכט זיך, נאָך געטון אַ קלאַפּ מיט איין פוס אין דיל, אויסגעשטעלט איר שיינע יינג-מיידלשע ברוסט אין גיזזאָגט, אַז זי פאַרט נישט.

נאַקמאַן האָט אויסגערייכערט זיין ציגאַרעט, אַוועקגעלייגט דאָס איי-בערבלייבעכץ אין טעצל אויף זיין טיש, זיך דערמאַנט, אַז דאָס טעצל איז שוין פול מיט איבערבלייבעכצער פון ציגאַרעטן, האָט זיך געפּוילט אויפצו-עפענען דאָס פענצטער און זיי אַרויסוואַרפן.

ער האָט אויפגעפּונט די שיפּלאַד און אַרויסגענומען אַ פאַק מיט פאַפירן, די פאַפירן צעלייגט איבערן טיש, זיך אויסגעריבן איין האַנט אָן דער אנדערער. ער האָט זיך אַ ביסל פאַרטראַכט, נאַכדעם איבער-געלייענט אַ בלעטל אין אַוועקגעוואַרפן, אַנגעהויבן צו לייענען אַן אַנ-דער בלעטל און מיט טינט און פעדער צוגעשטעלט אַ וואָרט דאָ אין דאָרט.

צו וואָס טויגן אים די דאָזיקע פאַפירן אויב ער פאַרט אַוועק מיט די יידן פון שטעטל? אַנגעהויבענע אַרטיקלען אין דריי שפּראַכן: העברעיִש.

רוסיש אין יידיש. עס האָבן זיך אויך געפונען אַנגעהויבענע דערציילונגען.
צווישן די אַרטיקלען זענען געווען אַזוינע, מיט וועלכע ער האָט זיך געגרייט
אין אַוניווערזיטעט אַרײן.

נאַקמאַן איז אַראָפּגעקומען אַהער צוריק מיט אַ פּאַר יאָר, נאַכדעם
זי ער האָט באַקומען אַ בריוו פון דעם גביר ישראל גאַלדשטיין. גע-
קומען איז ער נאָר אויף אַ צײט אין דעם קלײנעם אַרט אַרײן. ער האָט
גע אַלט זיך ערשטנס אַ ביסל אויסרוען פון דער גרויסער שטאַט און
צווייטנס האָט ער געטראַכט פון צונויפלייגן אַ סומע געלט, פּדי ער זאָל
קענען דערנאָך רויק ווייטער גיין מיט זײן לערנען אין דער אַוניווערזי-
טעט.

אין אַוניווערזיטעט האָט מען אים ערשט באַדאַרפט אַרײנעמען.
האַט נאַקמאַן זיך באַזעצט אַלס אַ לערער אין שטעטל, האָט מען אים
גערופן דער גײער לערער, ער איז שוין דאָ אַ פּאַר יאָר און האָט נאָך
נישט אַ קאָפּיקע צו זײן אייגענעם נאַמען, פאַרקערט, ער איז נאָך שוואַך
יענעם.

נאַקמאַן קען זיך נישט אַקלימאַטזירן, זיך אַרײנלעבן דאָ אין דעם
קלײנעם, פאַרוואַרפענעם אַרט. זומער זענען דאָ די היצן אומדערטרעגלעך.
און ווינטער — שײן איז דאָ דער ווינטער, אָבער אין פעלצן זיך אַנטון
ווייל נאַקמאַן נישט.

שוין דעם דריטן ווינטער, אַז ער טראַגט אַריבער אין זײנע גרויס-
שטעטישע, לײכטע ווינטער-קלײדער. ער פרוווט זיך אַלײן אויס און האַלט
אויס. וואָס קען אַ מענטש נישט אויספירן ווען ער שפּאַרט זיך אײן און ווייל
אויספירן.

נאַקמאַן איז אַזוי, אויפן קוק, נישט אַזאַ שטאַרקער, אַ דאַרער, אַ
בלײכער, מיט שמאַלע, דינע הענט. אָבער ער איז אַ רירעוודיקער, באַ-
וועגט זיך זײער גיך, זײן גאַנג איז אויך אַ גיכער, ער לױפט. כאַטש ווען
ער רעדט, שטאַמלט ער אַ ביסל, אָבער דערפאַר איז זײן רעדן גאַנץ אָן
איבעריקע ווערטער, און עס ווירקט אויף יענעם אַזוי, ווי ער וואַלט מיט
אַ דלאַט זײנע ווערטער אויסגעהאַקט.

מען האַלט אים אָבער פאַר אַ שווייגער, ווייל נישט אַלע מאַל כאַפט
מען אים, אַז ער זאָל רעדן. אייניקע גײען נאָך ווייטער און זאָגן, אַז
נאַקמאַן איז אַן אַנגעבלאָזענער, האָט פּלײ אין דער גאַז, האַלט זיך העכער

פון אלעמען. אנדערע, ווידער, זאגן פונקט פארקערט, אז נאקמאן איז א קליינהאלטער, האָט פיינט אַרויסצוווייזן, אז ער איז אַזעלכער און אַזעלכער כער. און כאָטש ער האָט טאַקט, האָט ער אָבער פיינט צו זיין צירלעך-מאַנירלעך.

נאקמאן אַליין, אַזוי ווי אַלע מענטשן, וואָס האָבן עפעס צו זאָגן וועגן זיך, שרייבט אין זיין אויטאָביאָגראַפישער דערציילונג, וועלכע ער האָט שוין עטלעכע מאָל אָנגעהויבן און שוין אַזוי פיל מאָל צעריסן און פאַרברענט, אין קורצן אַזוי:

„געבוירן אין זשיטאַמיר. קינדווייז געוואָרן א יתום. זיך גע-וואָלגערט אין שטאָט אויף קהלס חשבון ביז ער איז געוואָרן בר-מצווה. דערנאָך אוועק קיין אַדעס, געאַרבעט באַ אַ קיאָסק פון צייטונגען, זיך צוגעשלאָגן צו אַ סטודענט, וועלכער האָט מיט אים געלערנט אומ-זיסט.“

ווייטער האָט נאקמאן קיינמאָל נישט געשריבן, ווייל עס פלעגט פאַר אים אויפשווועמען די פערזענלעכקייט פון יענעם סטודענט, און ער האָט זיך באַלד אָנגעהויבן פילן קליין ווי אַ וואָרעם.

דאָס איז אָבער געווען אַזאַ שיינע ליכטיקע מעשה אָט מיט דעם סטודענט, אז ער האָט זיך מורא געהאַט צו דעם צוצורירן. ער האָט אַלע מאָל געזאָגט צו זיך אַליין: איך וועל וואַרטן אויף אַן אנדערט-מאָל.

און קומענדיק אַהער אין קליינעם שטעטל, האָט נאקמאן גע-מיינט, אז ער וועט דאָ קענען, אין אַזאַ ווייטער דיסטאַנץ, זיך נע-מען און אויפמאַלן די געשטאַלט פון יענעם גוטן און ליכטיקן סטו-דענט.

וואָס, וואָס, אָבער ער האָט איבערגענומען צווישן אנדערע גוטע זאַכן אויך יענע שיינע געווינהייט, אז ער קען מיט יענעם אַזוי שוין לערנען און איבערגעבן זייער ליכט, אין דעם איבעריקן איז דאָס דער אייגענער נאקמאן, ווי אַלע מאָל.

אַ שטייגער, עס דערמאנט זיך נאקמאַנען, ווי אַזוי ער איז אַמאָל געקומען צו זיין בענעפאַקטאָר און אים דערציילט, אז ער ליבט. דער גוטער סטודענט איז געוואָרן בלויז ווי אַ מילך, גאַר-

נישט געזאגט, נאָר געעפנט די טיר פון זיין צימער און אים געהייסן גיין.

נאקמאָן איז פארשטיינערט געוואָרן, זיך נישט געקענט רירן פון אָרט.

— איינס פון די צוויי — האָט דער סטודענט געזאָגט — אָדער מיך, אָדער זי.

שפעטער מיט עטלעכע טעג האָט ער געהאַט אַ שמועס מיט דעם סטודענט און יענער האָט אים אַזוי גוט-פרידערלעך אויסגעזידלט. וואָס הייסט, ווי קען דאָ אזא מענטש זיך פאַרדרייען אַ קאַפּ?

נאקמאָן האָט זיך שוין געהאַט אַזוי ווייט פאַרדרייט דעם קאַפּ, אַז ער האָט געמוזט אוועקפאַרן אין דער ווייטער בעסאראַביע.

ער האָט זיך גענוג געפייניקט, און אַלע מאָל, ווען ער דערמאַנט זיך אין יענער דאַמע, פייניקט עס אים.

אַבער ער וויל זיך פאַרגעסן. נאקמאָן זאָגט צו זיך אַליין אַלע מאָל: נאקמאָן וועט בלייבן אַ בחור אויף זיין גאַנץ לעבן.

יענע דאַמע אין אָדעס, אָדער אפילו די קליינע, שיינע פּאָווע, וועלכע הייסט דינה, דאָס זענען נאָר אויספרוון. ער פרוּווט זיך אויס, וואָס וועט נאקמאָן טון? און נאקמאָן אַליין פייניקט זיך, פּדי ער, נאקמאָן, זאָל קענען דערנאָך שטאַרקן און איבערווערן.

אזא שיינע, קליינע פּאָווע!

ווען זי דערזעט נאקמאָנען, הייבט זי אָן אַרומצוגיין איבער די גרויסע צימערן פון איר טאַטנס הויז, אַזוי ווי אַ פּאָווע מיט אירע שיינע טריט. נאקמאָן ווערט אָנגעטרוינקען און פאַרוויגט ביז משוגעת פון דעם ריטם פון אירע טריט. ווי אַזוי האָט די שיינע פּאָווע אַהער פאַרבלאַנ-דזשעט?

ווען נאקמאָן איז געקומען אין שטעטל פ. האָט ער זיך געוונדערט אויף דער פאַרגרעבטקייט פון די מענטשן. געזונטע מענטשן. אָדער עס האָט פון איינעם געשמעקט מיט ערד, דערפאַר וואָס ער האָט געהאַנדלט מיט ערד. אָדער עס האָט פון אַן אַנדערן געשמעקט מיט שאַפּן-שמאַלץ, דער-פאַר, וואָס ער האָט געהאַנדלט מיט שאַף.

געזונטע מענטשן, אָבער מאַדנע. זיי האָבן נאָך נישט אויסגעזען אַזוי ווי יידן פאַדאַרפן אויסזען. זייער רעדן פון פּערד, וויין, אַקסן.

שאָף און פּאַני ווערדי (גרינ ברויט, דאָס הייסט, הבואות, וואָס מען קויפט און פאַרקויפט, ווען זיי שטייען נאָך גרינערהייט אין פעלד), וואָל און נאָך אַזעלכע געזונטע זאַכן, איז דאָס געווען ניי פאַר נאַקמאַ-נען.

און אזוי ווי די יידן פון שטעטל זענען געווען ניי באַ נאַקמאַנען אין די אויגן, אזוי איז נאַקמאַן געווען ניי אין די אויגן פון די שטעטל-דיקע יידן.

געלערנט האָט נאַקמאַן פון אָנהייב מיט ביידע בחורים און אויך מיטן מיידל פון ישראל גאַלדשטיין.

די בחורים, איינער העכער פונם אַנדערן, צוויי געזונטע מיט פאַר-ביקע פנימער, מיט גראַבע הענט און מיט פינגער אַזעלכע גרויסע, קנאַ-כיקע, נאָך אייזן צו ברעכן מיט זיי. עס האָט זיך צו זיי נישט געקלעבט דאָס, וואָס נאַקמאַן האָט מיט זיי געלערנט. נישט אַלע טאַג זענען זיי געווען אינדערהיים, אַז נאַקמאַן זאָל מיט זיי קאָנען לערנען. אָפט איז באַ נאַקמאַנען געווען אַ געפיל, אַז ער נעמט אומזיסט געלט באַ זייער פאַטער, ווייל ער האָט דאָך געזען, אַז עס איז אומזיסט. איידער ער האָט זיי אויסגעלערנט דעם „אזבוקא“, דעם רוסישן אַרף-בית, האָט זיך נאַקמאַן אַרויסגערעדט די גאַל. און ערשט נאַכדעם האָבן זיי נאָך אַרץ נישט געקאַנט וויסן דעם אונטערשיד פון איין אות ביז דעם צווייטן.

נאַקמאַן האָט זיי אָבער ליב געהאַט דערפאַר, וואָס אין זייערע אויגן איז געווען אזוי פיל זיכערקייט און גאַנצקייט. ער האָט פשוט געאייפערט זייער אוממיטל באַרקייט און זייער איינפאַכקייט. וואָס זיי האָבן נישט גע-קאַנט, האָבן זיי נישט געקאַנט, אָבער זייער זאַך, ווי פאַרן אויף אַ פערד, רייטנדיק אָן אַ זאַטל, אָדער טרינקען פון אַ האַנטעל וויין מיט אַ שטרויען רערל, אָדער כאַפן אַ שאָף באַ אַ פוס און זי אויפ-הייבן אין דער לופטן און זאַגן וויפיל זי וועגט — דאָס האָבן זיי גע-קאַנט.

הייסט עס, אַז נאַקמאַן האָט געשטויסן וואַסער. אָבער, וואָס האָט ער געקאַנט טון. ישראל גאַלדשטיין האָט נאַקמאַנען געהאַלטן מיט גרויס כבוד, אים מקרב געווען.

אנדערע יידן פון שטעטל האָבן זיך מתקנא געווען אין ישראל
גאַלדשטיין און אויך באַשטעלט „שטונדען“ באַ דעם נייעם לערער.
דער אַלטער לערער, וועמען מען האָט גערופן שבתאי שרייבער, איז
געוואָרן אַ דם שונא באַקמאַנען.

שבתאי שרייבער, מיט דעם, וואָס ער האָט געהאַט אזאַ געדריידלטן
פתב, האָט געקיניגט אין שטעטל אַ סך יאָרן. זיין מלוכה איז באַשטאַנען
אין דעם, וואָס דאָס גאַנצע שטעטל האָט געמוזט ליגן באַ אים אין די
הענט. ערשטנס דערפאַר, וואָס אויב מען האָט געדאַרפט שרייבן אַ פאַפיר
צום פריץ אָדער צום „איספראַוויק“, האָט מען געמוזט אַנקומען צו שבתאי
שרייבער. צווייטנס איז באַ שבתאי שרייבער געלעגן דאָס גראַבע בוך,
ווי ער פלעגט פאַרשרייבן ווען עמעצער איז געבוירן געוואָרן, חתונה גע-
האַט אָדער געשטאַרבן, און דריטנס, האָט שוין שבתאי שרייבער געהאַט
אַ חזקה, די וואָס זענען שוין איצט טאַטעס צו קינדער האָבן זיך באַ אים
געלערנט שרייבן אַ „גערוסל“ און ציפער. שבתאי שרייבער איז געווען
שטאַלץ מיט זיינע יידן. ער פלעגט תמיד אַרומגיין איבער דעם שטעטל
מיט אַ גראַבן שטעקן. איז געווען דער איינציקער, וואָס האָט זיך דערלויבט
אַרומצושערן אַ קיילעכדיקע באַרד און האָט געטראָגן אויף זיין נאַז פענסנע
און פלעגט רעדן וועגן זיינע פענסנעס, אַז זיי זענען אַזוינע שאַרפע, אַז
ער קאָן זען מיט זיי, וואָס עס טוט זיך אויף דער לבנה. ער איז אויך
געווען דער איינציקער, וואָס האָט געוואָגט צו פאַהיפטן, אַז ער האָט
אַריינגעקוקט אין „זייערע“ ביכער און אַז זיי שרייבן, אַז די לבנה איז
אַזאַ פלאַנעטע ווי די ערד, להבדיל. אַז מען שמועסט, אַז ער האַלט
דידאַזיקע יידן אין זיינע הענט, קען מען דאָך אויף אים נישט ווערן אין
פעס, אָדער אים זידלען, וואָרים אַס טוט מען אים אויב אים, פאַרווילט
זיך און ער פאַרשרייבט נישט אין דעם גראַבן בוך, ווען עמעצער
שטאַרבט.

און אַז אַט דער יאכמאַדריווקע, ווי מען רופט אים דאָרט, נאָך-
מאָן, איז געקומען, האָט טאַקע שבתאי שרייבער אויף אים געקוקט
אַזוי לאַנג קרום, ביז ער איז אים, דעם נייער לערער, געוואָרן אַ דם
שונא.

אין וואָס איז באַשטאַנען די שנאה?

ערשטנס, אַז ער האָט אים באַגעגנט, האָט ער קיינמאַל נישט גע-

זאגט קיין גוט מאַרגן. נישט נאָר דאָס, שבתאי שרייבער פלעגט נאָך
 אוועקדרייען זיין קאָפּ און נישט געוואָלט קוקן אין זיינע וועגן, צווייטנס,
 האָט שבתאי שרייבער אַליין אַלע מאָל זיך אויסגעלאַכט פאַר מענטשן אין
 די אויגן פון אַט דעם יאכמאָדרייווקע, וועלכער שרייבט אזאָ צעבראַכענע
 האַנטשריפט. זאָגט אַליין, אויב ער אַליין האָט אַ צעבראַכענע האַנטשריפט,
 וועט איר דאָך אַלע זיך אויסלערנען צו שרייבן מיט אַ צעבראַכענע האַנט-
 שריפט און אייערע קינדער און קינדס קינדער וועלן דאָך אויך בעסער
 שרייבן נישט קענען. דריטנס, האָט שבתאי שרייבער געהאַט אַ ווייב מיט
 אַ דערוואַקסענער טאָכטער, די טאָכטער שוין אַ מיידל אין די יאָרן,
 וועלכע איז „געזעסן“ און געקליבן התנים, אזוי לאַנג ביז איצט איז זי
 שוין אַן עלטער מיידל, מיט אַ מויל, אזוי שאַרף, ווי מיל-שטיינער. די
 מאַמע, קינדדיק אויף דעם, וואָס איר מיידל „זיצט נאָך“ און אויך, קוקט-
 דיק אויף דעם, וואָס איר קרוין, דער שיינער, דריידלדיקער שרייבער,
 ווערט פאַרשאַטנט פון עפעס אַ גאַרנישט, אַ בלייכן, אויסגעדאַרטן הערינג,
 וואָס איז געקומען פון ערגעץ און נעמט צו פרנסה, איז זי געוואָרן זייער
 ביטער אזוי ווי אַ גאַל און האָט זיך איינגערעדט אַ „מאַנקאַליע“, אַז
 עמעצער האָט זיי אַפגעטון אַ פישוף, נאַכגעגאַסן אזאָ וואַסער און דאָס
 מוזל האָט זיך אַפגעטון פון איר הויז-געזינט. דידאָזיקע פאַרביטערטע פרוי
 איז געגאַנגען צו דער ציגיינערין מיט די לאַנגע גרויע האַר, וואָס וויינט
 אין עק גאָס נישט ווייט פון צמענטאַרוש (אַ גויייער בית-עולם) און באַ-
 איר אויסגעפרענט. און יענע ציגיינערין האָט געזאָגט: דאָס, וואָס איז איצט
 דיין פינצטער מוזל, וועט שפעטער ווערן דיין ליכטיק מוזל. . . און האָט
 איר געגעבן אזוינע גראָזן, אַז זי זאָל זען, אַז דאָס מיידל אירס זאָל זיך
 וואַשן די האַר, מיט אַט די גראָזן געקאַכט אין וואַסער, און זי זאָל וואַרטן
 און שוויגן.

אַז זי איז אַהיימגעקומען, האָט זי דערציילט שבתאין, וואָס די צי-
 גיינערטע האָט געזאָגט. שבתאי שרייבער האָט אויסגעהערט און אויסגע-
 שפיגן צוויי מאָל. איינמאָל דערפאַר, וואָס ער גלייבט נישט אין דידאָזיקע
 זאַכן, און דאָס צווייטע מאָל האָט ער אויסגעשפיגן דערפאַר, וואָס ער האָט
 פאַרשטאַנען דעם ווונק. און דאָס אויסשפייען האָט געמיינט: קיינמאָל אין
 מיין לעבן נישט!

פאַרקערט, ער וואָלט אוועקגעגעבן זיין גאַנץ לעבן, כדי דעם נייעם

לערער ארויסצוטרייבן פונדאנען, ווייל ער מאכט אומגליקלעך און פאר-
פירט מענטשן.

אָבער ווונדן פארהיילן זיך. און מיט דער צייט האָט זיך שבתאי-
שרייבער צוגעווינט און האָט זיך אָנגעהויבן פאראינטערעסירן אין נאָק-
מאָנען.

נאָקמאָן האָט געבראָכט מיט זיך עפעס אַזוינס נייעסדיקס אין שטעטל-
אריין. ער האָט געבראָכט אומרו. אַז עס גייט מענטשן גוט און וויל,
ווערן זיי אַלט פאר דער צייט. און נאָקמאָן האָט זיי געבראָכט אומרו. און
דאָס נישט זיכערע; דאָס, וואָס עס הייבט איינעם אָן צו פעלן; דאָס,
וואָס אַ מענטש הייבט אָן עפעס צו זוכן, ווערט שוין דעם מענטש נישט
אַזוי גוט און וויל, ווייל מען געפינט נישט אַזוי גיך דאָס, וואָס מען
זוכט, עס ווערט נישט גוט, מען הייבט אָן באַקלאַגן זיך, מען הייבט
אָן טראַכטן. ווערט מען דאָך פון דעם שענער, באַוועגלעכער, מען
שפּרינגט אַריבער די עלטער, מען ווערט נאָכאַמאָל געבוירן, און ווייטער
ייגער.

דאָס האָט געבראָכט נאָקמאָן מיט זיך. ער האָט אָנגעפילט זיין קליין
צימער דערמיט, ביז זיין אומרויקייט איז אַריבער די גרענעצן פון זיין
צימער און אָנגעשטעקט אַנדערע,

כאָטש אַזוי, אויבן-אויף, איז זיין צימער, דאָס קליינע, געווען מיט
ווייסע נאָקעטע ווענט, דאָס קליינע טישל מיט די צוויי בענקלעך, דאָס
שמאַלע נידעריקע בעט און דער וואַסער-קאַסטן מיט דער ווייסער קרוג מיט
וואַסער, וועלכע האָבן געשיינט מיט אַ ווייסער באַרויקדיקייט, און דאָס
קליינע נאָפּט-איינעלע אין ווינקל פון צימער מיט די גלעזערנע שייב-
לעך האָט אויסגעוויזן ווי עפעס אַ באַשעפעניש, וואָס נאָקמאָן האָט געהאַלטן
באַ זיך אין צימער פאר שפּילעריי. און צוויי פענצטער צו דער גאַס. און
די גאַס אַ פאַרוואַרפענע און די לעצטע אין שטעטל. נאָך דער גאַס איז
שוין גאַרנישט געווען, אַדער, ווי נאָקמאָן האָט געזאָגט, האָט זיך נאָך דער
גאַס ערשט אָנגעהויבן דאָס אמתע. ברייט אויסגעשפּרייטע פעלדער, טיפע
אַרטאָפּעס, בערג איבערגעשניטן מיט אַ וועג דאָ און דאָרט און דער וועג
מיט טעלעגראַף-טלופּעס באַצירט.

נאָקמאָן איז אָבער געווען אַן אינעווייניקסטער מענטש מער ווי אַ
דרויסנדיקער, אין דעם וואָרן זיין פּין די ווערטער.

און איצט, אז עס האָט געשנייעט און דער ווינט האָט געריסן דעם
דאָך פון הויז און געקלאָפט אין די פענצטער און אויסגעמישט די לופט
מיט פונקען שניי, האָט נאָקמאָן זיך אָפגעגעבן מיט דעם אונטערצי, נאָכ-
דעם ווי ער האָט צונויפגערעכנט, פון די פאָר יאָר, וואָס ער איז אין דער
בעסאָראַביע.

דער אונטערצי איז אַ שיינער. ער פירט אַרויס פון דער בעסאָ-
ראַביע אַ פלאַנץ און וועט זי איינפלאַנצן אין אַמעריקע, באַ דעם ברעג
פון אַטלאַנטיק. די גרויסע רעפובליק פון די נאָרד-אַמעריקאַנישע שטאַטן
איז געווען באַ נאָקמאָנען איינע פון די דריי זייער באַליבטע זאַכן. ער
האָט ליב געהאַט דעם רוסישן שריפטשטעלער גאַנאַל, משוגע, ביז בלוט,
איינגעגלויבט אין פּרין סמאָלענסקין און געטרוימט, ווי וועגן אַ ווייטן, שיי-
נעם חלום, פון די נאָרד-אַמעריקאַנישע שטאַטן.

3.

אויף מאָרגן פרי איז געוואָרן אזוי ליכטיק. דער הימל ווייס-בלוי,
און עס שנייעט שוין נישט. דאָס גאַנצע שטעטל איז איינגעדעקט אין אַ
ווייכן, בליאַסק-ווייסן שניי. די ווענט פון די הייזער, קראָמען זענען ביז
צו דער האַלב צוגעדעקט. און די דעכער מיט ווייסע האַריקע היטלען מיט
געדיכטע ווייסע האַר.

— ווער איז אַרויסגעגאַנגען צום ערשטן מאל איבער דעם נייעם ווייכן
שניי?

— די זון.

אַ וויסער טייך האָט זיך צעגאַסן און אין די כוואַליעס זיינע האַבן
זיך אָפגעשפיגלט די שטראַלן פון דער זון. ווייסע ביימער מיט ווייסע בלע-
טער וואַקסן באַ די ברעגן פון דעם טייך.

ווייסע באַשעפענישן מיט ווייסע קעפ שטייען ביז איבער די קני אין

וואסער פון דעם טייך און קוקן פארווונדערט אויף די ווייסע ביימער מיט
די ווייסע בלעטער.

א ווייס לאַנד, ווייסע ביימער באַ אַ ווייסן טייך און די הייזער, אַזוי
ווי ווייסע איינוווינער פון דעמדאָזיקן ווייסן לאַנד.

מען עפנט טירן מיט האַלב-פאַרמאַכטע אויגן, וואָס קענען נישט
קוקן אין דער בלאַנקער וויסקייט.

— גוט מאַרגן! גוט מאַרגן!

— אַ גוט יאָר! אַ גוט יאָר!

— וואָס פאַר אַ ווייסע וועלט?

— אַזוי ווי געוואַשענע ווייסע וואָל.

— אַזוי ווי די ווייסע גענוענע פעדערן פון מײן טאַכטערס חתונה-

קישן.

— נישטאַ אַזאַ וויסקייט אַן אַנדערע אויף דער וועלט.

— װאַס דען האָט איר געמיינט, אַז עס איז יאָ דאָ?

— עס איז אַזוי שטיל!

— עס איז אַ שאַד צו רעדן.

— הערט איר, די הענער קרייען אין דאָרף?

— וואָס וואָלט די וועלט געטון אָן שניי?

— שוואַרץ געווען, וואָלט די וועלט.

— שוואַרץ?

— איך זאָג, ווייל איך ווייס: אונזערע אויגן-ווייסלעך זענען ווייס

דערפאַר, וואָס מיר קוקן אויף דעם ווייסן שניי, פּוֹקסן אין וויזעלטירן
ווערן ווייס, ווען זיי דערזעען דעם ווייסן שניי. שאָף פאַרקוקן זיך אויף
דעם ווייסן שניי און עס ווערן געבוירן ווייסע לעמלעך. אפילו פערד און
הינט פרייען זיך מיט ווייסן שניי.

אַזוי האָבן געפירט זייער מאַרגן-געשפרעך צוויי געשטאַלטן, וואָס
אַז זיי זענען מענטשן, האָט מען געזעען פון דעם, ווי זיי האָבן געשאַקלט
מיט זייערע הענט, אָבער מען האָט נישט געקענט וויסן, וואָס פאַר אַ
פאַרשויענען זיי זענען, מאַנספערשויענען אַדער נישט, ווייל זיי זענען געווען
אינגעוויקלט אין פעלצן פון קאַפּ ביז די פיס.

פון ווייטן אויף דעם ווייסן באַרג, האָט זיך באַוויזן אַ שוואַרץ פינטל.
וואָס גענטער באַרג אַראָפּ, האָט מען אָנגעהויבן צו דערקענען, אַז דאָס

שווארצע פינטל איז א שליטן מיט צוויי פערד. באַלד האָט זיך געוויזן אויף דעם באַרג נאָך אַ פינטל, ביז עס האָבן זיך אַ שאַט גע-טון אין אַ קרום-קייִלעכדיקער ליניע אַ סך פינטלען, און וואָס נעג-טער באַרג אַראָפּ צו דעם שטעטל, האָט זיך דערזען אַ ליניע מיט שליטנס.

דערווייל האָבן יידן אָפּגעדאוונט. אויב גאָט וועט העלפּן און עס וועט זיין אַ יאָרד, זאָל מען דערווייל זיין אָפּגעדאוונטע. די זון האָט געוואַרעמט די ווייסע שנייִ-היטלען פון די דעכער און פון די ברעגן דעכער האָבן גערונען טראָפּנס וואָסער. די קרעמער האָבן געעפנט די קראָמען, צעפראַלט טירן און לאַדן, און מיט אַ געפילדער געוואָרפן די אייזערנע שטאַנגען.

אין מיטן פון מאַרק, אַזוי ווי אַריינגעוואַקסן אין טיפּן שניי, זענען שוין געשטאַנען עטלעכע שליטנס מיט פערד, די די שעלס פון די שליטנס אויפּגעהויבן אינדערהייך און באַ זייערע שפיצן צוגעבונדן בינט-לעך שטרוי. דאָס איז דער סימן, אַז מען האָט געבראַכט עפעס צו פאַר-קויפּן.

אַ קרעמער פון סאַמע עק גאַס האָט גענומען אַ לאַפעטע און אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן און אָנגעהויבן צו מאַכן אַ שטעגל פאַר זיין טיר.

דער אַנדערער שכן האָט זיך מתקנא געווען און אויך געטון דאָס אייגענע.

— ער וויל מאַכן אַ וועג פאַר די קונים, וועל איך אויך מאַכן אַ וועג פאַר די קונים — האָט דער אַנדערער געטראַכט. באַ דער גאַנצער שורה קראָמען, וואָס האָבן אַרויסגעקוקט צו דעם מאַרק-פּלאַץ, זענען געשטאַנען די קרעמער מיט לאַפעטעס אין רידעלס און געוואָרפן דעם שניי אין ביידע זייטן און געמאַכט שמאַלע שטעג-לעך.

די זון און אויך די באַוועגונג פון מוסקיל האָבן צעוואַרעמט דאָס בלוט. מען האָט פון זיך צו ביסלעך אַראָפּגעוואָרפן די פעלצענע זאַכן, פאַרקאַשערט די אַרבל און פאַרגעסן, אַז עס איז אין מיטן וויי-טער.

דער שניי האָט זיך נאַכגעלאָזט און איז געוואָרן ווייך.

דערפאר האָט נישט גענומען לאַנג און אַלע די, וואָס האָבן געמאַכט
שטעגלעך אין שניי, זענען באַלד שוין געווען אין מאַרק-פּלאַץ מיט זייערע
שטעגלעך.

אַ מאַלדאוואַן, מיט אַ רויט פאַרוואַקסן פנים און מיט אַן אַרומ-
געשוירענער היטשקע איבער זיין שטערן, איז געשטאַנען מיט זיינע פיס
טיף אין שניי. אין איין האַנט אַ שטיק שוואַרץ ברויט און אין דער אַנ-
דערער האַנט אַ פאַס קישקע. געביסן איינס נאָכן אַנדערן פון ברויט און
פון דער קישקע און געקנאַקט מיט זיינע לייפן. זיין מאַנטל און אויך
דער פעלץ אונטער דעם וואַלענעם מאַנטל זענען געווען ברייט צע-
קנעפלט.

— באַני דימנאַציע! (גוט מאַרגן!) — האָט ער אויסגעשריגן און
ווייטער געקנאַקט מיט זיינע לייפן איבער דעם ביסן ברויט מיט
קישקע.

אַז מען האָט אים געענטפערט, האָט ער ווייטער גע-
פרעגט:

— טשי פאַש זשידאַן? (וואָס מאַכסטו, ייד?)
— סינאַטאַס! (געזונט!)
— טשי פאַש, מאַלדאוואַן? (וואָס מאַכסטו?) — האָט אַ ייד גע-
פרעגט.

— סינאַטאַס! (געזונט!)
די קרעמער האָבן זיך אומגעקערט צו זייערע קראַמען.
מען האָט נישט געוואָלט פונדאָנען און פון וואָס פאַר אַן אַרט, נאָר
עס האָבן זיך באַוויןן פייגעלעך, וועלכע זענען געפּלויגן פון דאָך צו דאָך,
געקוויטשעט אַזוי פריילעך, אַזוי ווי די קינדער, וועלכע זענען אויך אַרויס
אין דרויסן מיט זייער געפילדער.

קינדער האָבן זיך איינס דאָס אַנדערע געוואָרפן אין שניי. טאַמער
האָט מען איינעם פאַרפעלט אַריינצוואַרפן אין שניי, האָט ער זיך אַליין
אַריינגעוואָרפן און מיט פרייד זיך געקייקלט אין שניי. באַ איין אַרט האָבן
קינדער געגראָבן אַ טיף לאַך אין אַ באַרג שניי, געבויט הייזער, גענאַכט
פּלויטן, און איין יינגל, זינגענדיק שטילערהייט, האָט גענומען מאַכן אַ
מענטש פון שניי.

דער מאַרק-פּלאַץ האָט זיך צו ביסלעך אָנגעפילט מיט
שליטנס.

די קירושנערס האָבן זיך אויסגעשטעלט אין אַ גלייכער ליניע מיט
זייערע קאסטנס, צעעפנט די קאסטנס און אַרויסגעלייגט ווייסע פעלצן גע-
בויט מיט רויטן פּאָדעם און מיט גרינעם פּאָדעם.

אַנדערע קירושנער האָבן געהאַלטן שוואַרצע קאַראַקולענע היטלעך
אין זייערע הענט און זיי געקלאַפט מיט דינע שטעקעלעך.

די לעדער-וואַרגער האָבן אויסגעשפּרייט ווערעטעס אויף דעם
שניי און אויסגעלייגט אַלערליי לעדער פאַר שטיוול, פּאָדעשוועס און אַפ-
זאַצן.

די שטיוול-קרעמער זענען אַרויס אין מאַרק-פּלאַץ מיט קאסטנס
שטיוול, אַלערליי שטיוול: שוואַרצע מיט שיינע געקנייטשטע כאַליאַווקעס,
שטיוול פון רויטע לעדער, פון גרינע לעדער. עס האָט געשמעקט איבער
דעם מאַרק-פּלאַץ מיט לעדער און פעלץ.

איבער דעם ווייסן, שנייאיקן פּלאַץ האָט זיך פאַרוויקלט אַ פּלאַנטער
פון שליטנס, פערד, מענטשן, אַקסן, שטרוי, און איבער דעם פּלאַנטער
איז געהאַנגען נאָך אַ פּלאַנטער פון אַלערליי קולות. פערד האָבן געהיר-
זשעט, חורים געבונדענע זענען געלעגן אויף די שליטנס און מיט זייער
שאַרפן קוויטשען געשניטן די לופט, דאָס געמורמל פון מענטשן, איין מענטש
רעדט צום אַנדערן, אַלע רעדן, זשימען, לאַכן און פאַרשרייען איינער
דעם אַנדערן. און איבער דעם אַלעמען איז געלעגן אויסגעשפּרייט, אַזוי
ווי מיט אַ שיינעם צודעק איבערגעשפּרייט, נאָך אַ פּלאַנטער פון אַלערליי
קאַלירן. רויטע פערד, ווייסע אַקסן, גאַלדן שטרוי, גרינע און רויטע גאַרט-
לעך אַרום די פעלצן, רויטע פּנימער, שוואַרצע אויגן, גרויע האָר, שוואַרצע
האַר, ווייסע גענו מיט רויטע פּיסקלעך, אַפענע זעק מיט ווייסע פּאַסאַליעס,
זעק מיט קופּער-געלן ווייץ, מיט ווייסן האַבער און רויטן ליאַן, אַ בלויער
ווייסער הימל און אַ פייערדיק רעדל, וואָס דרייט זיך און שפּריצט מיט
פּונקען אינמיטן פון הימל.

און דאָס שטעטל איז געלעגן הינטער די דאָזיקע פּלאַנטערס אַ פאַר-
געסנס. אַלע זענען געווען פאַרנומען, פאַרגעסן אינם רעש אַ טראַכט צו
טון וועגן זיך אַליין, און פון איין עק ביו צום אַנדערן עק האָט זיך דער
פּלאַנטער אַלין ווייטער געוועבט.

בא איין קראָם אין געשטאַנען אַ ציבער מיט דזשעגעכטס. עס איז געקומען אַ מאָלדאוואָן מיט גרויסע שטיוול און מיט אַ בייטש אין האַנט. האָט דער מאָלדאוואָן אַרויפגערוקט זיין גרוי קאַריקולן היטל הויך איבער זיין שטערן, געטון אַ שפרונג אַריין מיט ביידע שטיוול אין ציבער מיט די דזשעגעכטס. דאָס פּעך שוואַרצע דזשעגעכטס האָט זיך געטון אַ קלעב צו צו זיינע שטיוול, זי געמאַכט גלאַנצנדיק. דער מאָלדאוואָן איז אַרויסגעשפרונגען צוריק אין שניי. זיין בייטש איז איינגעטונקען אין ציבער מיט דזשעגעכטס און מיט איר אַ שנייד געטון אין דער לופט. דערנאָך האָט ער באַצאָלט דעם קרעמער און אַוועק, איבערלאָזנדיק שוואַרצע טיפע טריט אין שניי אין דעם שאַרפן ריח פון סמאָלע אין דער לופט.

אין אַן עק פון אַן אַנדערער גאַס האָט אַ ייד געהאַלטן אַן אייל-מיל, וווּ מען האָט געמאַכט אייל פון ליינזאַמען און פון דיניע-קערלעך. אַנגעלאָדענע זעק מיט ליינזאַמען און דיניע-קערלעך און שליטנס און פּערד. און מאָלדאוואָנעס מיט זייערע ווייבער און קינדער האָבן געפּרעגלט די קערלעך און זיי געמאַלן אויף די מיל-שטייבער, געדרייט אַליין די מיל-שטייבער און נאָכדעם געהויבן די גראַבע קלעצער און זיי אַראַפּע-לאָזט אויף די זעק מיט די צעמאַלענע קערלעך. און פון דעם טאַפּ האָט דורך אַ רעדל זיך געגאַסן אַזא געלער בוימל, אַ געזונטער ריח פון דעם בוימל האָט געשמעקט אַרום אין אַרום און פאַרוויגט אין אַ שלעפּערדיקער פאַרגעסנהייט.

אין אַן אַנדערער גאַס האָט אַ ייד געהאַלטן אַ מיל, וואָס האָט גע-שניטן שעצקע. דאָרט האָט מען אויך נישט געוואָסט, ווי אַזוי מען הייסט, ווייל עס זענען אַנגעפאַרן אַזוי פיל שליטנס מיט שטרוי-גאַרבפּען. ווען וועט מען דאָס גאַנצע שטרוי צעשניידן? אינעווייניק אין דער מיל איז אַ פּערד אַרומגעלאָפּן אַרום דעם גרויסן הילצערנעם ראָד מיט ציינער. דאָס ראָד האָט זיך געדרייט און מיט זיינע ציין געביסן אַ קליין רעדל. און דאָס קליינע רעדל האָט געשוויגן, ווייל עס האָט אים ווי געטון פון דעם בייסן פון די ציין, און געלאָפּן אַזוי גיך. עס איז אָבער געווען צוגע-בינדן מיט אַ לעדערנעם פּאַס צו דער שנייד-מאַשין. די שנייד-מאַשין האָט געוואָרפן מיט די בלאַנקענדע מעסערס און געשרינן „איך שנייד“, „איך שנייד“, און עס איז אַרומגעפּלויגן אין דער לופט אַ וואַקן מיט

שעצקע, געמאכט בלינד די אויגן, זיך געלייגט אויף די לונגען און טרוקן געמאכט דעם האלז.

אין אן אנדערער גאס האָט געווינט די פארבערין. גרויסע אייזערנע טעפ מיט אלערליי פארבן זענען געשטאנען אויף דריי עקן, אונטער וועל-כע עס האָבן פייערן געברענט. פון די קעסלען האָט געזעצט א פארע און דער שניי ארום די קעסלען האָט דערציילט, וואָס פאר א פארבן עס קאָכן זיך אין די קעסלען. די מאָלדאוואנעס זענען געקומען מיט זייער וואָל און בויםוואָל, און די פארבערין, א יידענע מיט אַפגעפארבטע הענט און מיט אן אויסגעשמירט פנים, האָט געטונקען די וואָל, אָדער דעם בויםוואָל אין די קעסלען. אויף שטעקנס האָבן דערנאָך די מאָלדאוואנעס געטראָגן זייער פארבעכץ, פון וועלכן עס האָט גערונען די פארב: גרין אָדער רויט, געל אָדער שוואַרץ און באַפארבט דעם ווייסן שניי.

שעצקע פאר די פערד, אייל צו דעם זאָטן עסן אין געפארבטע וואָל פאר די פרויען, אַז זיי זאָלן נישט ווערן משוגע אין די ווינטער-טעג און נעכט און האָבן פון וואָס אויסצוהעקלען.

איצט וועלן מיר זען, וואָס האָט דער מאָלדאוואַן געבראַכט צום פארקויפן.

בא איין שליטן שטייען א רעדל יידן. איינער שטופט זיין האַנט טיף אין א זאק מיט ווייץ, ברענגט ארויס פון דער טיף א האַנט פול מיט ווייץ און מיט דער אנדערער האַנט רייבט ער די קערנדלעך. נעמט א קערנדל צווישן זיינע ציין, בייסט עס איין, צעקייט עס אין שלינגט אראָפּ, באַכדעם פרעגט ער דעם מאָלדאוואַן, צי ער האָט געבראַכט דעם ווייץ צו מאַלן אויף מעל אָדער צו פארקויפן.

דער מאָלדאוואַן קוקט דעם ייד אָן, טוט א שמיכל און זאָגט, אַז אויב ער וועט דעם זאק ווייץ היינט נישט פארקויפן, וועט ער אים מאַרגן אַפּמאַלן אין דער מיל.

ווערט דעם ייד קאלט פון אַזא זאָג און פון אַזא שמיכל און ער שטופט אריין זיין האַנט אין אן אנדערן זאק מיט ווייסע פאַסאַליעס. שיינע פאַסאַליעס, פלאַטשיקע און לענגלעכע, ווייסע גליטשנדיקע. גלאַנצן אַזוי ווי פּערלמוטער.

וועט דער ייד האַנדלען פאַסאַליעס, און אן אנדערער ייד פרוווט שוין ווייטער דעם ווייץ.

— וואָס האָסטו דאָרט אין יענעם זאָק? — פּרעגט אַ דריטער ייד.

— גאַרנישט! אָט דאָס אַ פאַרקויף איך! ווייץ און פאַסאַליעס! — ווערט שוין דער מאָלדאוואַן ברוגו.

— הייסט עס, אָז דו פאַרקויפסט דעם ווייץ, און איך האָב געמיינט, אָז דו האָסט אים געבראַכט צו דער מיל — ווערט פּריילעך דער ערשטער ייד.

— ייד, איך קוק אָן איצט דעם ווייץ, באַדאַרפט איר שווייגן — בייזערט זיך דער צווייטער ייד אויף דעם ערשטן ייד.

— אַזוי? פּרעגט אַליין דעם מאָלדאוואַן, ווער עס האָט אָנגעקוקט דעם ווייץ פּריער, איך, צי איר.

— איך גיב אַכט צענערלעך, מאָלדאוואַן — כאַפט מיט בייזקייט דער צווייטער ייד אָן דעם זאָק מיט ווייץ.

— איך גיב צען צענערלעך, מאָלדאוואַן. — שרייט דער ערשטער ייד.

דער מאָלדאוואַן ווערט צעמישט, געפינט זיך באַלד, טוט זיך אַ קראַץ אונטערן אויער און זאָגט:

— קריגט זיך נישט. איך האָב געבראַכט דעם ווייץ אין מיל אַריין. נאָר ווער עס וועט געבן צוואַנציק צענערלעך, וועט זיך נעמען דעם זאָק ווייץ.

אַפּגעזאָגט דאָס, גייט זיך דער מאָלדאוואַן אַוועק אָן אַ זייט, וווּ זיינע פּערד זענען געשטאַנען איבער אַ טיפּן זאָק מיט שעצקע און האָבער. די פּערד האָבן אַלע מאָל אַיינגעטונקט זייערע קעפּ אין דעם טיפּן צעשפּרייטן זאָק און אָנגענומען פּולע מיילער און צוריק אויפגע-הויבן זייערע קעפּ און געקייעט מיט אַפעטיט און צעשאַטן מער, וויפּיל זיי האָבן געגעסן. דער מאָלדאוואַן האָט אויף זיינע פּערד אָנגעשריגן ביז און פאַרגנבעט אַ קוק צו די יידן, אַז ער זאָל זען, וואָס זיי וועלן טון.

דער ערשטער ייד האָט אַרויסגעשלעפּט אַ שטרוי פּון שליסן און זי אַריינגענומען אין מויל אַריין.

דער צווייטער ייד האָט אויך געטון דאָס זעלבע.

ביידע יידן זענען אוועקגעגאנגען, קייענדיק דאָס שטרוי צווישן זייערע ציין.

די זון איז שוין געווען אין מיטן הימל, זי האָט געוואָרעמט אַ צע-שמייכלטע אַיטלעכען אין פנים אַרײַן. די זון האָט לײב צו שמײכלען אַלע מען אין פנים אַרײַן, ווייל זי האָט לײב צו זען פאַ אַלעמען אויף די פנימער רויט בלוט. אויב נישט צוליב דעם שמײכלט און וואָרעמט די זון, דאַן קען זײַן, אַז זי האָט גאַר געשמײכלט פֿון דעם געמיש, וואָס האָט זיך דאָ געטון.

ווירקלעך. עס איז געווען אַ געמיש. מענטשן זענען געגאַנגען אַהין און אַהער. הינט האָבן זיך געפֿלאָנטערט אונטער די פיס. איי-נער איז געפֿאַפן מיט אַ זאַק אויף זײַנע אַקסלען, אַן אַנדערער איז געפֿלויגן ווי אַ פֿייל פֿון בויגן, רײטנדיק אויף אַ פּערד אָן אַ זאַטל. דאָס פּערד האָט געוואָרפן מיט די הינטערשטע פיס שטיקער שניי. אין אַ רינג זענען געשטאַנען מענטשן אַרום אַ יאָך אַקסן, צוויי פאַרשוײנען האָבן זיך געקלאַפט אין די הענט. עס האָט אויסגעזעען, אַז זײ שלאַגן זיך דאָס איבער דעם יאָך אַקסן. ווער עס וועט אויסהאַלטן, דער וועט געווינען.

אַ קירזשנער האָט אָנגעטון אַ גרויסן, לאַנגן פּעלץ אויף אַ קלײנער מאָלדאַוואַנישער פרוי. זי איז געבליבן אַזוי ווי פאַרפֿלאָנטערט אין שניי און האָט זיך נישט געקענט רירן פֿון אַרט, אָנגעהויבן צו קריכן מיט ביידע הענט, וואָס האָבן זיך פאַרבאַהאַלטן אין די לאַנגע אַרבל, אַזוי ווי אַ טשע-רעפּאַכע קריכט, איבערן שניי. אַ רינגל מענטשן זענען געשטאַנען און הילכיק געלאַכט.

דער איבערגעשפיצטער מאָלדאַוואַן איז נאָך אַלץ געשטאַ-נען מיט זײַן זאַק ווייץ און מיט זײַן זאַק פּאַסאַליעס. ווער עס האָט נישט פאַרקויפט גאַנץ פרי, איז געבליבן דער נאַר. דער מאָלדאַוואַן האָט זיך אָפּגעזעסן דאָס האַרץ, אַרויסגעקוקט זײַנע אויגן אויף די יידן.

עס איז געשען אַט וואָס:

אַז ישראל גאַלדשטיין איז אויפגעשטאַנען גאַנץ פרי, האָט ער געהייסן דעם דינסטמיידל, אַז זי זאָל אַרײַנברענגען דעם סאַמאַ-וואַר.

די דינסט האָט אַרײַנגעפּראַכט דעם סאַמאָואַר-אויף אַ גרויסער טאַץ.
פונקען זענען געפּלויגן פון דעם סאַמאָואַר-קוימען און אַ פּאַרע האָט געזעצט
פון דעם זודיקן וואַסער.

ישראל גאַלדשטיין האָט אָנגעגאַסן עסענץ אין אַלע גלעזער, אַזוי ווי
עס איז געווען אַלע מאָל זיין טבע, און די גלעזער דערגאַסן פון קראַן
מיט זודיקן וואַסער.

די טיי האָט געפּינקלט אין די גלעזער אַזוי ווי שיינער וויין. און
ישראל גאַלדשטיין האָט פּריער צוגעשפּאַצירט צום פענצטער מיט ווייכע,
געמאַסטענע טריט און מיט זיין האַנט אויסגעווישט די אָנגעהויכטע שויב
און אַרויסגעקוקט אין דרויסן.

אַנטקעגן זיין שטויב איז געלעגן דער מאַרק-פּלאַץ.
ישראל גאַלדשטיין האָט דערזעען דעם געדיכטן, אָנגעפּלאַנ-
טערטן יאַריד. ער איז אַוועק פון פענצטער, אַ טראַכט געטון פון
עפעס, און האָט זיך אַוועקגעזעצט באַם טיש און אָנגעהויבן טרינקען
טיי.

ער האָט געטרונקען, ווי זיין טבע, איין גלאַז נאַכן אַנדערן. דער-
פּילט, אַז ער איז שוין ווי פּאַרטרונקען פון דעם זיס-ביטערן טעם פון דער
טיי, האָט ער אַ זאַג געטון אויף אַ קול :

— דינצע, זאַג דער מאַמען, אַז זי זאָל אַרײַנקומען טרינקען
טיי.

עס איז נישט געקומען קיין ענטפּער.

— דינצע — האָט ישראל גאַלדשטיין נאַכאַמאָל געזאָגט.

— באַלד — איז געקומען פון דינהן אַן ענטפּער.

דינה און די מוטער זענען דערנאָך אַרײַנגעקומען. דער שלאָף איז
נאָך געלעגן אויף די פּנימער פון די צוויי פּרויען. זיי זענען געווען ביידע
באַקליידט אין מאַרגנדיקע קליידער, מיט שוואַרצע וואַלענע לייבלעך אַרום
זייערע טאַליעס. עס וואַלט געווען פאַר אַ פּרעמד אויג שווער צו זאָגן,
וועלכע עס איז די מאַמע און וועלכע די טאָכטער.

ביידע אויסגעוואַקסענע, מיט ווייכע רונדע גלידער, פּילפּלוטיקע,
מיט קווערע קינבאַקן און רויט-בלויט אין די באַקן. זייערע האַר נאַכלע-
סיק פּאַרפּלאַכטן, צעקנייטשטע, גאַלדיק-ברוינע. די מאַמע און די טאָכטער,

אזוי ווי אויג אויס אן אויג. פוילקייט אין זייער באוועגונג, צארט און צי-
טערדיק.

מאמע און טאכטער זעצן זיך אוועק. דער פאטער דערלאנגט זיי
צוויי גלעזער טיי.

— פארהאן א יאריד היינט? — פרעגט די מאמע.

— אָנגעפאָרן אַ שיינער יאָריד, — ענטפערט ישראל.

— זיי וועלן צעפלעטשן דעם גאנצן שניי — קרימט זיך

דינה.

דינה זעט, אַז מען באַמערקט נישט דאָס, וואָס זי האָט געזאָגט,
דערפאר זאָגט זי איצט שוין ווי צו זיך אַליין:

— זיי וועלן צעטרעטן מיין ווייסן שניי.

— וווּ זענען די קינדער? — האָט די מוטער געפרעגט.

— שלאָפן נאָך. זאָלן זיי שלאָפן — האָט דער פאָטער געזאָגט, —

איך וועל היינט סיי ווי נישט עפענען דעם מאַגאַזין (אַ שפייכלער פאַר
תבואות).

— וואָס איז פּלוצלינג געשעען?

— אָט, גאַרנישט. איך וויל מער נישט קויפן.

— די פרייז געפאלן?

— ניין.

— שלעכטע וועגן?

— אויך נישט.

— וואָס דען?

— פון היינט אָן קויף איך מער נישט. — ישראל גאַלדשטיין איז

געוואָרן אויפגערגעט, האָט זיך אויפגעהויבן פון טיש און אָנגעהויבן אַרומ-
צוגיין מיט ביידע הענט פאַרלייגט אויף הינטן.

— איך וואָלט געוואָלט, אַז אַלע זאָלן אויפהערן צו

קויפן.

— וואָס זשע וועט זיין מיט מסחר? — פרעגט די מאַמע.

— זאָלן די מאַלדאוואַנעס קויפן און פאַרקויפן צווישן זיך אַליין.

נישטאָ מער קיין יידן! זאָל זיך דאַכטן, אַז די יידן זענען איבער נאַכט

ערגעץ אַנטלאָפן אין אַן אַנדערער וועלט אַריין. נישטאָ מער קיין יידן מיט

זייער מסחר!

— וואָס איז דאָס פאַר אַ מיין רייד? — האָט די מאַמע בלאָס
ווערנדיק געפרעגט.

— הער, רייזל, וואָס איך זאָג דיר — האָט ישראל גאַלדשטיין זיך
אוועקגעשטעלט און פא יעדן וואָרט זיך געטון אַ שאַקל — איך גיי
אַרויס אין מאַרק און זאָג צו די יידן: קויפט נישט מער פאַם מאַלדאָ-
וואַן, ווייל איך וועל פא אייך מער נישט אַפּקויפּן. יידן, הערט אויף צו
האַנדלען!

— צי בין איך טויב, צי ביסטו משוגע געוואָרן? — האָט רייזל
שוין פאַרצויגן אירע ליפּן און באַקומען אַ קליין מויל. — וואָס איז דאָס
פאַר אַ מיין רעדן?

— אַז איך וויל נעמען אַ פּאַסעסיע, באַדאַרף איך שרייבן קאַנאָ-
טראַקטן מיט אַ מאַלדאוואַן. איך לייג אַריין מיין פאַרמעגן און דער
באַלעבאַס איז אַ מאַלדאוואַן. מאַרגן וועט מיך דער מאַלדאוואַן נישט
וועלן דערקענען, וועל איך אים קענען לאַדן פאַ דעם פאַראַיאַריקן
שניי.

— וואָס האָסטו זיך עפעס איצט דערמאַנט.
— איצט? עס האָט מיך אַלע מאָל געקרענקט. אַלע מאָל האָט
געטריפט פון מיר דאָס בלוט. אַ מאַלדאוואַן זיצט זיך אויף זיין ערד מיט
די וואַרצלען טיף אַריינגעוואַקסן און צעשפּרייט. ווערט באַוואַקסן און
האַט פאַר קיינעם קיין מורא נישט. און איך? ווייסט, אַז איך האָב
אַנומלט געמוזט אַנטלויפן אין מיטן דער נאַכט פון דער פּאַסעסיע.
ווייל עפעס אַ „קנעפל“ (אַ באַאַמטער פון צאַר) איז אָנגעקומען אויף רע-
וויזיע.

— ישראל, האָסטו שוין זיך אַריינגענומען אַ שגעון אין קאַפּ אַריין?
איך ווייס, יאָס אַ מענטש קען זיך אַיינרעדן, אַז מען וועט אים שענקען
ערד אומזיסט.

— רייזל, זאָל זיין, אַז איך בין משוגע. דער באַראָן הירש, וואָס
ווינט אין פאַרזי און זיין ווייב די באַראָנעסע, וועלכע האָט שיינע פאַלאַצן,
זיי זענען אויך משוגע, די גאַנצע וועלט איז משוגע, נאָר דו איינע ביסט
קלאָג און קלאָר. אָבער זאָלסטו וויסן, אַז איך וויל זיך באַזעצן אויף מיין
אייגענער ערד. מיין אייגענע ערד! — דאָס לעצטע האָט ישראל גאַלד-
שטיין געזאָגט באַגלייט מיט אַ קלאַפּ אָן טיש.

דערנאך האָט ער זיך אָנגעטון דאָס קאַראַקולענע מאַנטל מיט דעם
ברייטן קאַלנער, אויך אויף זיינע הענט האָט ער אָנגעטון אַ פּאַר הענטש-
קעס און איז אַוועקגעגאַנגען אין מאַרק אַריין.

— דער שיינער, פרישער טאַג האָט אים געטון אַ שמעק אַריין אין
זיינע נאַזלעכער און האָט אים פאַרויקט.

באַלד איז ער פאַרפאַלן געוואָרן אין פּלאַנטער פון דעם יאַריד, זיך
נישט געקענט אַרויסדרייען. יידן האָבן אים דערזען און איינער איז צוגע-
לאָפן און אים עפעס געפרעגט אין דער שטיף.

ישראל האָט זיך אויף דעם ייד אויסגעשריגן:

— הער אויף צו האַנדלען! זאָג אָן אַלעמען, אַז זיי זאָלן אויפהערן
צו האַנדלען. זאָל דער מאַלדאוואַן פאַרקויפן און האַנדלען מיט אַן אַנדערן
מאַלדאוואַן.

דערנאך האָט זיך פאַרשפּרייט פון איין מויל צום אַנדערן, אַז ישראל
גאַלדשטיין קויפט נישט מער גאַרנישט.

די יידן, וואָס האָבן געלעבט דערפון, וואָס זיי האָבן אָפּגעקויפט פון
מאַלדאוואַן דאָס, וואָס ער האָט נאָר געהאַט צו פאַרקויפן, זענען געבליבן
אין אַ פאַרלעגנהייט, אַרומגעגאַנגען מיט פאַרוואַרגטע פּנימער און געקוקט
אויף די געלאָדענע שלייטנס און די שליינע געשלאָנגען. גוט איז געווען
דעם ייד, וואָס האָט נאָך גאַרנישט געקויפט.

דערפאַר זענען אָבער יענע יידן, וואָס האָבן שוין פון פריער
געהאַט איינגעקויפט אַלערליי זאַכן, אַרומגעלאָפן ווי פאַרסטמע מיין,
געוואָלט איבערגעבן פון האַנט צו האַנט, זאָל זיין אָן פאַרדינסט,
קען זיין אַ ביסל אונטער דעם קרן. עס זענען אָבער נישט געווען קיין
קונים.

די מאַלדאוואַנעס האָבן זיך געוונדערט, געזעען, אַז די זון איז
שוין ווייט אין מיטן הימל און זייערע זעק זענען נאָך פּויל.

די מאַלדאוואַנעס האָבן זיך דערוווסט, אַז די יידן פון שטעטל גייען
אַוועק קיין אַמעריקע, וווּ מען וועט זיי געבן ערד אומזיסט, האָבן זיי אָן-
געהויבן זיך צונויפאַמלען אין רעדלעך, געשמועסט און געלאַכט אויף אַ
קול. מען האָט די ווערטער „זשידאָן“ און „לאַ אַמעריקאַ“ נישט אַראָפּגע-
לאָזט פון די ליפן.

ר' אַרקע, וועלכער איז געווען אויך איינער פון די קליינע מאַרק-

סוחרים, איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ בלויער נאַז און האָט זיך געשלאָגן מיט דער דעה, צי זאָל ער יאָ, צי זאָל ער נישט קויפֿן.

ער איז אַהיימגעגאַנגען, גיך זיך איבערגעשמועסט מיט זיין ווייב, וועלכע האָט אגב געפירט אַ קראָם פֿון מעל.

דאָס איז געווען אַן ערלעכע פּראָסטע יידענע און האָט יאַלע מאָל געשטרעבט מפרנס צו זיין איר אייגן הויז-געזינט, געפילט זיך באַליידיקט, ווען ר' אַרקע, איר מאָן, דער ייד פֿון תּורה, האָט עפעס געטון מסחר. זי איז תמיד געווען ווייס פאַרשטויבט און אויסגעשמירט פֿון דעם מעל. זי האָט געהאַדעוועט אַ פּולע שטוב מיט קינדער, איינס קלענער פֿון דעם אַנדערן.

אז ר' אַרקע איז אַהיימגעקומען, האָט זיין ווייב צו אים גע-רעדט האַלב יידיש און האַלב לשון קודש, ווייל זי האָט נישט געוואָלט, אז די מאָדאָוואַנעס, וועלכע האָבן אין דער צייט אָנגעפילט די קראָם אירע, זאָלן פאַרשטיין פֿון וואָס זיי רעדן.

— מסחר בלאַ? — האָט זי געפרעגט מיסטעריעז, קנייטשנדיק מיט

איר געל-פאַרמעטענעם שטערן.

— בלאַ, בלאַ! — האָט זיך ר' אַרקע געבייזערט און געשמייכלט

אין דער לינקער וואַנטע — גיב נאָר אַהער מוזמנים וויפיל דו האָסט.

— כסף? — האָט ר' אַרקעס ווייב זיך געוואַנדערט און געהויבן

מיט אירע דאַרע אַקסלען — צו וואָס טויג דיר ממתקים?

— מסחר! — האָט ר' אַרקע אַ שמייכל געטון.

— אונטערן אַויוון אינעווייניק אין בית, שטייט אַ טאַפּ מיט פע-

דערן, שטעק אַריין די ידים אין די פעדערן, וועסטו געפינען כסף. —

האָט די פרוי מיט דער האַנט נאָר געוויזן צו דער אָפענער טיר אויף

צום דרויסן און ווייטער געקנייטשט מיט דעם פאַרמעטענעם שטערן. —

אַבער שוין ווייטער מסחר? פאַלג מיך און גיי בעסער אַוועק אין קלויז

אַריין, וואָס טויגן מיר דיינע מסחרים?

— יידענע, איך מוז היינט טון מסחר! — האָט ר' אַרקע זיך גע-

בייזערט. האָסטו געהערט, טאַמער זענען זיי ווינציק פאַרגרעבט, וויל מען

זיי נאָך אַוועקפירן ערגעץ אין עק וועלט. וואָס וועט דאָרט פֿון זיי

זוערן?

— וואָס? איך הייב נישט אָן צו פאַרשטיין וואָס דו „דאַבערסט“ —

ווער זענען זיי און ווער פירט זיי אוועק און וואָס קער זיך דאָס אָן מיט מסחר?

ר' אַרקע האָט נישט געוואָרט ביז זיין ווייב האָט געענדיקט. ער איז אַריין אין הויז, געפונען דעם טאַפּ מיט פעדערן, אויסגעשאָטן די פעדערן און אויסגעקליבן דאָס פאַפירענע און זילבערנע געלט. אז ער איז צוריק אַרויס פון הויז און שוין געווען פון יענער זייט קראָם, האָט אים זיין ווייב נאָכגעשריגן:

— וווהין דו וועסט גיין, זאָל דיר נאָכגיין דאָס מול.

ר' אַרקע איז געקומען אויף דעם מאַרק-פּלאַץ, צוגעגאַנגען צו אַ שליטן, געקויפט אַ פאַר זעקלעך ווייץ, באַצאַלט און אוועקגעפירט אַהיים און אָפּגעפאַרן אין קראָם.

— יידן, — האָט ער צו די מאַרק-סוחרים געזאָגט — קויפט! הערט קיינעם נישט און קויפט. איר וועט מיט גאַטס הילף פאַרדינען אייער חיוב און נישט באַדאַרפן זיך אוועקלאָזן אין אַן עק וועלט, אין דער וויס-טער מדבר.

דער מאַרק איז געוואָרן רעבעדיק. יידן האָבן געפאַטשט אין די הענט פון די מאַלדאוואַנעס, אויסגעקויפט איינער באַם אַנדערן. אין דרויסן האָט אָנגעהויבן צו ווערן קאַלט. די זון האָט זיך אַראָפּגעלאָזט באַם ווייסן פאַרשנייעטן וואַלד, וואָס איז געשטאַנען לעבן דעם ווייסן פאַרפּוירענעם טייך.

באַרג אַרויף האָבן זיך געצויגן שליטנס, אזוי ווי רינגען פון אַ קייט, וועלכע דרייט זיך אַרום דעם באַרג. פון יענער זייט באַרג איז אַ בלויער שלייער געהאַנגען פאַרצויגן ווי אַ פאַרהאַנג. פון די קראָמען האָבן זיך געשאָטן מענטשן אין ווייסע פעלצן און שוואַרצע קאַראַקולענע היטלען.

די פּערד זענען געשטאַנען טרויעריקע און איינגעבויענע, איינגע-שפּאַנט אין די שליטנס, פאַרטיק אין קאַלטן, ווייטן וועג אַריין. אין קרעטשמע אַרום אַ לאַנגן טיש, אין האַלב דונקלקייט פון דעם אָנקומענדן אָונט. האָבן מאַלדאוואַנעס געטרונקען וויין און אַלע אייניגע-מיט גראַבע טענער געזונגען:

— סאַדוס זשידאַן לאַ אַמעריקאַ.

וויניץ זשידאַן קו באַן, קו באַן...

(אועק איז א ייד קיין אמעריקע.
געקומען איז א ייד מיט געלט, מיט געלט..)

דער מארק-פלאץ איז ביסלעכווייז געוואָרן ליידיק. דאָ און דאָרט אַ
פאַרשפּעטיקטער שליסן אָדער שטיוול-סוחר, וואָס האָט זיינע פאַרבליבענע
שטיוול געפאַקט אין אַ קאַסטן.
אין מארק-פלאץ איז דער ווייסער שניי צעטרעטן און אויסגעמישט
מיט פערד-באַלינקע (מיסט), שטרוי און דושעגעכץ.

ישראל גאלדשטיינס הויו איז געוואָרן אויפגעבויט נאָך פון זיין פאָ-
טער, וועלכער איז צוריק מיט יאָרן אַראָפגעקומען אין דער בעסאָראַביע.
געווען אַ פּראָסטער ייד, אָבער אַ שיינער באַלעבאָס און אַ שטילער עושר,
און לייגט שוין איצט אויף דעם הייליקן אָרט, — זיין נשמה זאָל פאַר
אונז גוטס אויסבעטן.

אין אַזוי ווי אין יענע יאָרן אַזוי אויך איצט, איז דאָסדאָזיקע הויז
איינס אין שטעטל. עס זעט זיך אַרויס העכער פון אַלע הייזער מיט זיין
שיינעם דאָך, אין וועלכן עס זענען אַריינגעשניטן דריי קליינע שטיבלעך
מיט פענצטערלעך און מיט קליינע דעכלעך. די שטוב האָט גרויסע פענצ-
טער מיט גרינע לאַדנס און אַ לאַנגן גאַנעק, איבער דער גאַנצער ברייט.
באָם גאַנעק לייגט צוויי גאַרטנדלעך אַרומגענומען מיט שטאַכעטלעך. זומער
גרינען די גאַרטנדלעך מיט גרין גראַז און ווינטער זענען זיי באַדעקט
מיט ווייסן שניי. אין די שטעקעלעך פון די שטאַכעטן און אויך פון דעם
גאַנעק זענען אויסגעטאַקטע מיט שניצערײען. איבער דער דרויסנדיקער
טיר איז דאָ אַ האַלב רונד פענצטערל מיט אַלערליי קאָלירטע שייבלעך.
אין ביידע גאַרטנדלעך וואַקסן צוויי ביימער. די ביימער זענען שוין אַזוי
פיל אַלט, וויפיל ישראל גאלדשטיין. זיין פאָטער האָט דאָס אים געזאַגט,
אַז אין דעם יאָר, וואָס ער איז געבוירן געוואָרן, האָט מען די ביימער
פאַרפלאַנצט. איצט זענען זיי אויפגעוואַקסן צו זייער פולער בליונג, זיך
צעשפרייט איבער דער גאַנצער ברייט פון הויז, פלעכטן זיך איבער מיט

די צווייגן. ווינטער האלטן זיי זיך איינער אינם אנדערן, מיט די נאקעמע צווייגן איינער אויפן אנדערן פארוואַרפן, אזוי ווי צוויי ברידער, אין זוי מער, אז די צווייגן ווערן באשאטן מיט בלעטער, און אזוי ווי ביימער זענען זיי פון איין מין, זענען דאך זייערע בלעטער אויך פון איין מין, אויף דער לינקער זייט ווייס-גרוי און אויף דער רעכטער זייט טיף-גרוי און מיט אַדערלעך, איז דורך דעם, מישן זיי זיך אויס ביידע ביימער איינער מיט דעם אנדערן און פארשטעלן דאָס גאַנצע הויז מיט אַ באַרג פון גרינע בלעטער.

דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרן פון דער דרויסנדיקער זייט פון ישראל גאַלדשטיינס הויז, אָבער אז מען עפנט אויף די הויכע טויערן פון ביידע זייטן פון דעם הויז, וואַרפט זיך באַלד אין די אויגן אַריין אַ פּלאַנטער פון אַלערליי זאַכן. וועגענער, רעדער, געהילץ, קלעצער, ברעטער, שינדלעך קלעפקעס און פעסער.

די אַלע זאַכן זענען אויסגעשטעלט אין פּאַזונדערע ער-טער.

למשל, די ברעטער ליגן אויסגעלייגט אין אַ פיר-עקיקן געפלאַכט-טענעם קאַסטן. די רעדער זענען אויפגעצילעוועט אויף אַ הויכן סלופ, די פעסער ליגן אויסגעלייגט בויך צו בויך איינס אויף דעם אנדערן. די ווע-גענער שטייען אין אַ שורה מיט די דישלעס אויסגעשטרעקט, פּאַרטיק צום איינשפּאַנען, אויב עס איז זומער-צייט, און אויב נישט, דעמאָלט שטייען שוין אויף דעם אָרט פון די וועגענער הילצערנע שליטנס אויך מיט די דישלעס אויסגעשטרעקט פּאַרטיק צום שפּאַן.

אין דער מיט פון הויף שטייט אַ טויבנשלאַק אויף אַ הויכן סלופ. טויבן ווייסע און ברוינע, מיט ווייסע און ברוינע פלעקן, פליען אַרום איבער דער הייך. קלויבן קערנער און פליען אַריין און אַרויס אין דעם טויבנשלאַק אַדער שטייען אויף דעם דאָך און וואַרקען שטילער-הייט.

און ווי אַ שיינע גלייכע גאַס זענען געבויט ישראל גאַלד-שטיינס שטאַלן און מאַגאַזינען. די שטאַלן אַריינגעבויט אין דער ערד טיף מיט שטרויענע דעכער און די מאַגאַזינען, אויף צו באַהאַלטן די תּבואות, שטייען אין דער לופטן אויף סלופקעלעך, מיט שינדל-דע-כער.

פלאטשיקע שטיינער זענען אויסגעלייגט איבער די שטיגן, וואָס פירן פון הויז אין שטאָל, צו די מאַגאַזינען און אויך צו דעם קע-לער.

אין די שטאָלן שטייען פערד, קי, דעם גאַנצן ווינטער. די פערד רוען זיך דאָ אויס פון דעם זומערס שווערער אַרבעט אין פעלד, ווערן זייערע אויגן, פון דעם לאַנג שטיין אין די פינצטערע שטאָלן, אויסגע-לייטערט און טיף, זייערע גלידער אַרומגערינגלט מיט ווייכן פלייש און שיינע האָר און מיט שפרינגענדיק בלוט אין זייערע מוסקולן. די קי קעלפן זיך דאָ אין די שטאָלן און זייגן זייערע קעלבער און מיט דעם לויף פון דעם ווינטער גייען אַוועק זייערע מוטערישע געפילן, אין אַז עס קומט אין פריילינג און מען טרייבט זיי אַרויס אויף די גרינע פעלדער פון דער בעסאַראַביע, פאַרגעסן די קי אָן זייערע קעלבלעך-קינג-לער.

זומער זענען די שטאָלן ליידיק. דערפאַר זענען די מאַגאַזינען אַלע מאָל פול. ווייץ ליגט אַנגעשאַטן אויף ווייץ. ווייץ פון פאַר צוויי יאָר און ווייץ פון היינטיקן יאָר. גערשטן און האַבער אויך אַזוי. און קוקוריוזע פון פאַר צוויי יאָר וואַרט אויף דער קוקוריוזע פון היינטיקן יאָר. נאָר באַ דער קוקוריוזע איז שוין דאָ אַזאַ זאַך, ווי פראַסט. די קוקו-ריזע פון פאַראַיאָרן ליגט שוין אַ גאַלדיק רויטע, אַ דורכגענומענע פון פראַסט, און קען זיך נישט פאַרגינען, זיך אויסצומישן מיט דער קוקוריוזע פון היינטיקן יאָר, ווייץ די בלאַס-געלע קוקוריוזע פון היינטיקן יאָר, האָט נאָך נישט איבערגעלעבט דעם קנאַקעדיקן פראַסט אין אירע בלאַס-געלע קערנער.

צוויי סטויגן פאַרנעמען איין אָרט אין הויף אַ גאַנצן ווינטער. איין סטויג מיט שטרוי און איין סטויג מיט היי. קומט דער ליבער פריילינג, ווערן אַפגעווישט פון דעם הויף די צוויי סטויגן און עס בלייבן נאָר, די סימנים, וווּ זיי זענען געשטאַנען, — דאָרט וואַקסט נישט קיין גראַז מער.

אַבער אויב עפעס צו באַווייזן, קען דאָס נאָר באַווייזן ישראל גאַלד-שטיינס קעלער. ווינטער און זומער איז ער פול מיט אַזעלכע זאַכן, וואָס אָן זיי קען מען גאַרנישט לעבן אויף דער וועלט. וועגן דעמדאָויקן קע-לער גייען אַרום אין שטעטל אַלערליי מעשיות. אַבער וואָס מען זאָל וועגן

אים נישט דערציילן איז נאך נישט איין קליינער חלק פון דעם, וואס דאָרט טוט זיך. געמאכט איז דער קעלער פון שטיינער מיט היילן און מיט קליינע קעלערלעך אין יעדער הייל און איז לאנג אָן אַ גרענעץ. אלע קעמערלעך זענען פול מיט עסנוואַרג: קארטאָפּל, בוראָקעס, געזאַל-צענע פליישן, געפעפערטע פליישן, מייערן, קרויט אי זיסער אי זייערער, באָרשט, דיניעס, פעסער מיט געזייערטע אוגערקעס, פעסער מיט געזייערטע קאַ-וואַנעס, אויך זיסע קאוואַנעס איינגעגראָבענע אין זאַמד, עפל אַלערליי, און אויך פעסער מיט קוואַסניצעס, געטריקנטע פלוימען, געטריקנטע באָרן און עפל, סלויעס מיט געפרע-לטע וויינשף, פלוימען, טרויבן און וויינשערלעך, פלע-שער מיט ווישניאַק, סליוויאַק און פעסער מיט וויין, אַלטער וויין, נייער וויין, רויטער, ווייס-בלייכער און זיסער און זייערער, אַ פאַס מיט בוימל און אַ פאַס מיט האַניק. אז מען האָט אַן עפן געטון דעם קעלער, האָט באַלד אין נאָז אַ זעץ געטון דער ריח פון וויין און האַניק. ווינטער איז דאָרט געווען וואַרעם און זומער איז אין קעלער געווען אזוי קאַלט, אז מען האָט דאָרט געהאַלטן פוטער, סמעטענע, מילך און פריש פלייש.

אין דעמדאָויקן קעלער איז ישראל גאַלדשטיינס פרוי קיינמאָל נישט אַראָפּגעגאַנגען. דידאָזיקע אַרבעט איז תמיד געפאַלן אויף אַ מאַנספּערשוין. רייזל גאַלדשטיין איז, ווי מיר וועלן ווייטער אויך זען, געווען אַן איידל, צאָרט ווייבל און נישט נאָר אין דעם קעלער אַריין האָט זי מורא געהאַט אַראָפּצוגיין, נאָר אז עס איז צוגעפאַלן דער אָונט, האָט זי אַליין מורא געהאַט צו זיין באַ זיך אין הויז און ווער שמועסט אַריינצוגיין אַליין אין צימער, ווו עס האָט נישט געברענט קיין לאַמפּ, דאָס האָט זי פאַר קיין שום פאַל נישט געקענט.

אַ הויז איז דאָס געווען אַ גרויס. צעטיילט אינעווייניק אין דער מיטן מיט אַ לאַנגן קאָרידאָר. פון קאָרידאָר האָבן שווערע, גרויסע טירן געפירט אי אין זאָל אַריין, אי אין גאַסט-הויז און אין עס-צימער און אין די באַזונדערע שלאַף-צימערן, די קיך איז צוגעבויט געווען צו אַ ווינקל פון הויז, אויף דעם הויף און מען וואָט באַדאַרפט אַרויפגיין פון קאָרידאָר צו דער קיך מיט אַ דריי טרעפּלעך.

אַרום און אַרום האָט דאָס הויז געהאַט פענצטער, וועלכע זענען פון אינעווייניק געווען מיט פאַרהאַנגען. אויף די טירן זענען אויך געהאַנג-

גען פארהאנגען פון געשוירענעם סאמעט און מיט פאלדן. די דילן זענען געווען פארשפרייט מיט סאמעטענע טעפכער. די טישן פארשפרייט מיט סאמעטענע טוכן. די דיוואנעס און שולן אויסגעבעט מיט סאמעט און איבערגעשפרייט מיט ציכן אויסגעשטיקטע. פון די פאלדן אויף די פארהאנגען, פון דעם, וואָס אלץ איז דאָ געווען פארשפרייט און צו-געדעקט. איז דאָס הויז געווען אזוי ווייך אין שטיל איינגעהילט אין שאַטנס.

דאָס מעבל, שווער, דונקל ברוין, איז געשטאנען אזוי ווי צוגע-וואַקסן צו דעם דיל און דאָרט, ווו עס איז געשטאנען דער דיוואַן, האָט ער דאָרט געמוזט נאָך גאָר פון אָנהייב אויסוואַקסן מיט דער וואַנט פון דעם דיל אַרויס. ערגעץ אנדערש האָט דער דיוואַן נישט געקענט שטיין.

רייזל גאָלדשטיין האָט ליב געהאַט צו שווימען אין טעפכער, טיש-טיכער און פארהאנגען. די פארהאנגען זענען, גאָך איר גוט, געהאנגען אויף די פענצטער און טירן אזוי ווי לאַנגע קליידער אויף שיינע פרויען. דאָס איז געווען דאָס איינציקע נייעס, וואָס זי האָט איינגעפירט באַלד נאָך איר חתונה מיט ישראל גאָלדשטיין. און דערפאר איז זי קיינמאָל נישט אַרזנטער פון די צינגער פון אַלע ווייבער אין שטעטל. מען האָט זי גע-לויבט, מען האָט פון איר אָפגעלאַכט, מען האָט זי געמאַכט קליין ווי שטרוב, דערפאר, וואָס זי ברענגט אויס אַזאַ פאַרמעגן אויף צו פאַרשפרייטן און צו פאַרהענגען דאָס הויז.

אַז אַ הויז האָט ווייסע, הויכע ווענט, ווייסע סופיטן, שיינע פענצ-טער, מיט טיפע, ווייסע שוועלן, טירן, אזוי ווי מעבל אָפגעפאַליטורטע מיט באַפּוצערייען. צו וואָס באַדאַרף מען דאָס פאַרהענגען און פאַר-דעקן?

רייזל איז געווען אַ היים-זיצערין. טאַמער האָט זי באַדאַרפט פיש אויף שבת, האָט די אַרעמע פרוי, וועמען מען האָט גערופן „די מאַטיעכע“, געבראַכט פיש. די דאָזיקע פרוי האָט אויך געבאַקן ברויט און קויליטשן פאַר רייזלען. זומער און ווינטער איז רייזל געזעסן אין הויז. אויסגעטראַגן קינדער, זיי געבוירן און אויפגעבראַכט, פאַרשטענדלעך, מיט דער הייליך פון דינסטן, אָבער זיי אַליין אויסגעוויגן. איר איינציקער חלום איז גע-ווען אַ שיינע ווייכע, פאַרשאַטנדיקטע היים. און זי איז אַלע מאָל געווען

שטאַלץ מיט דעם, וואָס איר היים איז איינע אין שטעטל. פאר דעם, וואָס זי האָט זיך געהאַלטן פאַרשלאָסן אין הויז, האָט מען זי געהאַלטן פאַר אַ שלעכטע, אָבער ווען מען איז געקומען מיט איר אין נאַנטער באַ- קאַנטשאַפט, האָט מען באַלד געזען דעם גרויסן טעות, ווייל נישט נאָר איז זי נישט געווען קיין שלעכטע, זי איז געווען זייער אַ גוטע און אַ ווייכהערציקע מיט אַן איידל האַרץ. די טיר פון איר הויז איז תמיד גע- ווען אָפן פאַר אַזעלכע, וואָס האָבן גענומען היִרף אין דער שטייל. זי האָט געגעבן מיט דער פּוילער האַנט אַזוי, אַז איר מאַן און אויך די קינדער, ווען זיי זענען שוין געווען אויפגעוואַקסן, האָבן דערפון נאָך נישט גע- וואָסט.

רייזל גאַלדשטיין איז געבוירן געוואָרן אין אַן אַנדער שטעטל אין דער בעסאַראַביע, איז אויפגעצויגן געוואָרן אין זייער אַ שיינ הויז. איר פאָטער אַ סוחר פון נייע זעק, האָט פאַרמאָגט אַן אייגן הויז, נישט אַזאַ מויער פון שטיינער, ווי ישראל גאַלדשטיינס, אָבער אַ שיינ הויז מיט אַ שינדל-דאַך. צו דעם האָט איר פאָטער געקענט לערנען און איז געפאָרן צו דעם ריוזשאַנערס אַ זון, צו זיין רבי'ן, איינמאָל אין יאָר.

און דעמדאָזיקן שידוך האָט מען געטון מיט רייזלען, צוליב די פאַסעטיעס, וואָס ישראל גאַלדשטיינס פאָטער האָט געהאַלטן אין ראַטע און אויך צוליב דעם, וואָס זי, רייזל, וועט אַריין אין אַזאַ „שמאַלץ-גרוב“, ווי דאָסדאָזיקע הויז פון ישראל גאַלדשטיינס פאָטער. ווען ישראל גאַלדשטיין איז געקומען אַנקוקן דאָס מיידל רייזל, איז ער דעמאָלט געווען אַ געזונט-טער בחור מיט ברייטע באַקן, אַ ברונעט מיט שוואַרצע האַר און מיט ברוינע גרויסע אויגן. רייזל איז דערטרונקען געוואָרן אין די דאָזיקע שיינע, טיפע, ברוינע אויגן, ווען ישראל האָט אויף איר דאָס ערשטע מאָל אַ קוק געטון.

רייזל איז געווען אַ דיניקע און האָט אויסגעוויזן אַזוי קליין אַנטקעגן ישראל'ן, אַז זי האָט אַנגעהויבן באַלד מורא צו האָבן פאַר אים.

און ווען מען האָט זיי ביידע איבערגעלאָזט אויג אויף אויג, אַזוי ווי עס האָט זיך דעמאָלט געפירט דער סדר אין בעסאַראַביע, און אין וואָס רייזלס פאָטער האָט נישט נאָר נישט געגלייבט, נאָר אויך געווען קייגן

דעם, — יא, אז מען האט זיי איבערגעלאזט אליין, האט רייזל זיך אזוי פארלוירן, אז כאטש זי האט נאך אזוי גיך נישט געוואלט ווערן א פלה, האט זי פונדעסטוועגן געענטפערט: „יא, און ישראל האט זייער איינפאך צו איר געזאגט:

— ווילט איר ווערן מיין פלה?

נאכדעם האט ישראל זיך געכאפט, אז ער האט נישט גוט גערעדט און נאך א לאנגער צייט פון שווייגן און ארומדרייען זיך אין צימער אהין און אהער, האט ער געזאגט:

— רייזל, דו געפעלסט מיר זייער, ווילסטו זיין מיין פלה?

— איך האב דאך שוין געענטפערט איינמאל, „יא“ — האט רייזל זיך אזוי ווי געפונען באליידיקט דורך דעם, וואס ישראל האט איר געזאגט „דו“.

פון דעמאלט אן זענען שוין פארלאפן אריבער צוואנציג יאר.

רייזל האט זיך געביטן. עס זענען שוין דא היפשע קינדער, א פארפונדעוועט הויז. עס איז נישטא אזא זאך, וואס רייזל זאל וועלן און ישראל גאלדשטיין זאל נישט קויפן.

אז ער פארט אין קעשענעוו, צוליב זיינע געשעפטן, ברענגט ער אן גאנצע פעק. רייזל, אויב זי וויל עפעס, מאלט זי דאס אפ פאר איר מאן ישראל און ער ברענגט שוין אזא זאך, וועלכע זי האט גע-וואלט.

איז דאך, דאכט זיך, נישט אזוי שלעכט צו האבן אזא מאן.

האט אבער ישראל גאלדשטיין אין זיך אזעלכע גענג, וועלכע פאסן נישט פאר איר שטאנד. זי קען אים נישט איבעראנדערשן. צו אלעם ערשטן ווייסט שוין רייזל, אז ישראל גאלדשטיין איז א גרויסער עקשן.

און ווי באלד זי ווייסט דאס שוין אזא צייט, מער פון צוואנציג יאר, טראכט זיך רייזל, אז עס איז שוין אזא טבע בא אים. און אויב זי האט דערלאזט, דאס עקשנות זאל בא אים ווערן א טבע, איז דאך דאס איר אייגענע שולד. דערפון נעמט זיך, וואס זי טראכט אלע מאל, ווי אזוי עפעס אויסצוטראכטן אזא זאך, מיט וואס זי זאל קענען זיך אליין

אזוי איבעראנדערשן, אז דערמיט, וואָס זי וועט זיין אן אנדערע רייל, זאָל זי קענען ישראלס עקשנות אויך איבערוועגן.

דערווייל לייגן מיר דאָס אוועק אָן אַ זייט און מיר וועלן זען, ווי אזוי פירט זיך ישראל גאָלדשטיין, אי ווען ער איז אינדערהיים, אי ווען ער איז נישט אינדערהיים.

זומער, אָדער בעסער געזאָגט, אזוי ווי דער זומער הייבט זיך נאָר אָן און די ערד טרינקט זיך אַ ביסל אויס פון די שנייען און רעגנס, שטייט ישראל גאָלדשטיין אויף, ווען עס איז נאָך פינצטער, ביז ער דאוונט און טרינקט אָפּ טי, שטייט שוין זיין וואָגן אויף ספרוזשינעט איינגעשפּאַנט מיט צוויי פּערד און וואָרט. אויף אים פּאַרנט באַ דעם הויז.

ער פּאַרט אוועק אין דער פּאַסעסיע, זוימט זיך דאָרט ביז שפּעט אין אָוונט. אויף דער פּאַסעסיע איז ער מיט זיינע אַרבעטער שטרענג, פּאַרט אַ גאַנצן טאָג ארום רייטנדיק אויף אַ געזאָלט פּערד מיט אַ ראַפּניק (אזאָ בייטש) אין די הענט. איבעראַל וואַקסט ער אויס מיט זיין פּערד. אָט איז ער דאָרט, וווּ מען אַקערט די פּעלדער מיט די שווערע גרויסע אַקער-אייזנס געשפּאַנט צו פיר פּאַר אַקסן. די אַקסן דערשרעקן זיך, ווען זיי דערזעען דעם רייטער, און הייבן אָן ציען דעם אַקער-אייזן מיט זייערע האַלז און נאָקן גיכער, און שווערער און די יאַרמאַס סקריפען, די שוואַרצע ערד דרייט זיך איבער און לייגט זיך מיט איר פייכטן גלאַנציקן אינגע-ווייד אַקעגן דער זון.

און אָט וואַקסט ער אויס אין אן אנדערן עק פון זיין פּאַסעסיע, וווּ די ערד איז שוין צעאַקערט און צעמאַלן אין אַ דינעם, מעליקן שטויב און מאַלדאוואַנעס אין ווייסע פּעלצן מיט אַרומגעבונדענע קעפּ זענען צע-שפּרייט איבער דעם גאַנצן, עטוואָס קנייטשיקן אָבער פּלאַכן פּעלד, איינער פון דעם אנדערן אין באַשטימטע דיסטאַנצן אָפּגעטיילט. די מאַלדאוואַנעס טראָגן ווייסע שמאַלע זעק מיט ווייץ אויף זייערע העלזער אויפגעהאַנגען. נעמען אָן פּולע הויפּנס מיט ווייץ און וואָרפן מיט זייערע הענט און דער ווינט, וואָס בלאָזט אין איין וועג פון מערב צו מזרח, טוט אַ כאַפּ דעם ווייץ פון זייערע הויפּנס און צעשפּרייט די קערנדלעך איבער דער צע-מאַלענער ערד.

ישראל גאָלדשטיין גיט אַ פּאַר אַריין מיט זיין פּערד אין דער צע-

מאַלענער ערד פון פעלד. א בארג מיט שטויב רייסט זיך אָפּ פון דער
צעאָקערטער ערד, ווען דאָס פעלד בלייבט שטיין. דער רייטער טוט אַ
קנאַק מיט זיין בייטש און אַ געשריי: — העי-עי-עי!
די מאַלדאוואַנעס, וועלכע פאַרזייען דעם ווייץ, בלייבן אויטאָמאַטיש
אַלע מיטאַמאַל שטיין.

ישראל גאַלדשטיין שרייט ביז, אַז נישט אזוי גיך זאָלן זיי וואַרפן
די קערנער, וואָרים דער ווינט כאַפט זיי דעמאָלט און שיט זיי אויס נאָר
אין איין אָרט. די מאַלדאוואַנעס בייגן אויס זייערע קעפּ, שטייען אזוי ווי
פאַרפרויענע און שווייגן. שרייט נאָכאַמאַל ישראל גאַלדשטיין, איצט שוין
מיט מער בייזקייט:

— וואָס שטייט איר, ווי די ביימער אין אַ וואַלד. רירט זיך!
די מאַלדאוואַנעס הייבן אָן צו שפּרייזן מיט געמאַסטענע טריט און
וואַרפן די קערנער.

נאָכדעם פּאָרט ער אַוועק אין דער סטינע צו זיינע שאַף, זיינע
ליבלינגען. מיט זיי האַלט ער זיך גרויס, ווייל באַ אים איז פאַרהאַן די
שענסטע שאַף, וואָל, לעמער, קאַראַקוילענע פעל. און זיינע קעזן: ברינזע,
אורא, ביץ און קאַש האָבן אַ שם אין דער גאַנצער געגנט.

עסן אַנבייסן עסט ישראל אינזינעם מיט זיינע פעלד-אַרבעטער. מען
קאַכט נישט פאַר אים קיין באַזונדערע מאַכלים. די קיך ווערט געפירט פון
צוויי, דריי פעלד-אַרבעטער, וועלכע ווערן אַלע וואָך אויסגעקליבן פון
אַלעמען. אַלע וואָך ווערן אויסגעקליבן נייע קוכער. דאָס געקעכץ באַ-
שטייט פון שאַפן-פלייש, קעז, באַרשט אָדער קרויט און מאַמאַליגע, אויפן
אָרט פון ברויט. די שעה פון עסן קומט און איינער פון די קוכערס
קלינגט אין אַ גרויסן גלאַק, וועלכער הענגט אויף אַ הויכן סלופּ.

ישראל גאַלדשטיין, ווען ער איז אין פּאַסעסיע, איז ער דעמאָלט
נישט זייער קיין פרומער ייד, אגב, לאַמיר אייך אויסזאָגן באַצייטנס, אַז
ער איז איבערהויפט נישט קיין פרומער, ער פירט זיך אזוי, גלייך מיט
אַלע מאַלדאוואַנעס. און כאַטש אזוינער, האָבן די מאַלדאוואַנעס פאַר אים
גרויס אַפּשיי. אין דער שעה, ווען מען עסט, און דעמאָלט, ווען מען רוט
זיך אַ ביסל אָפּ, שמועסן זיי אַלע אינזינעם אויף אַ קויל, רויכערן די פיפּ-
קעס מיט דעם ביטערן, בייסנדיקן טיטון און שפּייען אין דער קרום און
מאַכן אָן אַ טומל. אַבער, אַז דער גלאַק גיט אַ קלונג, זיצט שוין ישראל

גאָלדשטיין ווייטער רייטנדיק אויף זיין פערד און די אַרבעט אין די פעל-
דער גייט ווייטער איר גאַנג.

אין אַוונט קומט ישראל גאָלדשטיין אַהיים אַ פאַרשטויבטער, אַ
שווערער און אַ מידער. באַלד ווערט צוליב זיין אַהיימקומען אַנגעצונדן
אַ לאַמפּ אין עס-צימער. ער עסט זייער פאַמעלעך מיט זיינע קינדער און
מיט רייזלען אַרום זיך, ער לערנט נישט קיין קינדער באַם טיש, זעט
אַבער זייערע פעלערן, קוקט אויף זיי, ווען זיי באַמערקן נישט, אין דער
קרום. נאָכן עסן האָט ער ליב צו טון זיך אַ שטרעק אויס אויף אַ דיוואַן
מיט זיינע שטיוויל אויף זיך. כאַפט אַ ביסל באַרויקונג, שטרעקט אויס זיינע
גרויסע שווערע ביינער, קנאַקט אויס די פינגער און נאַכדעם גייט ער אַרויס
אויפן גאַנעק, שפּאַצירט אַרום איבער זיין גאַנעק און ברומט אונטער עפעס
אַ ניגון.

אזוי גייט אַוועק דער גאַנצער זומער, מיט זיין אַהיימקומען אין די
שפעטע אַוונטן, מיט זיין שווייגן און שוועריקייט. שבת איז ער אפילו אַ
ביסל רעדעוודיקער און מער צוגענגלעכער, אָבער דער שבת גייט באַ אים
אַוועק מיט שרָאָפֿן, ווייל ער דערפילט דעמאָלט, אַז זיינע ביינער זענען
צעבראַכן פון אַ גאַנצער וואָך אַרומפאַרן אויף דעם באַזאַטלען פערד.
שבת איז ישראל גאָלדשטיין געגאַנגען אין שול אַריין. עס איז אים
איבערגעבליבן אַ ירושה פון זיין פאָטער אַן אָרט אין „מזרח“, אָבער ער
האַט געפילט, אַז עס איז נישט זיין אָרט, ווייל ער האָט אפילו נישט
פאַרשטאַנען דעם טיפן מיין פון די ווערטער אין דאַוונען.

ער איז טאַקע אַליין שולדיק אין דעם, ווייל זיין פאָטער האָט אים
געלערנט. אָבער איצט טוט אים באַנג פאַרוואָס ער האָט דעמאָלט נישט
געוואָלט צוליגן קיין קאַפּ צום לערנען.

איצט איז דאָס אייגענע מיט זיינע צוויי בחורים. זיי האָבן קיינמאָל
נישט געוואָלט קענען און אזוי גיך ווי זיי זענען אַ ביסל אונטערגעוואַקסן,
האַט ער זיי גענומען צו דער פאַסעסיע. זומער אויף דער פאַסעסיע אין
ווינטער, ווען ישראל גאָלדשטיין טוט אַ ביסל מסחר, העלפֿן די קינדער
אים אין מסחר.

ישראל גאָלדשטיין האָט ליב געהאַט זיין ווייב רייזל, אַ גוט גלאַז
וויין באַם עסן, און פון זיינע צוויי בחורים האָט ער נאָך מער הנאה געהאַט.

זיין מיידל דינצע איז אויך א קינד, אָבער פון מיידל האָט ער זיך גע-
האַלטן פון דער ווייטנס.

דאָס מיידל זייערס איז געווען דער ליבלינג פון דער מאַמען, אַזוי
איז דאָס שטילערהייט איינגעפירט געוואָרן. די מאַמע האָט תמיד געהאַט
עפעס אַזאָ געפיל ווי פיינט האָבן קעגן אירע צוויי בחורים: משה און
יאָסל.

ישראל גאָלדשטיין האָט אָבער פון זיי הנאה געהאַט, ווייל ער האָט
געזעען, אַז זיי וואַקסן אויס אַזוי ווי ער איז אויסגעוואַקסן. קענען זיי
דאָך גוט פאָרן רייטנדיק, שלאָפן אין פעלד, אויב עס פאַלט אַמאָל אויס,
אין אַ סטויג שטרוי, און קענען אויך פאַרפאָרן אַ מאָלדאוואַן אין דער באַק
אַרין, אַז ער זאָל זעען קראַקע מיט לעמבערג.

דינה איז שוין די מאַמע אויסן אויג. און אַזוי ווי ער האָט ליב די
מאַמע, האָט ער אויך ליב דינהן. אָבער זי איז פון אים אַזאָ ווייטע. ער
האַט נאָך מיט איר נישט גערעדט, אַזוי ווי אַ פאָטער מיט אַ קינד, קיין
איינמאָל. עס קומט אים אויס אַזוי ווי ער וואַלט זיך שעמען מיט איר צו
רעדן. און דינה מיידט אויס מיט איר פאָטער צו פאַרבלייבן אַליין, אַזוי
דאָכט זיך אים, ישראל, אויס. דערפאַר אָבער וואַקסט זי אין זיינע אויגן.
ערשט נישט לאַנג איז דינה געווען אַ קליין מיידעלע און ווי גיך זי איז
געטון אַ וואַקס אויס.

אין ישראל גאָלדשטיינס אויגן איז נישט נאָר זיין מיידל דינה אויס-
געוואַקסן, פּמעט ווי אומבאַמערקטערהייט פאַר אים, נאָר אַ סך אַנדערע
זאָכן האָט ער נישט קיין צייט צו באַמערקן. עס בויען זיך הייזער אין
שטעטל און ער ווייסט גאַרנישט פון זיי. מענטשן שטאַרבן און ווערן געבוירן,
האַבן חתונה און ער דערוויסט זיך תמיד ערשט נאָכדעם ווי עס גייט אַוועק
אַ שטיק צייט.

אַזוי איז ער. מעג זיין ווייב רייזל לאַכן פון אים און טענהן, אַז ער
איז נישט קיין לעבעדיקער מענטש. אָט איז זי אַ הויז-זיצערין, קומט אין
ערגעץ נישט און פונדעסטוועגן ווייסט זי, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.
ישראל גאָלדשטיין איז אַזוי אַריינגעטון אין זיינע פעלדער, אַז ער
האַט נישט קיין צייט פאַר אַנדערע קלייניקייטן. זומער און ווינטער איז
ער פאַרטון מיט זיי. אפילו ווינטער, ווען ער זיצט מער אינדערהיים און
האַנדלט מסחר, הייסט עס אויך באַ אים פעלד-אַרבעט, ווייל זיין גאַנצער

מוח איז פול מיט פלענער, ווו צו פארזייען ווייץ און ווו צו פארזייען האָ-
בער, צי עס וועט זיין אַ שניי-שטורם און מען וועט דארפן די שאַף פאר-
טרייבן אין דער סטינע אַריין. און ווען וועט שוין דער שניי אינגאנצן
צעלאָוט ווערן און עס זאָל זיך שוין אָנהייבן די אמתע אַרבעט.
אַבער איבער דעם אַלעמען פילט ישראל גאַלדשטיין, אַז עס פעלט
אים איין זאך, און דאָס איז — אייגענע ערד.

5.

ווינטער אָונט. טיפער הימל מיט אַ סך שטערן. דער פּראָסט בייסט. איינגעוויקלטע פּאַרשוניען אין פעלצן, מיט לאַמטערנעס, קומען אָן צו ישראל גאַלדשטיינס הויז, עפענען די טיר, כאַפּן אָפּ דעם אָטעם פּון דער וואַרעמקייט, וואָס טוט זיי אַ זעץ אין פנים אַריין און פּון דער שיינער ליכטיקייט פּון ישראל גאַלדשטיינס גרויסער שטוב.

באַ דער טיר לעשט מען אויס די לאַמטער. אַ ביסל בלייבט מען שטיין צעמישטע, אָבער ישראל גאַלדשטיין קומט אַנטקייגן אַ דערפרייטער, העלפט אַראָפּנעמען דעם פעלץ.

אַרום די ווענט שטייען שטולן, באַזעצטע מיט מענטשן. דער ריינער דיץ איז באַפּלעקט, דאָ און דאָרט, מיט וואַסערדיקע פּלעקן, פּון דעם. וואָס דער שניי אַרום די שטיוול פּון די געסט האָט נאָכגעלאָזט. אין דער גרויסער שטוב שווימען אַרום גאַנצע קנױלן מיט רויך. די געסט רייכערן, שמועסן איינער מיטן אַנדערן זייער שטיל, אַזוי ווי זיי וואַלטן מורא גע- האַט עמעצן פּון שלאָף אויפצווועקן.

באַם טיש אין דער מיט שטוב זיצט נאַקמאַן, פאַר אים, אויפן טיש, פאַפּירן און אַ טינטער מיט אַ פעדער. באַ דער לינקער זייט פּון נאַקמאַן- נען זיצט דינה, ישראל גאַלדשטיינס מיידל. זי האַלט אַ פעדער אין האַנט. אירע באַקן זענען רויט פאַרפלאַמט. זי איז זייער אומרויק. אַט שפאַרט זי

זיך אָן אָן טיש און אָט וואָרפט זי זיך צוריק און לענט זיך אָן אָן דעם ווענטל פון דער שטול.

נאַקמאַן הייבט אויף זיינע אויגן פון דעם פּאַפּיר, אין וועלכן ער איז געווען אַריינגעבויגן און בעט, מען זאָל אַזוי גוט זיין צוקומען נעג-טער. ווער ס'ווייל, קען צוקומען.

צווישן די געסט איז געוואָרן אַ גערודער. איינער האָט דעם אַנדערן געטריבן, אַז יענער זאָל פּריער צוגיין צום טיש. איינער פון עולם, אַ ייד, אַ באַוואַקסענער מיט שוואַרצע האָר און באַרד, איז שווער צוגעקומען צום טיש, זיך אַוועקגעזעצט און ער האָט געשמייכלט פון די שוואַרצע האָר אַרויס.

— ר' ייד, ווי אַזוי רופט מען אייך? — האָט נאַקמאַן געפרעגט דעם ייד. און ווען יענער האָט געענטפּערט, האָט ער פאַרשריבן און זיך נאַכדעם מיט זיין פנים אומגעקערט צו דינהן און צו איר געזאָגט: — דינה, איר זעט, דאָס איז אַזוי איינפאַך. הייבט גלייך אָן.

דינה האָט געביסן די נעגל פון אירע פינגער און נאַקמאַנען אָנגע-קוקט מיט אירע גרויסע אויגן, פּלוצלינג דערפּילט, ווי דאָס בלוט האָט זיך איר געטון אַ גאָס אין פנים אַריין. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טון מיט זיך. זי האָט אַ געשריי געטון מער פאַר ווייטיק, ווי פאַר עפעס אַנדערש: — ר' כאַצקל, קומט, זייט מוחל, אַהער, איך וועל אייך פאַר-שרייבן.

ר' כאַצקל האָט זיך גיך צוגעקאַטשעט (אַזוי האָט אויסגעוויזן זיין זאַנג), עטלעכע מאָל אונטערגעטאַנצט אויף איין אַרט און זיך גוט אַרומגע-קוקט, בשעת ער האָט זיך אַוועקגעזעצט באַם טיש.

— ווי אַזוי רופט מען אייך? — האָט דינה געפרעגט דעם ייד, און געפּילט, אַז דעם יידס שטילע, ברוינע אויגן לעשן דעם פּלאַם פון אירע גערויטלטע פאַקן.

— נאָך אַלץ כאַצקל — האָט דער ייד געזאָגט און פאַר-באַהאַלטן אַ שמייכל אין די שטעכיקע האָר פון זיין געשוירענער באַרד.

— האַ, אַ, איך ווייס... — האָט זיך דינה געכאַפּט, אַז זי האָט אַ טעות געמאַכט.

די ארבעט פון פארשרייבן זיך אויף איזמוזיסטער ערד, וואָס יעדער ייד האָט באַדארפט באַקומען ערגעץ אין אמעריקע, איז אָנגעגאַנגען זייער גיך. געטון מיט ליבע, אי פון נאַקמאַנען, אי פון ישראל גאַלדשטיינס מיידל, דינה, און אויך פון די אלע יידן, וועלכע זענען געקומען זיך צו פארשרייבן.

ישראל גאַלדשטיין איז אַרומגעגאַנגען צווישן די געסט, זיי צוגע-טראַגן שפיגלדיקע גלעזער טיי, וועלכע ער האָט אַלע מאָל אָנגעצאפט פון זידנדיקן סאַמאָואַר.

רייזל גאַלדשטיין, ישראלס ווייב, איז געווען אַליין אין אַן אנדערן צימער, פאַרטון אין עפעס אַן אַרבעט, אַזוי ווי איר טבע איז תמיד, ווען אין הייז זענען געווען מאַנספערשוניגען. זי האָט שוין עטלעכע מאָל איבערגעשמעסט מיט ישראלן, און זי זעט, אַז ער איז איינגעשפאַרט, פאַרקעשנט. וואָס קען זי טון? עס איז פאַרפאַלן. דער מאַן וויל אַזוי. די קינדער ווילן אויך אַזוי. פאַרוואָס זאָל זי אויך נישט וועלן? זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז האַלטן ערד אין אַרענדע מוז דאָך אומעטום זיין גוט. היינט זאָגן זיי דאָך, אַז די ערד וועט זיין אייגענע. אַזוי האָט איר ישראל דערקלערט. אייגענע ערד איז דאָך בעסער.

זי האָט זיך שוין אָנגעהויבן צו מאַלן דאָס ווייטע לאַנד מיט דער אייגענער ערד זייערער, ווי די צעאַקערטע פאַסן ערד לויפן אַלץ באַרג אַרויף, באַרג אַרויף, און דאָס הייז שטייט אין טאַל.

רייזלען האָט אויך הנאה געטון, וואָס אַזאַ געלערנטער בחור, ווי נאַקמאַן, וועט אויך פאַרן מיט זיי און אַזוי פיל יידן. מען קען זיך זייער גוט איינער דעם אנדערן. מען וועט כאַטש נישט זיין אין דער פרעמד.

זי האָט דערפילט אַ פרייד, ווען זי האָט געטראַכט, אַז נאַקמאַן פאַרט אויך נעמען פריי לאַנד. זי האָט אַזאַ פרייד, ווי וועגן אַ זאך, וואָס זי ווייסט זיכער, אַז די זאך וועט קומען, אָבער זי האָט דאָך מורא געהאַט צו פרייען זיך מיט דעם פולן באַוווּסטזיין; מורא געהאַט אויסצו-פרייען די פרייד ביז צום ברעג און איבערגעלאָזט אַ ביסל אויף שפע-טער.

אָבער אינעווייניק, אין דער גרויסער שטוב, האָבן זיך די יידן פאַר-שריבן און זיך שוין געפרייט מיט דער אַלעמען אַרומכאַפּנדיקער פרייד

פון קינדער, ווען מען ברענגט זיי שפילערייען. אז א ייד האָט זיך אויפֿ-
געהויבן פֿון טיש, האָט ער אָפּגעטרייסלט איין האַנט אָן דער אַנ-
דערער און נאָך דער רייע נאָך זיך געקושט מיט אַלע יידן דאָ, אין
ישראל גאַלדשטיינס הויז; זיך געקושט מיט ליפֿן איבער ליפֿן און מיט
אָן אָפּקלאַנג, אזוי ווי זיי וואָלטן אָפּגעביסן, אָדער צוגעלייגט, איי-
נער פֿון אַנדערן, איינער צו דעם אַנדערן, א שטיק אייגן בלוטיק
פֿלייש.

— אוי, יידן, דערלעבט זיך א שטיק אייגענע ערד!
— זאָג נישט האָפּ, ביז דו שפּרינגסט נישט אַריבער! — האָט גע-
פרוווט איינער.

— עס איז אייגענע ערד, אזוי ווי מיר האָבן היינט מיטוואָך אויף
דער נאַכט, — האָט ישראל גאַלדשטיין געזאָגט.
— וואָס דען? אַז איך פֿיל, עס איז מיינס!
— מיר וואָלטן באַדאַרפט אַרויסגיין אין דרויסן און שרייען, אַז די
גאַנצע וועלט זאָל הערן, אַז מיר האָבן אייגענע ערד! — האָט אָן אַנדערער
ייד זיך געהיצט.

— די וועלט וועט שוין וויסן! די וועלט וועט שוין וויסן!
עס האָט זיך געעפנט די טיר און אין שטוב איז אַריינגעקומען אַ
פֿאַרוויקלט געשטאַלט. דאָס געשטאַלט האָט זיך אָנגעהויבן אויפצווויקלען,
אַרויס פֿון די שמאַטעס. פֿאַרטיק געוואָרן, איז דאָס געשטאַלט ערשט גע-
בליבן שטיין באַ דער טיר.

ישראל גאַלדשטיין איז איר אַנטקיינגעגאַנגען און אויסגעשריגן:
— האָ, די מאַטיקע איז אויך געקומען צו פֿאַרשרייבן זיך אויף פֿריי
לאַנד? קיין וויבער אַליין וועלן מיר נישט פֿאַרשרייבן. וואָס זאָגט איר.
נאַקמאַן?

אָבער נאָך איידער נאַקמאַן האָט געהאַט צייט עפעס צו זאָגן, איז
דידאַזיקע פֿרוי צוגעלאָפֿן צום טיש, זיך אַ וואָרף געטון אויף נאַקמאַנען,
אים אַרומגעכאַפט מיט ביידע הענט, מיט די דאַרע און מיט בלויע אָדערן,
און האָט אָנגעהויבן צו וויינען.

דאָס געוויין האָט צעמישט דעם גאַנצן עולם. עס האָט אזוי טיף
איטלעכן געשניטן און גערירט ביז צו טרערן.
נאַקמאַן אַליין האָט זיך געריסן פֿון דער פֿרויס דאַרע הענט, וועלכע

האָבן זיך געשאַרט אויף זיין גלאַט-ראַזירט פנים, אזוי ווי מיט אַ ריב-
אייזן. ער האָט עפעס געזאָגט, אָבער דאָס געוויין פון דערדאָזיקער פרוי
האַט אַריבערגעשטיגן אַלץ.

— וואָס הייסט, איר ווילט מיך נישט פאַרשרייבן? אויב מיין מאַן
לעבט נישט, לעבן דאָך מיינע קינדער. מיינע קינדער זענען ערלעכע
קינדער. זיי האָבן זיך געשעמט צו קומען אַליין זיך צו פאַרשרייבן. האָבן
זיי געזאָגט צו מיר: מאַמע, גיי און פאַרשרייב זיך אויף ערד. מיר
ווילן אַרבעטן אויף דער ערד און דיך, מאַמע, ביז הונדערט מיט צוואַנ-
ציק יאָר האַלטן באַ אונז. נו, זאָגט, נישט קיין ערלעכע קינדער? — פאַר-
וואָס זשע ווילט איר מיר נישט געבן קיין ערד? — האָט די מאַטיכע
אויפגעהערט צו וויינען, פרייגעלאָזט נאַקמאַנען און אויף איר פנים, מיט
די רינצלען און קנייטשן, האָט זיך צעגאַסן אזא רחמנות און זי האָט גע-
האַלטן אויס. עבויגן איר קאַפּ אויף אַ זייט און איין האַנט איבערגעלייגט
אויף דער אַנדערער.

— מיר וועלן אייך פאַרשרייבן! — האָט נאַקמאַן געזאָגט און טרערן
פון פרייד האָבן געשיינט אין זיינע אויגן.
— קומט אַהער — האָט דינה זי געבעטן — איך וועל אייך פאַר-
שרייבן.

אַט אזוי איז אַריבער דאָס פאַרשרייבן זיך. נאַקמאַן האָט אין דער
מאַטיכע מיט איר וויינען געזעען די נשמה פון זיין פאָלק, ווי זי וויינט צו
דער גאַנצער וועלט: גיט מיר אַ שטיק ערד.

אויף דינהן ווידער האָט דאָס אָנפאַלן פון דער מאַטיכע אויף נאַק-
מאַנען געמאַכט זייער אַ שיינעם איינדרוק. נאַקמאַן האָט באַ איר געוונען
אזוי פיל חן, אַז זי איז געווען פאַרטיק, האָט זיך איר געדאַכט, מיט אים
באַלד צו אַנטלויפן, ווהיזן ער וועט נאָר וועלן.

דינה איז נאָכדעם געלעגן אַ גאַנצע נאַכט אין איר בעט און נישט
געקענט, פאַר עפעס אומבאַווסטס, אַנטשלאָפן ווערן. זי האָט זיך אַליין
נישט געקענט אָפגעבן אַ חשבון. געדאַנקען זענען געלאָפן אזוי גיך, אַז זי
האַט זיי נישט געקענט גוט איבערטראַכטן.

נאַקמאַן האָט שוין גאָר צום לעצט באַ זיין אַוועקגיין אַהיים באַמערקט.
אַז דינה האָט געטראָגן אַ קאַפּטל פון ווייסן באַטיסט מיט אַ הויכן קאַלנער
אַרום איר האַלץ.

עס איז געווען פונקט דעמאלט, ווען ער האָט געזאָגט אַ גוטע נאָכט.
ער איז אַרויס אין דרויסן און זיך איינגעוויקלט אין זיין מאַנטל און ווי
זיין שטייגער, גענומען גיין גיך אַהיים. דעם גאַנצן וועג האָט ער געטראַכט
פון צוויי זאַכן: דינאַס הויכער, באַטיסטענער קאַלנער און דאָס געוויין פון
דער נשמה פון זיין פאַלק.

דינה, ישראל גאלדשטיינס מיידל, איז געווען, אזוי ווי באַ איר טאטן, דאָס איינציקע מיידל אין שטעטל. עס זענען געווען אַ סך אנדערע מיידלעך פון אלערליי יארן, אָבער דינה האָט אזוי ווי אַרויסגעשיינט פון צווישן די אלע מיידלעך. זי איז געווען דאָס ערשטע מיידל, וואָס האָט זיך געלערנט באַ אַ לערער. זי האָט זיך געקענט זייער שיין אַנטון. אירע איינפאכע קליידער האָבן פון איר אַראָפּגעזונגען. זי איז געווען נאָך גאָר יינג און מיט איר רייז פאַרטרונקען דעם, ווער עס האָט נאָר געטון אויף איר אַ קוק. זי איז נישט געקומען אין קיין געזעלשאַפט, סיידן עס איז אין שטעטל געווען אַ חתונה. עס איז איר דערפאַר נישט אויסגעקומען זיך צו באַקענען נענטער סיי מיט די מיידלעך, סיי מיט די בחורים פון שטעטל.

עס איז דאָס גאַנצע באַקאַנטשאַפט געווען אַן אויגיקע באַקאַנטשאַפט. אַמאָל זיך געטראָפן אין גאַס מיט דער און מיט יענער, זיך אָנגעקוקט און ווייטער אַוועק, יעדער זיין וועג.

עס איז אָבער אַ פאַקט, אַז די מיידלעך האָבן פון דינהן גערעדט און איבערדערציילט וועגן איר זאַכן, וואָס מען האָט קיינמאָל נישט געוואוסט פונדאָרט און פון וועמען זיי זענען באַשאַפן געוואָרן. די בחורים פון זייער זייט האָבן אויך באַ אַ געלעגנהייט צוגעלייגט אַ וואָרט.

אָבער כאַטש מען האָט זי געהאַלטן אין די מיילער, פונדעסטוועגן, דינהס מעלות האָט קיינער נישט אָפּגעלייקנט.

דינה איז געווען א בעסארעביש מיידל. ביז צען-צוועלף יאָר איז זי געגאַנגען אין חדר. זי האָט זיך אויסגעלערנט דאָווען און ווייטער גאַרנישט.

נאַכדעם איז זי געוואָרן אַ היים-ניצערין. קיינמאַל אין ערגעץ נישט געפאַרן. געוואַקסן, זיך אַנטוויקלט אונטער דער השגחה פון איר מאַמען. זי איז געווען נישט הויך געוואַקסן, אָבער סאָליד און בויגיק. איר פנים קליין און קיילעכדיק; די הויט פון פנים מונקל. אירע שוואַרצע געדיכטע האָר האָבן איר פנים צוגעגעבן אַ מאַט-ווייסן קאַליר. זי האָט פאַרקעמט אירע האָר מיט אַ שרוגט אין דער מיט פון קאַפּ און זיי פאַר-פלאַכטן מיט אַ לאַנגן צאַפּ, וועלכער איז געהאַנגען אויף אירע פלייצעס, אַזוי ווי אַ לאַנגע, גלאַנציקע, שוואַרצע שלאַנג.

פון איר האַלז זענען געלאָפן אין סאַסנע ליניען צוויי אַקסלען, ווייכע און רונדע. און אירע פוכקע, אויסגעאיידלטע הענט האָבן זייער שיין זיך געוויגט פון די אַקסלען.

אין אירע גלידער איז געווען דאָס ווייכקייט פון דער בעסארעביער ערד און וואַל, דאָס שטאַרקייט פון די בעסארעביער וויינען און פרעסט. דינה איז אַרומגעגאַנגען ווי אַ שטאַלצע פאַווע.

מען האָט געמוזט זיך אָפּשטעלן און קוקן, ווי אַזוי דינה גייט. אָפּן האָבן די מיידלעך פון איר זיך אויסגעלאַכט, אָבער אין די באַהאַלטענע ווינקלעך פון זייערע הערצער, האָבן זיך די מיידלעך געוונטשן, אַז זיי זאָלן אַזוי קענען גיין אויף זייערע פיס, ווי דינה גייט אויף אירע פיס.

ווען דינה איז אָפּגענומען געוואָרן פון חדר, וווּ זי איז געגאַנגען עטלעכע יאָר צוזאַמען מיט אַנדערע קינדער, פון איר גלייכן און נישט פון איר גלייכן, האָט זי פון לייענען ביכער גאַרנישט געוואוסט. דאָס שטעטל איז געווען אין די ענינים פון לייענען ביכער, אָדער קענען שפראַכן, אָדער לייענען אפילו אַ צייטונג, זייער אַלט-מאָדיש; עס הייסט, מען האָט נישט געוואוסט, צי עס זענען דאָ ביכער אויף דער וועלט. קענען שפראַכן, האָט מען נישט געקענט. צייטונגען זענען צו קיינעם נישט אָנגעקומען. די ווייטע וועלט איז געווען נישט מער ווייט פון שטעטל, ווי אַ צוויי, דריי אַנדערע אַזעלכע שטעטלעך, וועלכע זענען נישט געווען זייער ווייט.

וואָס עס האָט זיך אָפגעטון פון יענער זייט פון יענע שטעטלעך, האָט קיינעם נישט אינטערעסירט. דערפאר האָט מען נישט באַדאַרפט האָבן אזאָ פשוטע זאָך, ווי צייטונגען.

איז ווי באַלד ישראל גאַלדשטיין האָט געלעבט אָן ביכער, אָן שפראַכן און אָן צייטונגען, האָט דאָך דינה אויך אזוי געקענט ווייטער לעבן.

קומט צו פאָרן נאַקמאָן און הייבט אָן מיט דינהן לערנען רוסיש. עס גייט פאַריבער אַ יאָר און דינה קען שוין ליינען אַ ביכל. דינה דעקלאַ- מירט פון רוסישע פּאָעטן. זי האָט נישט אזאָ גוטן קאָפּ, אָבער זי איז אַ „גרויסער וועלער“, זי וויל און לערנט מיט התמדה. נאַקמאָן ברענגט אַן שטעטל אַריין די מאַדע פון ליינען אַ צייטונג. אויף אים קוקנדיק שרייבט ישראל גאַלדשטיין אויך אויס אַ צייטונג. נאַקמאָנס אַלע תלמידים באַקומען צייטונגען. מען הייבט אָן צו ליינען. עס וועקט זיך אויף אַ השק צו וויסן, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט. מען שרייבט אויס ביכער.

דינה ווערט דער מיטלפונקט. אַרום איר דרייט זיך אַ קרייז פון דורשטיקע נשמות, וועלכע טרינקען און שעפן און טרינקען ווייטער אויס. דינה ווערט אַנטוויקלט. זי וואַקסט אויס. קיינער באַמערקט עס נישט. ישראל גאַלדשטיינס הויז ווערט אַ הויז פון די „פאַרזאַמלטע צו שעפן מער וויסן“. מען מיידט אויס פון אַנפאַנג, אַז ישראל גאַלדשטיין זאָל זיין אינדערהיים. ער איז אַ ביסל שטרענג. אָבער מען געוויינט זיך איין. דאָס הויז איז תמיד פול מיט ייגוואַרג. מען שמועסט, מען זינגט לידער פון באַליבטע פּאָעטן. מען קריטיקירט די ווערק, וועלכע מען ליינעט.

דינה האָט זיך אויסגעלערנט שוין רעדן. נאַקמאָן האָט זי אָנגע- הויבן צו באַמערקן. ער הערט זיך צו, ווי זי פירט דעם געשפרעך; ווי אזוי זי לייגט אַוועק איר אַרגומענטאַציע, אזוי לאַגיש, שטאַרק ווי אייזן. און ווען זי רעדט, האָט זי ליב זיך אויפצושטעלן פון איר אָרט אויפן דיוואַן. און דעמאָלט איז דאָ אזוי פיל פרויענשאַפטס אין איר פּאָזע און אין איר זשעסט.

נאַקמאָן האָט זיין וועג שוין אַ סך מאָל איבערגעשניטן, טראַכטנדיק וועגן דינהן, ווייל אויב דינה, האָט דאָך שוין מער נישט געקענט זיין קיין עקזאַמען. עס הייבט זיך אָן מיט דינהן און עס ענדיקט זיך ערגעץ באַ די האַריזאָנטן.

אַבער איצט, אַז גאַט האָט אים אונטערגעשיקט אַזאַ שיינעם, ליכט-
טיקן וועג, אַרויסצופירן די יידן פון שטעטל אויף אייגענע ערד; און ער
אַליין וועט אויך גיין מיט די דאָזיקע יידן. און אויב דינה זאָל וועלן, אויב
דינה זאָל נאָר וועלן...
ער האָט נאָך מיט איר נישט געשמועסט.

א פרימאָרגן נאָכן אָונט, וואָס די יידן האָבן זיך פאַרשריבן. עס איז באַגינען, אין דרויסן איז נאָך פינצטער. דער פראָסט איז שטיף, אָבער קריכט אין די ביינער מיט זיין שאַרפֿקייט. דער הימל איז נאָך באַשאַטן מיט שטערן. צווישן די שטערן שיינט דער ליכטיקער, שיינער מאָרגן-שטערן. אין מזרח זייט פאַרהיילט זיך אַ ווייסער, בלייכער שיינ.

צוויי שאַטנס פון צוויי געשטאַלטן. זייערע טריט שניידן זיך קריצנדיק אין דעם שניי. די געשטאַלטן קומען צו צו דעם קווערן ווייסן הויז מיט די פינצטערע פענצטער. דאָס הויז איז איינגעהיילט אין שאַטנס.

איינער בלייבט שטיין. דער אַנדערער גייט אַוועק אין דער אַנדערער זייט פון דעם הויז. עס הערט זיך זיין קול: „ר' משה", און אויך זיין קלאַפן אין פענצטער, וואָס איז ענלעך צו אַ ציטער פון אַ האַרץ.

דער אַנדערער קומט צוריק, בלאָזט אין די נאַקעטע הענט. קלאַפּט אַ פּוס אין אַ פּוס,

— נו ?

— באַלד !

די גאָס איז בלינד-פינצטער אַ וויילע און באַלד טון אַ בליץ דורך אַלע פענצטער פאַסן מיט ליכט.

די צוויי גייען אריין אינעווייניק, שרייען ביידע מיטאַמאַץ אויס :
גוט מאַרגן, ר' משה!

— די תורה האָט זיך אין אייך צעברענט, — זאָגט ר' משה, און
מיט ביידע הענט רייבט ער זיך זיינע אויגן.

— פאַרטאָג איז אַ שעת הכּושר צום לערנען, — זאָגט איי-
נער.

— פאַרטאָג איז דער כּוח קלאָר, — זאָגט דער אַנדע-
רער.

ביידע נעמען אַרויס פון דער גרויסער שאַפּע, אין ווינקל פון
קלויז, צוויי גמראס, זעצן זיך אַוועק איינער לעפּן דעם אַנדערן,
עפענען די גמראס און הייבן זיך אָן וויגן און זינגען שטילער-
הייט.

ר' משה, דער שמש פון קלויז, גייט אַוועק, קומט באַלד צוריק,
שלעפּנדיק אַ לאַנגן זאַק מיט שטרוי אַנגעפילט, עפנט אַ טירל אין דער
וואַנט, וועלכע טיילט אָפּ די מאַנסבילשע שול פון דער וויבערישער,
שטופט אָן אין דער עפענונג אַ בינט מיט שטרוי, צינדט עס אָן. עס טוט אַ
פלאַם און אַ בליץ. עס ווערט היימלעך און עס הייבט אָן צוצוזאָגן, אַז
באַלד וועט ווערן וואַרעם.

— ר' משה, איר האָט זיך אויך פאַרשריבן ?

— איר מיינט אויף פרייאַנד. יאָ.

— מען וועט דאָך אייך פון קלויז אַרויסוואַרפן.

— וועמען, מיך ?

— נישט אינאָן.

— נו, וועל איך מיר גיין און זיך באַזעצן אויף מיין ערד.

— ווער ווייסט, ווען דאָס וועט אַרויסקומען.

— די פּאפּירן זענען שוין אַוועקגעשיקט. און אז עס וועט אַנקומען

אַן ענטפער, וועלן מיר פּאָרן.

— און אויב משיח וועט פריער קומען ?

— איז דאָך מה טוב.

— דאָס הייסט, אז איר גלייבט נישט אין דער גאולה.

— פאַרוואָס גלייב איך נישט, בין איך נישט קיין ייד ?

— שאַט, ענטפערט אינאָן, וואָס וועט איר טון, אַ שטייגער, אויב עב

וועט געשען, און משיח קומט און פונקט דעמאלט, ווען איר האַלט אין פאַרן
צו אייער אייגענער ערד?

- וואָס דער רב וועט טון, וועל איך אויך טון.
- אזוי, דער רב האָט זיך אויך פאַרשריבן?
- אונזער הייליקער רב האָט זיך אויך פאַרשריבן.
- ווער זשע וועט זיין רב אין שטעטל?
- אזוי פיל יינגעלייט לערנען, וועט דאָך עמעצער אויסלערנען זיך

צו זיין אַ רב.

— באַדאַרף מען טאַקע אָנהייבן צו לערנען, — האָט יענער געזאָגט,
אויסזינגענדיק די ווערטער מיט אַ גמרא-ניגון.

ביידע געשטאַלטן האָבן אָנגעהויבן צו לערנען מיט ברען. אין
קלויז איז געוואָרן וואַרעם, אין די פענצטער האָט אָנגעהויבן צו ווערן בלוז.
ביידע געשטאַלטן האָבן פּלוצלינג אויפגעהערט צו לערנען, נאָר
שטילערהייט געברומט דעם ניגון פון לערנען, זיך אַרומגעקוקט אין אַלע
זייטן. ר' משה איז שוין נישט געווען. געטון אַ וונק איינער צום אַנ-
דערן און יעדער איינער פון זיי ביידע האָט אַרויסגענומען פון קעשענע
אַ קליינעם העפט פון ווייס פאַפיר מיט געדרוקטע ווערטער פון לינקס צו
רעכטס. ער האָט געמוזט זיין רוסיש אָדער אפשר גאָר דייטש, גאָט ווייסט
זיי און וועט זיי מוחל זיין, ווייל זיי האָבן זיך שטאַרק געהיטן. זיי האָבן
זיך פאַרטיפט אין דיִדאָזיקע העפטן, געקנייטשט מיט זייערע שטערנס און
נאָך אַ לאַנגער פּאַזע האָט איינער אויפגעהויבן זיין קאַפּ פון זיין העפט
און געזאָגט:

— אַ רב זאָל איך ווערן, ווייל דער ייד, דער שוטה.
— אבא, ווייסטו שוין, וואָס דו וועסט זיין? — האָט געפרעגט דער
אַנדערער.

— ניין, לייביש, נאָך נישט. ווייסטו שוין, לייביש, וואָס דו וועסט
זיין?

— אָדער אַ פּראַוויזאָר, אָדער אַ דאָקטאָר, אבא.
— איך אויך אזוי, לייביש, אָבער דאָ אין קלויז וועט פון אונז
נאָרנישט ווערן.

— וואָס זשע זאָלן מיר טון? — האָט לייביש געפרעגט און זיך
אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן, טאַמער הערט עמעצער.

— נען באדארף פונדאנען אנטלויפן, לייביש.

— טאקע, א שכל, אבא.

— אוי, עמעצער קומט, לייביש.

ביירע געשטאלטן כאפן אין דער גיך און באהאלטן די העפטן אין זייערע קעשענעס, נעמען זיך שאקלען איבער די אפענע גמראס מיט א געזאנג.

אין קלויז אריין איז אבער קיינער נישט אריינגעקומען.

— עס האט געמוזט זיין עמעצער, וואס קוקט אינו נאך.

— איך וועל אומישנע ארויסגיין און זען, — האט אבא געזאגט.

— איך זע קיינעם נישט, — האט אבא געזאגט, ווען ער איז נאכ-

דעם צוריקגעקומען, — עס האט געמוזט זיין דער ווינט, די טיר איז לויז,

האט דער ווינט מיט איר געטון א קלאפ.

— מען קען דא גארנישט לערנען, — האט לייביש זיך געקלאגט, —

זעסט דאך, שוין אויפגעשטאנען פארטאג און גארנישט אויפגעטון. אינ-

דערהיים קאנען מיר אויך נישט לערנען. מיר מוזן אוועקפארן אין א

גרויסער שטאט, אבא.

— הערסט, מיר איז איינגעפאלן, איך וועל בא מיין טאטן נעמען

געלט „בלא יודעים“ און דו נעם און טו אויך דאס אייגענע. מיר וועלן

זיך שטילערהייט פארטיק מאכן. מען באדארף אפשמועסן מיט נאקמאנען.

ער העט אונז שוין פון אלעמען דערקלערן. און אין איין פרימארגן וועלן

מיר זיך מאכן, אז מיר גייען לערנען אין קלויז אריין אין מיר וועלן מאכן

פאטויג — אוועק! ביז מען וועט זיך ארומקוקן, וועלן מיר שוין זיין ווייט.

— א פלאן! אבער נאקמאן זאגט, אז עס איז א חוב קדוש, אז

אלע זין פון פאלק ישראל זאלן זיך באזעצן אויף אייגענער ערד; אז מען

באדארף נישט שטודירן; אז עס איז שוין דא גענוג שטודירטע אויף דער

וועלט.

לייביש האט זיך געשאקלט, מיט זיינע הענט ארונטערגעלייגט אויף

זיין פלייצע, אלע מאל זיך אנגערידט מיט דער פלייצע אין דער הייסער

וואנט פון דער הרובע. די וואנט האט אים געטון א ברי און די ווארעם-

קייט איז צעגאסן געווארן איבער אלע זיינע גלידער. זיין לענגלעך און

בלאס פנים האט זיך עטוואס פארפלאמט און זיינע אויגן האבן ערגעץ

ווייט אין דער גרויסער הילקייט פון דעם גרויסער קלויז געקוקט.

זיין חבר אבא האָט אויך געטון דאָס אייגענע.
 זיי האָבן געשוויגן און געטרוימט. אין דרויסן איז שטילערהייט אָנגע-
 געקומען דער ווייסער מאָרגן.
 לייביש האָט זיך אויסגעהוּסט. זיין חבר האָט אים געפרעגט, צי ער
 האָט עפעס געוואָלט זאָגן.
 זיי האָבן זיך ביידע אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן. לייביש האָט גע-
 זאָגט זייער שטיל און מיט זיינע אויגן האַלב פאַרמאַכט, ווי פון אַ חלום
 אַרויס:

— אבא, ביסט געווען באַ ישראל גאַלדשטיין אַמאָל אין הויז?
 — ניין.
 — האָסט חשק אַמאָל אַריינצוגיין?
 — איך ווייס? אפשר — האָט אבא געענטפערט מיט האַלב אָפּגע-
 האַקטע ווערטער — אָבער? פּלוצלינג אַהין אַריינפאַלן.
 — וואָס דען? האָסט געוואָלט פריער שיקן אַ שליח?
 — ניין, נישט דאָס, לייביש. איך מיין, אַז איך וואָלט פריער דאָרט
 אין הויז באַדאַרפט זיין עטלעכע מאָל און נאָכדעם...
 ביידע חברים האָבן זיך זייער האַרציק צעלאַכט.
 לייביש האָט זיך אויפגעהויבן און אָנגעפאַנגען אַרומגיין אַהין און
 הער, געריבן איין האַנט אין דער אַנדערער. איז באַלד געבליבן שטיין
 עטוואָס איינגעבויגן לעבן דעם אָרט, וווּ זיין חבר איז געזעסן.
 — אַלע מאָל, ווען איך באַגען דינהן, גיסט זי מיך אָפּ מיט אירע
 אויגן.

— דו ביסט נישט דער איינציקער באַ איר.
 — וואָס הייסט?
 — מיך אויך. זי האָט אויגן, קוקט זי אויף אַלעמען.
 — עט, נישט דאָס, אבא. איך גיי אַרום ווי אַ פאַרברענטער. מיינע
 אייגענע אויגן זענען אויסגעלאָשן און איך זע נישט ווהין איך באַדאַרף
 גיין. איינמאָל האָב איך זיך מיט איר באַגעגנט. אמת, איך האָב אויף איר
 פריער אַ קוק געטון. אָבער נאָכדעם האָט דינה געטון אַ הייב אויף אירע
 גרויסע ברעמען. איך בין אזוי צעמישט געוואָרן, אַז איך בין נאָכדעם
 ערגעץ געלאָפּן, נישט געווסט ווהין. בין איך קוק זיך אַרום און זע, אַז
 איך בין שוין באַם טייך. ווען נאָך אַ ביסל, וואָלט איך געווען אַריינגע-

גאנגען אין וואסער אריין. און באנאכט קען איך נישט שלאָפן, בשום ענין
וואפן נישט שלאָפן.

אבא האָט זיך צוגעהערט און געשלאָנגען יעדעס וואָרט, וואָס זיין
חבר לייביש האָט געזאָגט. זיין האַרץ האָט געקלאָפּ, אַזוי ווי מען קלאָפּט
מיט אַ האַמער. ער האָט געשוויגן, ווייל דאָס, וואָס זיין חבר האָט געזאָגט,
איז אפשר געווען דאָס נעמלעכע, וואָס ער האָט געהאַט צו דערציילן זיך
און דינה גאַלדשטיין. עס האָט אים פאַרדראָסן פאַרוואָס ער האָט זיך אַזוי
פיל געשלאָגן מיט דער דעה, יא, צי ניין. פאַרוואָס האָט ער נישט דער-
ציילט פריער? דער פשוטער דין, אַז דער וואָס קומט פריער, דער האָט
געוונען.

אבא האָט זיך געשאַקלט אַהין און אַהער איבער דער אָפּענער גמרא
און עס האָט זיך אים אויסגעמאַלט אין זיין דמיון, אַז זיי אַנטלויפן ביידע
ערגעץ אין אַ גרויסער שטאָט, לערנען אויס, דערהאַלטן אַטעסטאַטן און
קומען ביידע צוריק אַהיים. זיין חבר לייביש האָט חתונה מיט דינה, איז
דער דאָקטאָר אין שפיטאַל, היילט מענטשן, באַווייזט ווונדער און דערוויי-
טערט זיך פון אים.

ווער ווייסט, ביזוואָנען אבא וואָלט זיך דערטראַכט, ווען עס עפנט
זיך נישט פּלאַצלינג די טיר פון קלויז מיט אַ פּראָל.

ביידע חברים האָבן אין דער גיך זיך אָנגעהויבן צו שאַקלען איבער
זייערע גמראַס און שטייל און טרויעריק געזונגען.

אין קלויז איז אַריינגעקומען הירש-בער דער לייטוואַק און צוגע-
לאָפן צו דער יאַרעמער וואַנט פון דער הרובע, געקלאָפּט מיט די פיס
אין דיל און געבלאָזן אויף זיינע רויטע, אָנגעפרוירענע הענט. פון די
אויגן זענען געלאָפן טרערן און זיין נאָז איז אויך געווען רויט.

— פּרעסט פאַרהאַן דאָ, איבער דעם מענטש פּוּח!

— זיצט מען אין דער לייטע, אויב מען קען קיין פּוּלוער נישט

שמעקן — האָט אבא ברוגז געזאָגט.

— שוטה, באַ אונז איז אויך קאַלט. דערצו אַ ווייב מיט קינדער.

אַבער פאַרט אַ מענטשלעכע קעלט. קינדער, שפּאַס אָן אַ זייט. ווייסט איר
עפעס נייעס?

— ניין. וואָס האָט געכראָפּן?! — האָבן די חברים מיטאַמאַל גע-

זאָגט.

— בן-ציון שוחט, וועלכער האָט שוין נישט געשאַכטן אַ סך יאָרן, האָט
אויפגעזוכט זיינע אַלטע חלפים און זיי אפילו נישט געוווּן דעם רב און
איז אַוועק אין דעם שעכט-הויז און געקוילעט אַן אַקס פאַר יאַנקל קצב.
— אַזוי ?

— נישט געוווּן דעם רב די חלפים ?
— היינט דאָס מדהה זיין אַן אַנדערן שוחט — האָט הירש-בער מיט
די הענט געריבן זיין גרויסן שטערן, וועלכער איז פאַ אים געלאָפן פּמעט
ביז אַ האַלבן קאַפּ אַרויף.

— וואָס איז געשען ? פאַרוואָס האָט בן-ציון אַזוי געטון ?
— דאָס, וואָס איך זאָג — האָט הירש-בער זיך געהיצט — אַן אומ-
גליק געשען. זיצן יידן, ווי גאָט אין זיין וויין-הויז, לעבן מיט הרחבה. צו
וואָס נאָך, זאָגט מיר, טויג זיי אייגענע ערד ? דערפון נעמט זיך עס.

הירש-בער איז דער איינציקער ליטוואק אין שטעטל. ער איז אראפ-געקומען אין דער בעסאראביע אין געווארן א מלמד. לערנען האָט ער געקענט מער ווי די בעסאראביער יידן האָבן געדארפט.

שוין עטלעכע יאָר, אָז ער איז דאָ, ברענגט נישט אראָפּ זיין ווייב מיט די קינדער. שיקט זיין ווייב געלט און אמאָל אין אַ יובל אַ בריוו. דאָרט, וווּ ער לערנט מיט זיינע תלמידים, אין דעם קליינעם צי-מער, שטייט אַ בעט, אין וועלכן ער שלאָפט.

ער האָט די בעסטע תלמידים אין שטעטל, און חוץ דעם, וואָס די באַלעבאָטים זיינע צאָלן אים, גיט מען אים אויך עסן. ער עסט קעסט. אין זיינע זמנים זענען צעטיילט. באַ יעדן באַלעבאָס עסט ער אַן אנדער שטיק צייט קעסט. אַן אָנבייסן, אַ נאכטמאָל.

פון די בעסאראביער מאכלים איז ער זייער צופרידן.

איז זייער אַן אָפגעלאָזטער, קעמט זיך נישט די באָרד און זיינע שיטערע האָר פון קאָפּ. זיין קאָפּ איז אַ גרויסער מיט אַ הויכן שטערן און זיינע אויגן קליינע, שוואַרצע און שאַרפע.

זיין למדנות איז אים אַלע מאָל בייגעשטאַנען.

דאָס, וואָס ער האָט ערגעץ אין דער ליטע איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט קינדער און שוין אזאָ לאַנגע צייט צו זיי נישט אַהיימגעפאַרן — קיינער האָט דאָס אין דער בעסאראביע נישט געקאָנט פאַרשטיין. דער ליטוואק קאָן אָבער לערנען. אין כאָטש עס זענען אין שטעטל געווען אַ

פאר יידן, וואָס האָבן אויך געקענט לערנען, זענען זיי געווען מיט זייערע מסחרים פאַרנומען אין האָבן נישט געקאָנט ווערן קיין מלמדים, און עס איז נישט געווען קיין צווייפל, אז זיי האָבן אויך נישט געקאָנט אזוי גוט לערנען, ווי דער ליט אַק.

דרך ארץ האָבן פאר אים, האָט מען אָבער נישט געהאַט, דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַ ליטוואַק, מען קען זאָגן, אז מען האָב אים אַ ביסל פיינט געהאַט.

פאַרוואָס ?

אין דער בעסאַראַביע האָט מען נישט געקענט פאַרשטיין, ווי אזוי אַ מענטש קען זיין אזוי פאַרטראַכט, אז ווען ער גייט, למשל, פון דעם דאוונען, זאָל ער פאַרגיין ווייט אַרויס פון דעם שטעטל, העט ווייט פון אין מאָלאַדאוואַנישן דאָרף אַריין און די הינט זאָלן אויף אים אָנפאַלן. אין דער בעסאַראַביע, אז אַ ייד איז ערגעץ געגאַנגען, האָט ער געוויכט, אז ער גייט אַהין און אַהין.

וואָס זשע האָט מען געזאָט אויפן ליטוואַק ? זיין פאַרטראַכטקייט איז אַ געמאַכטע. מיט דעם באַרימט ער זיך אזוי. וואָס הייסט אַ מענטש ווייסט נישט ווהיין ער גייט ?

אין דער בעסאַראַביע האָט מען אויך נישט געקענט פאַרשטיין פאַר-וואָס דער ליטוואַק מאַכט זיך קיינמאָל נישט קיין ניי מלבוש. זיינע קליי-דער זענען שוין געווען צעפוילט און אַ לאַטע אויף אַ לאַטע. די שטייכל מיט לעכער, אַ ייד פאַרדינט אַ קערבל, עסט פון דעם שענסטן און בעסטן און איז אַ ייד אַ למדן, טאָ, ווי קען ער אזוי אַרומגיין אין אזוינע פאַרלאַטעטע קליידער ?

דער ליטוואַק מוז דאָס זיך רייצן מיט די בעסאַראַביער יידן. ער מאַכט זיך פאַר אַ נעבעכל, אָבער אין האַרץ מוז ער זיך אויסלאַכן פון די בעסאַראַביער מיט זייערע גאַנצע שטייכל, מיט זייערע שיינע קליי-דער.

ווער ווייסט און ווער קען דערגרייכן אַ מענטש טיפענישן. ווער איז געווען אַט דער איינציקער ליטוואַק אין דער בעסאַ-ראַביע ?

דאכט זיך, א ייד גלייך מיט אלע יידן.
אין הארץ האָט הירש-בער מבטל געווען גאנץ בעסאראביע מיט
אלע אירע יידן.

יידן, וועלכע טרינקען וויין און עסן קאָדע מיט פעמער; טראָגן
גרויסע שטיוול אי זומער, אי ווינטער; בויען אליין זייערע הייזער פון
ליים מיט געפלאַכטן שטרוי און פון צווייגן פון ביימער; האַנדלען מיט
פערד און מיט שאָף און האָבן פאַרגרעבטע פנימער, הענט און אַ גראָב
לשון.

הירש בער האָט פאַרגליכן דאָס לשון פון די בעסאראביער יידן
מיטן הירזשען פון זייערע בעסאראביע פערד, אָדער מיט דעם מעקען פון
זייערע שאָף.

הירש-בערס תלמידים האָבן געהאַט גראָבע קעפּ. עס איז אים אָנגע-
קומען זייער שווער, איידער ער האָט דעם בעסאראביער יינגל אויפגעעפנט
די ווינקעלעך פון זיין פאַרגרעבטן מוח.

דאָסדאָזיקע מבטל זיין פון הירש-בערן איז אָבער נישט געווען,
חלילה, אויסגעמישט מיט שנאה. ניין, אזוי ווייט איז דאָס נישט געגאַנגען,
ער האָט זיי אָט אזוי אַ מבטל געווען, ווי ער האָט מבטל געווען דע-
באַרג אַקעגניבער פון שטעטל.

האָט הירש-בער דען געוויסט, וואָס פאַר אַ קאָליר דער באַרג האָט
זומער, אָדער ווינטער? צי ווען עס קומט אים עמעצער זאָגן, הירש-בער,
דער באַרג איז גריין, פאַרב זיך אויך אָפּ מיט גרינס.

הירש-בער האָט זיך געטראָגן זיינע אַרעמע קליידער און געהאַפּט,
אַז ווען ס'נישט איז וועט ער אַהיימפאַרן צו זיין ווייב און קינדער און
וועט שוין דאָרט בלייבן צווישן זיינע יידן, וווּ אַ ווונק איז געמיינט
צו זאָגן זייער אַ סך, וווּ מען עסט ווינציקער און מען לעבט דאָס לעבן
מיט אַנדערע, דינערע זאַכן, וווּ אלע טראַכטן מער, ווי מען טוט; וווּ
דאָס גאַנצע לעבן איז אינגאַנצן אַ פאַרטראַכטס, — אַזאַ ווייט-
קייט!

הירש-בער האָט זיך נישט פאַרשריבן אויף אייגענער ערד.
וואָס טויג אים אייגענע ערד?
זיין ביסל ערד, וועלכעס יעדער מענטש האָט ערגעץ אויף דערדאָ-

זיקער וועלט, האָט ער דאָך אויך ערגעץ, קיינער וועט דאָסדאָזיקע שטיקל
ערד באַ אים נישט אַוועקנעמען.
דערפאַר האָט ער שטילערהייט, באַ זיך אינעווייניק געלאַכט פון די
בעסאַראַביער יידן, וואָס זיי לויפן אַזוי און פאַרשרייבן זיך אויף אייגע-
נער ערד.

נאך האַלבער נאַכט זענען געקומען קצבים און אויפגעוועקט אברהם שוחט.

אברהם שוחט איז אויפגעשטאַנען, זיך אָפגעוואָשן, אָפגעזאָגט דאָס, וואָס אַ ייד דאַרף זאָגן, ווען ער שטייט אויף אינדערפרי און זיין נשמה איז אים צוריק איבערגעגעבן געוואָרן פאַר נאָך איין אנדערן טאָג. ער האָט פון אַ שוּפּלאַך אַרויסגענומען אַ לעדערן, לאַנג שיידל, אין וועלכן עס זענען געלעגן זיינע חלפים, יעדעס באַזונדער אין אַן אַנדערן בייטל.

אברהם האָט אַרויסגענומען זיינע חלפים איינס נאָכן אנדערן, די בלאַנקענדע חלפים איבערגעקוקט, מיט זייערע שאַרפע זייטן אַריבערגע-פאַרן איבער דעם לאַנגן ווייסן נאָגל פון זיין אַנווייזונגס-פינגער. נאָכדעם האָט ער די חלפים צוריק באַהאַלטן אין די קעשענעס פון לעדערנעם שיידל. אַנגעטון זיין מאַנטל מיט דעם פוטערנעם קאַלנער; אויף דער יאַר-מוילקע אַרויסגעשלעפט אַ היטל פון שאַפענעם פעלץ, געקוישט די מזוזה און איז אַרויס אין דרויסן.

די קאַלטע שוואַרצע נאַכט האָט אים אַרומגענומען. אַ ציטער איז אַריבער זיין גאַנץ וועזן.

— גוט מאַרגן!

— אַ גוט יאָר! — האָבן אויסגעשריגן ביידע געשטאַלטן, וועלכע האָבן געוואַרט אויף אים אין דרויסן מיט אַ שליסלן. — זעצט אייך אַריין אין שליסלן, שוחט.

אברהם האָט זיך אַריינגעזעצט אין שליטן, אַ קוק געטון צו דעם הימל, אַריינגעצויגן אין זיינע שטאַרקע לונגען אַ סך קאַלטע לופט און הייל דער שליטן האָט זיך געריט פון אָרט, האָט ער געפרעגט באַ די קצבים :

— וויפיל שטיק ?

— איין אָקס, אַ קו און עטלעכע שאַף.

— וואָס זשע האָט איר זיך אַזוי געאיילט ?

— דער אָקס איז אַ ווילדער, וועט נעמען צייט איידער מען וועט

אים בייקומען.

— נאָך ווייט צו טאָג ? — האָט אברהם פון היימלעכקייט וועגן

געפרעגט. עפעס אַ פאַרגעפיל האָט זיך געגנבעט אין זיין האַרץ. ער האָט תמיד ליב בייצוקומען אַ ווילדן בעסאראַביער אָקס. דאָס איז געווען זיין שטאַלץ אַלס שוחט. אַז ער האָט געטון אַ נעם אַ ווילדן אָקס באַ די הער-נער, האָט זיך דער אָקס געמוזט אונטערגעבן. דערפאַר האָט ער נישט צו-געלאָזט דאָס, וואָס זיין ווייב האָט אים תמיד געזאָגט, אַז זי האָט מורא, אַז עס וועט מיט אים טרעפן אַמאָל, אַז אַ ווילדער אָקס וועט אים צע-ברעקלען.

דער שליטן מיט די צוויי פערד איז געלאָפן איבער דעם פאַר-פרוירענעם שניי אַזוי גיך, אַז מען האָט געפילט, ווי מען פליט אין דער לופטן.

פלוצלינג האָט זיך דער שליטן געטון אַ גליטש אין אַ זייט און אין איין אויגנבליק איז אברהם געלעגן אין שניי. ער האָט נישט געוואוסט אין דער מינוט וווּ ער איז.

אברהם שוחט איז ערשט געקומען צו זיך, ווען ער האָט דערפילט, ווי מען ווערגט אים. ער האָט זיך געראַנגלט מיט דעם, וואָס האָט אים געוואָרגן, זיך איינגעגראָפן מיט זיינע שטיוול אין שניי און זיך געפרוואוט אויפשטעלן. אָבער יענעמס הענט ארום זיין האַלז זענען געווען שטאַרקע, אברהם האָט געשפנט זיין מויל, נישט געקענט מער אַטעמען, צו ביסלעך פאַרלוירן דאָס באַוואוסטזיין.

אין דרויסן איז שוין געווען גוט ליכטיק, ווען אברהם שוחט איז גע-קומען צו זיך. ער האָט זיך אַרומגעקוקט און זיך דערמאַנט וווּ ער איז און דאָס ערשטע גענומען זוכן זיינע חלפים.

ער האָט זיי געפונען צעוואָרפן אין שניי. נאָסע און צעקארבטע. עס איז אים געוואָרן פינצטער אין די אויגן. אַ ווייטיק האָט ער געפילט אין זיין האַלז און זיין גאַנץ וועגן האָט געציטערט. פון קעלט און פון גרויס עגמת נפש.

ער האָט צונויפגעקליבן זיינע חלפים, זיי פאַרוויקלט און מיט שנעלע טריט אַוועק אין קלויז אַריין.

ווען אברהם שוחט איז געקומען צו לויפן אין קלויז אַריין, האָט ער באַלד באַם עפענען די טיר געטון אַ געשריי:

— געוואַלט יידן!

די שטיפאַנעשטער קלויז איז דעמאָלט געווען אַ וואַרעמע און פול מיט ליכט פון דעם פרימאָרגן. יידן מיט טליתים און תפילין האָבן גע-דאַונט: ווער עס איז געשטאַנען אין אַ ווינקל און ווער פון די אַנדערע האָט זיך אַרוםגעדרייט אַהין און אַהער פון דער דרום-וואַנט ביז צו דער צפון-וואַנט. דאָס דאַונען האָט געשמעקט מיט דעם בעסאַראַביער מאָרגן. מיט אויסגעשלאָפּנדיקייט, אַנגעזעטיקטע זאָרגלאַזיקייט. עס האָט זיך געפילט אין דעם גיכן אינדערוואַכיקן דאַונען פון אַלע יידן אויף אַ קול דאָס לויפן פון אַ בעסאַראַביער טייך איבער אַ שטיינערדיקן באַרג-אַראַפּ, פון יאָגנדיקע לעמער און שאָף איבער דער מיידלישער בעסאַראַביער ערד, ווען זיי דערפילן דעם פון אונטן אַנקומענדיקן רעגן-שטורם.

און אין מיטן דערינען, אַזוי ווי אַ דוגער אין ווניקן טאַג, פאַלט אַריין אברהם שוחט מיט אַ געוואַלט.

די יידן זענען פאַרציטערט געוואָרן.

אין אַ מינוט אַרום זענען אַלע געשטאַנען אין אַ רעדל אַרום אברהם שוחט, וועלכער איז געזעסן באַ דער הרובע מיט זיין צעקנעפלטן שמוץ-שענעם טולדפּ און מיט זיין פוטערנעם היטל אַרויפגערוקט ביז אין מיטן קאַפּ. ער האָט נאָך זיין קאָליר פון זיין פנים נישט באַקומען צוריק, זיינע אויגן האָבן, גרויסע און בייזע, געקוקט אין דער ווייט אַריין, שוין יעדעס ברעקל באַ אים איבערגעפרעגט, אין ער האָט אַלעמען געענטפערט וויכ-טיק און מיט אַ טעם פון איבערנעמען זיך. פון אויספיינען; ער איז דער איינציקער, און דאָס, וואָס עס האָט מיט אים געטראָפּן, האָט נאָר געקאַנט טרעפן איינמאַל און ווייטער וועט עס שוין מער נישט פאַרקו-מען.

הירש-בער דער ליטוואק איז אויך געשטאנען צווישן עולם, זיין של-ראש איז געלעגן א ביסל אויף א זייט אויף זיין מיט בלויז אדערן פארבונדענעם נאקעטן שטערן. ער האט אויסגעוויזן ווי א הון, וואס קוקט מיט איר איינווייטיקן אויג אויף עפעס נייעס, איר אומבאקאנטס. הירש-בער האט זיך טאקע געוונדערט, ווי אזוי יידן קאנען זיין אזעלכע גולנים.

— ר' אברהם, זענען דאס געווען יידן?
— וואס דען, גויים וועלן קומען וועקן א שוחט? — האט אברהם שוחט זיך געקרימט.
— און ווו האבן זיי איבערגעקערט דעם שליטן? — האט הירש-בער ווייטער זיך געוונדערט.
— ארויס פון דער שטאט, דארט, ווו עס הייבט זיך אן דער טיפער גראבן.

— עס איז דאך ספנות נפשות.
— איך האב טאקע געמיינט, אין דער מינוט, ווען איך בין געטון א פאל ארויס פון שליטן, אז איך בין שוין א מת. — האט אברהם שוחט געטון א ציטער, — אבער איך האט באלד דערפילט, אז עמעצער ווערט מיך.

— גומל בענטשן! — האבן עטלעכע יידן אויסגעשריגן.
דערווייל איז אריינגעלאפן משה שמש אין געזאגט, אז דער רב קומט.

— געלאזט דעם רב אליין קומען?
— ווי וועט זיין, אז עמעצער באפאלט אים, חס ושלום?
— לויף שוין און באגען דעם רב, שמש!
משה שמש איז געלאפן צוריק צו דער טיר, ביז געמורמלט צו זיך אליין. אבער אין דער רגע איז אים איבערגעאנגען זיין פעס. ער האט אין דער גיך געטראכט, אז ער באדארף איצט מיט זיך נעמען זיין שטעקן. ער וועט ברעכן עמעצן די ביינער, אויב מען וועט לייגן א יד אויף זיין רב. אז משה שמש האט געעפנט די טיר, האט ער פון ווייטן דערזען דעם רב שפאנען זייער גיך. ער האט זיך שטארק דערפרייט, אריינגעשריגן אין קלויז צו די יידן, אז דער רב קומט.
אין קלויז איז געווארן שטיל. דער רב איז אריינגעקומען, געקושט

בא דער טיר די מזוזה, זיך מיט זיין קאפ געטון א לייכטן בייג א קייגן
דער מזרח-וואנט, און איז נאך דערדאָזיקער צערעמאָניע צוגעגאָנגען גיך.
פלאַנטערנדיק זיינע פיס אין זיין גאַר לאַנגן, ביז צו דער ערד לאַנגן מאַנטל,
צו אברהם שוחט.

— ווייזט מיר די חלפים, — האָט דער רב געזאָגט! בשעת ער האָט
דערווייַל אויסגעטון זיין מאַנטל.

אברהם שוחט האָט אַרויסגענומען די חלפים זיינע פון זייערע שיידן,
זיי אַוועקגעלייגט אויף דעם לאַנגן טיש, וואָס איז געשטאַנען באַ דער הרובע.
צווישן די יידן אין קלויז איז געוואָרן אַ געדראַנג, אָבער מען האָט
זיך געהיט נישט אַנצורירן דעם רב, וועלכער האָט געהאַלטן אין זיין
האַנט איינעם פון די חלפים.

— ווייסט איר, ווער דאָס איז געווען? — האָט דער רב געפרעגט
אברהמען.

— ניין, דאָס הייסט, איך האָב יאָ געהאַט אַ ידיעה ווער זיי זענען
געווען, ווייל איך קאָן דאָך אַלעמען באַ אונז און זייער שטים, דאָ אויסגע-
וואַקסן, — האָט אברהם שוחט געזאָגט זייער פאַמעלעך און אַזוי ווי גע-
טראַכט צווישן איין וואָרט און דעם אַנדערן, — אָבער עפעס גלייבט זיך
עס מיר נישט, אַז עס זאָל זיין אמת, און איך וויל נישט דן זיין לחוב
אויף יידן.

— האָט מען אייך געוואָרגן ביז איר האָט געהלשט? — האָט דער
רב געפרעגט.

— איך האָב זיך ערשט אויפגעכאַפט אינדערפרי. איך קוק זיך אַרום,
ווי בין איך? איך ליג אין טיפן שניי, אין פעלד, — האָט אברהם שוחט
געמאַכט מיט זיינע הענט אין דער לופט אַלערליי צייכנס, מיט וואָס ער
האַט געמיינט אויסצומאַלן אַ טיפן שניי, אַ פעלד, אין ווי ער האָט זיך
אַרומגעקוקט און געוונדערט, ווי אַזוי ער קומט אַהין.

— הייסט דאָס, אַז איר געדענקט נישט, ווער זיי זענען געווען, די
רוצחים? — האָט דער רב געפרעגט.

— גזלנים! — האָט הירש-בער ליטוואַק אונטערגעכאַפט — גזלנים!
באַ אונז אין דער ליטע הערט מען נישט אַזעלכע זאַכן.

עס האָט אָבער אויסגעוויזן, אַז קיינער האָט נישט געהערט דאָס,
וואָס הירש-בער האָט געזאָגט וועגן זיין ליטע.

דער רב האָט איבערגעקוקט די חלפים און פון זיינע ליפן אַרויס-
געבראַכט מאַדנע קולות פון שרעק, און אין דער אייגענער צייט אויך
אַזוי ווי געמאַכט דעמדאָזיקן מענטש, וואָס האָט געטון די אַרבעט פון
צעקארבן די חלפים, אַזוי קליין ווי אַ וואַרעם.
— אַ שטומען חלף צו צעקארבן, טע, טע. דער רב האָט זיך גע-
ווענדט צום גאַנצן עולם:
— מיר וועלן קודם דאוונען, און נאַכדעם וועלן מיר זיך דורכגיין
צו די קברים.

דעם אייגענעם פרימאָרגן אין דער באַלעבאָטישער שול, וווּ עט האָבן געדאוונט די קרעמער פון שטעטל, די אויפגעקומענע יידן, און אויך אַ טייל פון באַלעבאָכעס, וועלכע האָבן געקאָנט אַ ביסל לערנען, און האָבן זיך אויך דורך זייער פיינער אויפפירונג און דורך דעם, וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט אייגענע, שיינע שטיבער, אַריינגערעכנט צווישן דעם באַלעבאָטישן קלאָס פון שטעטל, — אָט אין דערדאָזיקער שול, וועלכע האָט אויך תמיד געפירט אַ שטיכלן קאַמף מיט דער חסידישער שטיפאָנעשטער קלויז, איז דאָס דאוונען אזוי ווי תמיד אין אַ וואַכעדיקן טאָג, אָפגעגאַנגען זייער גיך. די קרעמער, סוחריםלעך און די שיינע, אויסגעפּוצטע באַלעבאָכעס, זענען אַוועקגעגאַנגען באַלד נאָכן דאוונען, יעדער צו זיינע עסקים.

געבליבן זענען אין שול אַ פּאַר יידן, אזוינע יידן, וואָס האָבן זיך אַליין געהאַלטן אַלס די טאַטעס פון שטעטל. זיידע, אַן עלטערער ייד, מיט אַ ווייסער, שיטערער באַרד און מיט רויט בלוט אין זיין געזונט פנים. דערדאָזיקער ייד האָט געהאַנדלט מיט די וועלדער פון אַרום שטעטל און באַזאָרגט דאָס שטעטל מיט געהאַקט האַלץ צום הייצן און קאָכן און אויך פאַרקויפט ברעטער, יאַלאָווע סלופעס, שינדלען, לייסטן, האַליאַבליעס און רעדער, קלעפּקעס און היצערנע רייפן. לייב שוסטער, אַן אַלטער קליינטשיקער ייד מיט אַ לאַנגער ווייס-גרויער באַרד, באַפלעקט מיט געלע פלעקן, אַ ייד וואָס האָט געקענט תהילים אויסנווייניק, פון דעם, וואָס ער האָט אַלע זיינע יאָרן געזאָגט יעדן

פרימאָרגן עטלעכע קאָפיטלעך תהילים. ער האָט גערעדט מיט מענטשן
האָט ער געשאַטן מיט גאַנצע פּסוקים פון תהילים. תמיד האָט זיך דער
פּסוק אַריינגעפאַסט אין זיין געשפרעך, אויב נישט אינגאַנצן, איז כאַטש מיט
איין וואָרט, אָדער מיט אַ ווונק פון אַ וואָרט.

פייוול דער אַלטער, דער זקן פון שטעטל, וואָס האָט שוין זייער
שוואַך געווען מיט זיינע אויגן, אָבער זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן אָנ-
צוטון בריִלן. ער איז געבוירן געוואָרן אין שטעטל, זיין זון איז שוין אויך
באַלד אַ זקן און איז דער „סטאַראַסטאַ“ אין שטעטל. אָבער פייוול איז
נישט שטאַרץ דערמיט. וואָס זיין זון איז „סטאַראַסטאַ“. ער ווייסט, אז דאָס,
וואָס ער אַליין איז דער איינציקער, זקן אין שטעטל, איז אַ סך מער
ווערט. ער געדענקט אזוינע זאַכן אַ שטייגער ווי די צייט ווען אין שטעטל
זענען געווען צען מיט אַ האַלב הייזער. און דעמאָלט האָט דער פרייץ פון
שטעטל געשיקט רופן אים און די איבעריקע און זיי געוואָלט שענקען
ערד אומזיסט. האָבן די יידן דאָס דערהערט, האָבן זיי זיך שטאַרק דער-
שראַקן און אָנגעהויבן צו וויינען פאַר אים, אז זיי ווילן נישט קיין ערד.
דער פרייץ האָט געלאַכט און זיי האָבן געוויינט. פייוול דער אַלטער גע-
דענקט דאָס אזוי ווי היינט.

און אז ר' אַרקע האָט צונויפגעלייגט זיין טלית נאָכן דאוונען און
אָנגעהויבן צו פאַרציען אַ שמועס מפּוח דעם, וואָס עס איז נאָך נישט גע-
הערט געוואָרן אַזאַ רציחה אין דער וועלט; וואָס מען לאָזט יידן זאָלן זיך
אַליין פאַרשרייבן אויף פרייע ערד, ערגעץ ווייט, — האָט פייוול דער אַלטער
געזאָגט מיט זיין הייזעריקן שטייגער פון רעדן, אז זיי זאָלן אַלע גיין אין
דער ערד אַריין...

פאַרבייגענדיק, זאָלן מיר וויסן דאָס, וואָס אַלע אין שטעטל ווייסן,
אז ר' אַרקע איז אַ ייד אַ חסיד, האָט אַ „שטאַט“ אין דער — שטעפּא-
נעשטער קלויז, נאָר דורך עפעס אַ קריג מיט די חסידים, איז ער פון
יענער קלויז אוועק און דאוונט אין דער באַקעבאַטישער שול. דאָ פילט
ער זיך, ווי אַ קלוגער צוישן נאַראַנים: וואָס ער זאָגט, דאַכט זיך אים,
איז קלוג ווי דער טאַג. זיין גרויסע, רויטע נאָז שטראַלט פון קלוגשאַפט.
און בשעת ער רעדט פון עפעס, לאָזט ער קיינעם זיך נישט אַריינמישן,
שרייט אַריבער איטלעכן. און אויב עמעצער גליקט אָפּ צו זאָגן אַ וואָרט
האָט ר' אַרקע אַ טבע צו טון אַזאַ מין לאַך, וואָס מעקט יענעם אָפּ אי

פון דער וועלט, אי פון יענער וועלט. ער איז יענעם נישט מבייש, נאָר גלאַט אזוי גוטמוטיק גיט ער יענעם אַ שטופּ אוועק.

ר' אַרקע האָט געהאַט אין שטעטל נאָך צוויי ברידער. ביידע זענען געווען באַלמעלאַכעס. זייער שטיקל ברויט האָבן זיי פאַרדינט מיט דעם שווייס פון זייערע הענט. אַלע דריי ברידער זענען געווען הויכע געזונטע יידן. זייער פאַטער האָט אַלע דריי געלערנט אַ מלאכה. אָבער אַרקע האָט נישט געוואָלט זיך אויסלערנען די מלאכה. איז ער געבליבן אַ לערנער און אַ לופט-מענטש. זייער פאַטער איז געווען פון די ערשטע טאַטעס אין שטעטל. אַרקע, פּונקט פאַרקערט פון זיינע אַנדערע צוויי ברידער. האָט זיך געמישט אין שטעטל, געשטעלט זיין שטאַרקייט אויף זיך אַליין און אויך אויף דעם פּוּח פון זיינע ברידער. איצט אָבער, האָבן זיך זיינע צוויי ברידער אויך פאַרשריבן אויף פריי לאַנד.

ר' אַרקע האָט דערפאַר איצט געברענגט מיט פייער. און ער איז געווען דער ערשטער צו געבן מוט בנציון שוחט, אַז ער זאָל אַרויסנעמען די אַטמע חלפים, נישט פּרעגן באַ קיינעם קיין שאלות, און גיין אין שעכט-הויז קוילן.

דער אַלטער פייוול האָט געפרווט אַרקען שטראַפּן, אַז מען טאָר נישט גיין קייגן דעם רב, אַז בנציון שוחט איז אַ פּראָצענטיק און האָט שטובן אין וועלכע עס וווינען אַרעמעלייט און אַז די אַרעמעלייט קענען נישט צאָלן קיין דירה-געלט, וואָרפט זיי בנציון אַרויס אין גאַס. דערפאַר טאָר בנציון נישט זיין קיין שוחט.

ר' אַרקע האָט דערפון געלאַכט. אמת טאַקע, ער איז אַליין אויך אַן אַרעמאָן, אמת טאַקע, אַז ער צאָלט אַליין פּראָצענט און וואָכן-געלט, אָבער קיינער איז אין דעם נישט שולדיק, מן הסתם וויל אזוי דער אַיי-בערשטער. און וואָס איז שייך בנציון שוחט איז ער אַ פרומער ייד. גאָט האָט אים געגעבן הצלחה און ער האָט געלט. קומט אַ ייד אַן אַרעמאָן און וויינט פאַר אים, אַז ער זאָל אים לייען געלט, וואָס זשע זאָל טון בנציון, איך פרעג אייך, ר' פייוול, וואָס זאָל טון בנציון? נישט לייען? הא, איר זאָגט יאָ לייען. איז דאָך גוט. דער אַרעמאָן קען אָבער נישט באַצאָלן מיט איינמאָל, לאָזט אים בנציון דאָס געלט אויף אַפּצאָלעכטס. איר זאָגט, פּראָצענט? ניין, וואָס האָט איר געוואָלט, ר' פייוול, מען זאָל אים אַפּ-שלאָגן די טיר פאַר איימיסט? וועמענס משרת, למשל, וועלן מיר זאָגן,

איז בנציון, צו פארשרייבן אין אויסצומעקן. און גלאט, וואָס געהער זיך
דאָס אָן מיט שוחטות. אויף צו זיין אַ שוחט, לערנט מען. און אז בנציון
סען לערנען, ווייסן דאָך אַלע. יענער זיצט יומם ו ילה און לערנט. אין
קייגן דעם רב אונזערן מעג ער גיין, ווייל ערשטנס זאָל זיך אייך
דאָכטן, אז ער איז שוין אַוועקגעפאַרן, דער רב אונזערער, דאָרט קיין
אַמעריקע. ער האָט זיך פאַרשריבן, און צווייטנס, האָט איר שוין געהערט
אַזא זאך, אז אַ רב זאָל אַליין האָבן אייגענע ערד ? אַיאָ, איר האָט נישט
געהערט ? איך אויך נישט. איז אויב אַ רב קען איינפאַלן אַזא מחשבה
זרה, איז ער שוין באַ מיר על פי דין אויס רב. אַיאָ, איר שווייגט. בין
איך דאָך גערעכט, איך מיין, אז עס איז געווען אַ חוב אויף מיר צו טון
אַזא זאך.

— מדחה זיין פון פרנסה, — האָט אַריינגעוואָרפן אַזוי ווי פון דער
זייט, לייב שוסטער, — ווי שטייט דאָרט אין תהילים...
— עוקר מן השורש זיין ! — האָט אַרקע זיך צעשריגן אויף אַ קול.

דער שמש האָט אויסגערוּפֿן איבער אַלע גאַסן פֿון שטעטל, אַז דער רב לָאָזט וויסן אַלע ייִדן, אַז פֿון היינט אָן איז דאָס פֿלייש פֿון בנציון שוחטס שחיטה טרפה און מען טאָר עס נישט אַרויפֿנעמען אויף אַ ייִדישן טיש. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ מחלוקה. אין באַלד איז דאָס שטעטל צע־טיילט געוואָרן אין צוויי טיילן. איין טייל, גאָר אַ קליינער, האָט געהאַלטן מיט בנציון שוחט. נישט געפֿאַלגט דעם רב און געקויפט פֿלייש באַ די קצבים, אפֿילו באַהאַטערנערהייט, אָבער דאָך געקויפט.

דער אַנדערער טייל פֿון שטעטל, דער גרעסערער, האָט נישט געקויפט קיין פֿלייש, געווען שטאַל און אייזן אויף דער זייט פֿון אברהם שוחט און דעם רב.

עס איז אַוועקגעגאַנגען אַזוי ווייט, אַז ברידער און שוועסטער האָבן אויפֿגעהערט קומען איינער צום אַנדערן אין געסט, שכנים האָבן זיך אויפֿגעהערט צו זאָגן גוט־מאַרגן און האָבן נישט געוואָלט אַנטלייען אייִנער באַ דעם אַנדערן קיין פֿליים, אַזוי ווי עס איז די מאַדע געווען פֿריער.

עס איז געווען די צייט פֿון חתונות. האָט געטראָפֿן, אַז איין מחותן איז געווען אַ בנציוניסט און דער אַנדערער מחותן איז געווען אַן אברהמיסט, דערפֿון איז שוין במילא אַרויסגעקומען, אַז דער חתן פֿון בנציונס צד האָט נישט געקענט חתונה האָבן מיט אַ פֿלה, וואָס איר פֿאַטער

און איר מוטער זענען און זי אליין איז מסתבא אויך אן אברהמיס-טעכע.

און אויב עס האָט שוין, לאָמיר זאָגן, געטראָפן, אָז אי דער חתן און אויך די פֿלח זענען געווען כּון איין צד, איז אָבער געווען זייער שווער חתונה צו מאַכן אַ קינד אין שטעטל, מחמת אַ סך טעמים.

עס איז געווען זייער שווער צונויפצושטעלן אַ קאָפּעליע מוזיקאַנטן. די אַלטע קאָפּעליע, וועלכע האָט געשפּילט אויף אַלע חתונות איז צע-בראַכן געוואָרן, ווייל דער פּידלער איז געווען אן אברהמיסט און דער מיטן באַט האָט אין דער שטיף געגעסן פֿלייש פּון בנציונס שחיטה. און דער, וואָס האָט געשפּילט מיט די טאַצן, האָט זיך געווערטלט און געלאָכט, אַז ער ווייסט נישט, וועלכע פּון זיינע טאַצן איז אויף אברהם שוחטס זייט און וועלכע נישט.

הייסט עס, אַז עס איז נישטאָ קיין קאָפּעליע מוזיקאַנטן. און אָן קלעזמער וועט קיינער נישט האָבן קיין חשק חתונה צו האָבן.

און וואָלט שוין געווען קלעזמער איז דאָ אן אַנדערע צרה. לאָ-מיר זאָגן, אַז ביידע מחותנים זענען פּון בנציון שוחטס צד. פֿלייש איז דאָ. ווייל דאָס רוב קצבים האָבן זיך נישט פאַרשריבן אויף דער פרייער ערד דערפאַר, וואָס מען דאַרף דאַרטן נישט קיין קצבים און דערפאַר זענען זיי געווען אויף בנציונס זייט, הייסט עס, אַז פֿלייש איז פאַרהאַן.

ווער זשע עסט דאָס פֿלייש? אַז מען מאַכט חתונה אַ קינד, קען מען זיך נישט באַהאַלטן. קלעזמער שפּילן. מען מוז רופן דאָס גאַנצע שטעטל. דעם רב אויך. וועט מען דאָך שוין קיין פֿלייש נישט קענען עסן. ווייל מען קען דאָך נישט דערלאָנגען איין טייל מחותנים פֿלייש און דעם אַנ-דערן טייל מחותנים גאַרנישט.

אַז עס איז נישטאָ קיין קלעזמער און נישט קיין פֿלייש. און דער גרעסטער טייל פּון די מחותנים אין שטעטל זענען צעטיילט, דער שרייט בנציון און דער שרייט אברהם, — ווי זשע האָבן געקענט מעגלעך זיין חתונות?

דאָס איז אַרץ גערעדט געוואָרן פּון חתונות. ווייל מען, האָט מען חתונה און ווייל מען נישט, האָט מען נישט חתונה. אָבער צום ביישפּיל,

אז א יידישע טאכטער האָט געבוירן אַ בן זכר און מען האָט באַדאַרפֿט
מ'ל זיין דאָס קינד, האָט זיך דאָס אָפּגעטון. נישט איין מאַמע האָט זיך
פאַרשאַלטן און מורא געהאַט אין אַזאַ צייט איבערצוגעבן איר קינד אין
די הענט פון מוהל. טאָמער ציטערן זיינע הענט פון מורא, טאָמער איז
אין אַזאַ צייט שולט דער שטן. עס קאָן חלילה זיך אויסלאָזן דער צאָרן
פון שטן צום קליינעם קינד.

די חדר-קינדער פון שטעטל האָבן זיך אויך אַריינגעמישט אין דער
מחלוקה. ערשטנס האָבן אַ סך קינדער אויפגעהערט צו גיין אין חדר.
למשל, הירש-בער, דער ליטוואַק, האָט זיך נישט פאַרשריבן אויף פרייע ערד,
נאָר מחמת זיינע אייגענע טעמים, אין אויב ער האָט דאָס געטון, איז ער
דאָך קייגן דעם רב, און אויב ער איז קייגן דעם רב, איז ער דאָך במילא
שוין אויף בנציון שוחטס זייט.

האָבן זיינע פאַלעבאַטיס אָפּגענומען פון אים זייערע קינדער. ווייל
עס האָט געטראָפּן, אַז אַלע זיינע פאַלעבאַטיס זענען געווען אויף אברהם
שוחטס זייט. גייט אַרום הירש-בער אָן אַ קבעלאַנג. הונגערט צו ביסלעך,
איז שטאַלץ און וויל זיך נישט אונטערוואַרפּן. און זיינע תלמידים גייען
אַרום איבער דער גאַס פּוּסט אין פּאַס, שלאָגן חזירים מיט שטעקנס,
לויפן אין שפּרינגען נאָך די ציגן, און שרייען אויף קולות, אַז
בנציון שוחט איז געגאַנגען איבער דער גאַס, האָט ער געזעען, ווי
אַ חזיר איז געלאָפּן, האָט ער אַרויסגענומען אַ חלף און מיט אים
געקוילעט דעם חזיר און די קצבים פאַרקויפן דאָסדאָזיקע פלייש,
בע-ע-ע...

באַ אַן אַנדערן מלמד האָט געטראָפּן, אַז די פאַלעבאַטיס זיינע זע-
נען געווען צעטיילט אין ביידע צדדים. איז דאָך נישט אָנגעשטאַנען די
יידן פון אברהם שוחטס צד, אַז זייערע קינדער זאָלן לערנען אין איין
חדר מיט די קינדער פון די יידן פון בנציון שוחטס צד. האָבן ביידע
צדדים אָפּגענומען זייערע קינדער פון דעם מלמד. דער ייד אַליין איז
נישט געווען אויף קיינעם צד, אַ שטילער, אַרעמער ייד, וועמען מען האָט
גערופּן יאַסל לאַקש אפילו אין די אויגן. מען האָט אים אַ שטייגער גע-
קענט אַזוי זאָגן: ר' יאַסל לאַקש, זייט אַזוי גוט און בראַקט אַריין מיין בחור
אַ צוויי-דריי לאַקשן אין זיין „ויהייסטמענעס“, וואָס זשאַלעוועט איר לאַקשן...
אַט דער אַרעמער ייד האָט באַדאַרפֿט אויסשטיין געבראַטענע ליידין פון

זיינע תלמידים, די בעסארצאבער קינדער; חוץ דעם האָט ער געהאָט אַ
שלעכט ווייב. נאָר אזוי ווי עס איז נישט אונזער ענין, וועלן מיר נאָר
דערציילן, אז יאָסל לאָקש האָט נישט געוואָסט צו וועמען פריער ער זאָל
גיין און בעטן, אז מען זאָל אים צוריקשיקן די קינדער אין חדר. ווייל
צו וועמען ער איז נישט געקומען, האָט מען אים אַלץ אָפגעזאָגט און גע-
הייסן וואַרטן ביז די מחלוקה וועט אַריבער.

די קינדער האָבן זיך געפרייט. זיי זענען געווען פריי, ווי די פייגל.
אַרומגעלאָפן אין די גאַסן מיט געשרייען. זיי האָבן זיך געפירט, פונקט
אזוי ווי זייערע עלטערן, געשפילט זיך נאָר מיט די קינדער וועמענס על-
טערן זענען געווען פון דעם אייגענעם צד, צו וועלכן זייערע עלטערן האָבן
זיך גערעכנט.

קינדער פון בנציון שוחטס צד האָבן געפירט מלחמות מיט די קינ-
דער פון אברהם שוחטס צד. די מלחמות האָט מען געפירט מיט שטעקנס
און מיט שטיינער, מען האָט זיך צונויפגעזאַמלט אין איין גאַס, געמאַכט
אַ קיסר. דער קיסר איז געגאַנגען פריער און אַלע זיינע סאַלדאַטן נאָך
אים, אזוי איז דער קיסר מיט זיינע סאַלדאַטן באַפאַן אַן אַנדערע גאַס
אַמאָל גאָר אומדערוואַרט און פלוצלינג, געכאַפט אַ פאַר יינגלעך פון
אַנדערן צד, זיי גוט אָנגעבראַכן די ביינער, צעריסן זייערע היטלעך און
אַנטלאָפן.

באַ די קינדער פון אברהם שוחטס צד איז געווען אַ מאָדע, אז ווי-
באַלד עס איז אין דרויסן געווען כמאַרנע און עס האָט גערעגנט האָבן
זיי דאָך נישט געקענט אַרויס אין דרויסן זיך שפּילן און דערפאַר אַ
נאָמען געגעבן די כמאַרנע רעגנדיקע טעג, בנציון שוחטס טעג, איז
אַבער געווען שייך און זוניק אין דרויסן, אָדער אויב עס האָט גע-
שנייעט, האָבן די קינדער דיזאָזיקע טעג אַ נאָמען געגעבן אברהם שוחטס
טעג.

פאַרשטענדלעך, אז די קינדער פון בנציון שוחטס צד האָבן אויך
געטון דאָס אייגענע, אויב עס האָט גערעגנט אין דרויסן, האָבן זיי גע-
שריגן, אז דער טאָג איז אזוי ווי אברהם שוחטס, און פאַרקערט,
ווען עס איז געווען שייך און די זון האָט געשיינט, האָבן די קינדער
געזונגען און געטאַנצט, אז דער טאָג איז אזוי שייך, ווי בנציון שוחטס
מוז.

די מחלוקה האָט געשוועפט איבער דעם גאַנצן שטעטל, זיך אַרײַן-
צעמישט אין אַלע פאַרבאַרגענע ווינקעלעך צווישן חתנים און פּלוֹת,
מאַן און ווייב, איין שכן אין דעם אַנדערן; צווישן קינדער, דינסטן
און זײַערע באַלעבאַסטעס, מלמדים און תלמידים, דעם סוחר און דעם מעק-
לער.

אין שפיץ פון דער מחלוקה זענען געשטאַנען פון איין זײַט
ישראל גאַלדשטיין, וועלכער האָט געהאַלטן מיט אברהם שוחט און
אַקייגן אים איז געשטאַנען ר' אַרקע און זיך אָנגעהאַלטן אָן זײַן שוחט
בנציון.

ביידע קריגער, אי ישראל גאַלדשטיין, אי ר' אַרקע, האָבן קיין
סך נישט גערעדט איינער וועגן אַנדערן, נאָר אונטער פאַרשטעלטע
וועגן געגאַנגען איינער אויף דעם אַנדערן, ווי, צום ביישפּיל, אַז
ישראל גאַלדשטיין האָט אויפגעהערט צו האַנדלען מיט די סוחרים, האָט
ר' אַרקע אים אויף צולהכעיס יאָ געהאַנדלט מיט די סוחרים פון
שטעטל.

און דאָס שטעטל האָט זיך געפירט, פון אויבנאויף, אַזוי ווי תמיד.
יאַרדין זענען געווען אין דער צײַט, קרעמער האָבן פאַרקויפט, סוחרים האָבן
געהאַנדלט, טיפער אין דעם לעבן פון שטעטל האָט זיך אָבער געפילט
די מחלוקה.

דער ווינטער האָט שוין געהאַלטן באַ זײַנע לעצטע טעג.
באַנאַכט זענען צוגעפאַלן פרעסט און אויף מאַרגן, אַז די זון האָט
געשײַנט, איז שוין געווען גאַנץ וואַרעם.

דערפון האָט זיך דאָס גאַנצע שטעטל געטרונקען אין אַ בלאָטע אַ
טיפע. די ערד פון בעסאַראַביע איז אַ שוואַרצע און אַ קלעפיקע ווי קלעני.
די בלאָטע האָט אַ שוואַרצע געגלאַנצט קייגן דער זון, איבער דער ברייט
פון די גאַסן האָט מען שטעגן אין דער בלאָטע געשניטן. האָט עמעצער
אַ טעות געהאַט און זײַן פוס אין דער בלאָטע אַרײַנגעשטעקט, איז שוין
דאָרט אין דער בלאָטע זײַן שטיוול געבליבן שטעקן אַ ציגעקלעבטער
און אויב ער איז אַרויס, איז ער אַרויסגעקראַכן מיט דעם זאַק פון
שטיוול.

באַנאַכט האָט דער פּראָסט פאַרקילט און איבערגעצויגן די בלאָטע
מיט אַ הייטל פון אייז. פון די בערג, וווּ עס איז געלעגן דער גאַנצער

גאנג שניי פון דעם גאנץ לאנגן ווינטער, זענען וואסערן געלאפן אין די טאלן אריין. פון די טאלן איז דאס וואסער געלאפן אין טייך אריין. פון דעם טייך האט זיך דאס וואסער געריסן און געשלאגן אריבער דער ערדע-דענער בריק. דאס וואסער האט געפירט מיט דער בריק א מחלוקה. דא און דארט פון דער ערדענער בריק אפגעביסן שטיקער. האט מען געעפנט די דאמבעס און דאס וואסער לויפט מיט א גע-וואלט דורך די אפענע דאמבעס, נאכט בא נאכט, לויפט צוריק אין די טאלן.

די באנאכטיקע פרעסט ציען ארויס די פייכטקייט פון די בלאטעס. דערפון ווערט די בלאטע געדיכטער, הייבט זיך אן ברעכן, אזוי ווי דאר ברויט. עס ווערט אויסגעקלאפט א גוטער, גלאטער וועג. בא די זייטן פון וועג ליגט די בלאטע שוין א טרוקענע, א צעבראכענע אין שטיקער. דאס איבערבלייבעכץ פון שניי זאפט זיך איין אין דער ערד אריין. דאס גראז ווארפט זיך אין גרינעם. בארג און טאל קייקלען זיך אקייגן דער ווארעמער זון. א פארע קומט ארויס פון דער ערד, און קראען פליען ארום נידעריק בא דער ערד און זענען משוגע פון פרייד.

עס גייען אוועק דריי טעג און עס בלאזן ווינטן: ווער הערט אבער די ווינטן, ווען זיי בלאזן מיט א ווארעמען פריילינג אין פנים אריין. עס גייען אוועק די דריי ווינטיקע טעג און עס קומען אנדערע דריי טעג שיינע, ליכטיקע. אזעלכע גרויסע טעג. און זיי ווילן גארנישט אוועק-גיין.

די ערד טריקנט זיך אויס צו ביסלעך, ווארעמט זיך אן. ווי עס איז געוואקסן גראז אלע מאל, וואקסט גראז דאס מאל אויך. שאף גייען ארום איבער די פעלדער און בייסן די ווייכע נידעריקע גראזן און קליינ-גען מיט די גלעקער אויף זייערע העלזער. בלאזט א ווינט, זענען די שאף זייער ציטעריקע און זאמלען זיך צונויף איינע לעבן דער אנדערער, ווא-רעמען זיך מיט זייער אייגענעם אטעם און מיט זייער וואל. און אויב עס איז שוין, זענען די שאף צעשפרייט אין אויסגעשאטן ווייט איינע פון דער אנדערער.

גאנצע טשערעדעס מיט שאף זענען צעווארפן איבער די פעלדער פון דער בעסאראביע. עס זענען פארהאן טשערעדעס דארפישע און אזעל-

כע. וואָס איינציקע פּערזאָנען פּאַרמאַגן. יעדע טשערעדע שאָף האָט איר
טשאַבאַן (פּאַסטוך) און אַמאַל האָט אַ גרויסע טשערעדע שאָף צוויי אָדער
דריי טשאַבאַנעס, יעדער טשאַבאַן איז אַ קינד פון די בעסאַראַביער פעל-
דער. דער טשאַבאַן האָט איין היים און דאָס איז דאָס פעלד. זיינע ברי-
דער און שוועסטער זענען די הינט זיינע. הינט מיט שווערע פּאַרוואַק-
סענע האָר און זייערע וויידלעך מיט אַנגעקלעבטער בעסאַראַביער בלאַ-
טע. אַז דער טשאַבאַן טוט אַ קוק צו זיין הונט, ווייסט שוין יענער אין
דעם קוק, וואָס מען באַדאַרף טון. מען דאַרף צולויפן נאָך אַ פּאַרבלאַנ-
דזשעטער שאָף, אָדער פּאַרקערט, אַז ער זאָל זיך אַוועקלייגן און צור-
לאָזן די טשערעדע.

הויך די הינט האָט דער טשאַבאַן אַ טאַרבע, אין וועלכער ער טראָגט
מיט זיך עסן אויף אַ גאַנצן טאַג, און אין דער טאַרבע טראָגט ער
אויך זיין פייפּל, אויף וועלכן ער שפּילט אַמאַל, אַז עס נעמט אים
אַרום אַזאַ געפיל, וואָס ציט אים אַרויס דעם זאַפט פון זיינע ביי-
נער.

פון גאַנץ פרי ביז פּאַנאַכט איז דער טשאַבאַן מיט זיינע שאָף אין
פעלד. פּאַנאַכט טוט ער אַ ווונק צו זיינע הינט. ווערן די הינט נערווען,
הייבן אָן צו שפּרינגען און צו יאַגן די שאָף, און מיט פּאַרריסענע עקן,
אויף וועלכע עס הענגען שטיקער בלאַטע, לויפן זיי אויף פריער. די שאָף
קלינגען מיט די גלעקער אויף זייערע העלזער און די יינגע לעמלעך מיט
די שוואַרצע פעלעכלעך און מיט די דינע פיס, ווי אַפּגעפאַרבטע שטעקע-
לעך, טאַנצן נאָך מיט זייערע מאַמעס.

דער טשאַבאַן גייט פון הינטן. אויף איין אַקסל זיין טאַרבע. זיין
היטל פּאַרוקט אויף אַ זייט. די מאַנטאַ (מאַנטל) אַריבערגעוואָרפן איבער
זיינע פלייצעס און מיט אַ לאַנגן שטעקן אין זיין האַנט. ער פייפט פון
צייט צו צייט. שרייט אַמאַל אויך מיט בייזקייט. די הינט זיינע קומען
אַלע מאַל צוריק צו לויפן, שמעקן צו זיינע פיס, קוקן אין זיינע אויגן,
קלויג, און אַנטלויפן ווייטער, ביז מען ברענגט די שאָף אין סטינע
אַרײַן.

די סטינע איז די נאַכט-היים פון די שאָף און אויך פון טשאַבאַן.
עס איז אַ גרויס אַרט אַרומגעגרויזעט מיט אַ פּלויט, אויסגעפּלאַכטן פון
צווייגן. איבערווייניק אַרום די הויכע ווענט פון סטינע זענען געמאַכט שטאַלן

מיט שטרויענע דעכער. דער גאנצער פלאץ אינעווייניק איז אָנגעפילט מיט שאַפן-מיסט און שטרוי. עס שטייט דאָרט תמיד אין דער לופט אַ ריח פון שאַף, אַ פעטער, זיסלעכער ריח.

אין דער מיט פון דעם פלאַץ איז געמאַכט אַ וואַנט פון געפלאַכט טענע צווייגן. אין דער וואַנט איז דאָ אַ שמאַל טירל. דורך דעם טירל טרייבט מען דורך די שאַף. איינער פון די טשאַבאַנעס זיצט פון איין זייט טיר און כאַפט יעדע שאַף, ווען זי גייט דורך דאָס טירל באַ אַ פּוס, מעלקט זי אויס און לאָזט זי נאָכדעם אָפּ. (דאָס אייגענע ווערט געטון, ווען מען שערט פון די שאַף די וואַל.) די וואַל פון יעדער שאַף ווערט איינגעקייקלט אין אַ בינטל און פאַרקויפט אויף דעם מאַרק. נישט אַזוי אָבער איז מיט דער מילך.

די מילך זאַמלט מען אָן אין גרויסע פעסער, זויערט זיך איין צו-לייב דעם, וואָס מען לייגט אַריין אין איר אַ שטיקל טיאָג (אַזא וזיער שטיקל קעז, וואָס מען נעמט אַרויס פון די געדערס פון אַ יינג איין-טאַגיק-לעמעלע). דאָס אַלץ ווערט געטון פון דעם טשאַבאַן. דערפאַר האָבן די טשאַבאַנעס אַזעלכע גראַבע, פאַרשמאַלצענע הענט און אויך זייערע קליידער ווערן מיט דער צייט אָנגעזאַפט מיט פעטקייט און מען קאָן אַ טשאַבאַן דערשמעקן פון אַ מייל ווייט.

דאָס איז אַלץ גערעדט געוואָרן פון אַ טשערעדע שאַף, וואָס איין מענטש פאַרמאַגט. עס זענען אָבער דאָ דאָרפישע טשערעדעס אין דער בעסאַראַביע. יענע האַלטן אויך אַ טשאַבאַן, אָבער באַנאַכט ברענגט דער טשאַבאַן די שאַף אין דאָרף אַריין און יעדער באַלעבאַס נעמט זיך אָפּ זיין ביסל שאַף. דער באַלעבאַס מעלקט זיינע שאַף אַליין, שערט די וואַל פון די שאַף אַליין און מיט די קליינע לעמער טוט ער, וואָס ער וויל, וויל ער. האַלט ער זיי ביז זיי וואַקסן אויס, וויל ער נישט, פאַרקויפט ער זיי קליי-נערהייט צו די קצבים.

די קצבים קוילן די לעמער, ציען אַראָפּ די שוואַרצע קאַראַ-קולענע פעל און טוען מסחר, אי מיט דעם פלייש און אי מיט דער פעל.

בעסאַראַביער יידן עסן געבראַטן לעמער-פלייש מיט מאַמאַליגע. דאָס לעמל ווערט פון קצב צעטיילט אין צוויי חלקים. איין חלק, דער וואָס מיטן קאָפּ, ווערט פאַרקויפט צו די יידן, און דאָס אַנדערע חלק,

וואָס מען רופט אין דער בעסאַראַביע, דער פריידיק, ווערט פאַרקויפט צו די מאַלדאוואַנעס. דאָס פעלעכל פּוין לעמל, אַז מען שינדט עס נאָר אָפּ, ציט מען אויס אויף דער ערד קייגן דער זון, מען קלאַפט עס אַרום מיט הייצערנע פלעקער, און אַזוי טריקנט זיך דאָס פעלעכל אויס און עס ווערט אַ מאַרק-פּראָדוקט. אויב עס איז אַ געוויינלעך פעלעכל, האָט עס זיין ווערט אויפן מאַרק, אויב אָבער עס איז אַן אויסערגעוויינלעך פעלעכל, דאָס הייסט, אויב די האָר פון דעם פעלעכל זענען אויסגעקייקלטע און ליגן אין קרומע און כוואַליעדיקע ליניען, דעמאָלט האָט דאָס פעלעכל אַ סך מער ווערט.

דאָס שטעטל האָט אָבער היינטיקן פּרילינג פּמעט אויפגעהערט צו האַנדלען מיט לעמער. די מחלוקה האָט געבראכט דערצו, אַז יידן האָבן אויפגעהערט צו עסן פלייש. דערפון האָט זיך גענומען, אַז דער מאַלדאָ-וואַן האָט נישט געוואָלט פאַרקויפן זיינע לעמער נאָר צוליב דער פעל אַליין.

חוץ דעם איז דער מסחר מיט דער פעל אַ סך געפאַרן, ווייל אַ סך סוחרים האָבן מורא געהאַט אַריינצוגיין אין די דאָזיקע ווייטע מסחרים. פעל האָט מען באַדאַרפט קענען האַלטן אַ גאַנצן זומער און אַקייגן ווינטער זיי פאַרקויפן מיט די גוטע פּרילינג.

הייסט עס, פלייש האָבן די יידן נישט געגעסן, פעל האָבן זיי נישט געקויפט. דערפאַר האָבן די מאַלדאוואַנעס איבערגעלאָזט דעם גאַנצן גאַנג פון פּרילינג לעמער אויף די פעלדער, אַז פון זיי זאָר אויסוואַקסן שאַף.

אָדער אויב זיי האָבן געוואָלט, זענען זיי געפאַרן אין אַנדע-רע שטעטלעך, ווייל אין די אַנדערע שטעטלעך האָבן די יידן נישט געפירט קיין מחלוקה (באַטאַליע, ווי דער מאַלדאוואַן האָט עס גע-רופן).

פאַרשטענדלעך, אַז אויב דער מאַלדאוואַן איז איינמאַל און אַ צווייט מאַל געפאַרן אין אַן אַנדער שטעטל, האָט ער זיך שוין צוגעוויינט צו יענעם אַנדערן שטעטל. אַ ביסל און אַ ביסל ביז די יאָרידים זענען געוואָרן קלענער דאָ אין שטעטל.

דערפון האָט זיך גענומען, וואָס עס איז געוואָרן אין שטעטל אַן ענגעניש אין געלט. קרעמער האָבן ווינציק פאַרקויפט, האָבן זיי נישט גע-

קענט צאָלן זייערע וועקסלען אין דער צייט. דערפאר האָבן די מענטשן, וואָס לייען געלט, נישט געקענט מער לייען. ערשטנס, ווייל זיי האָבן מורא געהאט צו לייען געלט. עס האָבן אויפגעהערט פאַר זיי צו זיין אזעלכע כע מענטשן, וועמען מען קאָן געטרויען געלט. צווייטנס, האָבן זיי נישט געהאט גענוג געלט, אויב זיי וואָלטן שוין יאָ געווען גוט און ווייל, ווייל אלע האָבן איצט, אָן אויסנאַם, נאָר געוואָלט אַנטלייען געלט.

און אז דער קרעמער האָט נישט קיין געלט מיט וואָס זיך אַ דריי צו טון, איז ער שיער נישט דערוואָרגן געוואָרן. שוין אָפגעשמועסט דערפון, אז מען האָט זיך נישט געקאָנט פאַרגיבען אזאָ לוקוס, ווי אַ פאַר שיך, אָדער אַ גארניטור באַם שניידער, אָדער פאַרריכטן דאָס הויז. דער שניידער, שוסטער און סטאַליער האָבן אוועקגעלייגט זייערע מלאכות.

דאָס האָט זיך, צוריקוועגט, אָנגעקלאַפט אָן דעם קרעמערס טישעקעסטל. מען האָט נישט פאַרקויפט: דער לעדערוואָרגער זיין לעדער, דער שניט-קרעמער זיין געוואָנט, דער סקלאַד פון ברעטער זיינע ברעטער און שינדלען.

קרעמער, וואָס זענען אלע מאָל געווען צעקריגט איינער מיטן אַנדערן; נישט פאַרגיבען, טאָמער האָט יענער איינגעלייזט מער מיט עטלעכע גראַשן, געקוקט מיט אַ קרום אויג צו יענעם אין קראָם אַרײַן, טאָמער איז די קראָם איבערפולט געווען מיט סחורה און אויך קיינמאָל נישט פאַרפעלט צו דערזען אויב אין יענעם קראָם זענען די ראַפּטן עפעס אַ ביסל ליידיק געוואָרן; קרעמער, איינער לעבן דעם אַנדערן, גאַנצע שוריות מיט קראַמען, דאָך מיט דאָך געשלאָסן, אָבער דאָך ווייטע און פרעמדע, קיינמאָל נישט גערעדט איינער מיטן אַנדערן, חוץ דאָס מאָל, ווען מען האָט זיך געווערטלט, אָדער ווען מען האָט זיך געפאַסט — אַט די דאָזיקע קרעמער, וואָס האָבן קיינמאָל נישט געהאט קיין צייט צו טראַכטן פון דעם, אַז עס איז דאָ עפעס אַוויגס חוץ זייערע קראַמען, אַז זיי זענען אַ טייל פון דער געזעלשאַפט פון זייער שטעטל — אַט די דאָזיקע קרעמער האָבן איצט, אין אַזאָ שלעכטער צייט, נישט נאָר געזיפּט און געקרעכצט פאַר זיך אַרײַן, און זענען נישט געווען צופרידן מיט דעם, וואָס זיי האָבן שטילערהייט איבערגעשמועסט מיט זייערע ווייבער, אַז עס שטייט

שמאל, נאך זיי האָבן פאַרגעסן איז זייער שנאה צו דעם אַנ-
דערן, אָפּן זיך אויסדערציילט דאָס האַרץ איינער פאַר דעם אַנ-
דערן.

עס וואָלט געווען קאַמיש, ווען עס איז נישט, ווי עס איז, אזוי
טרויעריק, אז פונקט אין אזא צייט, ווען אין שטעטל שאַרפט מען די מע-
סערס איינער קייגן אַנדערן, זענען די קרעמער געוואָרן צווישן זיך גוטע
פריינד.

— טשוועקעס האָט זיך מיר געוואָלט! — זאָגט איינער פון די
קרעמער, וועלכע שטייען כמעט אַלע באַ די אָפּענע טירן פון זייערע קראָ-
מען און פירן זייער אינטים געשפרעך, נישט האָבנדיק עפעס אַנדערש צו
טון.

— איך וועל אייך אוועקגעבן אומזיסט מיינע טשוועקעס אויך, —
זאָגט אַן אַנדערער.

— מיין אייזן איז שוין פאַרושאַווערט, — קלאָגט זיך איי-
נער.

— און וואָס הערט זיך עפעס מכוח מיין אייזן, קומט אַריין, וועט
איר זען, עס איז אויך פאַרושאַווערט — זאָגט אַן אַנדערער און דער-
פאַר, ווייל זיין קראָם איז העט ווייט אין עק פון גאַס, שרייט ער זיינע
ווערטער אויף אַ קול און באַגלייט זיינע ווערטער מיט אַ טרוקן באַסאָוע
געלעכטער:

— עס האָט אויפגעהערט צו „גיין“ אייזן, ווער באַדאַרף איצט אייזן —
האָט אַן אַנדערער זיך געוויצלט — עס קאָן אָבער זיין, אַז אייזן וועט
אָנהייבן צו „גיין“.

— פון וואָס איז געדרונגען, אַז אייזן וועט ווערן אַ סחורה?
— גאַרנישט. איך רעכן, אַז אזוי ווי עס וועט נישט זיין וואָס צו
עסן, — האָט איינער פון די קרעמער זיך אָנגענומען באַ זיין באַרד מיט
אייזן האַנט און זיך געשאַקלט אַהין און אַהער — וועט דאָך נישט זיין
וואָס צו עסן, האַ? נו, וועט מען אָנהייבן צו קייען טשוועקעס און אייזן
אויך.

דאָס געלעכטער האָט זיך געקייקלט פון אייזן קראָם צו דער אַנ-
דערער.

אָפּגעלאַכט, האָט מען זיך אויסגעריבן די פאַרטערטע אויגן און

דערזעען, אז א פרוי לויפט און ברעכט זיך די הענט. באַלד נאָך איר זע-
נען געלאָפן נאָך מענטשן.

איבער דער ליידיקער גאס האָבן זיך אלע מאָל א שיט געטון א
בינטל מענטשן אין אלערליי געשטאַלטן. איינער איז געלאָפן מיט איין אַרבל
פון זיין ראַק אָנגעטון און דעם אַנדערן ליידיקן אַרבל האָט ער לויפנדיק
נישט געקאָנט אַנטון אויף זיין צווייטער האַנט. איין פרוי איז געלאָפן מיט
די שפּיזלען און האַלב אויסגעאַרבעטן זאָק אין אירע הענט, דער קנױל
פאַנוול האָט זיך פון אירע אַרעמס אַרויסגעקייקלט און איבער דער גאַס
פאַרלויפן געוואָרן, אַן אַנדערע פּערזאָן איז מיט א פול מויל קייענדיק זיין
ביסן געלאָפן.

ווהיין איז דאָס געלויפערײ? האָט מען איינס דאָס אַנדערע גע-
פּרעגט... עס ברענט ערגעץ? ניין. וואָס דען? א געשלעג! ווער שלאָגט
זיך שוין ווידער?

קינדער האָבן געוואָלדעוועט, געוויון מיט די הענט און גע-
לאָפן אַהין, וווּ דאָס געשלעג איז פאַרגעקומען אין דער קצבישער
גאַס.

דאָס איז געווען א ברייטע גאַס. די בלאַטע איז דאָרט אלע מאָל
געווען טיפּער ווי אין אלע גאַסן, ווייל די קצבישע גאַס איז געלעגן
אויסגעשטרעקט אין א טאַל. איצט איז שוין די דאָזיקע בלאַטע געווען פאַר-
טריקנט און האָט זיך געבראַכן אין גרויסע שטיקער. די זון האָט די בלאַ-
טע געבאַקן. עס איז געווען וואַרעם, די הינט פון דער קצבישער גאַס זענען
געלעגן באַ די טירן פון קצבישע קראַמען און זיך געוואַרעמט אויף דער
זון.

אין דאָ גאָר פּלוצלינג א געשלעג. האָבן זיך די הינט דערשראָקן
און זיך אויפגעכאַפט פון זייער מיטנטאַגיקן שלאָף. הונגעריק זענען זיי
געווען, ווייל שוין לאַנג ווי די דאָזיקע הינט האָבן נישט געהאַט אזא שלעכט
שטיקל צייט. ווען דען זענען זייערע געדערים געווען אזוי ליידיק? זיי
האָבן געוואַרט א גאַנץ לאַנגן ווינטער, פון קעלט און פּראַסט פאַרוואַקסן
געוואָרן מיט אַזעלכע לאַנגע האַר, אַז זיי האָבן זיך אַליין נישט דערקענט.
זיי האָבן אויסגעזעען ווי די וועלף אין די בעסאַראַביער פעלדער. פון
קעלט, פּראַסט און הונגער האָבן זייערע אויגן באַקומען אזא שאַרפן בליק.
זיי האָבן קוים איינגעהאַלטן אין זיך דאָס געפיל, קוקנדיק איינס אויף

דאס אנדערע, וואָס האָט זיי שיער נישט צוריק ווילד געמאַכט. נישט איינ-
מאַל האָט זיך זיי געוואָלט, אָט די דאָזיקע קצבישע הינט, אויפהייבן זיך
אַלע מיטאַמאַל און ווי די ווילדע וועלף (נישט אנדערש, און זייערע טאַטעס
און מאַמעס זענען אויך געווען ווילדע וועלף) זיך אַוועקלאָזן איבער די
פאַרשנייטע פעלדער פון דער בעסאַראַביע.

נאָר אַלע מאַל איז געקומען דער זיסער חלום פון פּרילינג
און האָט פון ווייטן צו זיי געוונקען און געלויכטן. דער שיי-
נער פּרילינג אין דער קצבישער גאַס. זון-שיין און ביינער פון
יינגע לעמעלעך. אפילו הינט קאַנען אויך נישט ביישיין אַקייגן אַזאַ שיינעם
פרווו.

דערפאַר האָט זיי גאַט באַשטראַפּט. אַ שיינער פּרילינג מיט
זון-שיין, אָבער וווּ זענען אַהינגעקומען די וויכע ביינער פון די לעמע-
לעך?

זענען די הינט אַרומגעגאַנגען אָפּגעאַרטע, מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ
ביז צו דער ערד. האָבן אויסגעזען זייער אָפּגעלאָזט. זיך נישט געפרווט
אפילו אַפּלעקן און פאַרגלעטן זייערע פאַרוואַקסענע האָר פון לאַנגן ווינ-
טער. אין די האָר זייערע איז געווען אַריינגעקלעבט די בעסאַראַביער
בלאַטע. דערפאַר האָבן אַלע הינט אויסגעזען אַזוי ווי איין מאַמע האָט זיי
געהאַט: ברוינע מיט שוואַרצע פּלעקן.

די הינט זענען געוואָרן זייער פּויל, זיך געוואַלערט אונטער זיי
פּיס. ווער עס איז נאָר עפעס געווען אין פעס, האָט אויסגעלאָזט צו זיי
זיין פעס. די הינט האָבן זיך שוין צוגעוויינט. אַ בריק פון אַ פּיס איז
שוין באַ זיי געווען אַ קלייניקייט, מיט וועלכער מען קאַן זיך נישט רעכענען.
וואָס מער מען האָט זיי געבריקעט מיט די פּיס און געטריבן פון די טיר,
האָבן די הינט נאָך מער זיך געוואָלט דערנענטערן צו די דאָזיקע
טירן.

עס איז די הינט אַן אנדערשמאַל גאַרנישט איינגעפאַלן אַ חשד.
אַז מען וויל זיי פאַרטרייבן פון דער קצבישער גאַס. דאָס וועלן זיי נישט
דערלאָזן. אויב פאַרטרייבן זיי פּונדאָנען, האָט מען דאָס באַדאַרפּט טון
אַנהייב ווינטער. נישט לאָזן זיי וואַרטן אַ גאַנצן ווינטער און עס קומט
פּרילינג, ווען אין דרויסן איז וואַרעם, ווען מען קאַן אַליין אַוועקגיין וווּ-
היין דאָס האַרץ גלוסט, דאַן אַוועקטרייבן. ניין! און זיי האָבן טאַקע נישט

פארשטאנען, אז אויב מען וועט זיי אוועקטרייבן, וווו וועלן די קצבים נע-
מען נייע הינט?

די הינט האָבן אויך נישט געוויסט, פארוואס מען שלאָגט זיך איצט.
אזוי פיל מענטשן זיך אָנגעלאָפן. עס איז אַזאַ געפילדער.

— נעמט צו דאָס מעסער באַ אים!

— האק אים אָפּ דעם קאָפּ!

— בינדט אים!

— בראַזג!

— וואָס איז דאָ? איר זעט נישט! ווער האָט אָנגע-

הויבן?

— עס רינט בלוט פון זיין שטערן!

אין דער מיט פון גאס איז געלעגן אַ בינט מיט מענטשן, מיט די
הענט און פיס געפלאַכטן. אלע מאָל האָט אַ קאָפּ מיט אַ פנים געטון זיך
אַ ריס אַרויס פון בינט. דאָס פנים אויסגעשמירט מיט בלוט און מיט בלאַטע,
די האַר צעשויערט און פאָרפלאַנטערט.

פון דער אַנדערער זייט פון דעמדאָזיקן קנױל מיט מענטשן, האָט אַ
האַנט זיך געטון אַ שווערן הייב אויף און אַ פאַטש געטון אין דעם פנים
אַריין.

דער בינט מיט מענטשן האָט זיך אויפגעפלאַנטערט. איינער איז
אוועקגעלאָפן. עס איז געוואָרן אַ געלויף.

מען האָט גערעטן אויף קינדער. ווייבער האָבן געוויינט, געפלאַן
אין חלשות. עס האָבן זיך געהערט קולות: וואסער. קנייפט באַ דער נאָז.
קוועטש די שלייפן.

די הינט האָבן אָנגעהויבן צו בילן. איין הונט האָט אויף דריי פיס
ערגעץ געיאָגט און געקוויטשעט. אַן אַנדערער הונט האָט זיך איבערגע-
קייקלט עטלעכע מאָל און זיין קוויטשעריי האָט געשניטן די לופט, נאָכדעם
האַט ער זיך אויפגעהויבן, ווי אַן איבערגעשניטענער אויף צוויי שטיקער
און אַנטלאָפן מיט זיין קאָפּ אויסגעבויגן צו זיין בויך.

באַ איינער פון די קראַמען, ווהין מאַטי קצב איז אַריין און הינטער
זיך פאַריגלט די שווערע טיר, זענען געשטאַנען אַ בינטל קצבים און
מיט צעבלאָטיקטע הענט געקלאַפט אין דער טיר. די האַר אויף די קעפּ
פון די מענטשן זענען געווען צעשויערט און אויף די שטערנס, פנימער

זענען געלאָפֿן דינע ריטשקעלעך בלוט. זיי האָבן גערעוועט מיט הייזעריקע קולות:

— עפענען זאָל מען די טיר! דעם קאָפּ וועט מען אים אָפּשניידן!
די קישקעס וועט מען אים אַרויסטרייבערן!

דאָס גאַנצע בינטל מענטשן האָבן זיך אָנגעלענט אויף דער טיר, מיט זייערע פיס זיך איינגעגראָבן אין דער ערד און אַ שפּאַר געטון די טיר. זיי זענען אַריינגעפאלן אין קראַם אַריין מיט דער טיר צוזאַמען. גיך זיך אויפגעהויבן און אַלע מיטאַמאָל אַריינגעשפרונגען אין הויז אַריין.

אין הויז איז קיינער נישט געווען. זיי האָבן איבערגעקערט דאָס גאַנצע מעבל, געזוכט און קיינעם נישט געפונען. נאָכדעם אויסגעזעצט די פענצטער און אַרויסגעשפרונגען דורך די פענצטער אין דרויסן אַרויס און גענומען לויפן.

באַ אייניקע פון די דאָזיקע מאַנסבילן האָבן זיך געפלאַנטערט וויינענדיקע ווייבער מיט פאַרבראַכענע הענט. די ווייבער האָבן אומ-זיסט געפרוּווט זיי אָפּשטעלן. אין די קצבים האָט זיך דאָס בלוט זיך צע-קאַכט.

— אוי וויי, זיי לויפן עמעצן הרגענען! יידן, שטעלט זיך אין זייער וועג, מישט זיך אַריין. זיי וועלן עמעצן הרגענען.

עס איז געוואָרן אַ געלויף, אַ געיאָמער און אַ געוואַלט. מענטשן זענען געשפרונגען איבער פּלויטן, אַזוי ווי הירשן. קינ-דער זענען געלאָפֿן און געפאלן און זיך ווייטער אויפגעהויבן און גע-לאָפֿן.

די צעוויילדעוועטע קצבים זענען געקומען צום הויז, וווּ דער רב פון שטעטל האָט געווינט. זענען אַריין אין הויז אינעווייניק. אין גרויסן צימער, באַלד באַם אַריינקומען פון דרויסן. איז באַם טיש אין מיט שטוב, געזעסן דער רב, אַזוי ווי ער איז געווען איינגעוויינט תמיד, אָנגעטון אין זיין שלאָף-ראַק און מיט דעם גאַרטל מיט קוטאַסן, פאַרבינדן אַרום זיינע לענדן.

אַז די קצבים זענען אַריין צו דעם רב אין הויז, האָבן זיי די טיר נישט פאַרמאַכט און דורך דער אָפּענער טיר זענען זיך אָנגע-לאָפֿן אַ פּולע שטוב מיט ווייבער, קינדער און אַזוי מענטשן. דער רב

איז געוואָרן בלאַס. פאַר שרעק האָט ער זיך נישט געקאָנט רירן פון זיין אָרט.

— גיט אונז אַרויס מאַטיע קצב! — האָבן די קצבים געפילדערט און אַ ווייסע שוים האָט געזעצט פון זייערע מיילער — מאַטיע קצב וווּ איז? מיר ווילן אים דעם גאַנגל איבערשניידן!

דער רב האָט געטון אַ מאַך מיט איין האַנט צו דעם ווייב זיי-נעם, — אַ שיינע, הויכע פרוי, וועלכע האָט זיך באַוווּן פון אַן אַנדע-רער טיר און שוין געוואָלט אָנהייבן צו פאַרקרימען מיט איר פנים. די פרוי זיינע האָט אים געפאַלגט און האָט זיך צוריקגעצויגן דורך דער טיר.

דער רב האָט געטון אַ שמיכל אין זיין שפיציקן בערדל אַריין. זיך אויפגעהויבן און אָנגעשפאַרט זיינע צוויי דאַרע הענט אין טיש, פונקט איבער דעם אָפענעם גרויסן ספר און אָנגעהויבן צו רעדן, וואַרפנדיק בשעת מעשה מיט זיין קליינעם קאַפּ אַהין און אַהער:

— הערט אויס מיינע ליבע יידן, מיין זעליקער פאַטער, ער זאָל אַ גוטן זכות פאַר אונז טראַגן, און אייערע זעליקע טאַטעס, זיי זאָלן אַ ליכטיקן גן-עדן פאַר אונז אויסבעטן, ליגן אַלע שוין אויפן הייליקן אָרט, און ווען זיי זאָלן איצט קאָנען אויפשטיין און טון אַ קיך אויף אונז, וואָלטן זיי נאַכאַמאָל געשטאַרבן מיט אַ שווערן טויט, רחמנה לְצַלָן. איר הערט מיר, מיינע ליבע יידן, קילט אַפּ אייער בלוט און גייט בעסער אַהיים און הייבט זיך אָן פירן, אַזוי ווי יידן באַדאַרפן זיך פירן און עס וועט זיין שלום אויף אַלע יידן.

צי דאָס אָפענע, גרויסע ספר מיט דעם ווייסן פאַפיר און די שיינע שוואַרצע אותיות, צי דאָס ווייכע רעדן פון דעם רב און זיין פאַרגלייך פון זיין פאַטער דעם אַלטן רב, וועמען די איצטיקע יידן האָבן געדענקט נאָך פון קינדווייז אָן, מיט זייערע אייגענע עלטערן, אָדער אפשר גאַר דאָס קליינע, אומבאַהאַלפּענע, דאַרע באַשעפעניש מיט די קליינע שוואַרצע אויגן פון דעם רב האָט אויף די קצבים געווירקט.

זיי זענען געבליבן שטיין מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ, געטאַפט זיך מיט די הענט אויף זייערע פאַרווונדעטע, אויסגעשמירטע פנימער. אין דער אָנגעלאָפּענער פּוילער שטוב מיט ווייבער האָט זיך געהערט אַ שטיל שלוכצן און אַ שנייצעריי פון נעזער. די קינדער האָבן זיך אַרויסגערוקט

פון רבס הוין. באַלד נאָך זיי האָבן זיך באַוווּן די ווייבער אין נאָך די
ווייבער זענען אַרויסגעקומען די קצבים, פאַרשעמטע, מיט אַראָפּגעלאָמטע
קעפּ אין דאָס געשלעג האָט זיך געענדיקט מיט דעם, וואָס איטלעכער איז
זיך אַוועקגעאַנגען זיין וועג, צו זיך אַהיים.

נאָכדעם ווי דער רב פון שטעטל האָט פאַרבאַטן די יידן צו עסן פלייש פון בנציון שוחטס שחיטה, און, ווי עס האָט אויסגעוויזן, האָבן אים דאָס רוב באַלעבאַטיים פון שטעטל געפאַלגט, און טאַקע אויפגעהערט אינ-גאַנצן צו עסן פלייש, און ווען עס זענען אויסגעבראַכן די מחלוקות מיט גע-שלעגן, ברעכענישן פון פענצטער און אַנדערע אַנשיקענישן, האָט דער רב אַנגעהויבן פריוון צו מאַכן שלום.

דאָס ערגסטע, וואָס דער רב האָט נישט געקאָנט זעען און בלייבן גלייכגילטיק, איז געווען דאָס, וואָס יידן האָבן זיך באַקלאָגט, אַז די קינ-דער פון שטעטל גייען אַרום פּוּסט און פּאַס און דערצו הייבט אָן די פּרנסה צו ווערן געשלאָגן.

באַ די באַלעבאַטיים פון זיין צד האָט ער שוין אַלע זאַכן געפּוּעלט און ער האָט מיט זיי אפילו נישט געשמועסט. ער האָט געוויסט, אַז וואָס ער וועט זאָגן, וועט זיין גוט, בפרט נאָך, אַז ער וועט אויספירן, אַז אברהם שוחט זאָל ווייטער אָנהייבן שעכטן.

דערפאַר האָט דער רב זיך געפרוּווט מיטן אַנדערן צד. ער האָט פאַרבוּיגן זיין פּוּד און געשיקט עטלעכע מאָל רופן צו זיך אין הויז אַריין בנציון שוחט. ער האָט אים דאָס לעצטע מאָל געשיקט רופן מיט דעם האַרבן וואָרט פון אַ מרא דאתרא, אַז דאָס שטעטל רופט אים צו אַ דין-תּוּרה. בנציון איז נישט געקומען. דאָס לעצטע מאָל האָט ער דעם שמש אַרויסגעוואָרפן פון זיין פאַרפּוזט הויז.

נאך דערדאזויקער פאטירונג האָט דעם רבס חייב זיך אַרײַנגעמישט
און געבעטן דעם רב אז ער זאָל אָפהיטן דעם כבוד פון דעם פאַרשטאַר-
בענעם אַלטן רב, זיין פאַטער.

דער רב האָט זי נישט געפאַלגט. זי מדחה געווען עפעס מיט אַ
ווערט, אַז ווייבער היטן זייער פיל אָפּ דעם כבוד פון דעם גוף, אָבער
דאָ האַנדלט זיך נישט וועגן כבוד.

ער האָט געשיקט רופן ר' אַרקען.

ר' אַרקע איז געקומען באַד צו לויפן. גייענדיק מיט זיינע לאַנגע
שפּאַנען פון זיינע לאַנגע פיס צום רב, האָט ר' אַרקע געטראַכט, אַז ער
האָט גאַרנישט צום רב. פאַרקערט, דער רב איז אַ לאַמדן און אַ קלוי-
גער. איז נישט מקפיד אין אַ דין-תורה עד לקיצו של יוד. פאַלגט די
מחמירים, נאָר דעמאָלט ווען זיי זענען אַ ביסל מילדער. איז דן לפף זכות
דעם אַרעמאָן און דעם עם-הארץ. נאָר ער קען דעם רב אָבער נישט פאַר-
געבן דאָס, וואָס ער האָט זיין נאָמען פאַרשריבן, מיט אַלע עמי הארצים
און מיט דעם גוי נאָקמאָן, אויף פריילאָנד. ר' אַרקע האָט דאָס נישט גע-
קאַנט פאַרשטיין.

ער איז אָבער געקומען, ווען דער רב האָט געשיקט אים

רופן.

אַרײַנקומענדיק, געזאָגט גאָט העלף מיט ברייטקייט. זיין ברייט פנים
מיט די צוויי גרויסע פאות, וואָס זענען אזוי ווי פליגלען געפלוּיגן פאָ די
זייטן פון זיין פנים, און דער ברייטער שמייכל אין זיין גרויס מויל האָט
באָוויזן, אַז ר' אַרקע איז פאַרטיק, אַלע מאָל פאַרטיק, וואָס דער רב
וועט זאָגן, וואָס עמעצער אַנדערש וועט זאָגן, אָדער שוין געזאָגט
אַמאָל, אַז יאָ, איז ר' אַרקע פאַרטיק זיך אַנטקיינגזושטעלן און נישט
נאָר מיט זיין גראָבן פינגער טון אַ דריק און זאָגן פאַרקערט, אַז עס
איז נישט אזוי. ניין, ער איז פאַרטיק אויסצוהערן וואָס מען האָט צו
זאָגן און דערנאָך טוט ער זיך הייזעריק אַ לאַך און בלייבט פאָ דאָס זיי-
ניקע.

דער רב האָט אים געבעטן זיצן. אין גרויסן צימער האָט די זון
אַרײַנגעשיינט און מיט אַ ברייטן פאַס ליכט אַ ווינקל פון טיש פאַרדעקט.
דעם רבס געזיכט איז געווען געל און אזוי דאַר און אַ צער איז איבער דעם

געלעגן איבערגעצויגן. די אויגן זיינע, די קליינע און שווארצע. האָבן קלוב
געקוקט אויף ר' אַרקען.

— איר ווייסט דאָך מן הסתם וועגן וואָס איך האָב אייך מטריח
געווען אָהער? — האָט דער רב אָנגעהויבן דאָס געשפרעך.

— פּונוואָנען זאָל איך וויסן? איך ווייס, היינט איז אַ שיינער טאָג
פּוין גאָט און עס איז נישטאָ וואָס צו טון, לערנען ווילט זיך נישט. רבי,
וואָס טוט מען, אויב עס ווילט זיך נישט לערנען.

— מען לערנט אזוי לאַנג ביז עס הייבט זיך אָן צו וועלן — האָט
דער רב געענטפערט.

— וואָס זשע, באַ אייך טרעפט אויך אַמאָל, ווען עס ווילט זיך
נישט לערנען?

— וואָס בין איך, נישט קיין מענטש, ווי איר און ווי אַנדערע —
האָט דער רב געזאָגט.

— איך בין זיכער, אַז ער, ווי רופט מען אים דאָרטן, דער נאָק-
מאן — האָט ר' אַרקע געזאָגט מיט אַ טאָן פּוין חוזק — וויל אַלע מאָל מן
הסתם לערנען.

— אַ גאַנץ וווילער יינגערמאַן — האָט דער רב פאַרקנייטשט מיט
זיין שטערן — אַ קענער. ווייסט גאַנץ הנ"ך אויסנווייניק אין קאָן רעדן
לשון קודש, נישט ווי אַלטער דער שניט-קרעמער, באַלעבאָטשעט לשון
קודש אַזם שבת.

— אַלטער שרייבט אָבער נישט קיין לשון קודש אַזם שבת.

— קיינער האָט אָבער נישט געזעען נאַקמאַנען שרייבן אַזם

שבת.

— מען האָט געזעען. אָבער איר זענט נישט קיין מחמיר.

— אַז אַ ייד זאָגט ניין, גלייב איך אים.

— און אַן אַנדערער ייד זאָגט יאָ.

— עס געווענדט זיך — האָט דער רב געזאָגט — ווער עס זאָגט

יאָ און ווער ניין און אויך ווען, איר פאַרשטייט, ווען. וואָס עס געהער

זיך אָן מיט דעם אַרעמען לערער נאַקמאַנען, זאָג איך אייך, ר' אַרקע, אַז

ער האָט אַ יידיש האַרץ, אַז ער איז אפשר אַ גרויסער ייד, נאָר פאַרקליידט

זיך אין דעם גוף פּוין אַן אַנדערן. פּוין דרויסן איז נישטאָ וואָס אַנצוקוקן.

אָבער אינעווייניק לויכט אַ יידישע נשמה.

— מיט וואָס אַ שטייגער ?

— איר וואָלט באַדאַרפט אַ קוק טון, ווי ער לייגט זיך אַוועק פאַר אונזערע יידן. געשריבן בריוו און געקלאַפט אין די טירן אַזש אין פאַר-
רין. אויסגעבעטן פאַר יידן אומזיסטע ערד. איר הערט, ר' אַרקע, ווען
איך וואָלט נישט מורא געהאַט, וואָלט איך אים צוגעגליכן צו אונזער משה
פון דער תורה. דאָרטן אין מצרים האָבן פשוט די יידן זייער פיל
צרות געליטן. אָבער יידן זענען מיר אויך און צרות פעלט אונז אויך
נישט.

— איך שטיין, בשעת איך הער פון אייך אַזעלכע ווערטער, רב, —
האַט ר' אַרקע געזאָגט, — אויב איר קאָנט אַזוי רעדן, וועט דאָך מאַרגן
עמעצער אַנדערש, אַן עס-האַרץ, קאָנען זאָגן, אַז דערדאָזיקער נאַקמאַן
איז משיח אַליין. איך מיין, וואָס האָט ער דאָ אויפגעטון. פאַרקערט, נאָך
מיין פאַרשטאַנד און פשוטן שכל איז ער אַ פאַרפירער, ווייל ער וויל
פאַרפירן די יידן ערגעץ אין אַ וויסטעניש, וווּ זיי וועלן פאַרגרעבט
ווערן, זייערע קינדער וועלן אויסוואַקסן, ווי די מאַלדאָוואַנעס אין
דאָרף.

— פונדאָנען ווייסט איר, אַז זיי וועלן פאַרגרעבט ווערן, — האָט
דער רב געפרעגט און זיך אַליין געענטפערט, — מען קאָן האָבן אייגענע
ערד און אויך קאָנען לערנען. לערנען תורה איז נישט קיין מלאכה. מען
טאָר דאָס נישט מאַכן פאַר קיין מלאכה. מיך פאַרדריסט אויף מיין פאַר-
שטאַרבענעם פאַטער, פאַרוואָס ער האָט מיך געלערנט תורה אַלס אַ מלאכה.
איך וועל שוין נישט דערלאָזן, אַז מיינע קינדער זאָלן דאָס טון. דער-
פאַר האָב איך זיך אויך פאַרשריבן. מיין פרנסה איז מיר נמאס. איך
וויל מיר זיצן אויף מיין אייגענער ערד מיט מיינע קינדער, עסן מיין
אייגן ברויט און אויף לערנען וועלן מיר אויך געפינען אַ באַזונדערע
צייט.

— איך האָב אָבער מורא, אַז דאָרט אויף די פעלדער, ערגעץ אין
אַמעריקע, וועלן יידן פאַרגעסן אין גאַטס וואָרט, — האָט ר' אַרקע זיך
אויפגעהויבן פון זיין אָרט און אָנגעהויבן צו גיין איבער דער שטוב הין
און הער. — איר ווייסט, אַז אונזערע עלטערן, ווען זיי האָבן זיך צוערשט
באַזעצט אין דער בעסאַראַביע, זענען זיי טאַקע אַזוי פאַרגרעבט געוואָרן.

אז גאט זאל שומר ומציל זיין. ווער האט אמאל מיט פינפציק יאר צוריק דא געקאנט לערנען? דאך האבן יידן זיך נישט געלאזט פארנארן אפילו ווען דער אלטער פריץ האט זיי געוואלט שענקען ערד, ימה שמו זאל ער געווען זיין!

— א שיינע חכמה געווען פון יענע יידן. איצט לאזט מען דא אין שטעטל קיין יידן נישט באזעצן, ווייל עס איז נאענט פון דער גרענעץ. אבער ווען די ערד וואלט געווען יידישע, ווער וואלט אונז געקאנט זאגן א דעה? — אבער — האט דער רב פלוצלינג געטון זיך א ווענד צו ר' ארקען, — איצט האב איך מיט אייך געוואלט גאר שמועסן מכוה אן אנדערן ענין.

— וואס זאל ער איצט טון מיט דערדאזיקער עדה יידן — האט דעם רב געבויערט א געדאנק, פון וועלכן ער האט זיך נישט געקאנט באפרייען.

ער האט זיך אויפגעהויבן פון זיין שטול און אנגעהויבן זיך ארום צודרייען אין זיין גרויסן צימער, מיט זיינע הענט פארשטעקט אין די לויזע ארבל פון זיין שלאפראק.

די ווייסע, קאלירטע ווענט פון דעמדאזיקן צימער האבן, אין דעם אנבליק פון קומענדיגן אונט, באקומען א גרויען קאליר. די לופט איז גע-ווארן קיל, און דער רב האט דערפילט, אז זיינע פיס זענען קאלט. ער האט געשפאנט איבער דעם דיל, זיך געוויקלט און זיך איינגעדעקט אין זיין שלאפראק.

— מיינע שמערצן הייבן אן זייער ארבעט — האט דער רב גע-טראכט.

פריער הייבט אים אן וויי טון אין דער לינקער זייט, דארט, ווו די ריפן-ביינער, עס גייט אוועק א טאג אין אמאל מער, אז ער פילט דעם ווייטיק אין די ריפן-ביינער. דערנאך לאזט זיך דער ווייטיק אראפ אין דער זיך אריין און דער רב הייבט אן צו הינקען אויף דעם לינקען פוס, אזוי זוי יעקב אבינו האט געהונקען. דערנאך, אז עס גייען אוועק עטלעכע טעג, פארשווינדט דער ווייטיק ערגעץ און ער ווייסט נישט, ווהיז עס גייט אוועק.

און זינט עס האט אים אזוי אנגעהויבן וויי צו טון, האט ער זיך צו-

געוויינט צום שלאָפּראָק. ער שטייט אויף אינדערפרי מיטן שלאָפּראָק און
לייגט זיך מיט אים שלאָפּן. אין אים לערנט ער און אין אים נעמט ער
אויף מענטשן.

נאָר פון שבת צו שבת טוט ער אָן זיינע קליידער, ווייל נאָר שבת
גייט ער אין שול אַרײַן. אינדערוואָכן דאוונט דער רב באַ זיך אינדערהיים,
איינער אַליין.

ער איז אַ „רוחני“, ווי זיין ווייב רופט אים, מיט זייער פיל וויי אין
איר שטים.

אמת, זיין גאַנצער גוף איז הויט און ביינער.

ער איז געווען אין די פּערציקער יאָרן, זיינע האַר זענען נאָך שוואַרץ
אי אויפן קאָפּ און אויך אין זיין קליינער באַרד. אָבער דער רב פילט
שוין פון אַ פּאַר יאָר, אַז אַ שווערקייט ליגט אויף זיינע ביינער. עס דאַכט
זיך אים אַלע מאָל, אַז אַזוי אַרומגייענדיק אויף זיינע פיס וועט ער זיך
טון אַ צעברעך אין פיצלעך. די ביינער זענען לויז, קוים וואָס זיי האַלטן
זיך איינער אין דעם אַנדערן.

דער רב האָט אַלע מאָל זייער ווינציק געגעסן אין די וואַכעדיקע
טעג, אָבער אַז עס פלעגט קומען שבת, האָט ער דאָך געגעסן אַ ביסל
מער, ווייל שבת איז אין אים געווען די נשמה יתרה. אָבער איצט עסט ער
שבת אויך ווינציק. עס אַרט אים נישט.

פאַרקערט, ער האָט אַלע מאָל איבער זיך אַליין געאַרבעט און זיך
גענייט, וואָס ווינציקער צו עסן. עס האָט געהייסן, אַז ער האָט זיך געליי-
טערט זיין גוף.

דערפאַר האָט ער פונאַנדערגעשפּרייט דאָס האַרץ זיינס. אים האָט
זיך תמיד אויסגעוויזן, אַז דאָס האַרץ זיינס איז זייער קליין. אָבער אין זיין
קליין האַרץ איז געווען גענוג אַרט אַרײַנצוזאָפּן, אַזוי ווי אין אַ שוואַם,
אַלע פרייד און שלעכטיקייטן פון דער וועלט. און אויב עס האָט מיט
עמעצן אין שטעטל געטראָפּן אַ צרה, האָט דער רב אויף זיך גענומען
אַלע יסורים און יענעם געהאַלפּן מיט וואָס ער האָט נאָר געקאַנט; און
אַמאָל נאָך איבער זיינע כוחות.

דער רב איז געווען אַ גרויסער אַרעמאַן אַליין אויך. דאָס הויז,
אין וועלכן ער האָט געווינט, איז אים געפליבן אַ ירושה, אינײַנעם מיטן
„רבנות“, נאָך פון זיין פאָטער, דעם אַלטן רב.

זיין פאָטער, כאַטש שוין אויף יענער וועלט, איז נאָך אַלץ געבליבן, אזוי ווי אַ לעבעדיק געשטאַלט באַ איטלעכן אין שטעטל. פון אים האָט מען געשמעסט, ווי וועגן אַ לעבעדיקן — „דער אַלטער רב“.

זיין זון, דער איצטיקער רב, האָט איבערגענומען דאָס רבנות באַלד נאָך זיין פאָטערס אַוועקגיין פון דער וועלט. ער האָט שוין דעמאָלט גע- האָט איין קינד, זיין ווייב, אסתר, איז אפילו נישט געווען צופרידן מיט דערדאָזיקער פרנסה, ווייל זי האָט געוואָלט, אַז איר ר' וואָלף זאָל באַ- קומען אַ רבנות אין אַן אַנדער שטעטל, מיט מער פרנסה. די אַלטע רביצין אין שוין פון לאַנג געווען אויף דער אמתער וועלט. די יינגע שוור איז געקומען און געפירט דאָס הויז אזוי ווי אַ רביצין. פאַר זיין טויט האָט דער אַלטער רב זי צוגערופן און איר געזאָגט: רביצין, גיב אַכטונג אויף מיין זון.

איז ר' וואָלף געבליבן רב אין שטעטל, אסתר, זיין ווייב, האָט מספּים געווען צו לעבן אַן אַרעם לעבן. כאַטש זי אַליין איז אַרויסגעקומען פון אַ הויז, וווּ עס איז געווען אַלדאָס גוט, דערפאַר ווייל זי האָט זייער פיל אַפשיי צו איר מאַן געהאַט. פון ליבע האָט אסתר נישט געוויסט, אָבער עס האָט געמוזט זיין אזאַ מין ליבע פון איר צו וואָלפן, וואָס האָט איבערגעוויגן אַלע גוטע זאַכן אין דער וועלט.

אסתרס פאָטער איז געווען אַן אַרענדאַר אין אַ דאָרף. דאָרט אין דאָרף, ווייט פון יידן, האָט איר פאָטער געלעבט דאָס לעבן פון אַ שיינעם ייד. טאַקע געקאַנט לערנען און געווען אַ פאַרברענטער חסיד פון דעם שטיפאַנעשטער רבין. אים איז געגאַנגען זייער גוט אין זיינע טעכטער האָט ער חתונה געמאַכט מיט רבנים.

אַז אסתר איז אַראָפּגעקומען אין שטעטל אַריין, האָט זי מיט איר שיינקייט אָפּגענומען דאָס אויג, איר שטילקייט האָט נאָך מער אויפגענומען. דאָס איז אַן אמתע רביצין, האָט מען אויף איר גע- זאָגט.

באַלד נאָך דעם אַלטן רבס כּוּיט, האָט אסתר אָנגעהויבן צו פירן דאָס הויז ווי אַן אמתע רביצין.

איר מאן, דער רב, האָט זיך נישט געמישט אין דער פרנסה און קיינמאָל נישט געוואָסט, ווי אַזוי אַ צורה פון אַ מטבע זעט אויס. אויב עס איז אַריינגעפאַרן געלט, איז דאָס אָנגעקומען אסתרן אין די הענט אַריין.

די פרנסה איז אַריינגעקומען פון קוויטלעך, וואָס יעדער איינער האָט באַדאַרפט האָבן, אויב ער האָט געוואָלט קוילן אן עוף און אויך פון די קוויטלעך, וואָס יעדער קצב האָט באַדאַרפט האָבן, אויב ער האָט געוואָלט קוילן אַ בהמה.

די רביצין האָט פאַרקויפט די דאָזיקע קוויטלעך און פלעגט זיך טיילן האַלב אויף האַלב מיטן שוחט. דער שוחט האָט אַלע מאָל געבראַכט פאַר דעם רב אַ האַלב פון זיין חלק, וואָס ער האָט באַקומען פון די קצבי, וואָס איז באַשטאַנען פון לונג און לעבער, פיס, צונג, מילצן אַדער קיש-קעס.

דאָס הויז, אין וועלכן דער רב האָט געוואוינט, איז באַשטאַנען פון עטלעכע צימערן מיט ווייסע געקאַלעכטע ווענט און מיט ערדענע דילן. איין צימער, דאָס גרעסטע, איז געווען, וווּ דער רב איז תמיד געזעסן באַם גרויסן טיש. דאָרט האָט ער געדאַוינט, אויפגענומען מענטשן צו אַ דין-תורה, געפסקנט שאלות און געלערנט ביזוואָנען ער האָט געוואָלט. קיינער פון דעם הויז-געזונט האָט אין דעמדאָזיקן צימער נישט געטאַרט אַריינקומען. אַזוי איז געווען איינגעפירט נאָך באַם אַלטן רב, און אַוי האָט אויך איינגעפירט די יינגע רביצין אסתר.

אַז דאָס עסן איז געוואָרן פאַרטיק, האָט אסתר אַליין גערופן דעם רב, עפּענדיק די טיר פון דעם גרויסן צימער, און דערביי איז זי קיינמאָל די שוועל נישט אַריבערגעטרעטן. נאָר אַזוי שטיינדיק אויף דער שוועל האָט זי שטיל און פרום געבעטן זיך: — וואָלף קום שוין אַריין עפעס אין מויל אַריין נעמען.

דערפאַר, אַז דער רב איז שוין געזעסן אין עס-צימער באַם געגרייטן טיש, האָט די רביצין געהאַט מער מוט. זי האָט שוין דעמאָלט גע-וואַגט צו דערציילן דעם רב וועגן זאַכן, וואָס האָבן זיך פאַרלאָפּן אין שטעטל; צו רעדן מיטן רב וועגן זייערע קינדער און וועגן אַנדערע זאַכן.

בא די אָונט-מאַלצייטן האָט די רביצין געהאַט מער געלעגנהייטן.
די האָט באַמערקט, אַז אין אָונט האָט דער רב מער רחבת הדעת, ווי אַ
גאַנצן טאָג. זי האָט דערפאַר אין די אָונטן פאַרצויגן די צייט צווישן איין
געריכט און דעם אַנדערן.

אין די אָונטן האָט די רביצין תמיד אין זיך פיל פון דעם דאָר-
פישן אַרויסגעוויזן. פון קליינזייט אָן צוגעווינט געווען זיך צו לייגן
שלאָפן זייער פרי, האָט זי דאָס קיינמאָל נישט געקאָנט אין זיך צו-
ברעכן.

אין די אָונטן האָט אסתר תמיד געפילט אַזוי ווי אַן אויפגעלעזטע.
זי האָט גערעדט און אין איר שטימע האָט זיך געהערט נאָכלאָזיקייט,
וויכיקייט, פאַרשפורטקייט.

דער רב איז געזעסן באַם טיש, מיט איין האַנט אונטערגעשפאַרט
אַן זיין שטערן, און וויל איז געווען זיין ווייב אסתר, אויב ער האָט גע-
טון אַ הייב אויף זיינע אויגן און זי אָנגעקוקט. דאָס האָט אַמאָל געקאָנט
טרעפן אין אַ פרייטיק-צונאַכטס.

אַמאָל אין אַ פרייטיק-צונאַכטס האָט אסתר געפרוּווט פאַלגן דאָס,
וואָס איר מוטער האָט איר געהייסן טון. ווען אסתר האָט חתונה געהאַט
מיט ר' וואָלפן, האָט די מוטער בסוד איר אָנגעזאָגט, אַז אויב זי וועט זיין
נאָך טבילה, זאָל זי באַם עסן, פרייטיק-צונאַכטס, אַראָפּוואַרפן די שליסלען
אויף דעם דיל.

אסתר האָט שטילערהייט זיך נאָר געוונדערט אויף דער קלוגער
מאַמען אירער.

אַז אסתר האָט אָנגעהויבן צו טראָגן מיט דעם ערשטן קינד,
האָט די מוטער אירע זיך זייער געפרייט. נאָכדעם, אַז אסתר האָט גע-
בוירן אַ זון האָט דער פאָטער איר געבראַכט מתנות און געלט. די
מתנות האָט אסתר געוויזן איר מאַן אַבער פון דעם געלט האָט זי מורא
געהאַט צו דערמאַנען. ווייל זי האָט זיך שוין דערוואַסט, אַז איר מאַן
האָט פיינט מתנות בשר ודם. זי האָט אים נישט געוואָלט אַנטון עגמת
בפש.

עס זענען אַוועקגעגאַנגען אַ פאַר יאָר און זי האָט געבוירן נאָך אַ
זון.

און פון דאן אַ מער נישט.
מילא, גאָט וויל מער נישט געבן. ער ווייסט, וואָס ער
טוט.

אסתרס מוטער איז נישט צופרידן, זי די קלוגע מאמע, ווייסט וואָס
דאָס הייסט, אַז מען האָט נאָר צוויי קינדער. צוויי קינדער זענען, זאָגט
זי, ווי צוויי אויגן באַ אַ מענטש.

אסתר זיפצט נאָר, ווייל זי ווייסט נישט, וואָס צו זאָגן. זי קאָן נישט
זאָגן דער מאַמען אירער, דאָס, וואָס זי ווייסט יאָ.

און די עטלעכע יאָרן פון איר לעבן מיט דעם רב, די שטילע יאָרן,
האָט אסתר אַזוי ווי מיט דעם ווינט. אַוועקגעבלאָזן. זי איז נאָך, אַזוי
ווי אַלע מאָל, געווען יינג, געזונט קיינמאָל נישט קראַנק געווען. אָבער
דער רב איז פון יאָר צו יאָר און פון טאָג צו טאָג אַלץ שוואַכער גע-
וואָרן.

דער דאָקטאָר פון שטעטל האָט געשריבן רעצעפטן. דעם רב האָט
דער דאָקטאָר געהייסן אַ סך שפּאַצירן אין דרויסן.

ר' וואָלף האָט אַלע טאָג, אויב עס איז נאָר געווען שייַן אין
דרויסן, געשפּאַצירט, אַרויס איבער די פעלדער ווייט פון שטעטל.

גאָטס וועלט מיט די פעלדער האָבן דעם רב אַרייַנגעגעבן אַזעלכע
מחשבות, אַז ער האָט אָפט זיך פאַרגעסן, אַז ער גייט אַרום מיט זיינע
פיס אויף דער ערד. ער האָט געקענט אַרייַנגיין טיף אין אַ פעלד פון
ווייץ, שטיין אַזוי צווישן די זאָנגען און זיך אויסמישן מיט זיי. אים איז
זייער ליב געווען זיך איינצוהערן, ווי די בינען, פליגן און אַנדערע באַ-
שעפענישן פליען אום און זינגען זייער געזאָנג איינינעם מיט זייער טאָג-
אַרבעט.

ער האָט פאַרגאַפט געקאָנט שטיין און קוקן, ווי אַזוי אַ מאָל-
דאוואָן אין זיין ווייס לייזונטענע גאַרניטור, מיט דעם העמד אַרי-
בער די הויזן גייט נאָך דעם אַקער. ווי אַזוי די אַקסן ציען
דעם אַקער און ווי אַזוי עס גיסן זיך פאַסן שוואַצע ערד פון דעם
אַקער.

ערשט דאָ אין פעלד האָט גאָטס תורה פאַר אים באַקומען
איר זינלעכקייט. דאָס, וואָס ער האָט אין זיין גאַנץ לעבן געלערנט
האָט באַ די יידן אין שטעטל, זיך נישט אַנגעזעען. מערער ווי טריף-

אָדער פֿשר, דאָס הייסט, ווייטער פֿון דעם איז מען נישט אַוועקגעגאַנגען.
אַבער ווען גאָט וועט העלפֿן און מען וועט זיך באַזעצן אויף אַן איי-
גענער ערד, וועט דער אמתער ייִדישער דין, ערשט דאָרט געפֿינען זיין
תיקון.

די ארבעט פון באזעצן זיך אויף כרייזער ערד, איז געטון געוואָרן מיט גרויס ליבע פון דעם לערער נאקמאן. די פאפירן, מיט די נעמען פון אן ערך דרייטיק יידישע פאמיליעס, זענען שוין דורך נאקמאנען אוועקגעשיקט געוואָרן. אין יעדן פאפיר האָט זיך אויסגערעכנט אין קירצן, ווי אזוי דער ייד הייסט, וואָס זיין מלאכה אָדער פרנסה איז, ווי פיל קינדער ער פארמאָגט און אויך וויפיל געלט ער רעכנט צו האָבן אין זיינע הענט אין דעם טאָג, ווען מען וועט באַדאַרפן פאָרן. צי דער ייד איז געזונט, צי זיין ווייב איז געזונט און דאָס נעמלעכע וועגן זיינע קינדער.

נאקמאן וואָס די פאפירן אוועקגעשיקט און ווארט איצט מיט אומגעדולד אויף אן ענטפער. דערווייל לעבט ער זיך זיין לעבן אזוי ווי אלע מאָל.

נאָר אין אַזונט ווען ער קומט צו זיך אהיים אין זיין איינזאַמען צייט מער, נעמט ער אַרויס אלע פאפירן וועגן דער פרייער ערד און צעלייגט זיי אויף זיין טיש.

דאָס פאפיר מיט דער לאַנדקארטע פון דער ערד, האָט ער ליב מער פון אלע אַנדערע פאפירן. אויף דער קארטע זעט ער דעם ים און נישט ווייט פון ים איז דאָס עטיק ערד, וואָס מען וויל זי יידן פון שטעטל אוועקשענקען. אין אן אַנדערן בריוו זאָגט זיך, אַז דער קלימאַט איז אַ מילדער דאָרטן. זייער אַ קליינער ווינטער, ווינציק שניי, זייער פיל רעגן. די ערד איז אַ לויזע.

נאקמאן וויסט זייער ווינציק וועגן אָט די דאָזיקע זאַכן. אָבער
עס שטעלט זיך פאַר זיינע אויגן אַוועק אַ לאַנד. דאָרטן איז וואַרעם.
דאָרט רעגנט אַ סך. רעגן איז גוט. אַלע פּויערן בעטן גאָט אויף
רעגנס.

נאקמאן קוקט איבער דאָס צעטל פון די פאַרשריבענע יידן. ער
כאַפט זיך, אַז עס פעלט אים אין צעטל אַ קאָוואַל. וואָס וועט מען טאַקע
טון דאָרטן אָן אַ קאָוואַל. דער איינציקער קאָוואַל אין שטעטל איז גאַר
אַ גוי.

ווי וועט מען פאַקומען אַ ייד אַ קאָוואַל ?
און אַז עס וועט זיך באַ עמעצן צעברעכן אַ ראַד פון אַ
וואַגן. ווער וועט דאָס קאָנען צורעכטמאַכן, אָדער ווער וועט קאָווען אַ
פּערד :

דאָסדאָזיקע פּראַבלעם האָט נאקמאנען נישט געלאָזט רוען.
ער איז שוין וועגן דעם קאָוואַל געקומען צום רב מיט אַ גע-
וואַלט ?

— די וואַלף, מיר האָבן דאָך נישט קיין קאָוואַל.
דער רב האָט זיך געזאָגט זיין גוט-ווערטל: וועל איך זיין קאָוואַל.
פון וואָס נאקמאן האָט געלאַכט; אָבער דערפון וועט קיין קאָוואַל נישט
באַטאָפן ווערן.

נאקמאן האָט שוין געהאַט דעם גאַנצן פּלאַן פון זיין דאָרף. ער האָט
דאָס צוקונפטיקע דאָרף גערופן זיין דאָרף, ווייל ער איז געווען זיכער,
אַז דאָסדאָזיקע דאָרף וועט זיין זיינס.

ער האָט גיט געקאָנט דאָס רוסישע דאָרף. וועגן די דייטשישע און
שפּאַנישע דערפער האָט ער זייער פיל געלייענט, אויך וועגן דעם פּראַג-
צויזישן דאָרף. די דערפער אין די דאָזיקע דריי לענדער, האָט נאקמאן
געוויסט, זענען ווונדערלעך שיין. נאָך מער ווונדערלעך זענען די רוסישע
דערפער.

אָבער דאָס יידישע דאָרף, פון וועלכן נאקמאן טראַכט, באַ-
דאָרף זיין אזוי פּראַסט און שיין, אַז עס זאָל פאַרכאַפן דעם אַטעם, עס
זאָל אויסהיילן די ווונדן פון דער נשמה און עס זאָל באַרויקן דאָס
אויג.

ווי אזוי וועט דאָס דאָרף זיין אויפגעבויט ?

נאקאמן זעט פאר זיינע אויגן איין ליניע, א בויגיקע, פון א גאס. פארוואס א בויגיקע? נאקאמן האט דאס נישט געקאנט אזוי גיך פארענט-פערן. עס האט זיך אנגעהויבן בא אים מיט גלאטקייט, גלייכקייט. מענטשן, וואס גייען מיט א גלייכן וועג אין ווען זיי רעדן, איז זייער שפראך א גלאטע, א פליסנדיקע. אזעלכע מענטשן האט נאקאמן פיינט ביז בלוט. אזעלכע מענטשן קוקן אויף זאכן מיט א גלייכער ליניע. אויב די זאכן זענען נישט גלאט און די ליניען פון די זאכן זענען א ביסל אויסגעבויגן און מען באדארף שוין געבן א שטרענג אן דאס אויג, זענען דידאזיקע מענטשן מיט א פארקרימט פנים פון צאָרן: וואָס פאַר אַ משוגענער, האָט געפלאָגט דידאזיקע זאך?

נאקאמן!

פארפאלן, די גאס אין דעם צוקונפטיקן דאָרף וועט זיין אן אויס-געבויגענע.

דידאזיקע ערשטע גאס וועט ווערן אנגעוואָרפן ערגעץ אויף די פעל-דער פון אמעריקע. פעלדער קליינע, קרומע, ווייטע און אויף זיי וועט אויסוואַקסן די אויסגעבויגענע ליניע פון א גאס.

און די שטובן וועלן זיין אלע געבויט נאָך יעדן איינעמס פלאַן. יעדער איינער פון די יידן וועט זיך בויען זיין אייגן הויז, ווי ער וועט וועלן.

בא די שטובן וועט זיך ציען נאָך אן אויסגעבויגענע ליניע, פון ביימער.

נאקאמן האט שוין געזען די ביימער פארטיקע, אויסגעוואַקסענע און צעצווייגטע און עס איז אים געוואָרן וואָרעם פון דעמדאזיקן בילד. ווייסע געפארבטע שטובן מיט גרינע דעכער. זומער וועלן די פעלדער זיין גריין, די ביימער גריין, די דעכער גריין. און אז עס וועט קומען וויי-טער? נאקאמן האט פיינט דעם ווינטער. און דאָס, וואָס עס האָט זיך גע-שריבן אין די פאפירן, אז דאָרט אין דעם צוקונפטיקן דאָרף איז דער ווינטער אַ מילדער, געפעלט אים. דאָס הייסט, אַז קיין שניי וועט נישט זיין. שניי, ווי נאקאמן טראַכט אָפּט, פאַרפלאַכט די וועלט, פאַרבליענדט דאָס אויג, נאַרט אָפּ. דער שניי מאַכט אַלץ ווייס. נאקאמן איז נאָך גע-גאַנגען ווייטער, מיט זיין שנאה צום ווייסן ווינטער. ער האָט נישט גע-זען אין דעם ווייסן שניי גאַרנישט, וואָס איז באַ אים נישט געווען קיין

קאליר פון לאנדשאפט. וואס וואלט געזאגט א בוך, ווען זיינע בלעטער וואלטן געווען נאקעט און ווייס?

חוץ דעם האט ער ארגאניש שרעקלעך פיינט געהאט דעם שנייעדיקן ווינטער. פונקט פארקערט האט נאקמאן זייער ליב גע- האט די דריי אנדערע צייטן פון דעם יאר: פרילינג, זומער און הארבסט.

אין פרילינג, האט זיך צו נאקמאנען תמיד אומגעקערט זיין ענער- גיע. אין פרילינג, האט ער אלע מאָל אין זיך דערפילט אַזעלכע פוחות, אַז ער איז שיער נישט אַרויסגעשפרונגען פון זיין הויט. ער האט געמעגט שוין ווי זיין פאַרזונקען אין די טיפע סודות פון זיין אינטערזאנג, פון זיין נישטיקייט, אָבער, אַז עס איז געקומען פרילינג, האט ער געטון אַ וואַרף אַוועק פון זיך אַלע זיינע גריבלערייען און אויסגעגלייכט זיין איינגעבויענע פלייצע אין זיך דערפילט אַ באַנייטער, אַ פרי- שער.

אין נאַכדעם, אַז עס קומט דער זומער און אין דעם באַנייטן נאַק- מאנען הויבט אָן זיך צו צעוואַקסן די אויפגעוואַכטע ענערגיע, וואָס דער פרילינג האט אין זיין בלוט אַריינגעגאַסן. און אַזוי ווי דער זומער צעוואַ- רעמט זיך פאַוואַלינקע, אַזוי אויך, באַ נאַקמאנען אינעווייניק, צעשפרייט זיך אַ נייער פאַרלאַנג אַרץ אָנהייבן נאַכאַמאָל. נאַקמאן דערפילט דעמאָלט, אַז ער איז נאָך אַ קינד. ער ווערט נאָיו און גלייבט אַלעמען, אַזוי ווי ער גלייבט אין זיינע אייגענע פוחות.

און אַקייגן דער האַרבסט-צייט ווערט נאַקמאן צייטיק אַזוי ווי די תבואות אין די פעלדער, אַזוי ווי די פרוכטן אויף די ביי- מער.

זיין צייטיקייט קומט באַלד מיט דעם אָנהייב פון האַרבסט. און בשעת דער האַרבסט פאַנגט אָן זיין אַרבעט, בשעת עס רעגנט פון די געשוואַלענע הימלען אָן אַן אויפהער און דאָס, וואָס עס איז אויסגעוואַקסן אין פעלד און אויפן בוים הייבט אָן צו ווערן פאַרפּוילט, דעמאָלט כאַפט זיך נאַקמאן, אַז זיינע שיינע טעג פון די דריי שיינע צייטן אין דעם יאַר זענען שוין נישטאָ. עס ווערט אים אַזוי נמאס דאָס לעבן. ליידיק און פּוסט באַ אים אינעווייניק, און אַ לאַנגער ווינטער קומט. און דעמאָלט איז נאַק-

מאן מקנא דעם בוים און דאָס פעלד, וואָס אויף איבער ווינטער ווערט באַ
זיי צוגענומען אלע חושים.

ווייל, וואָס קאָן נאָקמאן טון, זאָגאר מיט אלע זיינע חושים אין
אים ?

אַז עס קומט ווינטער, איז נאָקמאן פויל און האָט ליב א סך צו
שלאָפן אין אויב ער קאָן נישט שלאָפן האָט ער ליב צו ליינען ביכער.
האָט אָבער דערפאַר זייער פיינט מענטשן. ווייל אום ווינטער איז, נאָך
זיין באַפאַכטונג, דער מענטש זייער אויבאַהאַלפן. נאָקמאן ווייסט דאָס
פון זיך אליין. און מיט זיך אליין מעסט ער אלע מענטשן. און ער האָט
פיינט צו זען, אין דעם שפיגל פון יענעמס גאַרנישטיקייט, זיך
אליין.

און דאָס מאַל האָט נאָקמאן זיך אַראָפגענומען אַ בייעפיל פון די
ביימער, גראָזן און פעלדער. אָט די דאָזיקע שטומע באַשעפענישן האָבן אין
זיך דעם אייביקן פּוּח פון ווידערגעבורט.

— אָבער אַ מענטש איז נישט מער ווי אַ מענטש — האָט נאָך אַן
געטראַכט — און ער האָט נישט אין זיך די אייביקע פּוּחות פון ווידער-
געבורט. עס קומט דער טאַג, ווען דער מענטש לאָזט אָפּ הענט און פיס
אין גיט זיך אינטער — גענצלעך !

פאַר יענעם טאַג האָט נאָקמאן זיך זייער געשראַקן. עס האָט נאָך
נישט געהאַלטן דערביי. אָבער דער געדאַנק, אַז עס קען קומען אזא טאַג,
האָט נאָקמאנען משוגע געמאַכט.

און דערפאַר האָט נאָקמאן אַזוי געזאַגט צו זיך אליין :
— איצט איז פּרילינג. לעבן זאָל דער פּרילינג אין מיר !
נאָקמאן האָט אָנגעכאַפט דעם פּאָדעם און וועט אים שוין נישט אָפּ-
לאָזן.

עס מעגן קומען טויזנט ווינטערס.
— זייט געזונט עקזאַמענס ! — האָט נאָקמאן זיך אַרומדרייענדיק
אין זיין קליין צימערל אינדערהייך פּמעט אויסגעשריגן — זייט געזונט,
גרויסע שטעט !

נאָקמאן פאַרשטעלט זיך דאָס פנים מיט ביידע הענט און טוט דער-
נאָך מיט ביידע הענט אַ וואָרף אין דער לופט אַריין.

די וועגן פון דער גרויסער שטאָט וועט ער פארשטעלן מיט פעל-
דער צעאָקערטע. לעבן זאָל דאָס צוקונפטיקע דאָרף :

אזוי ווי נאָקמאן איז געווען אַליין אַ צעוואָרפענער, אזוי האָט ער
אויך אָנגעוואָרפן אויף אַלערליי שטיקער פאַפיר, די פלענער פון דעם
צוקונפטיקן יידישן דאָרף. די פאַפירן האָבן זיך געוואָלגערט אויף זיין
טיש, צעוואָרפענע.

אַבער נישט נאָר דאָס אַליין, וואָס די פאַפירן און די פלענער זענען
נישט געווען אין אַ באַשטימטער אָרדנונג, נאָר אויך דער גאַנצער פלאַן
איז באַ אים געלאָפן אין אַ צעוואָרפענער ליניע.

אַט האָט ער זיך דערמאַנט, אַז צווישן די יידן, וואָס האָבן זיך
פאַרשריבן, איז נישט געווען קיין קאָוואָל. עס איז אוועקגעגאַנגען אַ פאַר
טעג און זיינע געדאַנקען האָבן זיך קאַנצענטרירט נאָר אויף דעם איינעם
פונקט: אַ קאָוואָל.

דאָס אייגענע איז געווען מיט דעם, ווי אזוי דאָס דאָרף וועט אויפ-
געבויט ווערן. באַ נאָקמאַנען איז שוין געווען באַשטימט פון פריער, אַז
בויען דאָס דאָרף זאָלן די יידן אַליין. איינער זאָל העלפן דעם אַנדערן
אויפבויען די הייזער. און דאָס לעבן אין דאָרף זאָל זיין אַ בשותפות-
דיקס. נישט נאָר זאָלן די יידן באַאַרבעטן די ערד בשותפות, נאָר אויך
דאָס ברויט און די פרוכטן פאַרקויפן בשותפות און די מאַשינען זאָלן זיין
קהלשע.

נאָקמאַן האָט שוין געהאַט פאַרטיק אָנגעשריבן אַ סך בויגן פאַפיר.
ווי ער האָט ברייטלעך אויסגעפירט, אַז איטלעכער ייד, וואָס איז פעיק
צו אַרבעטן זאָל אויפשטיין אין אַ באַשטימטער צייט אינדערפרי, און
אַלע זאָלן אַרבעטן גלייך און אין אַרטעלן. פאַרטיק ווערן מיט איין
שטיק פעלד, זאָל מען זיך נעמען צום אַנדערן, און אזוי וויי-
טער.

איז אַבער נאָקמאַנען אויסגעקומען שלעכט. עס וועט זיין אַ סך
שטיקער פעלדער. אין אויף וועמענס פעלד וועט מען פריער אָנהייבן צו
אַרבעטן?

האָט נאָקמאַן אוועקגעלייגט דיזאָזיקע פאַפירן און אָנגעשריבן אַ

ביי פאפיר. דערדאזיקער פלאן האָט שוין צווישן אנדערע זאכן געזאָגט, אז דאָס גאַנצע לאַנד פון דעם יידישן דאָרף וועט צעטיילט ווערן אין עטלעכע גרויסע שטיקער לאַנד. איין שטיק, לאַמיר זאָגן, איז באַשטימט צו פאַרזייען מיט וויין, און אנדער שטיק מיט קאַרטאָפּל. די אַלע שטיקער וועלן געהערן צו דעם גאַנצן דאָרף. איצט וועט שוין נישט זיין קיין שאלות וועמענס שטיקער ערד פריער צו באַארבעטן. ווייל דאָס שטיק לאַנד, וווּ מען וועט פאַרזייען וויין, וועט זיין אַלעמענס בשותפות.

מיט דעמדאָזיקן פלאן האָט שוין נאַקמאן זיך געפרייט. ער האָט שוין געטרוימט דערפון, אז אין מיטן דאָרף זאָל זיין אַ טורעם מיט אַ גלאַק. מיט דעם ערשטן קלונג פון גלאַק זאָלן אַלע אויפשטיין פון שלאָף און אָפעסן און אַלע איניינעם גייען אין פעלד אַריין צו דער אַרבעט. אַלע, וואָס זענען פעיק צו דער אַרבעט.

דאָ האָט שוין נאַקמאן באַדאַרפט אַנשרייבן אַ ניי פאפיר, וווּ עס האָט זיך געזאָגט, אז פעיק צו דער אַרבעט אין פעלד זענען מאַנסבילן העכער פון זעכצען יאָר, ווייבער און מיידלעך באַדאַרפן זיצן אין דער היים. אָט אזוי וויל נאַקמאן. יאָ. מאַנסבילן העכער פון זעכצען יאָר זענען שוין פעיק צו פעלד-אַרבעט, גידעריקער פון זעכצען יאָר דאַרפן גיין אין שול.

נאַקמאן האָט אויך געמאַכט אויסנאַמען פאַר מאַנסבילן, וועלכע זענען נישט פעיק צו פעלד-אַרבעט: אַלטע לייט איבער זעכ-ציק יאָר און באַלמעלאַכעס, ווי שניידער, שוסטער און אזוי ווייטער.

דער שניידער באַדאַרף נייען די קליידער פאַר דעם גאַנצן דאָרף, דער שוסטער די שיך א. א. און וו.

דערפאַר וועט מען זיין פעלד באַארבעטן און ער וועט האָבן אַ חלק אין דעם ברויט אָדער פרוכטן. פונקט אזוי ווי אַלע וועלן האָבן אַ חלק.

עס זענען אַוועק אַ פאַר טעג און נאַקמאן האָט דאָס איבערגע-טראַכט.

אים איז געווען שלעכט, וואָס נאָכן פּלאַן, וועט ווערן פּטל דאָס
אינדיווידועלע אין יעדן איינעם פון דאָרף.
נאָכאַמאָל : אלע קינדער וועלן לערנען אין שול ביז זעכצען
יאָר.

וואָס וועט זיין אויב אַ קינד וועט האָבן חשק צו לערנען וויי-
טער ?

און וואָס וועט זיין מיט אזאָ קינד, וואָס וועט גאָרנישט וועלן
לערנען ?

אויב אלע קינדער וועלן וויסן, אז נאָך זעכצען יאָר וואָרט
אויך זיי אזאָ צוקונפט, פון ווערן פעיק צו פעלד-ארבעט, פרעגט
זיך נאָקמאן, וועלן זיי אפשר גאָרנישט וועלן אָנהייבן צו לער-
נען ?

נאָקמאן איז געוואָרן פול מיט ספקות. ווי פאלד אזוי, קאָן דאָך מעג-
לעך זיין, אז אלע פעיקע מאַנסבילדן פון דאָרף זאָלן אויפהערן צו וועלן
ארבעטן ?

עס וועט דאָך טאָקע נישט זיין עפעס אזוינס, וואָס זאָל טרייבן
דעם מענטש, אז יעדער איינער וועט וויסן, אז זיין חלק וועט ער סיי
ווי סיי באַקומען, וועט דאָך אַמאָל איינעם באַפאלן אַ מחשבה צו ווערן
פויף.

און קאָן מען, איבערהויפט, מעסטן אַרבעט, מיט אַן אַר-
שין.

איז נאָקמאן ווייטער געבליבן מיט זיינע פלענער אַ צעמישטער.
ער איז אַרומגעגאַנגען עטלעכע טעג און געטראַכט. ביז ער האָט זיך דער-
טראַכט.

עס איז אים אינגאַנצן גאָר אַרויס פון קאָפּ. ער האָט זיך נאָר גע-
וונדערט, ווי אזוי אזאָ זאָך קאָן אים אַרויס פון קאָפּ. דאָס, האָט נאָקמאן
געמיינט, וועט שוין פאַרענטפערן אלע קשיות. חוץ דעם קאָן ער זיך אַליין
אונטערשרייבן אויף דעם מיט ביידע הענט.

נאָקמאן האָט ווייטער באַשריבן אַ סך בויגנס פאַפיר. די איצטיקע
פלענער זענען געווען : אז דאָס לאַנד וועט צעטיילט ווערן איטלעכן

ייד צו פינפצען פאלשעס ערד. זאל זיך יעדער ייד ארבעטן אויף זיין ערד, ווי ער וויל און ווען ער וויל. דאָס וועט שוין במילא ברענגען דערצו, אז איינער וועט וועלן אריבערשטייגן דעם אנדערן. באַ דעם וועט זיין דאָס פעלד געאקערט דאָ אַרום, וועט דער אנדערער אַקערן זיין ערד דאָרט אַרום, דער וועט פאַרווען ווייץ, וועט אַן אנדערער זייען האָבער.

דאָס אייגענע וועט זיין אין דעם גאַנצן דאָרף. זאל זיך יעדער ייד בויען זיין הויז אליין, ווי אזוי ער וויל. אויב דאָס ערשטע הויז וועט זיין שוין, וועלן די איבעריקע הייזער זיין נאָך שעה צו ער.

פעיק צו דער אַרבעט וועלן טאַקע זיין נאָר מאַנסבילן און בער זעכצען יאָר, דאָס קאָן בלייבן אַ געשריבענער געזעץ פון דעם דאָרף.

און אויב אַ קינד וועט אליין לערנען, זאל עס לערנען. דאָס וועט מעגלעך מאַכן, אז עס זאל פאַוואַליע אויסוואַקסן אַן אינטעליגענץ און צווי ווייטער.

אַבער עס איז נאָך נישט אוועק אַ טאַג אַ גאַנצער און נאקמאן האָט זיך איבערגעטראַכט, אז דער דאָזיקער לעצטער פלאַן וועט ברענגען זיין דאָרף צו דער מדרגה פון אַריסטאָקראַטיע פון איין זייט, און פון דער אנדערער זייט וועלן זיינע יידן, ווילנדיק אַרער נישט ווילנדיק, ווערן הענדלער, שפּעקוליאַנטן.

וואָס טוט זיך דאָ מיט אים,

נאָכאַמאָל: יעדער ייד וועט באַאַרבעטן זיין לאַנד. מען וועט קאָנען קאָנקורירן. איינער וועט אַרבעטן בעסער פון דעם אַנדערן, וועט ער האָבן מער ברויט אַדגער פרוכט פון דעם אנדערן. גוט.

דערפון וועט זיך נעמען, וואָס דער, וואָס האָט מער ווייץ אין זיין מאַגאַזין, וועט וועלן פאַרקויפן זיין ווייץ פונקט אזוי גוט, ווי דער ייד, וואָס האָט ווינציקער ווייץ. דער, וואָס האָט ווינציק ווייץ, וועט אַבער נישט קאָנען פאַרקויפן. סיידן מען וועט אים באַצאלן

אזוי פיל, וויפיל זיין מי האָט דעם וואָרט. יענער, וואָס האָט אָבער מער ווייץ, וועט שוין אָבער קאָנען פאַרקויפן ביליקער, ווייל אַז ער וועט צעוואַרפן דעם ווערט פון זיין מי אויף דער סומע פון זיין ווייץ, וועט זיין ווייץ האָבן אַ קלענערן ווערט. דאָס איז נומער אײַנס.

נומער צוויי איז דאָס, וואָס דער ייד, וואָס וועט האָבן מער ווייץ, וועט אַ קוק טון, אַז צוליב דעם, וואָס זיינע פעלדער האָבן אַרויסגעבראַכט אַ סך ווייץ, איז דער ווערט פון ווייץ אַ ביסל נידעריקער געפאלן. וועט זיך דער אַ טראַכט טון, אָט אזוי: צוליב וואָס זאָל איך דערלאָזן, אַז יענער, וואָס האָט ווינציקער געאַרבעט און האָט דערפאַר ווינציקער ווייץ פון מיר, זאָל זיך דערשרעקן און פאַרכאַפן דעם קונה און אים פאַרקויפן זיין ביסל ווייץ ביליקער? וואָס טוט נישט אַ ייד צוליב מסחר? נעמט ער און קויפט אָפּ באַ דעם ייד דאָס ביסל ווייץ. סײַ ווי האָט ער אין זיין מאַגאָזין אַ סך ווייץ, וועט ער האָבן נאָך אַ ביסל. דערווייל ווערט געווייזן אַן אַנדערער ייד, אַז ער קויפט ווייץ. ווייץ איז אַ סחורה. וואָס טוט דער ייד? ער לויפט שטילערהייט אַוועק און קויפט אָפּ באַ אַן אַנדערן ייד יע-נעמט ביסל ווייץ. באַצאָלט און נעמט דעם ווייץ צו זיך אין מאַגאָזין אַרײַן.

דאָס איז גערערט געוואָרן וועגן ווייץ. און עס קאָן דאָך געשעען עפעס אַנדערש מיט אַנדערע זאַכן אויך. ווי, צום ביישפּיל: דער שניידער און דער שוסטער. וועלן האָבן זייערע אייגענע שטיקער ערד. זיי וועלן זיין אָבער אזוי פאַרנומען מיט זייערע מלאכות, אַז זיי וועלן נישט האָבן ליידיקע צייט צו באַאַרבעטן זייער ערד. וואָס זשע וועלן זיי טון? לאָמיר זאָגן, אַז זיי וועלן דינגען אַנדערע יידן צו אַרבעטן אויף זייערע פעלדער. מיט דעם וועלן געבוירן ווערן צווייערליי שלעכטע זאַכן. ערשטנס, וועלן די באַלמעלאַכעס ווערן רייכער פון די אַנדערע יידן אין דאָרף. זיי וועלן פאַרמאָגן צוויי קוואַלן: די מלאכה זייערע און דאָס פעלד.

דער שניידער וועט פאַרווכן איינמאָל און אַ צווייט מאל: זיינע פעלדער ווערן באַאַרבעט מיט דעם שווייס פון אַנדערע. און עס איז גוט— וועט דער שניידער זאָגן צו זיך אליין אזוי: אויב עס איז גוט מיט מיין

פעלה, אז אן אנדערער זאל ארבעטן און עס איז דא א ברכה אין די פעלדער, פארוואס זאל עס נישט זינגוט אויך מיט שניידער?? וואס-ושע וועט ער טון, אָט דערדאָזיקער שניידער? ער וועט דינגען אן אנדערן שניידער. ער וועט שוין געפינען, געלט וועט ער האָבן גענוג. און עס וועט אזוי זיין. דער פרעמדער שניידער וועט נייען אין זיין ווארשטאט און אן אנדערער וועט ארבעטן אויף זיינע פעלדער. ער אליין וועט זיך ארומדרייען ליידיק, צוליב וואָס באדאַרף ער ארבעטן, אז ער קאָן דינגען אנדערע פאר געלט?

דערפון וועלן אַרויסוואַקסן אָט די אַריסטאָקראַטן.
איינער וועט זיך מתקנא זיין אויף דעם אנדערן און צו ביס= לעך וועלן אלע אויפהערן צו ארבעטן. ווייל אויב איינער קאָן דינגען פרעמדע צו טון זיין ארבעט, וועלן אנדערע יידן זעען זיך אַנטון אַ כּוּח און וועלן אויך דינגען פֿרעמדע, אז זיי זאָלן טון זייער ארבעט. א דור וועט אונטערוואַקסן און עס וועט אַרויס= קומען אָט דאָסדאָזיקע באשעפעניש, וואָס נאַקמאַן האָט פיינט ביו בלוט.

נאַקמאַן האָט דערפאַר איצט אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן אַ נייעם פּלאַן. וואָס אָט דער נייער פּלאַן איז, ווייסט נאָך נאַקמאַן אליין נישט. עס איז באַ אים אין מוח אַ גאַנצע מישעניש פון געדאַנ= קען.

דערווייל פאלט ער אליין אריין אין ספקות. ער באדאַרף מיט זיך אליין זייער פיל קעמפן. אָט פאלט אויף אים אָן אַ שוואַרצער וואַלקן. ער הייבט אָן זיך פאַרצוואַרפן, אז ער האָט דיִדאָזיקע ארבעט נישט באדאַרפֿט טון. ער האָט צו זיך תּענית, אז דער בעסאַראַביער ייד איז אויך אַ טייל פון דעם גאַנצן ייִדישן פּאָלק. אז דאָס גאַנצע פּאָלק זיינט איז נישט באַ= שאַפן געוואָרן פון דעם מין שטאַף, פון וועלכן עס לאָזט זיך שניידן שטיקער.

— עס איז אין גאַנצן נישט קיין גאַנץ פּאָלק אין דעם ענגן זין פון וואָרט — האָט נאַקמאַן געטראַכט. עס האָט אים פאַרדראָסן. עס האָט אים וויי געטון.

שטיקער, — צעריסענע שטיקער, וואָס וואַנדערן איבער דער

וועלט — אזוי האָט נאָקמאָן זיין צאָרן אויסגעגאַסן אין זיך אינע ווייניק.

אז ער האָט געהערט וועגן דער מלחמה אין שטעטל, האָט ער פאַרביסן מיט זיינע ציין און עס האָט ווי געטון.

נאָכדעם האָט ער געהערט, אז מען שלאָגט זיך. מען ברעכט פענצטער אין די קלויזן. נאָקמאָן איז אַרומגעגאַנגען אַ דערשלאָגענער.

ווי וועט זיין, אז זיינע יידן וועלן זיך דאָרטן אין דעם צוקונפטיקן דאָרף אויך צעקריגן און אויסקלאָפן די שויבן פון די פענצטער איינער באַם אַנדערן.

נאָקמאָן האָט דערפילט, אז ער האָט פיינט זיין פאָלק ביז אין די טיפענישן פון זיין נשמה. אזוי איז ער אַרומגעגאַנגען עטלעכע טעג אַ ברוגער, אַ נערוועזער.

באָ זיך אין צימער האָט ער זיך אַלע מאָל אויסגעשטראָפּט און זיך איבערגעבעטן מיט זיין פאָלק. ער איז גרייט געווען אַרויסצוגיין אין גאַס און זאָגן דעם ערשטן ייד, וועמען ער וועט באַגעגענען, אז יענער זאָל אים אין פנים אַנשפייען.

זיין פאָלק איז אזוי מענטשלעך. האָט חסרונות ווי יעדער מענטש און האָט אויך מעלות — אָבער זיין פאָלק פאַרמאָגט איין מעלה, וואָס אַלע אַנדערע פעלקער האָבן נישט און דאָס איז: אויסגעלייטערט-קייט.

נאָקמאָן האָט זיך פאַרגעשטעלט, וואָס דאָ אין שטעטל וועט זיך אָפּטון, אז אַלע יידן וועלן זיך, נאָך די מחלוקתן, איבערבעטן. כּוּן דעם בילד וואָס ער האָט געזען, האָט זיך אים געשטעלט טרערן אין די אויגן

נאָכדעם ווי זיינע אויגן האָבן זיך אויסגעטרערט, איז אים געוואָרן לויטער אין די אויגן.

אזוי אויסגעלייטערט איז דאָס גאַנצע פאָלקס זיינס. און אויב עס איז נאָך נישט קיין פאָלק ווי אַלע פעלקער, וועט אָבער קומען דער טאָג און עס וועט ווערן נאָך אַ שענער פאָלק. נאָקמאָן זעט אַ ווייטע זעונג:

אז עס וועט נאָכאָמאָל קומען דער טאָג, ווען אַלע יידן פון דער

גאַנצער וועלט וועלן זיך אויסקויפן מיט זייער געלט, מיט זייער האַנדל,
מיט זייער קלוגשאַפט. זיי וועלן דאָס אַלץ אַ וואַרף טון דער וועלט אין
פנים אַריין און וועלן זיך אויסקויפן. דעמאָלט, ברידער, וועט דאָס יידישע
פאָלק בלייבן אזוי ווי אַ קינד גאָך זיין ערשטן טריט אויף דער ווייסער
וועלט, אַ גאַקעטס, אַ נייס, אַן אויסגעלייטערטס.

נאקמאן האָט אַ חוץ דעם, וואָס ער האָט געהאַט צרות מיטן
 פּלאַן פון דעם נייעם ייִדישן דארף, אויך געהאַט זיינע אייגענע יסורים.
 אמת. די דאָזיקע יסורים זענען געווען זיס און האָבן נאקמאנען
 ייִנגער געמאַכט.
 אין נאקמאנען האָט געזונגען דאָס בלוט, אַ געזאַנג פון ליבע צו
 דינהן.
 און דערפאַר, וואָס דינה האָט דאָס געוויסט, האָט נאקמאן זייער גע-
 ליטן.
 עס איז איינע פון די מיסטעריען פון דער וועלט. פונדאָנען האָט
 דינה געוויסט, אַז נאקמאן האָט זי ליב?
 און דאָס מענלעכע אין נאקמאנען האָט זיך געקריגט מיט דעם נאַר,
 וואָס אין אים.
 וואָרים, וואָס האָט אים באַדאַרפט אַרן, אויב דינה ווייסט יאָ. פאַר-
 קערט, דאָס האָט נאקמאנען געוואָלט הנאה טון.
 נאקמאן האָט אָבער געוואָלט, אַז דאָס, וואָס ער האָט ליב דינהן, זאָל
 זיין אַ סוד. ער האָט זיך געוואָלט מיט דעמדאָזיקן געפיל שפּילן, באַ זיך
 אינעווייניק און דערנאָך, אַז ער וועט זיך גוט אָנשפּילן, זאָל ער קומען
 צו דינהן און דערציילן.
 ווי אזוי האָט נאקמאן געוויסט, אַז דינה האָט שוין אויפגעכאַפט זיי-
 גע געפּילן?

ער האָט שוין פון א צייט לאַנג באַמערקט, אז דינה קאָן נישט און
 וויל נישט קאָנען דאָס, וואָס ער פאַרגיט איר אויסצולערנען.
 אַלע טאָג, ווען ער קומט מיט איר לערנען, האָט נאָקמאן באַמערקט
 פון א שטיקל צייט, געפינט ער דינה א וואַכעדיקע, אן אויפגעפראַלטע.
 נאָקמאן, מעג זיין ווי אזוי אויפגערעגט פון עפעס פון פריער, ווערט ער
 באַלד א באַרויקטער, א שטילער, ווי א פאַרשולדיקט קינד.
 ער לויפט אַריין אין דעם צימער, ווו דינה לערנט אַלע מאָל. דינה
 לאָזט אים וואַרטן אַ ביסל. קיינמאָל פריער דאָס נישט געטון. זיצט נאָקמאן
 אין וואַרט ביז ער ווערט נאָכאמאָל אומגעדולדיק.
 דינה קומט אַריין פליענדיק און זעצט זיך אוועק און קוקט אויף
 נאָקמאנען מיט אירע אויפגעפראַלטע אויגן, נאָקמאן רייכערט אין פילט,
 אז ער פאַרלירט דעם דיל פון אונטער זיינע פיס.
 ער באַווייזט קוים אַרויסצוזאָגן אַ פאַר ווערטער, און דערפילט באַלד
 ווייטער, ווי אַ רויקייט שלעפערט אים איין און פאַרוויגט.
 דינה טוט זיך אַ וויג אויף דעם אַרט, ווו זי זיצט אזוי, ווי זי וואַלט
 זיך אָן עפעס דערמאָנט.
 נאָקמאן דרייט זיך אַרום איבער דעם צימער און הערט, ווי אזוי
 דינה לייענט אָדער דערציילט דאָס, וואָס זי האָט באַדאַרפט זיך אויס-
 לערנען. זי מאַכט גרייזן. נאָקמאן פאַרבעסערט די גרייזן. הייבט אָן זי
 צו שטראַפן, פאַרוואָס זי האָט גאָר פּלוצלינג אויפגעהערט צו וועלן קענען.
 עס טוט אים באַלד אויפן אַרט באַנג, פאַרוואָס ער שטראַפט דינען.
 אָבער וואָס ווייטער, זעט אַלץ נאָקמאן, אז דינה האָט מחמת גע-
 וויסע טעמים אויפגעהערט צו לערנען. באַ אים איז דאָס זייער אַ שווערער
 קלאַפ, ווייץ עס הייסט, אז ער נעמט געלט אומזיסט.
 חוץ דעם עסט ער באַ ישראל גאָלדשטיין אויך. ווי דער מנהג איז
 אין דער בעסאַראַביע, און ער האָט באַמערקט, אז דינהס מוטער, וועלכע
 איז אזוי אויך געווען גוט צו אים אַלע מאָל, איז איצט צו אים זייער אויפ-
 מערקזאָם. זי ציילט אים נאָך יעדן ביסן. אויב ער עסט ווינציקער, הייבט
 זי אָן צו רעדן איבער אים, ביז זי רעדט אים איין, אז ער זאָל נאָך אַ
 ביסל עסן. און באַ דעם עסן רעדט זי צו אים וועגן אזוינע זאַכן אינטימע,
 ווי פאַר אַן אייגענעם זון.
 אזוי האָט נאָר אַמאָל גערעדט זיין מאַמע צו אים. און דאָס האָט

נאקמאנען אָפּט זייער פאַרדראַסן, ווייל ער האָט פיינט געהאַט אַזאַ טאַן
אין רעדן אפילו פון זיין אייגענער מאמען.

דינה ווידער פון איר זייט האָט אומישנע נישט געוואָלט אויסלער-
נען דאָס, וואָס נאָקמאן האָט איר געהייסן. זי האָט זיך געוואָלט אַזוי ווי
דייצן מיט אים. אַז נאָקמאן איז אירער, האָט זי געוואוסט אויף זיכער. פון ווען
אַן דאָס ציט זיך, האָט זי נישט געוואוסט, אָבער מיט יעדן טאַג, וואָס דינה
האָט געמאַסטן און געוויגן דאָסדאַזיקע געפיל, איז דינה אַלץ זיכערער
געוואָרן, אַז נאָקמאן איז אירער. זי האָט נישט געוואוסט פון קיין שום מיט-
לען, ווי אַזוי דעם שפיל צו פאַרענדיקן. אָבער זי האָט פונדעסטוועגן צו-
געגרייט אירע אייגענע וועגן.

זי האָט געוואָלט זעען, וואָס נאָקמאן וועט זאָגן אויב זי וועט נישט
קאָנען אַ לעקציע. זי האָט זיך געמאַכט פון פריער אַ סימן: אויב נאָקמאן
וועט זיין פרוג, וועט זי דאָס צווייטע מאָל אויך נישט אויסלערנען. און
אויב נאָקמאן וועט ווייטער זיין פרוג, נו, וועט זי ווייטער און ווייטער
נישט אויסלערנען. דערהויפּט, וועט זי אים קוקן אין זיינע אויגן. אויב
ער וועט אין אירע אויגן קוקן גלייך, וועט זיין אַ סימן, אַז נאָקמאן האָלט
נאָך ווייט. אויב אָבער ער וועט נישט קאָנען קוקן גלייך אין אירע אויגן,
וועט זי וויסן, אַז מיט נאָקמאנען איז זי שוין זייער נאָענט. און דאָס
זעט זי שוין פון לאַנג, אַז נאָקמאן קאָן נישט קוקן גלייך אין אירע
אויגן.

נאָקמאן האָט זי קיינמאָל נישט אָנגערירט מער ווי באַ דער האַנט,
ווען ער איז אַריינגעקומען צו זיי אין הויז אַריין און ווען ער איז אַוועק-
געגאַנגען. דינה געדענקט דאָס זייער גוט, אַז ווען ער האָט איר האַנט
גענומען אַמאָל אין אָנהייב פון זייער פאַקאַנטשאַפּט אין זיינער, האָט ער
זי נישט געהאַלטן זייער פיל. איצט, אַז נאָקמאן נעמט איר האַנט אין
זיינער, פילט דינה, אַז ער נעמט איר האַנט אויף נישט אַפּצולאָזן, ווי אויף
אייביק. אַמאָל טוט ער איר האַנט אַ דריק צוזאַמען אין זיינער, אַז דינה
פילט, ווי אירע פינגער-ביינדלעך וועלן זיך פאַלד צעברעכן. אַן אַנדערש-
מאָל וואַרעמט אַזוי נאָקמאנס האַנט, אַז דינה וואָלט אַזוי אייביק געהאַלטן
איר האַנט אין זיינער.

אַט אַזוינע און נאָך אַנדערע סימנים האָט דינה זיך געמאַכט, ווייל

זי האָט נאָך קיינמאָל פריער אַזא געפיל נישט געהאַט נ:ו קיין צנדערן מאַנספערשוין.

דינה האָט נישט געוואוסט, וואָס ליבע איז.

זי האָט נישט געלייענט קיין ראַמאַנען און באַ זיך אין הויז האָט זי נישט געהערט דערפון.

דינה איז אַלע מאָל געזעסן מיט אַנגעשפיצטע אויערן און זיך איינגעהערט, ווען איר מוטער רייזל פלעגט אין אַן אַוונט אַמאָל פאַר דער דינסט דערציילן, ווי אַזוי זי איז אַ פּלֶה געוואָרן פאַר ישראל גאַלדשטיין; ווי ישראל גאַלדשטיין איז געקומען איינמאָל אין אַ ווינטער-אַוונט. עס איז געווען זייער אַ טיפער שניי. ער איז צוגעפאַרן אין אַ שליסן מיט אַ גלאַק. און אַז זי האָט דערהערט דעם גלאַק, איז באַ איר אַנטלאָפן דער מאַמעס מילך פון איר בלוט. די דינסט האָט אַלע מאָל באַמערקט פון איר זייט: „דראַגאָ דאַמבילי!“

הייסט עס, אַז דינה האָט אויך געדאַרפט וואַרטן אויף אַמאָל אין אַ ווינטער-אַוונט, און אויך הערן דאָס קלינגען פון אַ גלאַק. און מיט דעם שליסן וואָלט געקומען איינער אַ פרעמדער, אַזוי ווי איר פאַטער ישראל גאַלדשטיין איז געווען פרעמד צו איר מוטער. אין הויז אַריין וואָלט דער פרעמדער אַריינגעקומען מיט שניי באַשטייבט. עס וואָלט געוואָרן אַ גע-רודער. און באַ איר וואָלט זיכער דער מאַמעס מילך אַנטלאָפן פון איר בלוט.

איז נישט בעסער אָט אַזוי?

נאַקמאָן איז שוין נישט קיין פרעמדער, וועלכער איז נאָר וואָס גע-קומען מיט אַ שליסן און מיט אַ גלאַק. דינה קאָן אים שוין. זי קוקט זיך גוט איין אין אים, באַם עסן. זי האָט פון אָנהייב נישט ליב געהאַט ווי אַזוי נאַקמאָן האָט געגעסן.

אַבער ביסלעכווייז איז זי איינגעווינט געוואָרן. ווען זי וועט מיט אים חתונה האָבן, וועט זי אים אויך נישט זאָגן קיין איין וואָרט ווען דעם ווי אַזוי ער עסט, נישט אַזוי ווי די מאַמע אירע, וועלכע האָט גע-האַרטן אין איין זאָגן דעם טאַטן „קוק נאָר אָן ווי דו עסט“. דער טאַטע האָט זיך קיינמאָל צו דעם נישט צוגעהערט. צו וואָס זאָל זי זיך נאָר ש מאַכן? זי וועט נאַקמאָנען נאָך דער חתונה גאַרנישט זאָגן, נישט וועגן זיין געווינהייט פון עסן און אויך נישט וועגן אַנדערע חסרונות.

דינה זעט אין אים א סך חסרונות. אָבער נאָקמאן האָט מעלות, וועלכע וועגן אַריבער באַ דינהן אַלע זיינע חסרונות. און אַמאָל וויל זי גאָר אינגאַנצן, מאַכט זי אַלע זיינע חסרונות פאַר מעלות. דערהויפּט איז באַ איר דאָס, וואָס זי קאָן אים. זי ווייסט, אַז נאָק-מאן ווערט באַלד אַן אויפגעקאַכטער, אויב עס רירט אים אַן יענעמס אַ קרום וואָרט.

דינה ווייסט אָבער, אַז נאָקמאן אַליין טראַכט זייער פיל איידער ער זאָגט יענעם אַ קרום וואָרט.

דאָס איז שוין באַ דינהן זייער הויך געשעצט, ווייל אַזוי ווי דינה האַלט זיך נישט פאַר זייער אַ קלוגע, פונדעסטוועגן פאַרשטייט זי, אַז אויב אַ מענטש טראַכט אַ סך, איידער ער זאָגט יענעם אַ קרום וואָרט, איז דער-דאָזיקער מענטש זייער אַ פיינער.

און אַז דינה האָט נאָקמאנען פאַרגלייכט מיט אירע ברידער. גאָט! זי וועט שוין נישט טראַכטן דערפון, וואָס די ברידער זענען נעבעך גראָב און דאָס, וואָס נאָקמאן איז געלערנט. דאָס טראַכט דינה איז אַ מזל. ווי איינער האָט מזל.

נישט דאָס אָבער איז דינה אויסן. זי מאַלט זיך אויס, אַז נאָקמאן איז אויך אַזוי פאַרגרעבט, גאָט זאָל אָפהיטן, ווי אירע ברידער. דעמאָלט שטייט אין אירע אויגן נאָקמאן אויך אַ סך העכער פון אירע ברידער. מיט וואָס? מיט דעם האַרץ זיינעם. נאָקמאן האָט זייער אַ ווייך האַרץ. דאָס האָט שוין דינה באַ זיך באַשטימט פון לאַנג.

און וואָס עס איז דאָ צו זאָגן וועגן נאָקמאנען, איז לייכט צו זען. מען טוט נאָר אויף אים אַ קוק, נאָך איידער מען דערקענט אים, ווייסט מען שוין.

צום ערשטן האָט דינה ליב זיין קאָפּ האַר. דינה מיינט באַ זיך, אַז אַ מאַן באַדאַרף אויך האָבן שיינע האַר. נאָכדעם האַלט דינה אין איין קוקן אויף נאָקמאנס פנים, וואָס מער זי קוקט אויף זיין פנים, אַלץ מער געפינט זי אין דעם אַנדערע שיינקייטן.

באַ איר זעט נאָקמאנס פנים אויס אַלע מאָל אַנדערש. אַמאָל איז זיין פנים זייער אַ פריילעכס און דעמאָלט זענען נאָקמאנס באַקן אויסגע-גרעט און ווייס ווי מיט מילך אויסגעוואַשן. זיינע שוואַרצע אויגן שווימען

ארום אין נאקמאנס גרויסע ווייסלען אין די ווייסלען זענען אזוי לויטער ווייס, אזוי ווי ווייסער שניי.

און אן אנדערשמאל קיקט זי אן נאקמאנס פנים, ווי עס איז פאר- צויגן מיט א טרויעריקן וואלקן. נאקמאן איז דעמאלט זייער מאגער. פון ביידע זייטן פנים שטעקן ארויס צוויי ביינער, די קינבאקן. זיינע אויגן זענען פארוואלקנט און ברוין. דעמאלט זענען זיינע רייד אזוי ווייך. דינה האט ליב צו הערן, ווען נאקמאן רעדט ווייך און שטיל אזוי ווי פון דעם הארץ.

אירע ברידער זענען אלע מאל אט אזוי ווי זיי זענען. קיינמאל האט דינה זיי נישט געזען אנדערש, ווי זיי זענען תמיד. און נאך א זאך האט זי דערקענט אין נאקמאנען. דאס, וואס ער שווייגט מער ווי ער רעדט. און אויב ער זאגט עפעס, געפעלט דאס באלד איטלעכן.

דינה האט שוין געוואלט, אז דער טאג זאל קומען, ווען נאקמאן וועט זיין נאך אירער אליין. ערשטנס האט זי געוואלט וויסן, וואס נאקמאן איז פון יענער זייט אין די פיר ווענט פון זיין היים. און צווייטנס האט זי פשוט נישט פארגינען, וואס נאקמאן איז איטלעכנס און נישט אירער אינגאנצן.

זי האט נישט פארגינען, אויב נאקמאן איז געזעסן אפגעזונדערט מיט איר פאטער אין שטוב און זייער לאנג גזשמועסט. וועגן וואס זיי זאלן דארט נישט רעדן, האט דינה אויך געוואלט וויסן. עס האט זיך איר אויסגעוויזן, אז זי פאדארף בא נאקמאנען וויסן אלץ. עס וועט מן הסתם אזוי זיין, נאכדעם ווען זיי וועלן חתונה האבן. דערווייל האט דינה נישט געקאנט פארטראגן.

דינה שעמט זיך פאר זיך אליין, אבער אפטמאל קומט איר אן א גע- דאנק נאכצוגיין ווי א שאטן נאקמאנען ביז צו אים אין זיין צימער און באהאלטן זיך דארטן אין א ווינקל און זעען, ווי אזוי נאקמאן פירט זיך אויף אין זיין שטיבל.

און נישט נאך דאס, נאך זי איז זיך מודה, אז זי קאן נישט פאר- טראגן ווי אזוי איר מוטער דערלאנגט נאקמאנען דאס עסן. אז די מאמע וועט אים בא איר נישט צונעמען, דאס ווייסט זי זייער גוט. אבער זי קאן פארט נישט ליידין.

זי בעט גאָט, אַז עס זאָל עפעס טרעפן. און עס ווייזט אויס, אַז דאָס,
וואָס עס וועט אינגיכן טרעפן האָט איר גאָט דאָס אַזוי געמאַכט.
מען וועט פאָרן אין אַ ווייט לאַנד. עס וועט זיך רעשן און מיט דעם
פלאַנטער קאָן זיין וועט קומען דאָס, וואָס זי וויל.
גאָט זאָל העלפן!

צוויי פרעמדע-זענען זיי אין שטעטל געווען: נאקמאן און הירש-
בער ליטוואק. אין דער מחלוקה פון שטעטל האָבן זיי זיך נישט גע-
מישט.

נאקמאן איז געווען פארטיפט אין פלענער פון דעם צוקונפטיקן
יידישן דאָרף און הירש-בער ליטוואק האָט גארנישט געהאט וואָס צו
טון.

די תלמידים האָט מען באַ אים צוגענומען. עסן האָט ער נישט באַ
וועמען. האָט ער אזוי זיך אַרומגעדרייט אין שטעטל. זיין לעצטן גראָען
האַט ער שוין אויסגעגעבן אויף אַ גלעזל בראַנפן מיט פאַרבייסן, וואָס ער
האַט באַקומען באַ משה שמשס זיין.

אויסגעלאָזט זיך באַ אים דער לעצטער גראָשן, באַ הירש-בער.
עס איז אים זייער שווער געווען דעם ערשטן טאָג. באַלד נאָכן דאוונען
האַט אים שטאַרק געצויגן צו טון אַ טרינק בראַנפן.

ער איז געקומען אין זיין צימער, דאָרט, וווּ עס איז געווען דאָס
חדר און אויך דאָרט, וווּ עס איז געשטאַנען זיין בעט.

דאָס צימער איז געווען מיט אַ פענצטער אין אַ פינצטערער ליק
אָרין. קיינמאָל איז צו דעמדאָזיקן פענצטער די ווין נישט צוגעקומען.

הירש-בער האָט דערפילט, אַז די קעלט נערשט אים די ביינער.
ער האָט זיך אוועקגעלייגט אויף זיין בעט, וואָס איז באַשטאַנען פון אַ
נידעריקער, מיט שטרוי אויסגעבעטער, קאַנאַפע און מיט אַ קישן צוקאַפנס.

דאָס ציכל פון דעם קישן האָט שוין לאַנג פאַרלוירן דעם קאָליר. און די וואַטאָוע קאָלדרע איז געווען פול מיט לעכער, פונדאָנען עס האָט אַרויס געשטעקט טונקל גרויע וואַטע.

הירש-בער איז דורכגעשלאָפן אַ שטיק פון טאָג, האָט זיך אויפגע- כאַפט און זיך אָנגעטרונקען מיט וואַסער.

דער הונגער האָט אים געטון אַ נעם. אינעווייניק באַ אים אין בויך האָבן זיך געהויבן די קישקעס. הירש-בער האָט דאָס געקאָנט הערן, ווי זיי הייבן זיך.

אין מויל, אַזוי גיך, ווי ער האָט אויסגעטרונקען דאָס וואַסער, איז געוואָרן צוריק טרוקן. הירש-בער האָט מיט דער צונג צונויפגעזאַמלט אַ ביסל שפייטעך און דאָס שפייטעך אַראָפגעשלונגען.

שוין צום הונדערטן מאָל זיך אויסגעזידלט, אַז עס זאָל אים גאָר- נישט איינפאַלן גיין איצט עסן באַ איינעם פון זיינע באַלעבאַטיים. ער האָט דאָס באַדאַרפט טון באַלד פון דער ערשטער מינוט. מילא, די קינדער קומען נישט אין חדר, אָבער וואָס האָט דאָס צו טון מיט דעם עסן. עס וועט זיך ענדיקן די מחלוקה, וועלן דאָך די קינדער אָנהייבן צו גיין אין חדר. נאָר אויב ער איז נישט געאַנגען באַלד דעם ערשטן טאָג, באַדאַרף ער שוין איצט נישט גיין, און טאָר איצט נישט גיין. דאָס וועט הייסן בעטלען. נישט באַ הירש-בערן האָט מען געטראָפן.

— וואָס זאָסטו הירש-בער, אַ בעטלער וועסטו ווערן, — האָט הירש- בער ליטוואַק צו זיך אַליין געטראַכט — דעם טויט וועסטו באַקומען, אום צו בעטלען!

הירש-בער האָט זיך צוריק אַוועקגעלייגט אויף זיין בעט. ער איז איצט זייער שוואַך געווען. ער האָט געפילט, אַז ווען אַ פליג וואָלט אים איצט געטון אַ ביס, וואָלט אים שוין דאָ אויפן אָרט אויסגעגאַנגען די נשמה. אַזוי איז ער איבערגעלעגן דעם גאַנצן טאָג. אַ ביסל געכאַפט אַ דרימל און זיך אויפגעכאַפט. דער קאַפּ האָט געברענט און די ליפּן זענען געווען טרוקן. אַנטקעגן אַוונט איז ער איינגעשלאָפן און זיך אויפגעכאַפט אין דער פינצטער. געפילט, אַז עס איז שוין שפעט פאַנאַכט. הונגעריק איז ער נישט געווען. זיינע גלידער זענען געווען שווער און ער האָט גאַרנישט געוויסט, פאַרוואָס זיי זענען אַזוי שווער. מסתמא עפעס געטון אַזאָ שווערע מלאכה, זיך אָנגעהאַרעוועט אַ גאַנצן טאָג. ער האָט

זיך אינגאנצן באהאלטן אונטער דער קאלדרע און נאכאמאל איינגע-
שלאפן.

אויף מאַרגן האָט ער זיך אויפגעכאַפט שפּעט.
אַז עס איז שפּעט, האָט ער זיך דערוויסט, ווען ער איז אַרויסגע-
קומען אין דרויסן. די זון האָט שוין גוט געוואַרעמט, הירש-בער האָט זיך
געאייילט אין קלויז אַריין, דאַוונען. צוגעקומען צום קלויז, האָט ער גע-
טראָפּן אַ סך מענטשן שטיין באַ דעם שטעפּאַנעשטער קלויז.
— מסתּמא עמעצער געשטאַרבן — האָט הירש-בער געטראַכט.
הירש-בער האָט געטון אַ פּרעג, ווער עס איז געשטאַרבן.
— קיינער נישט.

— וואָס דען איז דאָסדאָזיקע געלויף ?
— נעמט די אויגן אין אייערע הענט, וועט איר זען.
הירש-בער האָט זיך אַזש געטון אַ טרייסל אי פון דעם, וואָס מען
האַט אים אַזוי שאַרף אַריינגעפאַרן און אויך פון דעם, וואָס ער האָט
דערזעען, אַז די פּענסטער פון דעם קלויז זענען אַלע צעבראַכן.
אַריינגיין אינעווייניק האָט ער נישט געוואָגט, אין אַ שול מיט
אויסגעהאַקטע פּענסטער. איז ער דערפאַר אַזוי געשטאַנען צווישן עולם
פון די אַנגעלאָפּענע מענטשן, דאָ באַ דעם רעדל מענטשן און שפּעטער
באַ אַן אַנדער רעדל. ער האָט געהערט ווי זיי רעדן און עס איז אים
געווען פּרעמד. דאַכט זיך נאָר איין וואָרט האָט ער באַדאַרפט וויסן, פּדי
הירש-בער זאָל אָנהייבן צו פאַרשטיין, פון וואָס עס רעדט זיך דאָ. ער
האַט אָבער מורא געהאַט צו פּרעגן.

פונדעסטוועגן האָט זיך אים געוואָלט אַזוי שטיין אַ גאַנצן טאָג מיט
איין אויער אויסגעבויגן און הערן, וואָס מענטשן רעדן. אים האָט זיך
געוואָלט, אַז עס זאָל נאָך עפעס באַלד געשען, עס זאָלן קומען צו לויפן
נאָך מער מענטשן.

אַבער דאָס, וואָס האָט זיך געוואָלט הירש-בערן, איז נישט גע-
שען. פאַרקערט. דער אַנגעלאָפּענער עולם האָט אַנגעהויבן צו ווערן שי-
טערער.

ביז הירש-בער איז געבליבן שטיין באַם קלויז איינער אַליין. ער
האַט אויפגעהויבן זיינע אויגן צום הימל און דערזען, אַז די זון האַלט

שוין נישט ווייט פון פארגיין און בא דעם האָט ער זיך דערמאָנט, אָז ער
האָט נאָך היינט נישט געדאוונט.

פאַרשטענדלעך, אָז ער האָט אויך נישט פאַרגעסן, אָז ער האָט נעכטן
אַ גאַנצן טאָג נישט געגעסן. אים האָט געוונדערט, פאַרוואָס עס מאַנט
אים נישט עפעס צו עסן.

הירש-בער האָט דאָס פאַרענטפערט מיט דעם, וואָס ער האָט נישט
געדאוונט. הייסט עס, ער נאַרט זיין מאַגן אָפּ מיט דעם, וואָס ער דאוונט
נישט.

דאָס איז אים שטאַרק געפעלן געוואָרן. ער האָט, זאָגאַר, געטון אַ
שמייכל אויפן חשבון פון זיין מאַגן, און איז אוועקגעגאַנגען זעען, צי עס
איז טאַקע אמת, אָז מען האָט אין דער באַלעבאַטישער שול אויך אויס-
געקלאַפט די פענצטער.

אזוי גייענדיק האָט ער זיך דערמאָנט אָן זיין ליטע. אים האָט זיך
איצט אזוי געוואָלט זיין אינדערהיים צווישן זיינע. דאָ איז גאָר קיין יידן
נישטאָ. נאָר אזוי ווי גוים, האָבן זיי גאָר קיין ערל נישט אויף זייער קאַפּ.
ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיינע קינדער. זיי מוזן שוין זיין גרויס —
האָט הירש-בער מיט שטאַלץ געטון אַ טראַכט. נאָך ווי אזוי קאָן ער איצט
אהיימפאַרן? ער האָט נישט קיין גראַשן באַ דער נשמה.

— זיי האָבן קיין ערל אויף זייערע קעפּ — האָט הירש-בער גע-
מורמלט צו זיך אליין, ווען ער איז פאַרבייגעגאַנגען די באַלעבאַטישע שול
און דערהערט, אָז די פענצטער זענען דאַרט אויך אויסגעקלאַפט. ער האָט
אַבער מורא געהאַט זיך אָפּצושטעלן קוקן.

דערווייל איז געוואָרן נאַכט.

הירש-בער האָט פאַרוויקלט אַ ציגאַר טיטון און פאַררייכערט. דאָס
איז נאָך באַ אים געווען דאָס איינציקע לעצטע ביסל פאַרמעגן. ער האָט
דאָס ביסל טיטון זייער געהיטן. ווער ווייסט, צי עס וועט אים זיין גענוג
אויסצוקומען מיט דעם טיטון ביז די מחלוקה וועט זיך ענדיקן און ענ-
דיקן מוז דאָס. שוין דעם לעצטן שאָס געטון. די פענצטער אין די בתי
מדרשים אויסגעקלאַפט. וואָס נאָך?

הירש בער האָט באַ זיך געטון אַ שטילן נדר, אָז אויב גאָט וועט
העלפן און עס וועט זיך ענדיקן, נעמט ער צונויף דעם לעצטן גראַשן און
פאַרט אַהיים אין דער ליטע.

דערווייל האָט ער דערפילט, אַז עס לאָזן זיך אים אויס די כוחות,
דער רויך פון דעם טיטון איז אַריין אין זיין ליידיקן מאַגן. ער פילט,
אַז עס הויבט אים אָן צו ווערן נישט גוט, נאָר זיך אַוועקצולייגן אין מיטן
גאַס.

ער הייבט אָן צו פאַרגיכערן זיינע טריט. וואָס ער זאָל זיי נישט
פאַרגינען, אָבער שטאַרבן באַ זיי, באַ די בעסאַראַפיער יידן אין מיטן גאַס,
דאָס וועט ער זיי נישט צוליב טון.

הירש-בער האָט האַלב געעפנט זיינע אויגן, ער האָט נישט געוויסט, וווּ ער איז, צי אינדערהיים אין זיין לײטע, צי אין דער פרעמדער בעסאָ-ראַביע. ער האָט אויך נישט געוויסט, אָז ער ליגט שוין אין בעט, באַ זיך אין צימער, אַ פּאַר טעג.

ער האָט עמעצן גערופן, ווי אים האָט זיך געדאַכט, מיט אַזוינע הויכע קולות. זיינע קולות ווערן וואָס אַמאָל שוואַכער. און אויב יענער, וועמען ער רופט, וועט נישט דערהערן? עס איז שוין באַ אים באַלד קיין פּוּח נישטאַ צו רופן יענעם. פאַרוואָס וויל יענער נישט צוקומען? אפּשר איז דאָס צו ליב יענעמס טובה. אָן שום ספק, יענעמס טובה, אַז ער זאָל צוקומען נאַענט און הערן, וואָס ער, הירש-בער, האָט צו זאָגן! נאָר ער וויל דאָך נישט צוקומען; ער שטייט דאָרט פּוּן ווייטן און זיינע אויערן זענען פאַרשטאַפט.

הירש-בער האָט אומבאַוויסטזיניק זיך געטון אַ הייב אויף פּוּן זיין בעט. אויסגעדרייט זיין קאָפּ צו דעם צוקאַפּנס פּוּן דעם בעט, און עס האָט אים געטון אַ ברי אַ געדאַנק, אַז יענער שטייט צוקאַפּנס פּוּן זיין בעט. יע-נער שטייט!

עס האָט הירש-בערן אָנגעכאַפט אַ מוראדיקע שטאַרקייט. ער האָט זיך אויפגעשטעלט אויף זיינע פּיס און איז אַרויס פּוּן זיין צימער. בשעת מעשה האָט הירש-בער געפּילט, ווי זיינע פּיס בייגן זיך. ער איז שיער

נישט געפאלן. אָבער אַ מוראדיקע שטאַרקייט איז אויף אים אָנגע-
פאלן, הייל ער האָט אים דערזעען שטיין באַ דעם צוקאַפנס פון זיין
בעט.

ער האָט דערפילט, אַז ער מוז אַנטלויפן פון אים, פון וועמען קיינער
איז נאָך נישט אַנטלאָפן.

הירש-בער איז דורכגעלאָפן די קאַמער אַזוי ווי אַ בליץ און
אריין צו זיין באַלעבאַסטע אין הויז. ער האָט די באַלעבאַסטע באַ-
מערקט, האָט ער זיך אַנידערגעשטעלט און עפעס געמורמלט צו
איר.

די באַלעבאַסטע האָט זיך דערשראָקן, געטון אַ לאַז אַרויס אַ
קוויטש. הירש-בער האָט זיך דערווייל אַרויסגעכאַפט פון הויז און
אַלץ געלאָפן ווייטער. מענטשן האָבן דערהערט דעם קוויטש, זע-
נען זיי געקומען צו לויפן. האָבן זיי געפונען דאָס ווייב פון יאַנקל
רעשעטניק ליגן אויף דער ערד אַ געחלשטע, האָט מען זי דערמינ-
טערט.

אַז מען האָט זי דערמינטערט, איז מען געלאָפן ברענגען דעם מאַן
אירן.

ווייבער האָבן געוואָלט דערגיין, פאַרוואָס זי האָט געשריגן און גע-
חלשט, אָבער זי האָט געזאָגט, אַז זי וועט דערציילן איר מאַן. יאַנקל וועט
שוין עמעצן צעברעכן אַ ביין.

אַז יאַנקל רעשעטניק איז אַהיימגעקומען אַ פאַרשטיבטער און אויס-
געשמירטער, האָט ער באַלד אַרויסגעטריבן אַלע ווייבער פון הויז. ער איז
געווען שטאַרק פאַרליבט אין זיין אייגן ווייב, האָט ער זיך אַפנים שטאַרק
דערשראָקן. איצט, אַז ער האָט זי געפונען אַ לעבעדיקע, האָט זיך באַ
אים אָפגעריסן אַ פעס און ער האָט דעם פעס אויסגעלאָזט צו די פרעמדע
ווייבער.

אַרויסגעטריבן די ווייבער, האָט ער זיך באַוואַשן פון דעם שטייב.
עס איז שוין געווען אַוונט. וועט ער שוין נישט גיין צוריק צו דער אַרבעט.
דער ווייץ וועט נישט קראַנק זיין צו וואַרטן ביז מאַרגן, אַ פאַהיבעל אויף
די סוחרים! ריינעם ווייץ ווילן זיי!

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט פאַם טיש און דאָס ווייב זיינס האָט פאַר

זיינע אויגן אוועקגעשטעלט אַ שיסל און פון דער שיסל האָט געזעצט אַ פֿאַרע. יאַנקל האָט נאָר אַריינגעשטעלט דעם ערשטן לעפּל, ווי ער האָט דערהערט, אַז זיין ווייב האָט געטון אַ לאַך.

יאַנקל האָט שוין געוואָסט זיין ווייבס טבע. זי דערמאַנט זיך אין עפעס, וואָס זי באַדאַרף אים דערציילן און טוט אַ לאַך. אים גייען אירע זאַכן אין איין אויער אַריין און פון אַנדערן אַרויס. נו, ווען ער זאָל אַזוי נישט ליב האָבן זיין ווייב, וואָלט יאַנקל נאָך אַ שווערן טאַג אַרבעט, ווי זיין אַרבעט איז געווען, איבערצויפן הינדערטער זעק מיט ווייץ, יאָ, ווען ער זאָל זי אַזוי נישט ליב האָבן, וואָלט ער זיך צו אירע זאַכן נישט צוגעהערט.

יאַנקל מאַכט זיך אָבער אַזוי ווי תמיד אויך איצט, ווי נישט אים מיינט זי מיט דעם לאַך. זי איז פֿאַרטון אין דער שיסל, פון וועלכער עס זעצט אַ פֿאַרע.

— יאַנקל! — הייבט אָן זיין ווייב און פֿאַרגייט זיך אין אַ גע- לעכטער.

— וואָס איז מיט דיר היינט? — ווערט שוין יאַנקל ביז — איינ- מאַל געחלשט און איצט אַ געלעכטער?

— יאַנקל! — פֿאַלט צו דאָס ווייב זיינס צו יאַנקלען. פֿאַלט אויף אים אַרויף און פון אירע אויגן גיסן זיך טרערן און מיט ביידע הענט רייבט זי זיך באַ די זייטן און דאָס געלעכטער קייקלט זיך פון איר אַזוי ווי פון אַ פֿאַס, איר האַלז בלאָזט זיך אָן מיט בלויע אַדערן און זי שרייט: איך האַלט נישט אויס, יאַנקל!

— נו, הפּלל, וואָס איז דאָ געווען? דערצייל שוין — איז יאַנקל שוין געוואָרן נאָך מער ברוגו.

— דער ליטוואַק, — האָט יאַנקלס ווייב זיך געבוירן אין אַלע זייטן און געריבן מיט ביידע הענט אירע דאָס גראַבע פֿלייש פון אירע פיס — דער ליטוואַק...

דאָסדאָזיקע וואָרט „דער ליטוואַק“ האָט זי אַזוי לאַנג גע- צויגן, אַז יאַנקל האָט שוין באַלד אָנגעהויבן צו פֿאַרשטיין, וואָס דאָ איז געווען. ער האָט זיך אויפגעהויבן פון טיש, און גע- זאַגט:

— גיי, ביסט א נאַר. אזא ייד, וועט נישט טון אזעלכע זאַכן.

— אזא ייד! שוין ווער ווייסט וויפיל יאָר אָן אַ ווייב — האָט יאַנקלס ווייב געזאָגט און בשעת זי האָט דאָס געזאָגט, האָט זי פאַרקנעפּלט איר צעקנעפּלטן האַרז.

— איך ווייס, וואָס ווייבער קאָן איינפאַלן.

— גלייבסט נישט — האָט זי ווייטער אָנגעהויבן צו לאַכן, דאָס מאַל שוין מיט אַ קריי, זי איז זיך פאַרגאַנגען און קוים צוריקגעקומען צום באַווסטזיין און אויסגעצויגן די ווערטער „גלייבסט נישט“ אויך מיט אַ קריי.

— וואָס זשע האָט ער דיר געטון?

— וואָס הייסט, ער איז אַריינגעקומען, דער ליטוואַק, איך בין אזוי געווען פאַרטון אין קאָכן. פּלוצלינג איך טו אַ קוק, דער ליטוואַק איז דאָ, ווען איך האָב אים אַמאָל געזען, האָב איך שוין נאָכדעם עטלעכע טעג נישט געקאָנט עסן. נאָר היינט קומט ער אַריין און גייט גלייך צו מיר צו.

— ווער, דער ליטוואַק?

— ווער דען?

— וואָס האָט ער געוואָלט?

— איך האָב געחלשט. נאָר איך געדענק זיינע אויגן. פון זייער קוק האָב איך געחלשט.

— וווּ איז ער? — האָט יאַנקל געטון אַ שפּרונג — וווּ איז ער?

— יאַנקל, נאָר מיט רחמנות, — האָט זיך דאָס ווייב געשטעלט איר

מאָן אין וועג — איך בעט דיך, מיט רחמנות.

— וווּ איז ער? לאַז מיר אויף אים אַ קוק טון!

יאַנקל איז אַוועקגעלאָפּן אין דעם צימער, וווּ הירש-בער ליטוואַק

האָט זיך אויפגעהאַלטן. דאָס ווייב זיינס איז אים נאָכגעלאָפּן זיך אָנ-

האַלטנדיק באַ איינעם פון זיינע לויזע אַרבל.

באָ דער אָפּענער טיר איז יאַנקל געבליבן שטיין, געהייסן זיין ווייב.

און זי זאָל ברענגען דעם לאַמפּ. זי האָט געבראַכט.

א מוראדיק געשטאנק האָט זיך געפילט אין דעמדאָזיקן צי-
מער.

דאָס בעט איז געשטאנען ליידיק און צעוואָרפן אַזוי ווי מען וואָלט
אין דעם לאַנג געשלאָפן.

— ווי איז ער, דער ליטוואַק?

אין דעם אייגענעם אַוונט האָט גראַד געטראָפֿן, אַז אבא און לייביש, צוויי בית-המדרשניקעס, האָבן זיך אָנגעגרייט אויסצופירן זייער אָפּמאַך : אַנטלויפֿן אין אַ ווייטער, גרויסער שטאָט.

אבאס פּאָטער איז געווען אַן אַרעמאַן, דערפאַר האָט לייביש, וועל= כער האָט געהאַט אַ רייכן טאַטן, באַדאַרפט, ער פּי דעם אָפּמאַך, אַרויסנע= מען פון זיין פּאָטערס שיפּלאַד אַ סך געלט, אַז עס זאָר זיין גענוג פאַר ביידע חברים אויף הוצאות.

באַלד נאָך מעריב זענען ביידע חברים אַהיימגעגאַנגען. זיי האָבן נאָך אויפֿן וועג אין דער פינצטער אָפּגעשמועסט, אַז נומער איינס: אבא זאָר זיך לייגן שלאָפֿן נאָך וועטשערע עסן און אַז ער וועט הערן, אַז אַלע שלאָפֿן שוין אין שטוב, זאָר ער זיך אַנטון צוריק און זיך אַרויסכאַפֿן און וואַרטן נישט ווייט פון לייביש'ס שטוב. נומער צוויי : לייביש זאָר אויך אַהיימקומען און נאָך וועטשערע זאָר ער זיך לייגן שלאָפֿן. און אַז אַלע וועלן שוין שלאָפֿן געשמאַק, זאָר ער אויפשטיין און זיך שטילער= הייט אַנטון. און שטילערהייט אַרויסנעמען אַ פּאַק מיט געלט. און אַרויס= קומען אין דרויסן און טון אַ הוסט. וועט שוין אבא וויסן, אַז דאָס איז ער.

ביידע, אי אבא, אי לייביש זענען אַוועק אין זייערע היימען.

אבא האָט געטון אַזוי, ווי עס איז געווען דער אָפּמאַך. זיין האַרץ האָט באַ אים זייער שטאַרק געקלאָפֿט.

אַבער שפעט אין אָונט איז ער געשטאַנען נישט ווייט פון זיין חבר לייבישס הויז און געוואַרט, אַז לייביש זאָל אַרויסקומען.

אין דרויסן איז געווען פינצטער אי פון דעם, וואָס עס איז געווען באַנאַכט און אויך פון דעם, וואָס דער הימל איז געווען באַפֿלעקט מיט שטיקער וואַלקנס נאָך שוואַרצער פון דער נאַכט. עס איז געווען קאַלט. הינט האָבן שטאַרק געבילט, זיך פאַרגאַנגען אין אַ יאָמער, וואָס איז נאָך געווען שוואַרצער פון דער נאַכט און אויך פון שוואַרצע וואַלקנס. אבא האָט נישט געוואָסט, פאַרוואָס די הינט בילן אַזוי טרויעריק. עס איז אים געוואָרן קאַלט און טרויעריק אין אַלע זיינע חושים. און ער האָט, אַליין נישט וויסנדיק פאַרוואָס, אָנגעהויבן צו בעטן גאָט, אַז עס זאָל עפעס טרעפן, פֿדי ער זאָל קאָנען זיך צוריק אימקערן אַהיים.

זיין חבר לייביש האָט געטון אַזוי, ווי ער האָט אָפּגעשמועסט מיט אבאָן. ער איז אַהיימגעקומען פון בית-המדרש, אָפּגעגעסן, און איידער ער איז געגאַנגען שלאָפן האָט ער אָנגעהויבן אַ שטומען שמועס צווישן זיינע אויגן מיט די אויגן פון זיין פּאָטער.

גרשון זיין פּאָטער, אַ קלוגער, שיינער און פּרוּמער ייד, האָט, ווי מיר ווייסן, גאַרנישט געוואָסט וועגן זיין זונס פּלאַן. נאָר לייבישן האָט זיך היינט אָונט, בשעת ער האָט געטון אַזוי אַ קוק אויף זיין פּאָטער און געטראַכט, אַז דאָס איז שוין דער לעצטער קוק, וואָס זיינע אויגן כאָפן אויף זיין פּאָטערס פנים, האָט לייביש געטון אַ דערזע אין זיין טאַטנס בליק עפעס אַווינס, וואָס האָט אים אָנגעשטויסן אויף דער מחשבה, אַז זיין פּאָטער ווייסט, ווייסט פון אַלץ.

לייביש האָט זיך דערפאַר באַלד געלייגט שלאָפן. ער האָט זיך איינגעהאַלטן מיט אַלע כּוחות, אַז ער זאָל נישט איינשלאָפן. און עס איז אים אָנגעקומען זייער שווער, ווייל עס האָבן זיך אים ווי אויף להכעיס געקלעבט זיינע אויגן צום שלאָפן.

לייביש האָט זיך איינגעהערט צו דעם, וואָס עס האָט זיך געטון אין שטוב. עס האָט זיך אים אויסגעוויזן. אַז זיין פּרוי און מוטער שמועסן שוין שטילערהייט וועגן דעם, אַז זיי ווייסן פון זיין פּלאַן.

באלד נאכדעם האָט ער געהערט, ווי זיין מאַמע האָט איבערגע-
דרייט דעם שליסל אין שלאָס פון שיפלאַד. דער שלאָס האָט געטון אַ בייזן
קלינג.

זיין ברוגז אויף דעם שלאָס, האָט לייביש נישט וואָס. אויף דער
מאַמען מיט דעם טאַטן אויך נישט. פאַרקערט, ער ווייסט, אז ער באַגייט אַ
גרויסן פעלער אַקייגן זיי. אָבער עס קומט פריער די גרויסע שטאַט, נאָכ-
דעם דער עקזאַמען און נאָכדעם דער אַטעסטאַט. און דעמאָלט וועט שוין
אַלץ אויסגעלייכט ווערן.

לייביש האָט זיך איינגעהערט, ווי זיין מוטער האָט זיך געלייגט
שלאָפן און נאָכדעם האָט דער פאַטער פאַרריגלט די טיר און אויסגעלאָשן
דעם לאַמפּ.

אין הויז איז געוואָרן פינצטער. לייביש האָט געוואָלט שלאָפן, אַזוי
ווי אַ מענטש וויל לעבן. ער האָט געהאַלטן זיינע אויגן ברייט אויפגע-
עפנט און געפילט ווי זיין האַרץ שפּרינגט אַראָפּ און אַרויף. אין הויז איז
געווען שטיל און פינסטער. דאָס מעבל פון צימער, וווּ ער איז געלעבן,
איז אויסגעוואַקסן אין געשטאַלטן. דאָס ווייסע האַנטוך, וואָס איז געהאַנגען
באַ דער טיר, האָט איצט נאָר געוואָלט אויסזען ווי אַ מענטש אין דער
מעשענער לייכטער אויף דעם קאַמאַד, מיט די זיבן רערן, האָט אויך
נאָר זיך איינגעשפּאַרט אין אויסגעזען, ווי אַן אויסגעשטרעקטע האַנט. ליי-
ביש איז געלעבן און געפילט, אַז זיין גאַנצער גוף איז געוואָרן אַזוי שווער
ווי אַ שטיין. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט גאַרנישט קאָנען זיך
אויפהייבן.

אין דאָס בילד פון הינט האָט זיך געטראָגן פון דער נאַכט. ליי-
ביש האָט שטילערהייט זיך אויפגעהויבן פון זיין בעט. ער האָט זיך גע-
וואָלט אַנטון זיינע קליידער, אָבער ער האָט זיך באַרעכנט, אַז בעסער
איז אָפּצוטון די זאַך וואָס גיכער, ווייל מען שלאָפט אין הויז דעם
ערשטן שלאָף. און אַז ער וועט נישט זיין אַנגעטון און אויב מען וועט
זיך אויפוועקן, וועט ער קאָנען זאָגן אַ מירוך און זיך לייגן צוריק
שלאָפן.

לייביש איז פריער אַ נאַקעטער צוגעגאַנגען צו דער טיר פון שלאָפּ-
צימער, וווּ זיינע עלטערן זענען געשלאָפן. ער האָט זיך איינגעהערט אין

דער שטיילקייט פון דער נאכט. ער האָט געהערט, ווי אים האָט זיך גע-
וויזן אויף זיכער, אַז זיי שלאָפן.

דעמאָלט איז לייביש פלינק ווי אַ וויכער געטון אַ לויף צום טיש.
ווי דאָס געלט איז געלעגן. נישט דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט זיך צו-
געכאַפט צו דעמדאָזיקן שיפלאָד. ער האָט שוין געוואָסט, ווי אזוי אונטער-
צוהייבן דעם שיפלאָד פון הינטן, אַז דער שלאָס זאָל אַרויסשפּרינגען פון
זיין אָרט.

אין דער מינוט, וואָס ער האָט אויפגעעפנט דעם שיפלאָד, האָט ער
געטון אַ כאַפּ מיט ביידע הענט דעם פאַק געלט. אין דער פינצטער האָט
ער נישט געקאַנט וויסן וויפיל עס איז געווען, אָבער ער האָט געוואָסט, אַז
עס איז אַ סך, מער, וויפיל ער באַדאַרף. אַז ער האָט איינגעוויקלט דאָס
געלט אין אַ בינטל, איז לייביש געטון אַ לויף צו זיין בעט. אָבער נאָך
איידער ער האָט באַוויזן זיך אַנצוטון, האָט זיך דערהערט ווי דער טאַטע
האַט געוואָגט: „דאַכט זיך אין הויז אַ גנב“.

און באַרד נאָכדעם אַ געוואָלט, אַ לייאַרם.

לייביש האָט זיך דערשראָקן און איז אַרויס אַ נאַקעטער אין דרויסן,
און אַנגעהויבן צו לויפן מיטן בינטל געלט איינגעקוועטשט אין זיין זשמע-
ניע, איבער דעם פינצטערן שטעטל.

עס איז געוואָרן אַ גרויס געוואָלט. לאַמפן האָבן זיך געצונדן אין
שטובן, נאַקעטע מענטשן זענען אַרויס אויף דער גאַס און אין דעמדאָזיקן
רעש האָט דערווייל אבא זיך אַהיימגעכאַפט. זיין גליק איז געווען, וואָס
זיין היים איז געווען אין אַן אַנדערן עק פון שטעטל, האָט ער דערווייל
זיך אַריינגעכאַפט אין הויז אַריין און פדי זיך צו מאַכן זיין האַרץ גרינג,
האַט ער אַנגעמאַכט אַ געוואָלט, וואָס מען שלאָפט אזוי שווער. ווייסט
מען דען נישט, אַז עס איז דאָ אַ גנב אין שטעטל. די גאַנצע שטאַט לויפט
נאָך דעם גנב און מען קאָן אים נישט כאַפן און דאָ ליגט מען און מען
שלאָפט...

אַ, שיקזאַל פון אַ מענטש אין דער פרעמד. דאָס גאַנצע שטעטל
איז אין דערדאָזיקער נאַכט אויפגעשטאַנען. מען איז שוין נישט געגאַנגען
צוריק שלאָפן. געשטאַלטן זענען אַרומגעלאָפן אין דער פינצטער. עס האָט
זיך געהערט טראָגן דאָ אין דאָרט אַלערליי אויסגעשרייען: אַ גנב? האָט
מען אים געכאַפט? ניין! פאַרוואָס? וואָס הייסט אַ גנב? היינט האָט ער

דאָרטן געגנבעט, מאָרגן וועט ער דאָ גנבענען. פאָרוואָס האָט מען אים
נישט געכאַפט? אַ בריה, אַ ייד! גייט כאַפט אים! אַ שלעכטע מעשה!
וואָס דען? עס איז נישט גוט! מען איז נישט זיכער מיטן לעבן, זאָגט
מען אייך!

און אין דרויסן האָט מיטאַמאָל אָנגעהויבן צו טאָגן. איבער דעם
בלייכן הימל האָבן זיך געטראָגן שטיקער וואָלקנס און די ברעגן פון די
וואָלקנס זענען געווען אָפגעפאַרבט מיט דער רויטקייט פון דער הינ-
טער בערג פאַרבאָהאַלטענער מאָרגן-זון.

באַלד האָט זיך די זון אַרויסגערוקט איבער דער פלייצע
פון דעם באַרג. אין שטעטל איז געוואָרן ליכטיק און שיין און וואָ-
רעם.

אַבער נישט באַ גרשון, לייביש פאָטער אין הויז, ווייל מען האָט
זיך שוין אַרומגעזען, אַז לייביש פעלט. פון אָנהייב האָט מען נאָך געקאָנט
מיינען, אַז לייביש יאָגט זיך ערגעץ נאָך דעם גנב. אָבער, אַז מען האָט
שפּעטער זיך אַרומגעזען, אַז לייביש אָנטועכץ ליגט אויף אַ בענקל האָט
מען דאָך זיכער געוואוסט, אַז לייביש איז אַ נאַקעטער און איז נאָך נישטאַ
צוריק.

— אוי וויי געשריגן, האָט די מוטער געקלאָגט, ווער ווייסט, וואָס
מיט לייבישן האָט געטראָפן?

פרויען, וואָס זענען זיך צונויפגעלאָפן, האָבן געטון אַ שיש
אַרויס מיט אַ זינגענדיק און אויסגעפלייכט געוויין, וואָס האָט אים-
לעכן געטון אַ נעם טיף באַ דער נשמה און נישט געלאָזט שטיין אויף די
פּיס.

— אפשר איז ער נאַכגעלאָפן דעם גנב און איז ערגעץ דערהרגעט
געוואָרן — האָט די מוטער ביז ווייטיק געשניטן מיט אירע ווערטער און
זיך געבראַכן די הענט.

גרשון, לייביש פאָטער, האָט אַזוי ווי באַ זיך נישט געקאָנט
פועלן עפעס. געשטאַנען איז ער די גאַנצע צייט און איבערגעלייגט דאָס
אָנטועכץ פון זיין זון פון איין בענקל אויף דעם אַנדערן. ער איז אַלע
מאָל געבליבן שטיין אַ פאַרטראַכטער, געטון דערנאָך אַ דריי מיט זיין
קאַפּ.

— וואָס שטייט איר? — האָט די מוטער ווייטער פֿון דאָס ניי אַזוי
זוי זיך דערמאָנט און אויסגעבראַכן אין אַ געוויין.

— טאַקע פאַרוואָס לאָזט מען זיך נישט זוכן? וואָס שווייגט
מען? — האָבן זיך געהערט קולות פֿון עטלעכע מענטשן מיט-
אמאל.

באלד דערנאָך האָט מען זיך אַ לאָז געטון לויפֿן איבער די מאָרגן-
פֿרישע גאַסן.

גרשון איז געבליבן אַליין מיט זיין ווייב. ער האָט איר אַרומגע-
פונדן דעם קאַפּ מיט אַ טיכל, איינגענעצט אין קאַלט וואַסער און האָט איר
שטילערהייט געזאָגט, אַז אים איז איינגעפאַלן עפעס, וואָס ער האָט מורא
אַרויסצוברענגען פֿון זיין מויל.

— וויי און ווינד! — האָט די מוטער שטילערהייט אַזוי ווי גע-
בעטן — וואָס עס זאָל נישט זיין, אָבער ער זאָל כאַטש אַהיימקומען אַ
לעבעדיקער.

— ער איז צווישן די לעבעדיקע! — האָט גרשון טרויעריק גע-
זאָגט.

— פֿון דיין מויל אין גאַטס אויערן!

— הערסט. איך האָב מורא, אַז לייביש אונזערער האָט געגנבעט
דאָס געלט און איז אַנטלאָפֿן.

— פֿון דיין מויל אין גאַטס אויערן!

— רעד ווינציקער מיט גאַט!

— פֿונדאָנען קומט צו דיר אַזאַ מחשבה, גרשון?

— פאַרוואָס האָב איך אַ געשריי געטון אַ גנב?

— פאַרוואָס?

— ווייל איך האָב געזען אַזוי ווי דורכן שלאָף, אַז עפעס אין ווייסן

האַט אַ פֿלי געטון דורכן הויז.

— איז דערפאַר געדרינגען —

— דערפֿון דרינג איך, אַז אונזער לייביש —

די מוטער האָט אים נישט געלאָזט ענדיקן און איז זיך פאַר-

זאָנגען אין אַ שטיל געוויין. אָבער גרשון האָט זיך נישט געקאַנט
מרייסטן.

ער האָט פּלוצלינג דערפילט, אַז ער ברעכט זיך איבער אין צווייען.

גרשון איז געווען זייער אַ פרומער ייד און דעה איינציקער ייד אין שטעטל, וואָס איז גראַד געפאַרן צוויי מאָל אין יאָר צו דעם „אוי-סיאַטינער“. ער האָט זיך מיט דעם געטרייסט, אָבער עס איז געווען אין דעם אזאָ געפיל, אַז ער איז דער שיינער חסיד, פון יענעם מין, וואָס קאָן נאָר געמאָלט זיין איינער צווישן טויזנטער. ער איז געווען זייער פרום, איינער פון יענע, וואָס זיפן אַדורך אַלע דינים און קלייבן אויס דאָס דינסטע דאָס זעמל-מעל, פון דעם דין, אַזוי ווי ער האָט עס אַליין אַמאָל, שמועסנדיק אַזוי פון דער זייט, אָנגערופן. דאָס צוויי מאָל אַ יאָר פאַרן קיין „אויסיאַטין“ האָט אים אויסגעוועלט. עס זענען געווען נאָך אַנדערע יידן, חסידים אין שטעטל, אָבער יענע זענען געפאַרן זייער זעלטן צו זייער „רבי“, אָדער זיי זענען גאָר אינע-גאַנצן נישט געפאַרן, נאָר געוואַרט, אַז דער „רבי“ זייערער זאָל קומען צו זיי.

גרשון איז געווען גאָר פון אַן אייגענעם מין ייד, אַ הויכער, מיט אַ שוואַרצער, לאַנגער באַרד. זיין פנים אַ שאַרפּס און אַ לאַנגס מיט צוויי גרויסע אויגן און מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט, האָט ער תמיד אויסגעזען ווי אַ סאַמעטענער ייד. גערעדט האָט ער זייער ווינציק. סײַן ער האָט אויסגעטרונקען, באַ אַ סעודה, אָדער אַזוי אין אַ יום-טוב, דע-מאָלט איז זיין צונג געוואָרן לויז און גרשון האָט גערעדט דברים בטלים, און אין די דאָזיקע ווערטער זיינע האָבן יידן תמיד געפונען טיפע סודות.

גרשון האָט פאַרמאָגט אַ גרויסע שניט-קראָם, אין וועלכער ער האָט זיך זייער ווייניק געמישט. ער האָט אָבער איינמאָל אין יאָר גע-מוזט פאַרן קיין בערדיטשעוו. האַנדלען שניט-חורה. דאָס און זיין „אויסיאַטינער“ האָבן אים אַזוי ווי אַריבערגעהויבן העכער פון אַלע אין שטעטל. ער האָט אָבער נישט באַנוצט זיך מיט דעם צו זאָגן דעות אין שטעטל. ער האָט זיך זייער ווינציק געמישט אין דעם לעבן פון שטעטל. פונקט ווי ער האָט זיך נישט געמישט צו זיין קראָם אָדער זיין הויז-פיר-רעכטס.

מיט זיין ווין לייביש האָט ער ווינציק געהאַט צו טון. אַז ער איז

אן ערלעך קינד, האָט ער זיך געקאָנט פאַרלאָזן אויף זיין ווייב. זי האָט אים ליב געהאַט און תמיד לייבישן געלויבט ביז אין הימל אַרײַן. אז ער האָט אַ קאַפּ צום לערנען און איז אַ ווײל יינגל, אי צו גאַט, אי צו לײט. און איצט, אויב עס איז חלילה אמת גרשונס סברה, איז דאָס אזא פּאַטש אין פנים, וועלכער וועט זיך קיינמאַל נישט אויס-היילן.

דערפאַר איז גרשון איצט אַרומגעגאַנגען ווי אַ דערשלאָגענער און האָט נישט געקאָנט זאָגן קיין איין טרייסט-וואָרט צו זיין ווייב, וועלכע האָט שוין געהאַט צוויי אָנגעשוואַלענע אויגן און איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ פאַרבונדענעם קאַפּ.

די קראָם האָט מען היינט נישט געעפנט. די פריקאזטיקעס האָט מען אַהיימגעשיקט. אין גאס באַ דער קראָם איז געשטאַנען אַן עולם אַ גרויסער און געשמועסט. דער עולם האָט אַזוי הויך גערעדט, אַז מען האָט געקאָנט הערן אין גרשונס הויז, וואָס זיי שרייען. גרשון האָט זיך באַוויזן אין דער טיר פון קראָם, וועלכע איז, אגב, געווען געבויט אייני-נעם מיט גרשונס הויז. ער איז אַרויסגעקומען בעטן דעם עולם, אַז מען זאָל זיך פונאַנדערגיין, ווייל עס איז נאָך קיינער דערווייל נישט גע-שטאַרבן.

— ר' גרשון, ער מוז נאָך זיין דאָ הי! — האָט איינער פון עולם אויסגעשריגן.

— וואָס דען, ווהיין האָט ער געקאָנט לויפן אַ נאַקעטער?

— אין גאַטס ווײלן, וואָס ווײלט איר האָבן פון אינז? — האָט גרשון זיך געבעטן באַם עולם — גייט אייך פונאַנדער. גענוג בזיון פאַר אינז. גייט און זוכט. פאַ מיר איז ער שוין נישטאַ. ער איז נישט מיי-נער!

בשעת גרשון האָט גערעדט, איז זיין פנים געווען געל, אַזוי ווי געל וואָקס. זיינע אויגן האָבן זיך פאַהאַלטן אונטער זיינע שוואַרצע ווײעס. דער עולם האָט נישט געקאָנט ביישטיין דאָס רחמנות אויף דעם שיינעם ייד, וואָס איז איצט איינגעבויגן, ווי אַן איבערגעבראַכענער, געשטאַנען פאַ דער טיר. דער עולם האָט זיך פונאַנדערגעשפּרייט איבער אַלערליי וועגן, ווער צו זיינע געשעפטן און ווער צו די אַנדערע רעדלעך מיט מענטשן, וואָס זענען געשטאַנען צעוואָרפן דאָ און דאָרט און געשמועסט

און אויסגערעכנט און אויפגעוויקלט אלערליי איבערדעציילעכצער און זא-
גערייען.

און גאר אנדערע האָבן זיך אריינגענומען אין קאָפּ, אז זיי מוזן
לייבישן געפינען ערגעץ אויף אַ פּוידעם אָדער אין אַ קעלער, און אז ער
איז נאָך דאָ הי, איז באַ זיי גאר קיין ספּק נישט געווען.

עס איז געווען דאָ אַרום, אז איינער אַ ייד האָט זיך אַזוי גייענ-
דיק אין די הינטער-גאַסן אָנגעשלאָגן באַ אַ פּלויט איבער אַ טשאַטע מיט
הינט, וועלכע האָבן זיך געריסן איבער אַ טויטער זאָך, דער ייד האָט
געוואָלט אויסשפּייען, ווייל עס איז אים אָנגעקומען אין זיין מויל אַ
סך געוואָלצן שפּייעכץ, אָבער ער האָט פּאַרגעסן אויסצושפּייען, איבער
דעם, וואָס ער האָט דערקאַנט אין דער טויטער זאָך, אז עס איז אַ
מענטש.

ער האָט שוין מער נישט געקוקט, נאָר אַזוי אין דער גיך האָט ער
געטון אַ כאַפּ אַ בליק און דערזעען, אז די הינט עסן אַ מענטש, דאַכט
זיך אים אַ ייד. דערפּאַר איז דער ייד געטון מיט אַלץ פּוּחות אַ לויף אוועק
אין שטעטל און אַזוי ווי ער איז געלאָפּן האָט ער מיט איין וועגס אים-
לעכן דערציילט, אז דאָרט אין הינטער-גאַס, נישט ווייט פּון דער ריפּע
(זומפּ) ליגט אַ הרוג און הינט עסן אים.

דאָס גאַנצע שטעטל איז שוין געווען גענוג אויפגערודערט פּון דער
מעשה מיט לייביש גרשונס. אָבער דאָס, וואָס הינט עסן אַ טויטן מענטש,
האָט נאָך מער אויפגערודערט קינד און קייט. מען איז געלאָפּן קוקן אויף
דעם הרוג.

פּאַרשטענדלעך, אז מען האָט באַלד אָפּגעטריבן די הינט און
אויך באַלד דערקענט, אז דאָס איז נישט קיין אנדערער, ווי הירש-בער
ליטוואַק. די סמנים זענען שוין כמעט געווען זייער קליינע. נאָר די
שטיוול און די פּאַרד. דאָס איבעריקע פּון דעמדאָזיקן מענטש איז שוין געווען
שטאַרק צעפרעסן. אַ שרעק איז אָנגעפּאַלן אויף אַיטלעכן, ווער עס האָט
געהאַט דאָס אומגליק צו זעען דאָס איבערבלייבעניש פּון הירש-בער
ליטוואַק.

עס האָט זיך פּאַלד געפּונען איינער, וועלכער האָט דעם אַרעמען,
פּרעמדן הרוג צוגעדעקט מיט אַ שטיק געוואָנט.

מען איז אוועק צום רב פרעגן, וואָס מען זאָל טון. דער רב האָט
זיך דערשראָקן, און געהייסן, אז מען זאָל דעם הרוג דערווייל אוועקטראָגן
אין באַד אַריין.
און פון דעם, וואָס לייביש גרשונס איז באַנאָכט אַנטרונען געוואָרן,
א נאַקעטער, האָט דאָס גאַנצע שטעטל דערווייל פאַרגעסן.

לייביש איז אנטלאָפן אַ נאַקעטער. אין דרויסן איז געווען פינצטער, איז ער געלאָפן מיט הינטער-געסלעך, געשפרונגען איבער פלויסן און אליין נישט געוויסט ווהין ער לויפט. איין זאך האָט ער געוואָלט, אַז קיינער זאָל אים נישט באַמערקן.

ער האָט אין זיין געדאַנק געהאַלטן צוויי מענטשן, צו וועמען ער האָט זיך געקאָנט איצט, אין דער מיט פון דער נאַכט, ווענדן נאָך הילף. איין מענטש איז געווען אַ לױטעראַנישער גלח אין דער דייטשער קאַ-לאַניע, העט ווייט פון יענער זייט טייך, און דער אַנדערער מענטש איז געווען דער נייער לערער נאַקמאן, מיט וועמען ער האָט זיך אליין באַ-קאָנט, בגנבה, און וועמען ער האָט נאָך ליב געהאַט. איידער ער האָט זיך מיט אים באַקאָנט.

און אזוי ווי ער האָט באַדאַרפט טון עפעס זייער גיך, נאָך איידער די נאַכט גייט אַוועק און אזוי ווי צום הויז פון דעם לױטעראַנישן גלח איז געווען זייער ווייט, האָט לייביש דערפאַר אויסגעקליבן פאַר זיין באַשיצער דעם נייעם לערער נאַקמאן.

לייביש האָט זיך קוים דערשלאָגן צום הויז, וווּ נאַקמאן האָט גע-וווינט. אַלע מאָל האָט זיך אים אויסגעדאַכט. אַז עמעצער קומט אים אָן אַקייגן, אַ סך מאָל האָט ער זיך געוואָלט אומקערן אַהיים, אָבער ער האָט עס נישט געטון, ווייל, ווי ער האָט אַלע מאָל זיך איבערגערעכנט, איז

שוין סיי ווי צו שפעט אהיימצוקומען נאך דעם אלעמען, וואָס ער האָט אָפּגעטון.

אז ער איז צוגעקומען צום פענצטער פון נאקמאנס צימער, האָט ער צו זיין גרויסער פרייד דערזען, אז עס איז דאָ לײַכט אין נאקמאנס צימער.

לײַביש האָט באַלד דאָ באַם לײַכטיקן פענצטער דערפּילט, אז זיין גאַנצער גוף ציטערט און אז זיינע ציין קלאַפּן איינע אין די אַנדערע. ער האָט נישט פאַרלוירן קיין צייט און אָנגעקלאַפט אין אַ שויב פון דעם לײַכטיקן פענצטער.

עס האָט זיך באַלד דערהערט אַ שווערער רוק פון אַ בענקל און באַם פענצטער פון אינעווייניק איז געשטאַנען נאקמאן און ביז געשריגן:
"ווער קלאַפט עס אזוי שפעט?"

— איך, לײַביש גרשונס. לאַזט מיך אַריין.

— ווער?

— לײַביש גרשונס. לאַזט אַריין, גיכער!

נאקמאן האָט געעפנט די טיר און איז אַרויס איינינעם מיט דעם וואַרעמען הויך פון זיין צימער אַקייגן לײַבישן. לײַביש האָט אָפּגעכאַפט זיין אַטעם. דאָס וואַרעמקייט פון דעם לײַכטיקן צימער האָט אים אזוי וואַרעם אַרומגענומען און געצערטלט זיין פנים.

נאקמאן האָט זיך פון אָנהייב געטון אַ וואַרף אויף צוריק, ווען ער האָט דערזען אַ נאַקעטן מענטש אין דעם פענצטער. אָבער באַלד איז ער געקומען צו זיך און דעם נאַקעטן מענטש אַריינגעפירט צו זיך אין צימער.

פריער פון אַלץ האָט ער גיך געטון אַ נעם צונויף אַלע פאַפירן אויף זיין טיש און זיי פאַרבאהאַלטן אין שופּלאַד. דערנאָך האָט ער זיך געווענדט צו לײַבישן:

— איצט דערקאָן איך אייך! וואָס איז געשעען? דער-

ציילט.

נאקמאן האָט באַלד חרטה געהאַט און געזאָגט:

— ניין, זייט מוזל, שפּרינגט אַריין אין בעט. אייך איז קאַלט. נו.

וואָס שטייט איר. אַריין אין בעט.

לייביש האָט זיך אַרײַנגעלייגט אין דעם פאַרבעטן בעט און זיך
אַינגעדעקט מיט דער קאַלדרע.

נאַקמאן איז דערווײַל צוגעלאָפּן אין אַ ווינקל פון זיין צימער, אָנ-
געצונדן אַ שוועבעלע און אָנבײַגנדיק זיך נידעריק צום דיף, האָט ער
געזאָגט:

— באַלד וועט זיין טײ.

נאַקמאן איז צוגעקומען נאָענט צום בעט און מיט אַ ברייטן
שמייכל אויף זיין פנים האָט ער אזוי ווי באַגריסט זיין באַנאַכטיקן
גאַסט.

— אָט אזוי! דער פּאָטער האָט אייך מן הסתם געכאַפט לײענען אַ
בוך?

לייביש האָט נישט געקאָנט רעדן. זיין גאַנצער גוף האָט געציטערט
און די צײַן האָבן געקלאָפט אין זיין מויל. ער האָט נאָר געדרייט מיט
זיין קאַפּ אַלס ענטפער.

נאַקמאן האָט געפרוווט זיין גאַסט טרייסטן מיט דעם, וואָס ער האָט
געזאָגט:

— איך האָב דאָס אײגענע געטון, ווען איך בין נאָך געווען אַ קליין
ײנגל.

פון ווינקל האָט דערווײַל זיך דערהערט דאָס געזאַנג פון זידנדיק
וואסער.

נאַקמאן איז אוועק, און מיט אַ פאַר מינוט שפּעטער האָט ער געבראַכט
זיין גאַסט אַ גלאָז טײ.

לייביש האָט געשלאָנגען די הייסע טײ, זיך געברייט דעם גומען און
געפילט, אַז עס ברייט אים אינעווייניק אין זיינע קישקעס, אָבער די וואַ-
רעמקייט האָט זיך דערפאַר ווייך און איינווײַגנדיק צעגאַסן איבער זיינע
גלידער.

— איצט וועל איך אייך דערציילן — האָט לייביש אָנגע-
הויבן, איבערהאַקנדיק אַלע מאָל זיינע ווערטער, מיט אַ ציטער פון
זיין גאַנצן קערפּער — עס קאָן זיין, איר וועט מיך פּונדאַנען אַרויס-
טרייבן.

— איך שווער, אַז נישט — האָט נאַקמאן צוגעלייגט זיין האַנט צו
דער ברוסט — איר מעגט זיך אַפּרעדן דאָס האַרץ.

— איצט הערט. איך האָב מיר אַריינגענומען אין קאַפּ אַוועקצופאַרן
אין אַ גרויסער שטאַט. וואָס וועלן מיר דאָ אויסזיצן? האָב איך געטראַכט.
איך האָב דערפאַר אָפּגעמאַכט מיט מיין חבר אבא, דעם פּלוימען-קרע-
מערס זון, אַז מיר זאָלן ביידע אינײַנעם אַוועק פּונדאָנען. צו דעם באַ-
דאַרף מען דאָך געלט. איך ווייס, אַז מיין טאַטע וועט מיר נישט געבן
קיין געלט און וועט מיך נישט לאָזן פאַרן. אבא האָט נישט קיין געלט,
אַבער זיין פּאַטער וועט אים אויך נישט לאָזן פאַרן. דערפאַר האָבן
מיר אָפּגעמאַכט בסוד, אַז היינט באַנאַכט זאָל אבא וואַרטן אין דרויסן
און איך זאָל אַרויסנעמען געלט פון שופּלאָד. הפּלל מען האָט מיך גע-
כאַפט.

— טאַקע געכאַפט באַ דער האַנט? — איז נאַקמאן געוואָרן פאַר-
אינטריגירט.
— ניין, נישט באַ דער האַנט. איך בין אַנטלאָפּן, איר זעט דאָך, אַ
נאַקעטער.

— און אבא?
— ווער ווייסט, וואָס מיט אים איז געוואָרן?
— דאָס געלט האָט איר באַ זיך?
— אַט איז דאָ! — האָט לייביש געטון אַ נעם זיין האַנט אינדער-
הייך און אויפגעפונט זיין זשמעניע.

— עס וועט זיין גוט! — האָט נאַקמאן געזאָגט. — איך בין אַנט-
לאָפּן פון דער היים, נאָך גאָר אַ קליין יינגל געווען, און קיין געלט האָב
איך נישט געהאַט. מיט געלט וועט איר זיך שוין דורכשלאָגן. דערוויי-
ל וועלן מיר אויסלעשן דעם לאַמפּ. מען קאָן נאָך, אויב מען זוכט אייך, אי-
בערפאַלן אינז און אייער אַרבעט וועט זיין אומזיסט.
אָפּגעזאָגט דאָס, האָט נאַקמאן געטון אַ בלאָז איבער דעם גלעזל פון
לאַמפּ און אין צימער איז געוואָרן פינצטער.

באַלד דערנאָך איז נאַקמאן אַריינגעקראַכן אין בעט. לייביש האָט
זיך צוריקגעקערט ביז צו דער וואַנט און אויסגעצויגן זיינע פיס, ווי ווייס
ער האָט נאָר געקאַנט. און אים האָט זיך אַלץ געדאַכט, אַז ער וואָלט
באַדאַרפט נאָך מער אַרט אָפּטרעטן נאַקמאנען.
לייביש איז געלעגן אין בעט, ווי אַן אויסגעצויגענע ספרוזשינע.

נאקמאן האָט אים געפרעגט, צי ער ליגט גוט און לייביש האָט נעענטפערט,
אַז ער ליגט זייער גוט.

זיי זענען אזוי ביידע געלעגן און געשוויגן אין דער פינצטער. ליי-
בישן האָט זיך געדאַכט, אַז נאקמאן הערט, ווי אזוי זיין האַרץ קלאַפּט. און
ער האָט זיך דערפאַר פאַרשעמט.

נאקמאן האָט אָנגעהויבן דאָס געשפרעך מיט דעם, וואָס ער האָט גע-
זאָגט:

— איר מוזט זיין זייער שלעפּעריק. אויב יאָ, זאָגט.

— איך ווייס נישט, צי איך וועל קאָנען שלאָפּן. אפשר קאָנט איר
שלאָפּן. וויל איך אייך נישט שטערן — האָט לייביש מיט אָנשטרענגונג,
פון דעם, וואָס ער איז געלעגן אין אַזאַ פּאַזע, קוים אַרויסגעריסן די ווער-
טער פון זיין האַלז און מויל.

— איך בין איצט נישט מחויב צו שלאָפּן. איך האָב נאָר אויסגע-
לאָשן דעם לאַמפּ. פּדי צו זיין זיכער — האָט נאקמאן ענערגיש און פּריי-
לעך אויסגעקייקלט זיינע ווערטער — עס וועט נאָך זיין צייט צו שלאָפּן.
הייסט עס, איר לויפט אין דער גרויסער שטאָט. ווהיך לויפט איר? ווייסט
איר ווהיך?

— איך ווייס, אפשר קיין אַדעס — האָט לייביש נאָך פיל טראַכטן
געענטפערט.

— אַדעס? איך קום פון דאָרט. אַ שיינע שטאָט אין אַ גוטע. אַ
פרעמדער ווערט דאָרט נישט פאַרפּאַלן. עס איז דאָרט דאָ צו וועמען זיך
אָנצושפּאַרן, וואַרעמען.

— אַזאַ געפיל באַ מיר אויך — האָט לייביש אונטערגעוואָרפּן.

— יאָ, וואָס האָב איך געוואָלט אויסדרינגען, יאָ! פאַרט איר לערנען.

זיך מאַכן אַ קאַריערע? פּיין!

— איך ווייס נישט, וואָס איר מיינט.

— איך מאַך נישט קיין געלעכטער — האָט זיך נאקמאן פאַרענט-
פערט. וואָס דאָס איז שוין געווען אַליין אַ סימן, אַז ער האָט זיך יאָ גע-
וויצלט — וואָס איז דאָ צו שפּאַסן. יינגעלייט לויפן פון דער גאַנצער וועלט
קיין אַדעס לערנען, באַקומען דיפּלאָמען און פאַרן אוועק אין זייערע קליינע
פאַרוואַרפענע ערטער און קאָנען גאַרנישט. נישט דער, וואָס קאָן, באַקומט
דיפּלאָמען.

— אזוי? — האָט זיך לייביש געווונדערט און געפילט, אַז כאַטש זיינע אויגן קלעבן זיך און ער באַדאַרף איינהאַלטן די מוסקולן פון מויל נישט צו טון אַ געניץ, איז אָבער דאָס, וואָס נאַקמאַן זאָגט, זייער וויכטיק און ער מוז הערן.

— איר וועט זיין דאָרט, וועט איר זען — האָט זיך נאַקמאַן גע- היצט — טויזנטער באַקומען דיפּלאָמען און וואָלטן גאָר אין אמתן באַ- דאַרפט פּוצן שטיוול און דער פאַרבאַהאַלטענער, דער, וואָס קאָן, גייט אַלע מאָל צו די עקזאַמענס און פאַלט דורך.

לייביש האָט געטראַכט פון זיינע עלטערן. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט אין זיין דמיון, וואָס עס טוט זיך באַ זיי איצט אין הויז, און געטון מיט זיין גאַנצן גוף אַ טרייסל.

נאַקמאַן האָט פאַרשטאַנען, אַז זיינע רייד זענען איצט אַרויסגע- וואָרפן. דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט אַרויסדרינגען, האָט זיך איצט נישט געקלעבט אַ וואָרט צו אַ וואָרט. און פאַרוואָס זאָל ער וואַרפן שטיינער יענעם אין מיטן וועג. ער האָט דערפאַר אזוי פאַרדרייט זיינע רייד, אַז עס איז אויסגעקומען, אַז אזוי ווי ער אַליין איז אויך אַמאָל אַנטלאָפן פון זיין היים, דערפאַר וועט ער איצט שוין נישט שלאָפן לכּבוד דעם, וואָס עס געפינט זיך נאָך עמעצער, וואָס האָט אויך אזוי געטון. נאָך אַלעמען איז דאָך די וועלט נישט באַשאַפן געוואָרן, אַז מען זאָל זיך שפּילן אין טאַטע- מאַמע. און קינדער באַדאַרפן נישט אזוי זיין סענטימענטאַל. אַז נישט, ווער ווייסט, וווּ די וועלט וואָלט נאָך איצט געשטאַנען? וווּ וואָלט נאָך די וועלט איצט געשטאַנען? פּרעג איר, אין אַ פּראָווינץ! אַט וואָס!

— נאָר אַז מיר וועלן צוריק אַ טראַכט טון — האָט נאַקמאַן מיט באַגייסטערונג צוגעזונגען זיינע רייד — וועלן מיר זען, אַז די וועלט איז זייער ווייט פאַרקראַכן. דאָ אין קליינעם אַרט זעט זיך אזוי פיל נישט אַרויס דאָס אומגליק. אָבער אויב איר וועט פאַרן אין דער גרויסער שטאָט, וועט איר זען און פאַרשטיין, וואָס איך זאָג אייך. דערווייל וויל איך איך נאָר זאָגן, אַז מיר ווייסן שוין היינטיקן טאַג אזוי פיל וועגן דעם לעבן, אַז מיר האָבן שוין נישט קיין פּוּח איבערצוטראַגן דאָס פשוטע לעבן. מען האָט אונז אזוי איינגעפאַמפּעט מיט אזוי פיל טעאָריע און אַלערליי טע- מינאַלן, אַז אונזער סיסטעם איז געשוואַרן; פּאָלגלעך — אַן אַפּשוואַכונג און דעגענעראַציע. אַט נעמט מיך אַליין פאַר אַ ביישפּיל. ווען איך בין

נאך יינג געווען, געדענק איך, אז איך האב גארנישט געהאט קיין באגריף
 וועגן דער העכערער קראפט, אט יענע קראפט, וואס רעגירט מיט אונז.
 איך האב נאר וואס דעמאלט אָנגעהויבן לעבן, ווייל ביז דעמאלט האָט
 מען מיט מיר געלערנט אַזעלכע זאַכן, וואָס נישט איך האָב זיי געוואָלט
 קענען און נישט איך האָב זיי אָנגעהויבן פאַרשטיין. אויסגעצייכנט. איך
 האָב זיך אַרויפגעוואָרפן, ווי אַזוי איך בין דאָן געווען יינג און פּריש פון
 דער פּראָווינץ, אויף אַלערליי ביכער. איך האָב געליינט דערצייילונגען
 פון גרויסע שריפטשטעלער און איבערגענומען דאָס לעבן פון זייערע העלדן.
 וויבאלד עס איז מיר נאָר געפעלן געוואָרן אַ העלד פון אַ דערצייילונג, בין
 איך באַלד געוואָרן אַזאַ מענטש ווי יענער העלד. איך האָב עס אַליין
 נישט געוויסט, אָבער אַזוי איז דאָס געווען. איך האָב געלערנט אַלערליי
 טעקסטן אַנאַטאָמישע, פיזישע און פּילאָזאָפּישע. אַז יאָרן זענען געגאַנגען
 און איך האָב נישט באַמערקט אַזאַ קלייניקייט, ווי אַ שטייגער, אַז מיינע
 אייגענע ציין זענען פאַרפּוילט געוואָרן. איך האָב זיך געכאַפט, איז שוין
 געווען שפעט. איך מוז אייך מודיע זיין, אַז איך האָב זייער פּיל געלערנט
 וועגן היגיגענע. אָבער וווּ זענען אַהינגעקומען מיינע ציין? באַלד נאָכדעם
 האָב איך זיך אַרויגעקוקט, אַז עס פעלט מיר פּוּת. איך האָב נישט געקאַנט
 צונויפקוועטשן מיין האַנט אין אַ קולאַק, עס האָט מיר אָנגעהויבן צו פעלן
 ווילן. איך האָב דורכגעלעבט אַ קריזיס. געהאַלטן שיער, שיער נישט פאַם
 באַגיין זעלבסטמאָרד.

דאָ איז נאָקמאָן אַנטשוויגן געוואָרן. באַלד געטון אַ הויכן געשריי:
 — איך דערצייל עס אייך איצט דאָס ערשטע מאָל, קיינער ווייסט
 נישט פון דעם. איך האָב שוין געוואָלט מאַכן אַ סוף. נאָר איך בין אי-
 בערגעשפרונגען! איך האָב דערפּילט, אַז איך באַדאַרף זיך אומקערן צו-
 ריק צו דער פּראָווינץ. און אַט בין איך דאָ. ווען נישט די ליבע פּראָ-
 ווינץ, ווער ווייסט, וואָס מיט מיר וואָלט געוואָרן. דאָ בין איך געקומען
 צו זיך און אָנגעהויבן צו טראַכטן וועגן מיין זיין אויף דער וועלט. איז
 געקומען אַ צופאַל און עס האָט מיר געטון אַ שוין פאַר מיינע אויגן דער
 גאַנצער וועג פון מיין לעבן. די ליידיקע ווייסע בלעטער פון מיין בוך האָבן
 זיך געטון אַ פּיל אויס מיט אינהאַלט — און דאָס איז פשוט פאַרגרעבט
 ווערן. איך האָב איצט אַ נייע רעליגיע און פרעדיק אַט די דאָזיקע רעליגיע
 פון געזונטקייט! אַט וואָס מיר באַדאַרפן. און דאָס קאָן נישט געמאַלט

זיין, ווען מיר וועלן זיך אומקערן צוריקוועגס, וואָס איז געווען, איז פֿאַר
אונז גאַרנישט ווערט. עס באַדאַרף זיין עפעס נייעס, געזונטס!
לייביש איז געלעגן און זיך מורא געהאַט צו טון אַ קליינעם ריר,
זויל ער האָט געפילט, כאָטש ער האָט נישט באַנומען מיט זיין שכל, אַז
דאָס, וואָס נאַקמאן האָט איצט געזאָגט, מוז זיין ווונדערלעך שיין, פֿאַר-
וואָס זשע זאָל ער גורם זיין אַ מכשול? אַזוי מוזן רעדן נאָר גרויסע
צדיקים, ווען עס קומט דער שעת הכּושר. לייביש האָט אַזעלכע מינוטן
קיינמאָל אין זיין לעבן נישט איבערגעלעבט. ער האָט געהערט דערציילן
אין בית-המדרש און עס פלעגט זיין בלוט ציטערן אין זיינע אַדערן. איצט
האַט ער אַליין דערפילט דעמדאָזיקן טעם. דערפֿאַר האָט ער געשוויגן און
זיך גוט איינגעהערט צו די ווערטער פֿון דעם נייעם לערער נאַקמאן, און
מיט יעדן וואָרט האָט לייביש געהאַט פֿאַרשידענע דעהויבונגען, עס האָט
זיך לייבישן אויסגעוויזן. אַז ער זעט שוין די נייע וועלט ערגעץ ווייט
פֿונדאָנען.

אין דער פינצטער פֿון נאַקמאנס צימער האָט אָנגעהויבן בלויזן אַ

בייער-טאָג.

דער טאָג איז געווען זייער אַ שיינער און אַ קרעפטיקער. אַ לוי-
טערער, בלויזער הימל און אַ וואַרעמע זון אין אַ טרוקענע ריינע לופט.
ביימער האָבן זיך נאָר וואָס אָנגעהויבן צו רירן און אַרויסגעלאָזט דינינקע
שפיציקלעך האַלב ווייסע. און האַלב גרינע. דאָס גראָז איז געוואָרן פול-
בלויטיק גרין און זיך געהויבן העכער און העכער פון דער ערד. דאָס
שטעטל איז געשטאַנען אין טאָל אַ פלאַכט און האָט זיך געשפייט אין דער
לענג ביז צום דאָרף נייערען. אין אין דער ברייט זענען די הייזער גע-
קראַכן אויף דער זייט בריק אַ גרויסער און אַ ווייסער שטיינערנער פא-
לאַץ אויף דער שפּוע פון אַ באַרג.

דער פריץ פון שטעטל, וואָס האָט געהייסן מיט דעם אייגענעם
נאָמען ווי דאָס שטעטל האָט געהייסן, האָט געוויינט אין דעם פאָלדן
און די יידן האָבן אים געצאָלט צינזן און ער האָט ליב געהאַט זיינע
יידן.

פאַרוואָס זאָל ער זיי נישט ליב האָבן? ווינען זיי נישט אין פא-
לאַצן, האָבן זיינע יידן זייער שיינע שטובן. פירעקיקע, ווייס אָפגעקא-
לעכטע אין אַרום די פענצטער מיט רויטע אַכרע אַרומגעפאַרנט. און די
שטובן מיט שינדלענע דעכער און זיי שטייען אין אַ גלייכער ליניע מיט
גאַניקעס און מיט גערטנדלעך. דער פריץ האָט פאַרמאָגט אַ סך ערד און
די ערד פאַרדונגען צו זיינע יידן אויף אַרענדע. עס זענען שוין געווען
אַלערליי יידן אַועלכע. אַ ייד, וואָס האָט געהאַט אין אַרענדע טויזנט פאַל-

שעס ערד און א ייד, וואָס האָט נאָר געקריגן הונדערט פאַלשעס ערד.
 דער פרייץ האָט אָבער אויך פאַרמאָגט א שטיק ערד, אויף וועלכער ער
 האָט אַליין געפירט אַן „עקאָנאָמיע“. יידן האָבן זיך געלייגט אין דער
 לענג און אין דער ברייט אין דעם פרייץ געגעבן צו פאַרשטיין, אַז אים
 לוינט נישט צו פירן אַן „עקאָנאָמיע“. אָבער דער פרייץ איז געווען פאַר-
 קאָכט אין פערד. באַ אים האָבן זיך געפונען הונדערטער פערד. און אַזעל-
 כע פערד, וואָס האָבן געהאַט אַ נאָמען איבער דער גאַנצער בעסאַראַביע.
 וועט ער צוליב אַ ייד, מעג ער אים טאַקע ליב האָבן, אויפהערן צו האַ-
 דעווען פערד?

ווייטער האָט די יידן אין שטעטל גאַרנישט געפּעלט. זיי זענען
 געווען געזונט און אפילו נישט געוואָסט, אַז זיי האָבן גענוג זון-שיין. פון
 אַלע זייטן, וווּ אַ ייד האָט נאָר אויפגעהויבן זיינע אויגן, הימל און בערג.
 און איצט האָט זיך אָנגעהויבן נאָכאַמאָל, אַזוי ווי אַלע יאָר, אַ שיינער
 פּרילינג.

נאָר באַדאַרפן דען יידן זיך אַרומקוקן, צי עס איז דאָ אַ פּרילינג,
 אַז זיי האָבן אַ מחלוקה.

די מחלוקה האָט שוין געהאַלטן באַם אויסלעשן זיך. באַדאַרף זיך
 טרעפן דאָס, וואָס עס האָט געטראָפן, אַז גרשון שניט-קרעמערס זון איז
 ערגעץ אַנטלאָפן א נאַקעטער און צוגעגבעט געלט באַ זיין טאַטן. איז
 דאָס דאָכט זיך גענוג? טרעפט נאָך אַ זאָך, וואָס איז פשוט אַנידערגעפאַלן
 ווי אַ שוואַרצער פּלעק אויפן געוויסן פון די געזונטע יידן פון שטעטל.
 וואָס הייסט, מען זאָל אַרויסגיין אינדערפרי און געפינען אַ הרוג?
 ווער האָט געהרגעט אַ מענטש און דערצו נאָך אַ פּרעמדן מענטש?
 נאָר איצט איז נישטאָ קיין צייט צו פּרעגן שאלות.

דאָס ערשטע האָט דער רב געשיקט רופן די שמשים און זיי גע-
 הייסן פאַרגאַבן דעם דערהרגעטן ייד.

די שמשים אין שטעטל זענען געווען גאַנצע קנאַקערס, זיי האָבן
 געהאַט אַן אייגענע חברה און שול, וואָס האָט זיך טאַקע גערופן די שמשעסע
 שול. דאָס איז געווען אַ שול, אַ פּחד אַהין אַריינצוקומען, ווייל תמיד האָט
 מען זיך דאָרטן איבערווייניק געשלאָגן און הויץ דעם זענען אין פאַליש פון
 דערדאָזיקער שול געלעגן די פּלים מיט וואָס מען האָט „מטהר“ געווען אַ
 טויטן. די דאָזיקע שול האָט געשראַקן מיט איר מאַדנעם אויסזען: אַ קליינע.

א נידעריקע און מיט א מאַדנעם משופעדיקן און הויכן דאָך, ווי אַן אַראָפּ-
גערוקט היטל אויף אַ מענטש, וואָס איז זייער אויפגערעגט. די חברה
שמשים זענען באַשטאַנען פון יידן אַזעלכע, וואָס זייערע בערד זענען גע-
ווען האַלב גרוי און האַלב געל פון שמעקן טאַבאַק און פון טרינקען
ספירט. עס איז באַ זיי אַרומגעגאַנגען אַ ווערטל, אַז אַ שמש האָט נישט
מורא פאַרן טויט. אַריינגענומען אין דערדאָזיקער חברה האָט מען נאָר אזא
ייד, וואָס האָט געקאַנט געבן פעטש און כאַפּן אַמאָל אַ קלאַפּ פון עמעצן
און זיך מאַכן, אַז ער ווייסט נישט. אויך זענען זיי געווען אַזוינע אויסגע-
מאַגערטע יידן מיט שטאַלענע פּנימער און זייערע גרויע אויגן האָבן אויס-
געזעען, ווי איבערגעקערט.

זייער אַרבעט איז געווען מקבר צו זיין די טויטע פון שטעטל. אַן
אַרעמאַן האָבן זיי מקבר געווען אומזיסט, אָבער וויי איז געווען דעם טויטן,
וואָס האָט נעבעך איבערגעלאָזט אַ פעטע ירושה.
איצט, אַז דער רב האָט זיי געהייסן מקבר זיין דעם הרוג, זענען
זיי באַלד אַוועק און אַנגעהויבן זייער אַרבעט.

אַז זיי זענען פאַרטיק געוואָרן מיטן מת, האָט מען אים אַרויסגע-
טראָגן אין דרויסן און אַוועקגעלייגט אויף צוויי דרענגלעך איבערגעפלאַכטן
מיט שטריקלעך. דאָס גרויסע שטיק פלאַץ אַרום דעם באַד איז געווען אַנ-
געפאַקט מיט מענטשן. די שמשים האָבן געטון אַ כאַפּ די „מיטה“ און אַנ-
געהויבן זייער גיך גיין. נאָך דער מיטה זענען געלאָפּן מאַנסבילן פון אַלערליי
עלטער. די ווייבער זענען געבליבן אינדערהיים. נאָר די ווייבער פון דער
גאַס, וווּ מען איז דורכגעלאָפּן מיט דעם טויטן. האָבן געקאַנט אַרויסגיין
אין די אַפענע טירן, אַדער אויף די פּריזבעס פון זייערע הייזער און טון
דאָס לעצטע מאָל אַ בליק אויפן טויטן און לאָזן אַ טרער אין דער שטיף
אויפן מזל פון דעם פרעמדן ייד.

אַט אַזוי איז מען מיטן טויטן דורכגעלאָפּן דאָס שטעטל און באַ
דער עק גאַס, אין דרויסן פון שטעטל, האָט מען זיך אַפּגעשטעלט און אַלע
פון קליין ביז גרויס זענען צוגעגאַנגען און אַנגערירט די מיטה מיט זייערע
הענט און געבעטן באַם אַרעמען, פרעמדן טויטן, אַז ער זאָל זיי מוחל
זיין, אויב זיי זענען אפשר שולדיק.

צוריקגייענדיק, אַזוי ווי די מאַדע איז געווען נאָך מחילה בעטן,
צוריק אין שטעטל, און נאָכדעם ווי מען האָט געכאַפט דעם לעצטן בליק,

זוי אזוי עס האָט זיך גיך געטראָגן אַ שוואַרצע זאָך איבער גרינע פעלדער,
האַבן יידן אָנגעהויבן צו רעדן פֿון דעם, וואָס מען ווייסט נישט, ווער עס
איז שולדיק.

— ווער האָט דאָס אזא האַרץ צו הרגענען אַ מענטש ?
— עס איז דאָך נישט געהערט געוואָרן.
— איך זאָג אייך, אַז אויב מען וועט געפינען דעם מענטש —
— וואָס זשע וועט איר טון ? — האָט אַן אַנדערער ייד אינטער-
געכאַפט.

— וואָס הייסט, וואָס מען וועט אים טון ?
— ער וועט שוין קיין האַניק נישט לעקן !
— איך זאָג, אַז קיינער באַ אונז אין שטאָט וועט דאָס נישט טון. איך
קאָן שווערן אין אַ טלית, אַז דאָ איז עפעס געשען.
— האָט איר דעמדאָזיקן ייד געקאַנט ?
— ניין, איך האָב אים נישט געקאַנט ? אַ שאלה, צי איך האָב אים
געקאַנט. פֿונוואָנען בין איך, נישט קיין היגער ?
— אזא שטילער ייד.

— פֿאַרוואָס זשע איז אים געקומען אזא טויט ?
— און אַן ערלעכער ייד !
— איז דאָך טאַקע אַ פֿאַרדרוס.
— מן הסתם איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט קינדער.
— ווער ווייסט, אַ פֿאַרשלאָסענער ייד געווען. מיט קיינעם נישט
געחאַט קיין עסקים.

— עס זאָלן כאַטש די גויים נישט געוויר ווערן.
— וואָס איז דאָ מורא צו האַבן.
— וועמענס הענט עס זענען ריין, דער באַדאַרף נישט מורא האַבן.
— גלאַט די בושא און חרפה.
— געקומען אַ פֿרעמדער ייד צווישן יידן, האָט מען אים דערהרגעט.
— געווען אַ גרויסער לאַמדן.
— וואָס איז שייך אַ לאַמדן, אַ פֿרויער אויך.
— קיינעם נישט געטון קיין שלעכטס.
— פֿאַרוואָס זשע האָט מען אים אָנגעטון אזא שווערן טויט ?
— טאַקע אַ שווערער טויט ?

— וואָס דען, אַז אַ מענטש שטאַרבט מיט זיין אייגענעם טויט,
שטאַרבט ער. יאָבער, אַז ווען אַ מענטש האַלט נאָך באַם שטאַרבן, און
פּלוצלינג לויפט עמעצער אונטער און דערהרגעט אים, דענקט איר זיך, אַז
דאָס איז נישט קיין שווערער טויט ?
— גאָט זאָל אויסהיטן !

אומגעפער דאָס אַדער ענלעכס האָבן יידן גערעדט צווישן זיך אַהיים
גייענדיק מיט דעם וועג פון דער לווייה. אַלע מאָל איז אַלץ ווינציקער
מענטשן געבליבן, ווייל אַלע מאָל האָט זיך אַ ייד אָפגעקערט פון וועג און
איז געבליבן שטיין באַ זיין שטוב און נאָכדעם, אַז מען האָט אים דער-
לאַנגט אַ קווערטל מיט וואַסער, האָט ער זיך אָפגעגאַסן די הענט און אַריין
אין שטוב.

יאנקל רעמעטניק, בא וועמען הירש-בער ליטוואק האָט געוווינט אין אַ הינטערשט שטיבל, איז געקומען צו גיין אהיים פון זיין אַרבעט מיט אַ גרויסער, דראַטענער רעשעטע צוגעבונדן אויף זיין פלייצע און מיט אַ שטריק אַרומגעוויקלט זיינע לענדן. עס איז שוין געווען אָונט און יאנקל האָט גיכער אויסגעזעען ווי אַ ריזיקער פויגל, איידער ווי אַ מענטש.

זיין ווייב איז אַרויסגעקומען אים אנטקייגן. געהאַלפן אָפּבינדן די רעשעטע פון זיינע פלייצעס אין אים גוט באַשמעקט. איר האָט זיך אויסגעוויזן, אַז זי קאָן עפעס דערשמעקן פון יאנקלען. זי האָט דער-ווייל יאנקלען גאַרנישט געזאָגט, זי האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ קלוגע און געטראַכט, אַז עס איז בעסער, אַז זי זאָל נאָכשמעקן מיט דער נאָז. פון אַ מענטש אַזעלכן, מוז זיך פילן אַ שלעכטער ריח. דאָנקען גאָט! דאָנקען גאָט! פון אים יאנקלען פילט זיך נישט יענער שלעכטער ריח.

יאנקל האָט פון גאַרנישט געוואָסט. וואָס ווייסט איינער, אַ פראַם-טער מענטש, אַ מידער, נאָך אַ שווערן טאַג אַרבעט, צי עמעצער לאָ-קערט אין דער שטיבל אין זיין אָנוועזנהייט? יאנקל איז אַריינגעקומען אין הויז אַריין. דאָס באַפוצטע הויז, וואָס זיין ווייב האָט פאַר אים מיט אירע אייגענע הענט איינגעפונדעוועט איז יאנקלען, איצט ווידער-אַמאָל, שטאַרק געפעלן געוואָרן. ער איז געווען מיד פון דער אַרבעט.

אַבער אַריינקומענדיק צו זיך אין הויז האָט ער פאַרגעסן, צי ער איז מיד.

אין הויז איז געווען שטיף און האַלב טונקל. גוט וואָס עס איז נישטאָ קיין קינדער, וועלכע זאָלן מאַכן אַ תל פון הויז" — האָט יאַנקל געטראַכט. אַבער ער האָט זיך נישט געלאָזט צופיל אַריינטראַכטן, אָז עס איז אויך נישט גוט, וואָס עס איז נישטאָ קיין קינדער. אַלע מאָל האָט ער עס אָפגעלייגט, אָז עס איז זיין ווייבס שול. פאַרשטענדלעך, אָז זאָגן איר אַליין אַזעלכע זאכן האָט ער נישט, קיינמאָל.

ווי אזוי עס זאָל נישט זיין, אַבער אין שטוב באַ זיך האָט יאַנקל באַלד פאַרגעסן, אָז ער איז מיד, זיין ווייב האָט באַלד אָנגעצונדן דעם לאַמפּ.

איז געבליבן שטיין באַם טיש און אָנגעקוקט יאַנקלען. יאַנקל האָט זיך אָנגערופן.

- וואָס ביסטו היינט אזוי אומעטיק ?
- דער ליטוואַק אונזערער, קאָן מיר נישט אַרויס פון קאַפּ.
- נעבעך — האָט יאַנקל געזאָגט — אַזא טויט !
- יאַנקל.
- וואָסזי ?
- ס'דאָ געווען דער שמש.
- וואָס האָט ער געוואָלט ?
- איך ווייס, מיך שרעקט דאָס האַרץ מיינס. דער רב רופט זיך — האָט יאַנקלס ווייב געזאָגט און זיך געלאָזט אוועקגיין אין קיך אַריין. אין דער אָפּענער טיר צו דער קיך האָט זי געטון אַ ברעך איין האַנט אין דער אַנדערער, אַ קוק געטון אויף יאַנקלען און טרויעריק געשאַקלט איר קאַפּ.

- כאַסיע, וואָס באַדאַרף מיך דער רב ?
- כ'ווייס ?
- וואָס האַסטו געזאָגט דעם שמש ?
- אַז דו וועסט קומען נאָך וועטשערע. וואָס האַסטו מורא ? גיי צו צום רב.
- ווער האָט מורא ?
- כ'ווייס. . .

— גיב אהער וועטשערע. דער רב רופט, ווער איך גיין.
 כאסי האָט דערפֿאַנגט צים טיש אַ שיסל. יאַנקל האָט אָנגעהויבן צו
 עסן. מיט זיין שאַרפֿן געפעק האָט ער געשניטן גרויסע רייפטן ברויט
 און פֿון דעם רייפט האָט ער אָפּגעשניטן קליינע פּירקאַנטיקע שטיקלעך
 ברויט און זיי געוואָרפֿן אין זיין גרויס מויל. כאסי האָט אים גוט אָנגע-
 קוקט. זי האָט עפעס יאָ נייעס געזעען אין זיין פנים. צווישן די
 ווייכע, שוואַרצע האַר פֿון זיין פֿאַרוואַקסן פנים האָט זי געזעען דאָ
 אין דאָרט שוואַרצע קליינע פינטעלעך. דאָס האָט זיך כאַסין אויסגע-
 וויזן. האָט זי נאָר וואָס ערשט באַ איר יאַנקלען אויף זיין פנים דער-
 זעען.

ער מוז זיך זייער פיל זאָרגן. ער האָט אים טאַקע דערהרגעט. איר
 מאַן האָט אים דערהרגעט. זאָרגט ער זיך איצט און עס איז אים אַרויס
 אויף זיין פנים שוואַרצע פינטעלעך. זי פאַשליסט באַ זיך נישט לאָזן
 יאַנקלען גיין צום רב. זי רופט זיך אָן:

— יאַנקל, ביסט איצט מיד. וועסט מאַרגן גיין צום רב.
 — מאַרגן? ביסט גערעכט. זאָל זיין מאַרגן. — האָט יאַנקל,
 קוקנדיק פֿאַר זיך אין דער לופט אַזוי ווי אַ פֿאַרטראַכטער, גע-
 זאַגט.

— יאַנקל?

— וואָס איז?

— אויב מען וועט אים כאַפֿן?

— וועמען?

— דעם גזלן, וואָס האָט דעם ליטוואַק דערהרגעט.

— וואָס פֿרעגסטו? אויב מען וועט אים כאַפֿן, וועט ער נישט לעקן
 קיין האַניק.

— וואָס טראַכט זיך אזאַ מענטש?

— גיי פֿרעג אים — איז שוין יאַנקל ברוגו געוואָרן און אַרויס

פֿון געדולד — איך בין עפעס אַ „נאַכער“? וואָס פֿרעגסטו באַ מיר
 אַזוינע זאַכן?

כאסי האָט זיך אַזש געטון אַ וואָרף, זי האָט זיך דערשראָקן. איצט
 ווייסט זי שוין אויף זיכער, אז יאַנקל האָט אים דערהרגעט. זי האָט
 פֿלומרשט געטון אַ פֿרעג איר מאַן, צי ער וויל נאָך אַ שיסל באַרשט.

יאנקל האט זיך געהייסן געבן נאך א שיסל בארשט. כאסי איז צוריקגעקומען מיט דער שיסל. און נאך א לאנגן שוויגן און נאכדעם ווי זי האט זיך איינגעהערט; ווי אזוי איר מאן האט מיט זיינע ליפן אויסגעלעקט דעם בארשט, האט זי געזאגט :

— יאנקל, ווייסט, עס איז נישט שיין, אז מען קלאפט מיט די ליפן ווען מען עסט. ווייסטאך, איך האב געזען אין „גרויסע הייזער“ עסט מען שטיל.

— שוין ווייטער מיט די „גרויסע הייזער“? — האט זיך יאנקל אומגעקערט צו זיין ווייב מיט זיין פנים. עס איז אין זיין פנים געווען דער אויסדרוק פון א הינטיש פנים, בשעת מען טרעט אים אן אויף א פוס.

— איך מיין דיין טובה — האט כאסי ווייך געזאגט.

— ווער בעט בא דיר טובות?

— טאמער מאכט זיך אמאל קומסט ערגעץ אין א הויז, א באלע-פאס וועט דיך פארבעטן עסן בא זיין טיש, צי עפעס אנדערש.

— עסן קאן איך גלייך מיט אלע מענטשן — איז יאנקל שוין וויי-כער געווארן, זאגאר געטון א שמייכל.

— „אט אזוי — האט כאסי געטראכט צו זיך אליין — דאנקען גאט ער האט באוויזן א שמייכל“...

— איצט וויל איך בא דיר עפעס פרעגן, יאנקל — האט כאסי זיך אנגענומען מיט מוט און אוועקגעזעצט זיך אקייגן איר מאן.

— דאנקען גאט, איך בין שוין זאט. קאנסט פרעגן.

— וואס האסטו געטון מיט דעם ליטוואק נעכטן אויף דער נאכט? —

האט כאסי געפרעגט און באלד האט איר באנג געטון, וואס זי האט דאס געפרעגט. זי האט געפרוהט פארבעסערן מיט דעם, וואס זי האט נישט גע-ווארט אויף איר מאנס ענטפער און ווייטער צוגעגעבן: — איך ווייס, אז

דו האסט א שווערע האנט. האסטו אים געטון א קלאפ און פארטיק.

— א שיינעם ווערט האט בא מיר אזא מענטש — האט יאנקל גע-זאגט, ווי ער האט תמיד ליב געהאט זיך צו רייצן מיט זיין שטארקייט

אין זיין ווייס אריגן — אבער איך האב מיין האנט אויף אים דאסדאזיקע מאל נישט אנדערגעלייגט.

— ווי זשע קומט עס, וואס מען האט אים געפונען, נעבעך, אין די מיילער פון די הינט?

— ביסט משוגע? כאסי, וואָס איז מיט דיר? איך?
 — איך זאָג נישט דאָס.
 — ווער דען זאָגט? ווער? — האָט זיך יאָנקל אויפגעהויבן פון זיין
 אָרט און אַ קלאַפּ געטון אין טיש אַזש די שיסל האָט געטון אַ קלינג —
 ווער האָט געזאָגט? קום אַרויס מיט ריינע באַרבירים. דער ווער עס האָט
 דיר דאָס געזאָגט, יענעם וועל איך דעם קאַפּ צעשפּאַלטן.
 — יאָנקל, זען זיך אַוועק. קיינער האָט דאָס מיר נישט געזאָגט —
 האָט כאַסי מיט ביידע הענט זיך אָנגעשפּאַרט אין איר מאַנס אַקסלען און
 אים מיט איר געוויכט אַראָפּגעבויגן צום בענקל — נאָך דיינע רייד אַליין
 קאָן מען זיך אָנשטויסן, אַז דו האָסט דאָס געטון. אויב דו וועסט אַזוי רעדן
 באַם רב, וועט דער רב אויך אַזוי מיינען.
 — ווי באַלד עס איז אַזוי, וועל איך באַלד גיין צום רב — האָט
 יאָנקל בייז געזאָגט.
 — ניין, איך וועל דיך נישט לאָזן.
 — אויב דער רב מיינט, אַז איך האָב דעם אַרעמען ייד דערהרגעט.
 לאַמיר שוין גיין און דערציילן דעם רב די גאַנצע מעשה.
 — פּונוואָגן ווייסטו, וואָס דער רב מיינט?
 — זאָגסטאָך אַליין.
 — ווער האָט דאָס דיר געזאָגט?
 — צי בין איך משוגע, צי בין איך טויב?
 — יאָנקל, דאָס איז מיין אייגענע נאַרישקייט — האָט כאַסי געפילט,
 אַז איר האַרץ רייסט זיך אָפּ, אָבער אַזוי ווי זי האָט זיך געהאַלטן פאַר
 זייער אַ קלוגע, האָט זי דערפאַר איבערגעדרייט דאָס געשפרעך: — איך
 האָב דיך געוואַלט אָנשרעקן. אַ נישט ווייס איך נישט, אַז דו וועסט נישט
 הרגענען אַ מענטש. פאַרוואָס זאָלסטו הרגענען אַ מענטש, דערפאַר וואָס
 ער האָט געטון אַ קרומען קוק אויף דיין ווייב? נו, און אַז ער האָט גע-
 טון אַ קרומען קוק אויף דיין ווייב, איז וואָס? דיין ווייב האָט דען פאַ דיר
 עפעס אַ באַטרעף, צי מען קוקט אויף איר קרום, צי נישט. איך ווייס, אַז
 דו וועסט דערפאַר נישט הרגענען קיין מענטש.
 — כאַסי, וואָס האָסטו זיך אָנגעלייגט אויף מיין קאַפּ היינט אַוונט? —
 האָט יאָנקל מיט ווייטיק אין זיין שטים אויסגעשריגן — ווייסטאָך, אַז וועט
 האַפן אויערן. און דאָס, וואָס דו ברענגסט אַרויס פון דיינע ליפּן, וועט

מאָרגן ליגן באַ אַלעמען אויף די צינגער. אַ צרה אויף מיר געשען. האָסטו
דיר אַ ליטוואַק! געווען אַ ייד און איז נעבעך געשטאַרבן מיט אַזאַ טויט,
ווער איז אים שולדיק? ווער האָט אים געהייסן גיין צווישן די בעסאַראַ-
ביער הינט?

— איך רעד שטיף אין דו שרייסט — האָט כאַסי שטיף און בייסנד
געזאָגט.

— דו רעדסט שטיף... דיין שטיף רעדן גייט מיר טיף אין מיינע
ביינער.

— זע נאָר, ווי איך געפעל אים נישט.
— וואָס איז דאָ באַ דיר צו געפעלן? — האָט יאַנקל געזאָגט און
געטון אַ ווונק מיט איין אויג און אַ קרים מיט אַ ווינקל פון זיין מויל.
— דו מיינסט נישט קיין שפּאַס... איך ווייס, איך ווייס.
— וואָס דען, אַ שפּאַס מיינ איך? איך זאָג דיר אויף דעם רעכטן
אמת.

— נו, אַזוינער, ווי דו, וואָס קאָן דערהרגענען אַ מענטש, קאָן זיך
געפינען אַן אַנדער ווייב אויך.
— היט זיך, איך וועל דיך אויך, ווען סע נישט איז, הרגענען,
היט זיך בעסער.

— איך גלייב דיר, איך גלייב דיר.
מאָן און ווייב זענען געבליבן זיצן שטיף. יאַנקל האָט פאַרוויקלט
אַ ציגאַר טיטון און גערייכערט, אַנפילנדיק מיט רויך דאָס גאַנצע הויז.
ער האָט געפילט, ווי זיינע הענט ברעכן זיך איבער פון ווייטיק. אַ גאַנצן
טאָג געזיפט ווייץ. זיין גאַנצער קערפּער האָט זיך פויל געצויגן און אים
האָט זיך געוואָלט איצט זיך אויסציען אויף אַ לאַנג בעט. אים איז די
מעשה מיט דעם דערהרגעטן ייד נישט געגאַנגען זייער טיף. ער האָט זיך
דערמאַנט אין נעכטן אַוונט, ווען ער איז געקומען צו לויפן אַהיים. נאָכ-
דעם ווי זיין ווייב האָט אים דערציילט, איז ער געלאָפן זוכן דעם ליט-
וואַק. ער האָט אים אָבער נישט געפונען. דאָס ווייסט כאַסי זייער גוט, אַז
ער האָט אים נישט געפונען. וואָס זשע פּלאַפּלט זי איצט.
כאַסי איז געזעסן און געקוקט אויפן לאַמפּ. איר האָט זיך געוואָלט
ערשט איצט צו דערוויסן זיך דעם ריינעם אמת. צוליב וואָס זי האָט דאָס
געוואָלט וויסן, איז שוין אַן אַנדערע זאך. עס איז געווען באַ איר אַ געפיל

צו וויסן אויב עס איז אמת, אז איר מאן האָט דעם ליטוואַק דערהרגעט.
זיכער יא? דעמאָלט וואָלט זי געוואָלט, אז זי ווייסט עפעס באַ איר מאן אין
אויך דעמאָלט וואָלט זי אים געקאָנט העלפֿן פֿאַרדרייען דער וועלט דעם
קאַפּ. זי איז אַ קלוגע און וועט אים שוין געבן עצות וואָס צו טון, קאָן
זי אָבער פֿון איר יאָנקלעך נישט דערגיין דעם אמת. זי מוז נאָכאמאָל
פרוּוון:

— דער רוח האָט מיך געטראָגן דיר צו דערציילן דעם אמת...
יאָנקל האָט גאַרנישט געענטפערט. ער האָט זאָגאַר נישט געהערט,
וואָס זיין ווייב האָט געזאָגט.

— איך בין מיט דיר אַדראָבע וועאַדראָבע און דו ביסט מיט מיר
קידער ווידער — האָט כאָסי ברוגזלעך צוגעוואָרפֿן — וואָס שווייגסטו?
— זאָסט עפעס צו מיר — האָט יאָנקל זייער ווייך, אזוי ווי פֿון
שלאָף, אַרויסגעזאָגט.

— צו דיר, צו דיר, איך זאָג, אז אַ ווייב באַדאַרף וויסן דעם
אמת באַ איר מאן. באַ דיר ווייס איך קיינמאָל נישט דעם אמת.
— שקר! איך זאָג דיר אַלע מאָל דעם אמת. ווען איך זאָל דיר
אַלע מאָל אָפּזאָרן, וואָלט באַ דיר געווען אַ סך מער אָנגעלייגט.

— איך דערקען אַלע מאָל אָן דיינע אויגן, צי דו זאָגסט דעם אמת.
זאָג מיר דעם אמת, יאָנקל, דו האָסט דעם ליטוואַק דערהרגעט?
— וואָס זאָרגסטו זיך אזוי פֿאַר דעם ליטוואַק. איך האָב אים דער-
הרגעט. נו, שוין האָסטו דעם ריינעם אמת און טשעפע זיך אָפּ פֿון מיר.

— פֿאַרוואָס?
— אזוי האָב איך געוואָלט!
— שווייג כאָטש, יאָנקל, היט זיך, אז מען זאָל נישט געוואויר ווערן.
— דיר מעג איך דאָך אָבער דערציילן.
— אוי, אַ ווייטיק איז מיר אין האַרץ. האָסט אים דערהרגעט דער-
פֿאַר, וואָס ער האָט אויף מיר אויסגעגלאָצט זיינע אויגן?
— דערפֿאַר, כאָסי.
— איך האָב אַלע מאָל פֿאַר אים מורא געהאַט.
— איצט איז אַ סוף.
— אזוי האָב איך דיר ליב — האָט כאָסי מיט אירע ביידע הענט

אָרומגענומען איר מאַנס האַלז — הייסט דאָס, אַז דו האָסט אים טאַקע
דערהרגעט. דערצייל מיר ווי אַזוי דו האָסט דאָס געטון?
— איך בין איצט מיד, כאַסי, וואָס ווילסטו פֿון מיר. לאַז אויף אַן
אַנדערן אָונט.

— ניין, איצט מוזסטו מיר דערציילן.
— קאָנסט משוגע מאַכן אַ מענטש, כאַסי.
— איך וועל דיך נישט לאַזן זיך לייגן שלאָפן ביז דו דערציילסט
נישט.

יאַנקל האָט געזען, אַז ער וועט זיך פֿון זיין ווייבס הענט נישט
אַרויסדרייען. אים איז איינגעפאַלן צו דערציילן אַט וואָס:
— געדענקסט נעכטן אָונט?

— איך געדענק. מיר האָבן אים נישט געפונען.
— דערנאָך האָבן מיר זיך געלייגט שלאָפן.
— יאָ.

— באַנאָכט אָבער בין איך אויפגעשטאַנען, דו האָסט נישט געהערט.
— נו?

— איך האָב אים געפונען אין דרויסן באַ דער טיר.
— נו, וואָס האָסטו געטון?

— איך בין צוגעגאַנגען און אים געטון אַ זעץ מיט איין האַנט און
פאַרטיק.

— וואָס האָט ער געטון?
— ער האָט געטון אַ שטילן קרעכץ און פאַרטיק.

— און דערנאָך?
— און דערנאָך האָב איך אים אַוועקגעשלאָעפֿט צו דער ריפּע און
פאַרטיק.

— גיי, איך וויל מיט דיר מער נישט שלאָפן אין איין הויז — איז
כאַסי געטון אַ שפרונג אַוועק פֿון איר מאַן.

יאַנקל האָט זיך געטון אַ הייב אויף, אויסגעצויגן זיינע הענט הויך
אַריבער זיין קאַפּ. אין זיינע באַוועגונגען איז געווען עפעס ווילדס. זיינע

אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט דעם גלאַנץ פֿון ברענענדיקער סירקע.
מיט איין שפרונג איז ער שוין געווען לעבן זיין ווייב. זי האָט געוואַלט

אַנטלויפן, נאָר די וואַנט איז געווען אין איר וועג.

יאנקל האָט זי געטון אַ נעם אַרום מיט זיינע הענט, וועלכע האָבן
אַ גאַנצן טאָג געזופּט ווייץ. זיינע גראָבע פינגער האָבן זיך איינגעשלאָסן
אַזוי ווי ריגלען פון איין האַנט אין דער צווייטער.
— יאָנקל, דו צעברעכסט מיר מיינע ביינער! — האָט כאָסי זיך
געבעטן באַ איר מאַן און געפילט, ווי איר לייב ברענט.

נאכדעם ווי מען האָט דעם אַרעמען הירש-בער לייטוואַק צו קבר
 ישראל געבראַכט, איז דער רב פון שטעטל געווען שטאַרק דערשלאָגן
 פון דער מעשה סדום, ווי ער האָט דאָס אַליין אַ נאַמען געגעבן. שעהן
 לאַנג איז ר' וואָלף אַרומגעגאַנגען אַ פאַרטראַכטער. ער איז געוואָרן אַזוי
 קליין באַ זיך אין זיינע אויגן און האָט זיך פאַרבאַהאַלטן אין זיין שלאָפּ-
 ראָק. זיין פנים איז געווען געל אַזוי ווי וואַקס און זיינע אויגן האָבן,
 צוויי שוואַרצע, געברענט פון יסורים. אַלס רב פון שטעטל האָט ער
 געמוזט גיין און אַנקוקן דעם טויטן. איצט לייגט ער, הירש-בער
 לייטוואַק, פאַר זיינע אויגן אַט אַזוי ווי ער האָט אים געזען, מיט
 דעם אַפענעם בויך, מיט די אַפגעריסענע ריפּן-ביינער און מיט אַ האַלבן
 קאַפּ.

ר' וואָלף האָט אפילו געפונען אַ טרייסט פאַר דעם יידס טויט. איצט
 וועט מוזן ווערן שלום. פל זמן אַז ס'איז נישט חרוב געוואָרן קיין וועלטן,
 נג, מילא... אַבער אַ מענטש — אַ וועלט איז חרוב געוואָרן. מוז ווערן
 שלום.

עס האָט זיך געעפנט די טיר און יאַנקל רעשעטניק מיט זיין
 ווייב זענען אַריינגעקומען. דער רב האָט זיי אַנגעוויזן אַן אַרט צום
 זעצן.

דער רב האָט זיך אַרומגעדרייט איבער דער שטוב מיט זיינע הענט

ארייגעשטעקט אין די ארבל פון זיין שלאָפראָק. און נאָך אַ לאַנגן שווייגן
האַט ער זיך געווענדט צו יאַנקלען:

— באַ אייך געווינט?

— יאָ — האַט כאַסי אויסגעכאַפט דעם ענטפֿער.

— ווייסט איר, צי ער איז געווען אין צימער באַ זיך אין אָונט,

איידער מען האַט אים געפונען אַ טויטן.

— נישט געווען, רבי — האַט ווייטער כאַסי אויסגעכאַפט דעם

ענטפֿער.

— איר האַט אים געזוכט, וואָס איר ווייסט, אָו ער איז נישט גע-

ווען? — האַט דער רב זיך אָפגעשטעלט אין מיט פון שטוב און באַטראַכט
זיינע געסט.

— יאָ, — האָבן ביידע, יאַנקל מיט כאַסין, מיטאַמאָל געענט-

פערט.

— איז ער יענעם טאָג געווען אין צימער באַ זיך? — האַט דער

רב געפֿרעגט.

— מיין ווייב ווייסט — האַט יאַנקל געזאָגט מיט אַ ווונק צו זיין

ווייב.

— צוליב וואָס האַט איר אים געזוכט?

— מיין ווייב ווייסט —

— דערציילט, וואָס איר ווייסט — האַט דער רב זיך אַ קער געטון

צו כאַסין — אָבער איר שטייט איצט פֿאַר דעם רב און איר מוזט זאָגן

דעם אמת.

כאַסי האַט זיך געטון אַ וויג אויף איר אָרט, איר פנים איז רויט

געוואָרן. זי האַט פֿאַרלוירן די צונג אין מויל. אָבער צום טוף איז זי גע-

קומען צו זיך, דורכדעם, וואָס יאַנקל האַט איר געטון אַ שטויס מיט זיין

עלנבויגן.

— מיין מאַן איז געווען באַם ווייץ. ער האַט געוופֿט ווייץ. איך האָב

געקאַכט אין קיך. פֿלוצלינג איך טו אַ קוק, דער ליטוואַק איז אויסגעוואַקסן

לעבן מיר און ער האַט מיט ביידע הענט מיך געטון אַ נעם פֿאַ מייע

אַקסלען. איך האָב זיך דערשראָקן און פֿאַלד געהלשט. ווען איך האָב

זיך אויפגעכאַפט, איז מיין מיין מאַן געווען אינדערהיים. איך האָב מיין

מאן דער ציילט דעם אמת. און מיר זענען אים, דאָס הייסט, דעם
ליטוואַק געגאַנגען זוכן אין אינטער-שטיבל און אים נישט געפונען
דאָרט.

— וואָס האָט איר געוואָלט טון — האָט דער רב געפרעגט.
— איך האָב אים געוואָלט ברעכן אַ ביין — האָט יאַנקל פּראָסט
און אויפריכטיק געזאָגט.

— זיין גליק איז געווען, וואָס איר האָט אים נישט גע-
פונען.

— איך מײן עפעס — האָט יאַנקל קאַלט און שאַרף געענט-
פערט.

— מער האָט איר אים נישט געזוכט ?

— ביין.

— ווייסט איר עפעס מער וועגן אים ?

— נישט מער, אַז ער האָט געהייסן הירש-בער — האָט כאַסי

אויסגעכאַפט דעם ענטפער.

— האָט ער זיך אפשר אַמאָל געקלאָגט פאַר אייך ?

— קיינמאָל נישט.

— איז ער אייך שולדיק דירה-געלט.

— אַ ביסל.

— קיינמאָל די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געווינט פאַר אייך, מיט

אייך נישט גערעדט ?

— קיינמאָל נישט — האָט יאַנקל געזאָגט.

— און מיט אייך אויך נישט ? — האָט זיך דער רב צו כאַסין גע-

ווענדט מיט זיין שאַלה.

— מיט מיר ? אפשר מיט מיר וואָלט ער געווען גערעדט.

איך האָב זיך אָבער געמיאוסט אויף אים אַ קוק צו טון — האָט

כאַסי געזאָגט און בשעת מעשה צעבראַכן די ליניעס פון איר

מויל.

— פּאוואָליע! איר זענט אַ יידישע טאַכטער. היט זיך, וואָס איר

זאָגט — האָט דער רב ביזווען אָנגעשריגן — איך וועל אייך געבן רשות,

אַז איר זאָלט חרטה האָבן אויף דעם, וואָס איר האָט נאָר וואָס גע-

זאָגט.

— איך זאג דעם אמת, רבי — האָט כאַסי געזאָגט מיט אַ גרימאָסע אויף איר פנים, ווי זי וואָלט זיך באַלד וועלן צעוויינען — פאַר קיין אַנדערע לעבעדיקע מענטשן האָב איך עס נישט אַרויסגעבראַכט, שטראַף מיך גאָט. אָבער אייך זאָג איך דעם אמת.

— אויב איר האָט זיך געמיאוסט פון אים, פאַרוואָס האָט איר אים פאַרדונגען דאָס אונטער-שטיבל ?

— איך ווייס, אַ „מלמד“ קנעלט אַלע מאָל פאַ אונז אין אונטער-שטיבל. דערדאָזיקער ליטוואַק איז געקומען און געוואָלט דינגען אויף אַ חדר, האָב איך אים פאַרדונגען.

— האָט איר אים, הייסט עס, געוואָלט „ברעכן אַ ביין“ ? — האָט דער רב פּרובֿצייג זיך געווענדט צו יאַנקלען און אים שאַרף אָנגעקוקט מיט זיינע קליינע, שוואַרצע, שפיזיקע אויגן.

— איצט וואָלט איך דאָס שוין נישט געטון, רבי — האָט יאַנקל געענטפערט, רויט ווערנדיק איבער זיין גאַנץ פנים.

— נו, גייט אייך געזונטערהייט אַהיים. ר' יאַנקל, ווען איך וועל אייך שיקן ריפּן נאַכאַמאָל, זאָלט איר מוחל זיין קומען גיך.

— מיך ? — האָט יאַנקל נישט פאַרשטאַנען.

— אַלע יידן פון שטאָט און אייך אויך, אַז דער רב רופּט, דאַרפן זיי קומען באַלד צו לויפן. גייט איצט געזונטערהייט אַהיים.

באַלד נאַכדעם, ווי יאַנקל און זיין ווייב כאַסי זענען אַרויס פון רב, איז משה געקומען צו לויפן מיט זיין גיכן גענגל, אַ פאַרסאַפּע-טער; אַריין אין שטוב פון רב און מיט אַ קורצן אָטעם דורך האַלבע ווער-טער געגעבן דעם רב צו פאַרשטיין, אַז ישראל גאַלדשטיין איז איצט נישטאָ אין שטאָט און אַז ר' אַרקע וויל נישט קומען. ר' אַרקע האָט געזאָלט זיך אויסדריקן, אַז ער האַלט נישט מער פון רב, און נאָך אַזוינע ווערטער, וואָס ער וויל נישט אַרויסברענגען אויף זיינע ליפּן.

דער רב האָט געטון אַ מאַך מיט זיין פּלאַסער, דאַרער האַנט צו משה שמש און געזאָגט :

— גיי אַרויס און שריי אויס איבער דער שטאָט, אַז דער רב הייסט. אַז עס זאָל ווערן שלום.

— וואָס הייסט ? — האָט משה שמש נישט פאַרשטאַנען.

— שלום !

— און דאָס פֿלייש פֿון בנציון שוהטס שחיטה ;
— פֿשר.

— לָאָם איך זיך פֿריער וואָשן מיינע הענט, רב — איז משה שמש
אויפגעשפרונגען פֿון זיין בענקל — און דערנאָך מאַכן אַ ברכה.
— גיי און טו וואָס איך הייס. אַ וועלט איז הרוב געוואָרן. גענוג.
דער פרעמדער ייד איז געשטאַרבן אַ שיינעם טויט. מיט זיך האָט ער
אויסגעקויפט שלום צווישן יידן. ווער קאָן דאָס דערגרונטעווען ? גאָט האָט
אַ ייד אַריינגעגעבן אַ מחשבה : פֿאַר זיך אַזש אַזוי ווייט אין דער בעסאַ-
ראַביע. . .

דער שמש איז אַרויס פֿון רבס טיר און פֿון פֿרייד, פֿילנדיק, אַז
זיין לייב ציטערט אים, האָט ער באַלד נאָך אויף דער שוועל אויסגעזונגען,
פֿאַרגלאַצנדיק מיט זיינע אויגן :

— דער רב איז מוסר ומודיע, אַז פֿון היינט אָן זאָל זיין שלום באַ
יידן און אַז בנציון שוהטס שחיטה איז פֿשר. יידן קויפט פֿלייש און הערט
זיך אויף צו קריגן.

דאָסדאָזיקע געזאנג האָט משה שמש געטראָגן איבער אַלע גאַסן, אַ
שטאַלצער, קלאַפנדיק מיט זיין שטעקן איבער דער ערד.

אַ מחנה קינדער זענען אים נאָכגעלאָפֿן און נאָך יעדן מאָל, וואָס
משה שמש האָט אויסגעלאָזט זיין געזאנג מיט די ווערטער : „הערט אייך
אויף צו קריגן“ האָבן די קינדער אינטערגעהאַלטן מיט אַ כאָר פֿון געשרייען
און פייעררייען און באַגלייט זיינע געשרייען מיט דעם, וואָס זיי האָבן זיך
איינגעבויגן און אָנגענומען פֿולע זשמעניעס מיט שטויב און עס צעשאַטן
אין דער לופֿט.

משה שמש האָט הנאה געהאַט פֿון דעם, וואָרים זיין פנים האָט גע-
לויכטן מיט זיבן שמיכלען. און וואָס ווייטער ער איז געגאנגען איבער
די גאַסן, האָט ער אַלץ העכער געשריגן, באַנוצנדיק זיך אַלע מאָל מיט
אַן אַנדערן ניגון, דאָס האָט ער אויסגעזונגען דעם ניגון פֿון דער „שורה“
און אַן אַנדערש מאָל דעם ניגון פֿון דער „מגולה“. ער האָט נאָך אויסגעזוכט
אַזעלכע ניגונים, וואָס זענען פֿריילעך.

בא די שטובן האָבן זיך צוזאַמענגעזאַמלט ווייבער און פֿון פֿרייד
האָבן זיך איינע די אַנדערע געשטויסן מיט קלאַקעס אין די זייטן אַריין.
דאָ און דאָרט איז אין מיט פֿון אַ גאַס געשטאַנען אַ רעדל מיט יידן. מען

האַט זיך געקלאַפט אין די פלייצעס און פון גרויס פרייד זיך אָפגעטון שפּיצלעך. אַ שטייגער, איינער האָט דעם אַנדערן געגעבן אַ ציגאַר טיטון און ווען יענער האָט נאָר וואָס פאַררייכערט דעם ציגאַר טיטון, האָט אים באַלד אַ דריטער אויסגעכאַפט און אים אַריינגעשטעקט צו זיך אין מויל אַרײַן, בלאָזנדיק דעם רויך פון די נאָלעכער און קוקנדיק בשעת מעשה צום הימל ווי נישט אים מיינט מען דאָס. אַ פערטער האָט זיך באַלד אונטערגעלייגט פון הינטער דעמדאָויקן קלוגן „חכם“ און אַ פינפטער האָט דעם, וואָס האָט געקוקט צום הימל, געטון אַ שמויס און אים איבערגעקערט.

אין אַן אַנדערער גאַס איז געפאַרן אַ פּור מיט צוויי פּערד, האָבן זיך יידן אַוועקגעשטעלט אין מיטן גאַס און נישט געלאָזט די פּור מיט די צוויי פּערד דורכפאַרן, איז דער מאַלדאָוואַן, וואָס האָט געטריבן די צוויי פּערד, אַרויס פון וואָגן. און זיך אָנגעהויבן קריגן מיט די יידן, דערווייל האָבן זיך עטלעכע אַנדערע יידן אַריינגעכאַפט אין וואָגן און מיט אַ געשריי און אַ פּיפּעריי אַוועקגעפאַרן, איבערשרעקנדיק די צוויי קליינע, פּעטע פּערדלעך. די פּערד האָבן זיך צעפּאַלאָשעט און געלאָפּן איבער דער גאַס, אױפהייבנדיק אַ גרויסן שטויב. דער מאַלדאָוואַן איז שוין דערווייל געוויר געוואָרן, וואָס דאָ אין שטאַט טוט זיך, איז ער געלאָפּן נאָך דעם טראַסקעדיקן, הילצערנעם וואָגן און געשריגן, צעשפּרייטנדיק זיינע הענט. אין יידן האָבן געלאַכט און טרערן האָבן זיך באַ זיי געגאַסן פון זייערע אױגן.

משה שמש האָט שוין אויסגעוונגען דאָס, וואָס דער רב האָט אים געהייסן, איבער אלע גאַסן און קלענערע געסלעך. אין דער שניידערישער גאַס האָבן די שניידער-יינגען און די שניידער-מיידלעך, וואָס זענען אַרומגעגאַנגען ליידיק צוליב דער מחלוקה, ווי זיי האָבן דאָס אַליין גערופּן, אָן אַ שטאַך אַרבעט, איצט זיך אַרויסגעלאָזט אין זייער אייגענער גאַס אַרויס, דער שמאַלער און קרומער און זייער שטויביקער. זיי האָבן אַרומגערינגלט דעם מידן שמש און פון אים געמאַכט חוק אַזוי ווי עס וואָלט זיי נישט אָנגעגאַנגען דאָס, וואָס ער ברענגט זיי אַזא גוטע בשורה.

צי אפשר טאַקע דערפאַר, וואָס ער האָט זיי געבראַכט אַזא גוטע בשורה, האָט מען באַדאַרפט פון אים חוק מאַכן, דערהויפּט האָט מען אים באַכגעקרימט ווי אַזוי ער פאַרגלאָצט מיט זיינע אױגן. מען האָט דעם שמש

בייז געמאכט און ער האָט געהאַט אַ טבע, אַז בשעת ער איז ביזן געוואָרן
האַט ער פאַרמאַכט זיינע אויגן און געשאַלטן. די שניידער-יינגען מיט די
שניידער-מיידלעך האָבן אים אַריינגענומען אין דער אַרבעט. אַלע מאָל
האַט אַ יינג געטון אַ וואָרף אַרויף אויף משה שמש אַ שניידער-מיידל. דאָס
מיידל איז נעבעך צוגעפאַלן צום ייד, זיך אָנגעכאַפט אָן זיין לאַנגער קאַ-
פּאַטע מיט אַ קוויטשעריי באַגלייט פון דער גאַנצער כאַפּטע.

נאָכדעם ווי משה שמש האָט זיך באַנוצט מיט זיין שטעקן און איז
קוים מיט זיין לעבן אַרויס אַ גאַנצער פון דערדאָזיקער שמאַלער גאַס.
האַבן ערשט די יינגען מיט די מיידלעך אָנגעהויבן צו וואַיעווען. די יינגען
האַבן געשפּריצט פּוּלע מיילער מיט וואַסער אויף די מיידלעך און די מיי-
לעך האָבן געשאַטן שטויב פון פּוּלע זשמעניעס אויף די יינגען. דערפאַר,
אויב עס איז געלונגען איינעם פון די יינגען, האָט ער באַ אַ מיידל געטון
אַ כאַפּ דאָס קליידל און עס אינדערהייך אויפגעהויבן און אַריבערגעוואָרפן
איבער איר קאַפּ. דערדאָזיקער שפּיל האָט זיך נאָר איינעם פון די יינגען
איינגעגעבן, און דערפאַר האָבן אים אַ גאַנצע כאַפּטע מיט מיידלעך אַריי-
געכאַפט און אים אָנגעטון אַלערליי יסורייט...

עס איז אָבער די יינגען און די מיידלעך זייער שפּיל אויף זייער
אייגענער גאַס באַלד נמאס געוואָרן. אין דרויסן איז געווען שיין און לופ-
טיק. די זון האָט וואַרעם געשיינט און פשוט אַריבערגעגאַסן אַ רעגן מיט
ליכט און שטראַלן איבער אַלע דעכער און ווינקלען פון שטאָט. יעדעס
קערנדל שטויב איז געוואָרן איינגענעצט מיט זון-ליכט. עס האָט אויסגע-
וויזן צו זיין אַזוי ליכטיק, אַז עס האָט גאָר קיינמאַל נישט געקאַנט פינצטער
ווערן. סיי ווי, אויב עס האָט ערגעץ געלאַקערט דער אַוונט, איז נאָך געווען
ווייט צו דער נאַכט.

די שניידער-יינגען מיט די שניידער-מיידלעך האָבן פאַרגעסן אפילו
צו מאַכן אַט דעמדאָזיקן חשבון. זיי האָבן געפילט, אַז זיי זענען לויסטטיק.
זענען זיי אַוועק אין מאַרק-פּלאַץ, דעם רוּנדן און גרויסן.
זייערע געשרייען האָבן נישט נאָר אויפגעוועקט דאָס קליינוואַרג פון
שטאָט. נאָר אויך די גרויסע.

— וואָס איז פאַר אַ שמחה היינט? — האָט מען געפרעגט פון מויל

צו מויל.

— היינט איז אַ שמחה. וואָס, איר ווייסט גאַרנישט?

— דאָס, וואָס מען מעג שוין עסן פֿלייש?

— הפנים?

— צו מיינע שונאים קעפ!

אין מאַרק האָט מען צונויפגעטראָגן קעסטלעך און ברעטלעך אין אָנגעלייגט אין הויכע הויפנס. יינגען זענען געשטאַנען באַ אַ קראַם אין געוואָלט צונועמען אַ לאַנגן פאַס פון דזשעגעכטס. דער קרעמער האָט זיך געבעטן, אַז ער האָט נאָך דאָרט אין פאַס אַ סך דזשעגעכטס. די יינגען האָבן דערפון נישט געוואָלט וויסן. זיי האָבן דאָס פאַס צוגענומען און עס געקייקלט מיט פרייד איבער דעם מאַרק.

אַנדערע קרעמער האָבן זיך מתקנא געווען און אויך מיט זייער איי-גענעם ווילן געשאַנקען פֿאַנגע פֿעסער און דזשעגעכטס.

דער גאַנצער מאַרק איז געוואָרן אָנגעפאַקט מיט קינדער, ווייבער און מאַנספילן. גויים און יידן האָבן זיך דאָ אויסגעמישט. ס'איז אין דער לופט געהאַנגען אַזאַ גרויסער רעש פון אַלערליי רייד, אַז מען האָט נישט געקאַנט שוין פאַרשטיין דאָס לשון, וואָס איז דאָ גערעדט געוואָרן. עס האָט געמוזט זיין אַ ניי לשון, וואָס אַלע האָבן פאַרשטאַנען, אַדער אפשר קיי-נער נישט. איין זאך, אַלע האָבן זיך געפרייט. אַלע זענען געשטאַנען אויף די שפיצן פון זייערע פיס-פינגער, וואָרים אַלעמען האָט זיך אויסגעוויזן, אַז באַלד וועט עפעס געשען אַ ווונדער.

צי דאָס ווונדער וועט קומען פון די גרויסע הויפנס קאַסטנס, וואָס מען האָט נאָר וואָס אונטערגעצונדן, צי דאָס ווונדער איז געקומען אין דער פֿערזאָן פון בודליקע מאַלדאָואַן, וועלכער איז אויסגעוואַקסן דאָ אין דער מיט מיט זיין לירע אונטערן אַרעם.

בודליקע מאַלדאָואַן האָט נישט געוואַרט מען זאָל אים בעטן, ווען ער זאָל וואַרטן, ווייסט ער, אַז ער וועט פֿאַדאַרפן לאַנג וואַרטן. וואָס זשע וועט ער דאָ וואַרטן, נעמט ער אַרויס די לירע פון זיין אַרעם און הייבט אָן צו שפילן.

ווער הערט דען זיין שפילן?

עמעצער האָט דערהערט בודליקע מאַלדאָואַן. טענצער זענען דאָ אַלע פֿאַרהאַן. עס גייט אַזוי פשוט: אַ יינג מיט אַ מיידל טוען זיך אַ כאַפ אָן און אַ וואַרף מיט די פיס אין זיי טאַנצן שוין. דאָס פייער ברענט אין

דערווארעמט דאָס יינגע בלוט אין די באַקן. בודליקע מאַלדאוואַן שפּילט
אַזוי ביז עס ווערט טונקלער אָוונט.
געלויבט איז גאָט, וואָס עס איז טונקלער אָוונט געוואָרן. די לאַנגע
פעסער פון דזשעגעכטס האָט מען אָנגעצוינדן אין זיי אויפגעשטעלט אין
דער לענג אַרויף. דאָס פייער קנאַקט אין באַלויכט דעם גאַנצן מאַרק, דעם
טונקעלן אָוונט-הימל.

נאקמאן איז אהיימגעקומען אין זיין צימער און דערציילט לייבישן
גיך און נערווען, אז אין שטאָט איז א שמחה.
— איר וואָרט באַדאַרפט אַ קוק טון, ווי דאָס פּאַלק פּרייט
זיך.

— וואָס איז די שמחה מיט זיי ?

— פּלייש !

— דהיינו ?

— דער רב האָט אַראָפּגענומען דעם חרם.

— אזוי ? פּרייט זיך דאָס פּאַלק ?

— פּייערן ברענען. דער מאַרק-פּלאַץ איז אזוי אָנגעפּאַקט, אז מען

קאָן נישט דורכגיין. איר וויסט, וואָס איך טראַכט, לייביש ? — האָט נאָך-
מאן פּלוצלינג געזאָגט.

— וואָס ?

— איך וועל אייך געבן מיינס אַ גאַרניטור און איר וועט נאָך היינט

אָונט מיט מיר זיך אַריבערקלייבן צו ישראל גאַלדשטיין. ווייל ווער
וויסט, וואָס דער מאַרגן קאָן ברענגען. דאָרט וועט איר זיך קאַנען באַ-
האַלטן.

— אוי, גוט ! — האָט לייביש מיט אַ גמרא-ניגון אויסגע-
זונגען.

גערעדט און געטון.

נאקמאן האָט אַרויסגענומען פֿון סאַקוואַיאָזש אַ גאַרניטור.
לײביש האָט זיך אָנגעטון. דערווייל האָט נאקמאן אויפגעוואָסן
וואָסער און געמאַכט טײ. זײ האָבן זיך בײדע אוועקגעזעצט און גע-
געסן אָונט-מאַלצײט. דאָס איז פאַשטאַנען פֿון סאַרדינען, קעז, הײל-
בירטן, פֿרישע בײגל מיט פֿוטער, און דאָס האָט מען פאַרטרונקען מיט
טײ.

נאקמאן האָט זיך זײער אײדל, ווי ער וואָלט מורא געהאַט
איבערצורײסן אַ דינעם פּאַדעם, געטון אַ ווענד צו לײבישן מיט אַזאַ
שאַה:

— נו, וואָס האָט איר זיך דערטראַכט הײנט אַ גאַנצן
טאַג?

— איך האָב געטראַכט, אַז עס איז בעסער נישט צו טראַכטן. איך
ווייל טון.

— פֿראַוואָ!

— איר האָט מיך אָנגעשטויסן אויף אַ נײעם וועג, הער נאַק-
מאַן.

— איך וועל אייך בעטן מיך נישט רופֿן „הער“.

— נאקמאַן. אַזוי איז בעסער. גוט. איך גיי מיט אייך. וואָס איר
וועט טון, וועל איך איך טון.

— אַזוי האָב איך פֿיינט. איר זענט אַ מאַן און פֿאַ אונז אין דעם
נײעם דאָרף וועט יעדער מאַן טון אַלײן, וואָס וועט קומען דורך זײן אײ-
פֿאַנער פֿאַרטיפֿונג.

— איך וועל שוין געפֿינען מײן וועג. דערהויפֿט איז דאָס, וואָס איך
גיי מיט אייך.

— און פֿאַ אונז וועט אַלע מאַל זײן די פֿרײד — האָט נאקמאַן
נאָך אַ וויילע פֿון טראַכטן געוואָגט — אָט אַזוי ווי עס איז הײנט אָונט דאָ
אין שטאַט. פֿרײד צו פֿרײד!

נאקמאַן האָט זיך אויפֿגעהויבן און געמאַכט אַ פֿויסט און מיט איר
געטון אַ מאַך אײנדערהײך איבער זײן קאַפֿ.

נאָכדעם זענען נאקמאַן און לײביש אַרויס אין דרויסן. עס איז שוין
געווען שטאַק פֿינצטער. אײנדערהײך איז דער הימל אויסגעשטערנט און

בלוי געווען און איבער די שאַטנס פון די הייזער האָט זיך געהויבן אַ
רויטע אָפשיינונג.

— פייערן ברענען — האָט נאַקמאן געזאָגט — איר הערט דאָס

געפילדער ?

זיי זענען ביידע געגאַנגען גיך און שווייגנדיק. אַרומרינגלענדיק דאָס
שטעטל, זענען זיי געקומען צו ישראל גאַלדשטיינס הויז. קיינער האָט זיי
נישט באַמערקט, כאַטש ישראל גאַלדשטיינס הויז איז געשטאַנען אין מיט
פון מאַרק-פּלאַץ.

אין מאַרק האָבן פייערן געברענט. קינדער זענען אַרומגעלאָפּן מיט
אַנגעצונדענע שטורקאַצן, דאָס ייִנגוואַרג האָט געטאַנצט. די שטיינער האָבן
געקלאַפט מיט אָפּזאַצן אָן דער ערד. דאָס געשריי האָט אַריבערגעשריגן
דאָס טאַנצן און דאָס טאַנצן האָט אָפּגעווישט פון דער וועלט און פון דעם
אויער דאָס געדריידלעטע, כליפענדיקע וויינען פון דער לירע, אויף וועלכער
בודליקע מאַלדאוואַן האָט געשפּילט.

אַדער עס קאָן זיין, אז דאָס האָט זיך אַלץ פאַרלוירן, דאָס שפּילן
אויף דער לירע, דאָס טאַנצן און דאָס געשריי, איינס האָט נישט באַ-
מערקט דאָס אַנדערע. קלענער, גרעסער, שוואַכער, שטאַרקער, אַלץ איי-
גאַנצן איז געווען איינס. און איינס קאָן נישט באַמערקן זיך אַליין. איינס
קאָן לעבן און פּאַוועגן זיך ביזוואַגען עס וועט אין זיך אַנטהאַלטן דאָס
איינציקע.

יא, מיר וועלן זיך אומקערן צו אונזער ענין. זענען נאַקמאן און
לייביש געקומען אין ישראל גאַלדשטיינס הויז אומבאַמערקט פון קיינעם,
דערפאַר ווייל אַלע זענען געווען פאַרנומען מיט דער פרייד, וואָס האָט זיך
דאָ אָפּגעשפּילט אין מיטן מאַרק.

פאַרבייגייענדיק, וועלן מיר דערציילן, אז פון גרויס פרייד האָט מען
אויך נישט באַמערקט, אז אין שטעטל זענען געקומען פּרעמדע מענטשן
אין אַ פּאַיעטאַן מיט פיר פּערד געשפּאַנט. נאָר דאָס וועלן מיר איבערלאָזן
אויף אַן אַנדערשמאַל.

נאַקמאן האָט געעפנט די ריק-טיר פון ישראל גאַלדשטיינס הויז
און אַריינגעפירט לייבישן. דינה גאַלדשטיין איז געקומען אַנטקעגנצו-
לויפן און אַריינגעבעטן דעם גאַסט אין דער גרויסער שטוב, וווּ ישראל
גאַלדשטיין איז געזעסן באַ דעם גרויסן, שווערן, לאַנגן טיש און

געטרונקען טיי. ארום טיש זענען געשטאנען אויסגעשטעלט שטולן א סך.

לייביש האָט זיך פאַרלוירן. ער האָט נישט געוואוסט אויף וואָס פאַר אַ שטויף זיך אַוועקצוזעצן, זיך אַרומגעדרייט אַרום דעם גרויסן טיש און אַלע מאָל אָנגערירט אַ שטויף, נאָר ווי אויף צולחכעיס האָט ער זיך אַלע מאָל באַגעגנט מיט דינהאס אויגן און איז צעמישט גע-וואָרן.

ער האָט געפילט, אַז טראַפּנס פּוין קאַלטן שווייס זעצן אַרויס אויף זיין שטערן; זיינע הענט האָבן אויפגעהערט צו דינען. נאָקמאן איז אים געקומען צו הילף מיט דעם, וואָס ער האָט אַרויס-גערוקט פּוין טיש אַ שטויף און געבעטן לייבישן זיצן.

לייביש האָט זיך אַוועקגעזעצט, מיט אַ פאַל פּוין זיין קערפּער. אים האָט זיך אויסגעוויזן, אַז מען וועט אים דאָ באַלד נעמען אויפן עקזאמען און אַז ס'מוז דאָ זיין אַן אָנגעשטעלטע זאך און אפשר וועט זיין פאַטער אַרויסשפּרינגען פּוין די פאַרהאַנגען אַפּער.

עס האָט אים באַנג געטון און ער האָט זיך געמאַכט פאַרווורף, פאַר-וואָס ער האָט זיך געלאָזט אַהער אַוועקפירן.

ישראל גאַלדשטיין האָט, וויינט אויס, געלעזן דעם בחורס מחשבות, ווייל ער האָט באַלד זיך אָנגערופן מיט זיין באַסאָווער, ווייכער שטימע:

— לייביש, איר האָט דאָ גאַרנישט וואָס מורא צו האָבן. איך ווייס אַלץ. נאָקמאן האָט מיר דערציילט. איך האָב ליב אַזוי, יינגערמאַן. און איר קאָנט זיך פּילן ווי אינדערהיים, זיכער, נאָך בעסער ווי אינדערהיים.

— אַ דאַנק אייך — האָט לייביש געזאָגט אַריינגראַפּען-דיק זיינע אויגן אין טיש אַריין. — אָבער איך וועל דאָ נישט בלייבן לאַנג.

— מיר וועלן שוין באַזאָרגן. נאָך מאַרגן אַוונט וועט אייך מיינס אַ זון אַוועקפירן מיט מיין שפּאַן — האָט ישראל גאַלדשטיין געזאָגט און זיך אויפגעהויבן פּוין טיש — טרינקט טיי, קינדער, איך גיי אַרויס אויפן גאַנטיק אַ קויק טון, וואָס עס טוט זיך אין מאַרק.

אין הויז, פאַם באַלויכטענעם טיש, זענען געבליבן זיצן נאָקמאן.

לייביש און רייזל גאלדשטיין. דינה האָט זיך קיין אָרט נישט געקאָנט גע-
פינען. אָט איז זי געזעסן באַם טיש און אָט איז זי געזעסן באַ דער זייט
אויף דער ווייכער סאָפּע אָדער זי איז גאָר אַרומגעלאָפּן, קלאַפּנדיק מיט
די גרויסע שווערע טירן פון איין צימער אין דעם אַנדערן און געוואָרפן
מיט די גרויסע פאָרהאַנגען.

נאַקמאַן האָט זיך אַזוי ווי אַן עפעס דערמאַנט, געוואָרט
ווען די געלעגנהייט איז געקומען, האָט ער באַקענט דינהן מיט ליי-
בישן.

בשעת דאָס איז געשען, איז לייביש אויפגעשטאַנען פון זיין אָרט,
זיך אָנגעטרעטן מיט זיין אייגענעם פּוס אויף זיין אייגענעם פּוס, שיער
נישט געפאָלן. ער איז, אַליין נישט וויסנדיק וואָס צו טון, נאָר דערמאַ-
נענדיק זיך, אַז ער האָט אַזעלכעס געלייענט אין אַ בוך, צוגעגאַנגען גלייך
צו דינהן אין אויסגעשטרעקט זיין האַנט.
אין דאָס האָט אויסגעוויזן גיכער, ווי ער האָט זיך געקליבן צו
טון אַ שטויס עמעצן מיט זיין האַנט, איידער אַ באַגריסונג. פאַרשטענד-
לעך, אַז לייביש האָט געהאַט געוואָלטיקע יסורים דערפון. ער איז בלייך
געוואָרן און זיין האַנט איז אַזוי ווי אַפּגענומען געוואָרן. ער האָט געפילט,
אַז צוריקנעמען צו זיך זיין האַנט, וואָלט ער איצט, אין דער רגע נישט
געקאָנט.

דינה האָט רחמנות באַקומען אויף דעמדאָזיקן בחור און מיט איר
ווייכער, קליינער האַנט אַ דריק געטון לייבישעס האַנט.
זי האָט געוואוסט, וואָס זי טוט, און דערביי האָט זי אַזוי
ווי אין זיך אַריינגעטון אַ פאַרקניפטן שמייכל צווישן אירע
ליפּן.

אַפּגעטון דאָס, האָט לייביש ערשט איצט נישט געוואוסט וואָס צו טון.
ער האָט אַזוי ווי פאַרלוירן דעם וועג צוריק צוט טיש און איז געשטאַנען
זייער אין נישט קיין שיינער פאָזע, אַ ביסל איינגעבויגן, מיט ביידע הענט
הענגענדיק ווי צוויי דרענגלעך.

נאַקמאַן האָט געקאָנט אַ סך העלפּן. פאַרוואָס זאָגט ער נישט עפעס ?
האָט לייביש באַוויזן צו טון אַ טראַכט. ווען ער שעמט זיך נישט וואָלט
ער געטון אַ געשריי: נאַקמאַן זאָגט עפעס !
נאַקמאַן האָט, ווייזט אויס, הנאה געהאַט פון דער סצענע. ער האָט

זייער פיל געגלייבט אין דעם, אז א מענטש באדארף אמאל זיך דערפילן
אין א פארלעגנהייט; און ערשט דעמאלט דערפילט דער מענטש, אז ער
איז א מענטש מיט צוויי פיס און אז עס פעלט אים ערד אוועקצושטעלן
דידאזיקע צוויי פיס.

בא נאקמאנען איז עס זאגאר אויסגעוואקסן אין א פילזאאפיע, אז
אויב א מענטש ווייסט נישט פון דעם געפיל פון זיין אמאל א פארלירענער,
איז דער מענטש גארנישט ווערט.

דערפאר האט נאקמאן געלאזט לייבישן זיך א ביסל פרגעלען אין דער
פארלעגנהייט און אליין א מענטש, מיט מענטשלעכקייט אין זיך, האט ער
דערווייל הנאה געהאט. עס קאן זיין, אז דאס וועט אים פארשאפן יסורים,
שפעטער, און ער וועט דערפון ליידן, ווי נאקמאנס טבע, און זיך אליין
לעבעדיקערהייט אויפעסן.

געקומען, אזוי ווי תמיד איז אזא פאל, איז די הילף גאר פון אן
אנדערן קוואל.

א גרויס געשריי האט זיך דערטראגן פון מארק. דינה איז אויפגע-
שפרונגען פון דעם דיוואן און איז צוגעלאפן צו א פענצטער זען וואס
דארט איז אזא געשריי.

רייזל גאלדשטיין האט זיך אויך אויפגעהויבן פון טיש
און איז צוגעגאנגען צו א פענצטער א קוק טון אויף דעם מארק-
פלאץ.

דאס געשריי פון מארק האט זיך אלע מאל אויפגעהויבן
ווי א הויכער בארג און באלד איז דאס צו ביסלעך איינגעשטילט גע-
ווארן.

רייזל האט זיך אומגעקערט פון פענצטער מיט ביידע הענט צונויפ-
געלייגט בא איר פנים, אזוי ווי אין א געבעט, און אָנגעזאָגט מיט שרעק
אין איר שטימע, אז אין מארק איז א געשלעג.

באלד איז דינה צוגעלאפן און זיך באהאלטן לעבן איר מוטער, סו-
לענדיק זיך צו איר, און איר פנים איז געווען בלאס.

ישראל גאלדשטיין איז אריינגעגאנגען אין שטוב. זיינע שווערע
טריט זענען איצט געווען אזוי בארויקנדיק און זיכער, די פרויען זע-
נען צו אים צוגעלאפן און זיך באהאלטן אין זיין גרויסן שווערן גע-
שטאלט.

ישראל גאָלדשטיין האָט געהייסן אַראָפּלאָזן די פּאַרהאַנגען איבער די פענצטער און געזאָגט :

— עס איז אַ געשלעג. דער גוטער יאָר כאַפט זיי. געהוילעט, גע-
הוילעט און דערנאָך צעשלאָגט זיך עס.

— דאָס פּאָלק איז אַרויס פון זיינע ברעגן — האָט נאַקמאַן גע-
זאָגט.

— אייער פּאָלק! — האָט ישראל גאָלדשטיין פּאַרגעוואָרפן נאָך-
מאַנען.

— ווען איך שעם זיך נישט, גיי איך אויך אַרויס צווישן זיי —
האָט נאַקמאַן געזאָגט אין אַזאַ טאָן, אַז מ'האָט נישט געקאָנט וויסן צי עס
איז סאַרקאָזם, צי ערנסט — איך פיל איצט אַזוי ווי מיט עמעצן זיך צו
שלאָגן.

— איר האָט געמוזט אַראָפּפּאַלן פון אַ בוידעם, נאַקמאַן — האָט
ישראל גאָלדשטיין זיך צעלאַכט מיט זיין באַסאָווע געלעכטער — שניידערס
שלאָגן זיך, ווילט זיך אים אויך...

— גייט אַרויס, גייט אַרויס — איז דינה אונטערגעשפרונגען מיט
אירע פיס — איך וואָלט ליב געהאַט צו קוקן ווי אַזוי איר שלאָגט זיך,
נאַקמאַן.

— אָט! נאַקמאַן, פּאָלגט מיין טאָכטער און גייט אַרויס און ברעכט
זיי די ביינער — האָט ישראל גאָלדשטיין געזאָגט און בייקוייט האָט זיך
געפילט אין זיין טאָן — פאַרוואָס גייט איר נישט?

— ווען איך זע נאַקמאַנען אין אַ געשלעג, וואָלט איך געפּאַלן אין
חלשות — האָט רייזל גאָלדשטיין געזאָגט — איך האָב פיינט מענטשן, וואָס
שלאָגן זיך.

— און איך האָב ליב, מאַמע — האָט דינה טראָציק און מיט אַ
געוויסן רייץ געזאָגט.

— אַזוי, האָסטו ליב — האָט ישראל גאָלדשטיין אָנגעשריגן —
שוין צייט פאַר דיר גיין שלאָפן, רייזל, נעם דיין טאָכטער און שלאָפן
גיין!

— אַזוי טרייבט ער — האָט רייזל אַזוי ווי זיך געקלאָגט אַבער גוט-
מוטיק און אָן גאַל.

— נעמט אייך דעם גאַסט, ווייבער, איך מיין לייבישן, און לאָזט

מיך מיט נאקמאנען אַליין. מיר האָבן זייער פיל צו שמועסן — איז ישראל גאַלדשטיין ווייכער געוואָרן.

נאקמאן איז די גאַנצע צייט געזעסן אזוי ווייט, ערגעץ פאַרטרוימט. אז ער האָט גאַרנישט געהערט, וואָס דאָ איז פאַרגעקומען. נאָר אז לייב ביש האָט אים געזאָגט „גוטע נאַכט“ האָט ער זיך אזוי ווי אויפגעכאַפט פון אַ דרימל.

ער האָט זיך אויף גיך אויפגעהויבן, נאָר אז ישראל גאַלדשטיין האָט אים געזאָגט, אז ער זאָל נאָך דאָ פאַרבלייבן, איז ער צוריק אזוי ווי אריינגעפאַלן אין דער ווייכער סאָפּע. רייזל, איר טאַכטער דינה און לייביש זענען ארויס פון דער גרויסער סער שטוב און נאקמאן איז געבליבן אויג אויף אויג מיט ישראל גאַלדשטיין.

פאַרוואָס דאָס געשלעג אין מאַרק האָט זיך אָנגעהויבן, ווייסט קיינער נישט. ווען מען האָט זיך אַרומגעקוקט איז שוין געווען צו שפעט. געשלאָגן האָבן זיך נאָר שניידער-יינגען. זיי האָבן אויפגעעפנט די קנעפלעך פון זייערע העמדער און אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די רעקלעך און גענומען וואַרפן הענט.

דאָס ערשטע האָבן ווייבער אָנגעמאַכט אַ געוואָלט. באַלד דערנאָך אָנגעהויבן זוכן זייערע קינדער, ווי די קליינע און אויך די גרויסע און אַנטלאָפן מיט זיי אַהיים.

דאָס צווייטע מאָל, אז די ווייבער האָבן שיין זייערע קינדער צו-נויפגענומען און זיי אַהיימגעבראַכט, זענען זיי געלאָפן און געפונען זייערע מענער און זיי אַהיימגעפירט. וואַרים די מענער האָט זיך זייער געוואָלט שטיין און קוקן ווי אזוי די שניידער-יינגען גיבן און נעמען פעטש.

באָ די בעסאַראַביער מענער האָט אפילו געפיסן דאָס בלוט אין זייערע הענט צו טון עמעצן אזוי אַ דערלאַנג אַ פאַטש, אָבער די ווייבער זענען געקומען צו לויפן און זיי אַהיימגעשלעפט מיט געוואָלט און קללות. זענען אין מאַרק געבליבן יינגען און מיידלעך. די מיידלעך האָבן דאָך געוואָסט, וואָס וועט פון דעם געשלעג אַרויסקומען, זענען זיי ביס-לעכווייז אויך אַנטלאָפן אַהיים צו זייערע מאַמעס. אַהיימקומענדיק אין דער שניידערישער גאַס האָבן זיי אָנגעמאַכט אַ

געפילדער און די עלטערע שניידער האָבן זיך אַ לאָז געטון אין מאַרק אַריין אָפּצושטעלן דאָס געשלעג.

אַז די עלטערע שניידער זענען געקומען אין מאַרק-פּלאַץ, האָבן זיי געזען, אַז מען קאָן אַנדערש נישט איינשטילן דאָס געשלעג פון די יינגען ביזוואַנען מען וועט זיך אַליין נישט אַריינמישן.

באַלד האָבן זיי אויסגעטון דאָס אייגענע, וואָס יעדער בעסאַראַביער ייד טוט. בשעת ער וויל זיך נעמען שלאָגן. דאָס הייסט, זיי האָבן אויפֿגעקעפּלט זייערע העמדער אַזוי ווייט, ביז די האַריקע הערצער האָבן זיך אַרויסגעוויזן. אויך האָבן זיי אויסגעטון פון זיך די רעקלעך און אָנגעהויבן וואַרפֿן פעטש.

דאָס פייער אויף די בערג פון קאַסטנס און אויף די פעסער פון דושעגעכטס האָט נאָך געברענט, נישט אַזוי פּלאַמענדיק, אָבער דאָ אין דאָרט איצט און אַן אַנדערשמאַל האָט עס געטון אַ פּלאַקער אַרויס מיט אַ פייערדיקער צונג. פון די קליינע צעוואַרפענע קופּעס מיט פייער האָט דער מאַרק-פּלאַץ אויסגעוויזן, ווי אַ לאַגער באַ דער נאַכט. הענט און פּנימער האָט מען זיכער געקאָנט זען.

אָבער די שניידער האָבן שוין נישט געוואָסט ווער וועמען עס שלאָגט. — וואָס, דו אַזוינער און אַזוינער! דו שלאָגסט מיין קינד! — האָט אַ פּאָטער געקאָנט שרייען צו זיין אייגענעם בחור — און אַזוי שרייענדיק דערווייץ אים אַריינפאַרן אין דער באַק אַריין.

דער בחור, ווערנדיק צעמישט פון דעם פּלאַם אין זיין באַק, האָט נישט געוואָרט און באַלד פאַרהויבן זיין האַנט און דערלאָנגט זיין אייגענעם טאַטן אַ פּאָטש איבער דעם צעשוויבערטן קאָפּ.

אַט אַזוי האָבן זיך די שניידער-יינגען געשלאָגן ביז די פייערן האָבן שוין אַרומגעלעקט מיט זייערע צונגען אַליץ, וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט אויספּלאַמען. איז אָבער נאָר געוואָרן פינצטער אין מאַרק-פּלאַץ, האָבן זיך ערשט אין דער פינצטער שטימען דערהערט. דאָ האָט אַ בחור דערקאָנט די שטים פון זיין ברודער און אַזוי ווי ברידער זענען זיי פּמעט אַלע גע-ווען, אויב נישט קיין ברידער, איז שוועסטער-קינדער, אויב נישט קיין שוועסטער-קינדער, זענען זיי געווען אַזוי געקניפּט און געפונדן. דער האָט געהאַט יענעם אַ שוועסטער פאַר אַ ווייב. יענער האָט זיך ערשט גע-שדכנט צו דעם אַ שוועסטער פאַר אַ חתן. זענען דאָך דאָ אַלע געווען

פון איין גאס, פון איין מלאכה, פון איין פאמיליע, האָבן זיי אין דער פינצטער פון דער נאכט אראָפּגעלאָזט זייערע מידע הענט און זיך פּאַוואָג-לינקע אַהיימגעגאַנגען, ווער מיט געשוואָלענע אויגן און ווער מיט אַ צע-בייטן קאַפּ און ווער מיט אַ ווייטיק אין די צעשלאָגענע זייטן.

עס איז שוין געווען שפּעט פּאַנאַכט. די שניידער-יינגען זענען גע-לעגן אויף זייערע געלעגערס און געפילט ווי זייערע גלידער טוען ווי ווי און זייערע קלעפיקע אויגן קאַנען זיך נישט צומאַכן, פאַ אַ טייל, דערפאַר, וואָס דער פּעס האָט זיך אויפגעלייזט פון די נערוון אַרויס און פאַ אַנדערע פשוט פון פיזישער אַנשטרענגונג.

אַבער דאָך איז די נאַכט געפאַלן אַזוי ווי אַ באַלואָם און אַזוי ווי אַלע מענטשן אויף דער גאַרער וועלט, אַזוי אויך די שניידער-יינגען איינ-געוויגט אין אַ שווערן שלאָף.

אינדערפרי זענען די שניידער-יינגען מיט זייער שניידערשער גאַס ווייטער אַראָפּ פון דער סצענע, מען האָט אויף זיי פאַרגעסן זיך אומצוקוקן און זיי, די שניידער, האָבן זיך נישט געפרווט באַקלאָגן, ווייל זיי זענען שוין אַזוי צוגעווינט געווען צו זייער שיקאַל פון פּמה יאַרן. איז וואָס עפּעס היינט זיך אָנהייבן צו קלאָגן ?

שוין נישט גערעדט דערפון, וואָס זייער געאַגראַפישע לאַגע איז געווען אַזעלכע, וואָס האָט זיי אָפּגעזונדערט פון דער גאַנצער שטאַט, זייער גאַס איז געווען אין אַן עק פון שטאַט, זיי האָבן פאַרמאַגט אַן אייגענע שול און אַ שפייז-קראַם. יאַרן זענען אַוועק און מען האָט פון זיי גאַר-נישט געהערט. זיי האָבן טאַג אַזוי ווי נאַכט געהאַרעוועט מיט דער נאָדל. קיינער האָט זיך מיט זיי נישט געמישט. דאָס הייסט, אויב פאַ אַ שניידער איז געבוירן געוואָרן אַ מיידל, איז באַלד פאַ אַן אַנדערן שניידער גע-בוירן געוואָרן אַ יינגל. דאָס מיידל איז געוואַקסן גלייך מיט דעם יינגל אַזוי לאַנג, ביז זיי האָבן חתונה געהאַט, ווייטער זיך געמערט און אָנגעפילט זייערע שטובן מיט קינדער. וואָס מער קינדער, אַלץ מער נאָדלען. נאָדלען פליען אין די פלינקע הענט. דאָ וווּ מען אַרבעט, עסט מען רעדט מען אָפּ איינס פון דאָס אַנדערע, פאַרליבט מען זיך אַדער מען קריגט זיך. דאָ לערנט דער טאַטע זיינע קינדער די מאַגערע פּלליים פון זיין אייגענער אויפפאַנג, ווי אַזוי צו לעבן אויף דער וועלט. דאָ לערנט די מאַמע איר

מיידל ווי אזוי א מאמע צו זיין. דאָ שלאָפן אַלע איבער די נאַכט צונויפֿ-
געוואָרפן אין איין קופּע.

צוויי רייען מיט ליידיקע הייזער, איין הויז אַרויסגעבויט אין דער
גאַס אַרויס און איין שטוב טיף איינגעבויט צוריקוועגס פון דער גאַס, צוויי
ניגזאָגישע רייען מיט הייזער און דאָס איז געווען די שניידערישע גאַס.
צי דערפאַר, וואָס די דאָזיקע גאַס איז געווען קרום, איז קיינער דאָרט
אַרום נישט דורכגעפאַרן.

צי אפּשר דערפאַר, וואָס קינדער האָבן זיך געשפּילט אין דער מיט
פון דער גאַס, געגראָבן גריבער. גאַנץ אָפּט האָט געטראָפּן, און אַ קינד
איז באַ זיין שפּילעריי אזוי איינגעשלאָפּן אין דער מיט גאַס.

ווינטער האָט מען אין דערדאָזיקער גאַס נישט געקאַנט אפּילו דורכ-
גיין. פריער איז געפאַלן אַ שניי. דערנאָך האָבן די שניידער געגאַסן זייערע
מידעיעצעס מיט ברודיק וואַסער און פון אויבן אויסגעשאַטן דאָס אַש פון
זייערע אויוונס. דערנאָך איז ווייטער געגאַנגען אַ שניי און די שניידער
האָבן ווידעראַמאַל געגאַסן מידעיעצעס ברודיק וואַסער און געשאַטן דאָס
אַש פון זייערע אויוונס. דערנאָך איז געפאַלן אַ ווינטערדיקער רעגן און
איינגעפלאַשטשעט דאָס אַש אין שניי און עס איז געוואָרן אזוי גליטשיק,
אַז טאיז געוואָרן אַ ספּנה דאָרט צו גיין.

אין פּרילינג און אין האַרבסט איז די גאַס געווען פאַרפלייצט מיט
אַ קלעפיקער פּלאַטע, אין וועלכער עס איז געווען אַ געפאַר אויף נישט
אַרויס...

זומער אין די קילע און אויך אין די הייסע טעג זענען זיך ווייבער
מיט זייערע קינדער געלעגן אין דער מיט גאַס; ווייבער מיט זייג-קינדער
באַ זייערע ברוסטן; אַלטע ווייבער מיט אָפענע מיילער זענען געזעסן באַ
דער שטוב; אַלטע יידן, וועלכע זענען שוין געווען אויסגעדינטע שניידער,
דאָס הייסט, זיי האָבן שוין נישט געזעען ווי אזוי אַריינצוצילעווען דעם
פאַדעם אין דער נאָדל, זענען אויך געזעסן אין דער מיט גאַס, מיט די
פיס אונטער זיך צונויפגעלייגט, אויף דער ערד.

עס קאָן זיין, אַז דערפאַר, וואָס ווינטער איז די גאַס געווען פאַר-
לייגט מיט שניי און מיט אייז, דערפאַר, וואָס די דאָזיקע גאַס האָט פאַר-
מאַגט גרויסע פּלאַטעס מיט טיפע גריבער, דערפאַר, וואָס אַלטע לייט, וויי-
בער און קינדער האָבן זיך זומער-צייט געוואַלגערט סיי באַטאַג אין סיי

באנאכט, דערפאר, וואָס באַנאכט אום זומער איז מען געשלאָפן אין גאָס : אַלטע, יינגע, ווייבלעך, מיידלעך, קינדער, אַלע אויסגעמישט איינינעם, דער- פאַר האָט מען דיִדאָזיקע גאָס נישט גענוצט צום דורכפאַר.

עס קאָן אָבער זיין, אז דאָ איז גאָר אַן אַנדערע אירזאָך. מען איז נישט געפאַרן דורך דער שניידערישער גאָס דערפאר, ווייל מען האָט פאַר- געסן, אז עס איז דאָ אַזא גאָס.

דאָס הייסט, אין שטעטל האָט מען געוווּסט, אז עס זענען דאָ שניי- דער, נאָר מ'האַט זיך אויף זיי נישט אומגעקוקט.

די שניידער-קאָסטע פון שטעטל איז געווען צעטיילט אין עטלעכערליי קלאַסן: ערשטע שניידער, וועלכע זענען אַרומגעגאַנגען איבער די דערפער ביינען שניידעריי. זיי זענען אויפגעשטאַנען זונטיק גאַנץ פרי און אוועק איבער די דערפער און פרייטיק פאַרנאכט זענען זיי צוריקגעקומען. צווייטע שניידער, וועלכע האָבן גענייט קליידער אויף דעם טאַנדעט-שטייגער, פאַר די קראָמען פון שטעטל און דריטע שניידער, וועלכע זענען געווען די מיוחסים פון דער שניידערישער גאָס, דערפאר, ווייל זיי האָבן גענייט די קליידער פאַר די באַלעבאַטיים פון שטעטל.

דיִדאָזיקע שניידער-קאָסטע האָט זיך געמערט און געלעבט נאָר אויף דער שניידערישער גאָס. אַ שניידער האָט נאָך זיין טראַדיציע נישט גע- טאַרט וווינען און זיך אויסמישן מיט די אַנדערע יידן פון שטעטל. ערשטנס דערפאר, וואָס ער האָט נישט געטאַרט אַנווערן דעם שיינעם נאָמען באַ זיינע אייגענע ברידער פון דער קאָסטע און, צווייטנס, דערפאר, ווייל עס וואָלט אים נישט מעגלעך געווען זיך אויסצומישן מיט אַנדערע יידן, די אַנדערע יידן וואָלטן נישט צוגעלאָזט.

כאָטש די אַנדערע יידן אין שטעטל זענען אויך נישט געווען אַזעלכע הויכגעשטעלטע. יידן מיט רויטע פנימער, מיט אַרומגעשוירענע בערד, יידן, וואָס האָבן גאַנצע ווינטער-אַוונטן געשפילט אין קאַרטן, יידן, וואָס האָבן ס'רוב אַ חוץ זייער אייגן ווייב, זיך געליבט מיט עמעצנס אַנדערס ווייב — מיט וואָס זשע זענען זיי געווען גרעסערע מיוחסים פון די שניידער.

זענען די בערד באַ די שניידער-יינגען געווען תמיד אַפגעגאַלטע. זענען די שניידער-יינגען אַרומגעלאָפן מיט מיידן. זענען די שניידער-יינגען געווען אויפריכטיקע חברה-לייט, אויף דעם לשון פון

שטעטל... א שניידער האָט גענייט, גענייט אַ גאַנצע וואָך אי באַטאַג, אי באַנאַכט און שבת נאָך דער וואָך האָט ער באַדאַרפט זיין פּריילעך.
פּריילעך זיין, האָט באַ אַ שניידער געהייסן: טרינקען אַ סך וויין, זינגען, קושן זיך מיט פּרויען און שלאָגן זיך.
און אַט די אַלע זאַכן האָט אַ שניידער נישט געקאַנט באַווייזן אַפּ- צוטון מיטאַמאַל אפילו איינמאַל אַ וואָך. פאַרשאַלטן זאָל ווערן דער טאַג, ווען ער איז געבוירן געוואָרן!

פאַרוואָס האָט דער באַשעפּער פון דער וועלט נישט אַריינגעגעבן אין זיינע הענט, אַז ער זאָל קאַנען זיין אַ באַלעבאַס און די באַלעבאַטיס זאָלן זיין שניידער.

פאַרוואָס שעלטן זיי, די באַלעבאַטיס, זייערע קינדער מיט דעם, וואָס זיי שרייען אויף זיי: „דו ביסט אַ שניידער-יינג“, אָדער „דו גייסט אין די וועגן פון אַ שניידער-יינג?“

נאָר דאָס וואָלט נאָך באַ די שניידער נישט געווען אַזאַ שאַנדע, אויב מען שעלט זיך מיט זיי, טוען זיי פונקט דאָס אייגענע, אויב אַ שניידער וויל שעלטן זיינס אַ קינד, זאָגט ער: „וואָס וועט פון דיר אַרויסקומען. אַ למדן, אַ פּלאַכט“, אָדער „דו האַלטסט די נאָדל פונקט ווי די רביצין“... די שניידער אַרט אויך נישט, וואָס קיינער פאַרט נישט דורך זייער גאַס.

זאָל זיך זיי אויסדאַכטן, אַז דאָס איז נישט קיין גאַס. עס איז זייער שטאַט. זיי האָבן די גאַנצע איבעריקע שטאַט טיף, ניין איילן אין דער ערד. זיי האָבן אייגענע פּירונגען.

די קינדער זייערע קאַנען נישט דאוונען. אַ שניידער דאַרף נישט דאָס דאוונען. ער האָט נישט קיין צייט, סיי ווי סיי, צו גיין אין שול אַריין דאוונען.

דאָס וואָס די קינדער דאַרפן קאַנען, לערנט מען. אין וויל צום שניידער, וועלכער האָט קינדער מיידלעך. ווי צום שניידער, וועלכער האָט קינדער יינגלעך. מיידלעך האַלטן די נאָדל בעסער. ווערט אַ מיידל אַלט צוועלף יאָר, קאָן זי שוין נייען און אַ יינגל קאָן נישט האַלטן די נאָדל ביז זיינע פינגער גער בייגן זיך אויס. פּדי זיי זאָלן קאַנען האַלטן די נאָדל, גייען אַוועק יאָרן און יאָרן.

דערפאר איז געוואָרן אַ פאַרפלייצונג פון טאַנדעטנע שניידער, פון שניידער, וואָס גייען איבער די דערפער, און דער איידעלער מין שניידער איז זייער בצמצום.

פון דעם מין איידעלע שניידער, דאָס הייסט, אַ שניידער, וואָס נייט פאַר באַלעבאַטימ, איז אויך געווען וועלוול. ער האָט זיך נישט געגאַלט זיין באַרד און האָט געטראָגן אויף זיין קאַפּ אַ היטל, נישט קיין קאַפעלוש. וועלוול האָט געהאַט דריי יינגען, וועלכע זענען געווען איינער גרעסער פון אַנדערן. מען האָט קיינמאַל נישט געוואוסט, וועלכער פון די דריי איז דער עלטערער און וועלכער איז דער יינגערער.

וועלוול האָט זיינע דריי זין אויסגעלערנט דעם שניט פון אַ בגד. ער האָט דאָס אַליין זייער גוט געקאַנט. און ווי באַלד ער האָט זיי געלערנט דעם שניט, נישט די נאָרד, איז דאָך שוין ממילא באַ אים נישט געווען קיין קללה צו האָבן דריי זין.

אַט דער וועלוול מיט זיינע דריי זין האָבן זיך פאַרשריבן אין דעם צעטל „אויף אייגענער ערד“. פאַרשטענדלעך, אַז ער האָט באַ שניידער זיין פּרעסטיזש פאַרלוירן.

אַבער פאַרפאַלן. וועלוול מיט זיינע דריי זין זענען שוין געקרוינט מיט נייע צונעמען „וועלוול ערד“... „וועלוול ערדס בחור“... „אַדער גיי אין וועלוולס ערד אַרײַן“...

אינדערפרי זענען די ווייבער באפאלן די יאטקעס. די קצבים האָבן נאָר וואָס געבראַכט געשאַכטענע אַקסן און לעמער פון דער „באַניע“. די געשאַכטענע לעמער זענען געלעגן אויף דער ערד מיט האַלב-איבערגע-שניטענע העלזער און מיט זייערע גרויסע, גלעזערגע אויגן אָנגעקוקט די מאַסע ווייבער. עס איז געווען דאָס אַפּשפּייגלונג פון אַ קייכעדיקן געלעכ-טער אין די לעמערס אויגן. די ווייבער האָבן געשריגן און זיך געקריגט מיט די קצבים. די קצבים האָבן אויך געשריגן און געטריבן די ווייבער, אַזוי ווי מען טרייבט פון זיך פליגן. די ווייבער זענען מיט זייערע פיס געקראַכן אויף די געשאַכטענע לעמער, געפאלן און זיך ווידער אויפגעהויבן און געשריגן אַזוי ווי רויב-פּייגל: פלייש!

די קצבים האָבן געשניטן לאַנגע פּאַסן פון דעם אַקסן-פלייש, אָן-געבלאָזן די לעמער און געשוּנדן די קוטשער אַווע פעל פון די לעמער און נאָכדעם, אַז זיי זענען פּאַרטיק געוואָרן מיט דעם אַפּשינדן דעם רויטן, שמאַלציקן לאַם, געטון אַ הענג אויף אַ האַטשיק, מיט איין שניט אויפ-געטרענט דעם בויך. די קישקעס זענען מיט אַ סווישטש אַליין אַרויסגע-שפּרוינגען פון בויך. הינט זענען שוין געשטאַנען אין אַ פינטל און גע-וואַרט אויף די דראָזיקע קישקעס. דער קצב האָט געטון אַ וואַרף צו די הינט די קישקעס. און דער אַפּגעשוּנדענער לאַם, וועלכער איז איצט גע-האַנגען מיט זיין קאַפּ אראָפּ האָט נאָך אַלץ געקוקט מיט זיינע גלעזערגע אויגן. ערשט אַז דער קצב האָט געטון מיט זיין מעסער אַ שנייד אַפּ דעם

קאָפּ און אַ באַלעפּאַסטע האָט אים, דעמדאָזיקן קאָפּ אַריינגעלייגט אין אַ קיישל, ערשט דעמאָלט האָבן שוין די אויגן פון דעם לאַם אויפגעהערט צו קוקן.

איבער דער קצבים-גאַס איז דורכגעפאַרן אַ פּאַיעטאַן מיט פיר פּערד און מיט אַ גלאַק.

באַלד נאַכדעם ווי דער קלאַנג פון גלאַק איז שוין ערגעץ ווייט פאַר-שוונדן, איז דער יידישער „סטאַראַסטע“, דער גראַבער, שיינער ייד, מיט דעם גראַבן שיינעם שטעקן אין זיין האַנט, געגאַנגען אַהיים און אויף זיין וועג אַהיים זייער אומרויק אין מיט כּעס געשריגן, קלאַפּנדיק מיט זיין גראַבן שטעקן איבער דער ערד :

— אַ קאַמיסיע!

— וואָס הייסט, ר' אייזיק?

— אַ קאַמיסיע.

— סטייטש?

— אויפּגראַבן — האָט דער סטאַראַסטע מיסטעריעז געוואונקען אין יענעם עק שטאַט וווּ דער בית-עולם איז געווען.

— וועמען?

— דער ליטוואַק.

— פאַרוואָס?

— פאַלמעסן!

די גאַנצע צייט איז דער סטאַראַסטע געגאַנגען איבער דער גאַס אין זיך נישט געוואָלט אָפּשטעלן און געענטפּערט מיט איינציקע ווערטער. דיִדאָזיקע ווערטער געוואָרפן פון זיך אַרויס מיט ביטערקייט. און אזוי ווי מען האָט געוויסט, אַז אויב ר' אייזיק סטאַראַסטע איז אזוי אויפגעבראַכט, מוז דאָ זיין אַ גרויסע צרה אויף דעם שטעטלס קאָפּ, — דערפאַר זענען יידן באַפאַלן ר' אייזיק, אים אַרומגערינגלט אין אַ ראָד, זיך געטויליעט איינער צום אַנדערן און ר' אייזיק איז געשטאַנען אין דעם פאַרשלאַ-סענעם רינג מיט מענטשן און מיט האַלבע ווערטער, מערער מיט סימנים און מיט אַ ווינק פון זיינס אַ פינגער, ווי מיט ווערטער דער-צײַט:

— פאַ אונז אין שטאַט איז פאַרהאַן אַ מסור, אַ בן סורר ומורה... אַנגעגעבן, אַז יידן האָבן דערהרגעט... ווער ווייסט, אפּשר אַריינגעשריבן.

אז עמעצער האָט אים דערהרגעט... האָט מען פון דאָרט געשיקט אַ קאָ-
מיסיע... אויפגראָבן... פאַלמעסען...

— אזא שאַנד — אויפגראָבן אַ מת!

— און וואָס וועט, אז חלילה — האָט ר' אייזיק נישט פאַרענ-

דיקט.

— וואָס, ר' אייזיק? — זענען די אָנגעשראַקענע יידן אַלע

מיטאַמאָל צוגעשטאַנען און נאָך ענגער אַרומגערינגלט דעם סטאַ-
ראָסטע.

— אויב זיי געפינען, נאָך זייער דעה נאָך, אז דער ליטוואַק איז

אַ הרוג.

— אַ נייעס! מיר ווייסן אַליין, אז ער איז אַ הרוג.

— מיר ווייסן, איז גאַרנישט. אָבער אויב זיי, די קאָמיסיע, וועט

וויסן.

— וואָס זשע וועט חלילה זיין, זאָגט, ר' אייזיק, אפשר איז דאָ אַן

עצה?

— עס וועט זיין שלעכט — האָט ר' אייזיק מיט אַ פינגער געוויזן

צום הימל — איין עצה איז איצט פאַרהאַן, ער, אויבן... און מיר באַדאַרפן
וואַרטן און שוויגן.

ר' אייזיק האָט זיך אַרויסגעריסן פון דעם ראָד מיט מענטשן
און איז אַוועקגעגאַנגען אַהיים. דער עולם איז אים נאָכגעגאַנגען.

ר' אייזיק האָט זיך אַלע מאָל אומגעקערט צו דעם עולם מיט זיין
פנים און אָנגעשריגן, אז מען זאָל זיך פונאַנדערגיין און וואַרטן און
שוויגן.

באַ דער פּרינצע פון זיין הויז האָט ר' אייזיק זיך אָפּגעשטעלט און
געהייסן, אז מען זאָל גיין רופן צוויי שמשים.

— זאָגט זיי, אז דער פּריסטאָו האָט געהייסן — האָט ר' אייזיק גע-

זאָגט — און זאָלן זיי מיטנעמען לאַפּאַטעס.

עס האָט נישט גענומען לאַנג און די שמשים זענען געקומען און ר'

אייזיק איז מיט זיי אַוועק אויפן בית-עולם.

אין שטאַט איז דערווייל געווען זייער טרויעריק און שטיל. דאָס

פּלייש, וואָס מען האָט היינט אינדערפרי געקויפט נאָך אזא לאַנג-

גער מחלוקה, האָט מען נישט געגעסן. מען איז געזעסן אין די אָפּע-

נע קראָמען און געהיט דעם דרויסן. אָדער מען איז געזעסן אין די שובן און אַרויסגעקוקט דורך די פענצטער און טירן און געהיט דעם דרויסן.

דער דרויסן איז געווען אַ שיינער. פאַרוואָס איז דער הימל אַזוי ריין און בלוין? איצט וואָלט דער הימל באַדאַרפט, אויב עס איז נאָר דאָ אַ גאַט אין הימל, זיין פאַרוואַלקנט און נידעריק באַ דער ערד. וואַרים עס איז זיכער, אַז די נשמה פון דעם אַרעמען ליטוואַק שוועבט דאָ אַרום און איז אומרויק. וואַרים מען לאָזט זי נישט רוען. זי קלאַפּ מיט אירע פליגלען אין הימל און שטיסט זי אָן אין דער ערד אין פליט אַרום אין אַ רונדן קרייז אַרום דעם בית-עולם.

די יידן פון שטעטל זענען געווען זיכער, אַז נאָכן טויט פון אַ מענטש הייבט אָן זיין נשמה אַן אַנדער לעבן אויף יענער וועלט, אפשר אַ שענער לעבן ווי אויף דער וועלט, אין דעם גוף פון בלאַטע און לייט. און וואָס גיכער דער גוף פון אַ טויטן מענטש קאָן זיך צוריק אויסמישן מיט דער בלאַטע און לייט פונדאָנען ער איז אויסגעקנעטן געוואָרן, אַלץ גיכער קאָן די נשמה אָנהייבן צו לעבן איר ניי, שיין לעבן אויף יענער וועלט.

דערפון האָט זיך גענומען דער מנהג, וואָס די יידן פון שטעטל האָבן, פונקט להיפוך דערפון ווי די גוים פון שטעטל, באַגראַבן זייערע טויטע באַלד נאָכדעם ווי דער מענטש איז געשטאַרבן, און עס איז געטון געוואָרן אַלע מאָל אין אייראָעניש.

— עס זאָל זיך דער גוף באַלד קאָנען אומקערן צו דער בלאַטע און לייט.

איצט, אַז עס האָט געטראָפן, אַז די קאָמיסיע האָט צוריק אויסגע-גראַבן דעם טויטן ליטוואַק, האָבן די יידן פון שטעטל געליטן דערפון אין צוויי אופנים: ערשטנס, האָט אויפן שטעטל געהויערט אַ בלבול, אַז עמע-צער האָט דערהרגעט אַ מענטש. און צווייטנס, דאָס, וואָס מען מיסט זיך אַריין אין דער אַרבעט פון אומקערן דעם גוף צו דער בלאַטע און לייט. פאַלגלעך, רויבט מען אַוועק פון דער נשמה איר שיין לעבן און פאַלגלעך וועט די אומרויקע נשמה פלאַטערן איבער דעם שטעטל.

ווי געזאָגט, זענען די יידן פון שטעטל געווען שטאַרק צערודערט,

נישט נאָר האָט מען אין דעם פרימאָרגן נישט פאַרזוכט דעם טעם פון פלייש
און פון געקעכץ, נאָר מען האָט אויך נישט געוואָסט, וואָס מען רעדט. אויב
עמעצער האָט גערעדט צו עמעצן, האָט עס מער אויסגעוויזן ווי אַ שאַטן
רעדט מיט אַן אנדערן שאַטן, איידער ווי אַ געשפרעך צווישן לעבע-
דיקע.

יאַנקל רעשעטניק איז אויפגעשטאַנען גאַנץ פרי און זיין ווייב כאָסי
איז אויך אויפגעשטאַנען און האָט געקאַכט ציקאַריע מיט מיִלך. אין דער
קאַמער איז יאַנקל געווען פאַרנומען מיט זיין רעשיטע; זיך געגרייט אַרויס-
צוגיין זיפן ווייץ. איז געקומען צו לויפן אַ שכנה און שטילערהייט דער-
צייִלט כאָסין, אַז מען גראַבט אויס דעם לייטוואַק. כאָסין איז געוואָרן פינצ-
טער אין די אויגן. זי האָט באַוויזן צו זאָגן דער שכנה, אַז מען זאָל איר
קומען זאָגן אַזעלכע בשורות. די שכנה איז אַוועקגעגאַנגען, קוקנדיק פיל
באַדייטנד אויף כאָסין.

כאָסי איז באַלד אַרויסגעלאָפן אין קאַמער אַריין און שטי-
לערהייט געזאָגט יאַנקלען, אַז ער זאָל היינט נישט אַוועקגיין פון דער
היים.

— וואָס איז שוין היינט פאַר אַ חגא? — האָט יאַנקל געטון אַ
געשריי.

— ער שרייט נאָך — האָט כאָסי מיט בטול געזאָגט — אים קומט
נאָך ציין אַרויס. זיי בעסער שטיל און קום אַריין אין שטוב טרינקען צי-
קאַריע.

— איך גיי, אָבער וואָס האָט געטראָפן? — האָט יאַנקל געזאָגט,
נאָכגייענדיק זיין ווייב אין הויז אַריין.

כאָסי האָט שוין נישט געוואָסט, וואָס זי טוט. אירע הענט
האַבן געציטערט און אַז זי האָט באַדאַרפט ברענגען אַ גלאָז צי-
קאַריע, האָט זי פון גרויס צעטראַגנקייט גאָר געבראַכט אַ ליידיק
גלאָז.

יאַנקל האָט געלאַכט. כאָסי האָט אים געשטראַפּט, פאַרוואָס ער
לאַכט.

— וואָס פּלוצלינג זאָל איך וויינען? — האָט יאַנקל גע-
פרעגט.

— נעם און לאַך. לאַך! ...

— וואָס איז מיט דיר, כאָסי ?

— לֵאָךְ... לֵאָ—א—אָךְ...

— כאָסי... — איז יאָנקל צוגעלאָפֿן צו זיין ווייב —

אפשר רופן דעם דאָקטאָר. וואָס איז מיט דיר, טוט דיר עפעס וויי ?

דערווייַל איז כאָסי אַריינגעפאלן, אַזוי ווי אַן אונטערגעהאַקטער בוים, מיט איר קאָפּ אויף יאָנקלס הענט. יאָנקל האָט זי דערכאַפּט און אָנגעהויבן צו שרייען. שכנים זענען זיך צוזאַמענגעלאָפֿן. מען האָט כאָסין אַריינגעלייגט אין בעט אַריין. דעם קאָפּ אירן האָט מען אַרומגעבונדן מיט אַ פאַטשיילע. כאָסי איז געלעגן אין בעט, איר גאַנצער קערפּער האָט געציטערט און דורך אירע פאַרמאַכטע אויגן האָט זי אַלע מאָל געכאַפּט אַ פליק אויף די ווייבער און אויף איר מאָן, וועלכע זענען געשטאַנען אַרום איר בעט.

כאָסי האָט באַ זיך געפילט, אַז זי מוז אַזוי שפּילן. דאָס ציטערן פון איר קערפּער איז נישט געווען קיין געמאַכט ציטערן. זי האָט טאַקע געציטערט, ווייַל זי האָט מוראַ געהאַט. אָבער דאָס איבעריקע האָט זי אויסגעטראַכט. איר פּלוצלינגדיק געשריי, וואָס זי האָט פון צייט צו צייט זיך געטון אַ כאַפּ און געשריגן; דאָס פאַרמאַכן פון אירע אויגן און דאָס ליגן אַזוי ווי אַן אָפּגעשטאַרבּענע, — דאָס האָט זי אַליין זיך אַזוי געמאַכט. זי האָט, ווי שוין אויבן געזאָגט, אַלע מאָל געעפּנט אַ דינעם שפּאַלט פון אירע וויעס און געקוקט אַזוי ווי זי ווירקט אויף דעם עולם.

געטראַכט האָט זי, אַז טאַמער קומט מען און מען וויל אַוועקנעמען יאָנקלען, דערפאַר, וואָס ער האָט דערהרגעט דעם ליטוואַק, וועט מען אים נישט נעמען, וואָרים זי וועט דאָך ליגן אין בעט. זי וועט שוין פּראַווען שטיק... יאָנקלען וועלן זיי באַ איר נישט אַוועקנעמען.

אין דער אייגענער צייט, וואָס דאָ באַ יאָנקלען רעשט זיך אין הויז, און אַ פרוי שפּילט אַזאַ פאַלשע סצענע, איז אין גרשון שניט-קרעמערס הויז פאַרגעקומען עפעס אַנדערש.

דאָרט איז מען געווייר געוואָרן פון דער קאַמיסיע. די מוטער פון דעם פאַרשוונדענעם לייבישן איז דורכגעלאָפֿן איבער דער גאַס און אַזוי מאַדנע געוואָיעט: „קאַמיסיע, וווּ איז מיין זון?“ זי איז געלאָפֿן מיט דעמ-

דאָזיקן געשריי ביז צום בית-עולם. און דערנאָך איז זי אַרומגעלאָפֿן איבער די גאַסן פֿון דער גאַנצער שטאָט. איר געשריי האָט, דאַכט זיך, געקאַנט רירן אַ שטיין.

דינה, גאַלדשטיינס טאַכטער, האָט געהערט ווי אַזוי עמעצער וויינט אין גאַס. זי איז אַרויסגעלאָפֿן אויף דעם גאַנעק און דערזען ווי לייבישעס מוטער רייסט זיך אַליין אירע האָר פֿון קאַפּ און דינה איז גערירט גע-וואָרן ביז טרערן. זי האָט באַלד געוואָלט נאַכלויפֿן דערדאָזיקער מוטער און איר דערציילן, אַז לייביש איז באַ זיי, אָבער זי האָט מורא געהאַט פֿאַר אַן אומגליק.

לייביש איז געלעגן באַהאַלטן באַ זיי אין קעלער, נאָך פֿון גאַנץ פֿרי.

ישראל גאַלדשטיין האָט שוין געוואָסן פֿון דער קאַמיסיע. דער פֿריש-טאָו האָט אים געשיקט רופן און אים דערציילט, ישראל גאַלדשטיין איז מיט דעם פֿריסטאָו געווען גוט. אויב עס איז אַמאָל עפעס געקומען אַ גוירה אויף די יידן פֿון שטעטל, האָט דער פֿריסטאָו באַלד געשיקט רופן ישראל גאַלדשטיין. דאָס איצטיקע מאָל האָט ישראל גאַלדשטיין גאַרנישט געקאַנט העלפֿן. די קאַמיסיע איז שוין געווען אין שטאָט. נאָר פֿונדעסט-וועגן האָט דער פֿריסטאָו צוגעוואָגט ישראל גאַלדשטיין, אַז ער וועט זען, וואָס מען קאָן טון.

ישראל גאַלדשטיין איז באַלד אַהיימגעקומען און דאָס ערשטע האָט ער באַהאַלטן לייבישן אין קעלער. צווייטנס, האָט ער פֿאַרוואָגט דעם ווייב און אויך דינהן, זיי זאָלן זיין זייער פֿאַרויכטיק. ער אַליין האָט באַדאַרפט אוועקפֿאַרן אין אַ נאַענט דאָרף וועגן זיינע גע-שעפטן.

אַז דינה האָט באַדאַרפט אַרונטערטראָגן עסן לייבישן אין קעלער אַריין, האָט זי אויך מיט זיך שוין מיטגענומען אַ פֿאַרטיקן פֿלאַן.

זי האָט פֿונדעסטוועגן גאַרנישט געוואָגט איר מוטער. אין קעלער איז דינה אַריין אַ פֿאַרשעמטע. לייביש איז געזעסן אויף אַ קעסטל. גיין דער טונקלקייט פֿון קעלער האָט זיך נאָר געפֿליכט זיין פֿנים. און זיינע אויגן האָבן געברענט דורך דער טונקלקייט, אַזוי ווי צוויי גרויסע בריִיאַנטן.

דינה האָט אים דערלאַנגט דאָס עסן, אויפגעזוכט אין אַ ווינקל נאָך
אַ קעסטל און עס געבראַכט און אַוועקגעשטעלט לעבן לייבישן און גע-
זאַגט:

— דאָס וועט אייך דינען אזוי ווי אַ טיש.
— אַ שיינעם דאַנק — האָט לייביש מיט אַ קוים הערבאַרער
שטים געזאָגט — אָבער אויף וואָס וועט איר דערווייַל זיצן, פרייליך גאַלד-
שטיין?

— איך קאָן שטיין, איך קאָן שטיין — האָט דינה צוויי מאָל איבער-
געזאָגט אירע ווערטער.

— איך קאָן אָבער נישט זיצן, ווען אַ פרייליך שטייט — האָט ליי-
ביש אַרויסגעוויזן זיין קענטעניש אין דעם ענין פון אַ קאַוואַליער און זיך
געווינדערט אויף זיין געוואַגטקייט.

„צוויי מאָל האָט ער מיך גערופן פרייליך“ — האָט דינה אַ טראַכט
געטון — „ער ווייזט אַרויס זייער פיל איידלקייט“...

לייבישן איז איצט באַפאַלן אַ געדאַנק, אַז אויב איצט נישט, איז
קינמאָל נישט. ער האָט געגעסן די גרויסע שטיקער ברויט, וואָס ער
האָט געביסן, דורך דעם, וואָס ער איז געווען אויפגערעגט, און געשלאָגן-
גען, שיער זיך נישט ווערגנדיק. די טוגקלייט פון קעלער האָט זייער
פיל געהאַלפן, נישט נאָר צו באַהאַלטן דאָס, וואָס דאָס פנים פון אַ מענטש
וואָלט אויף דער ליכטיקער וועלט אַרויסדערציילט, נאָר אויך צוגע-
געבן אפילו צו דעם אַרויסגעזאָגטן אַ נישט-קלאַרן, פאַרהילטן אויס-
דרוק.

דינה האָט נישט געוואוסט אַליין, ווי אזוי זיך צו ווענדן צו אים:
צי זאָל זי אים רופן לייביש, צי זאָל זי אים באַטיטלען מיט עפעס
אַן אנדער וואָרט. די פאַמיליע זיינע האָט זי נישט געדענקט. עס איז
איר דערפאַר אויסגעקומען צו רעדן מיט אים נישט דערמאַנענדיק זיין
נאָמען:

— איך האָב מיט אייך געוואָלט רעדן וועגן אַ זאַך.
לייביש אונגן האָבן איצט געטון אַ בליץ אויף איר:
— איך האָב אויך געוואָלט מיט אייך רעדן, פרייליך גאַלדשטיין, —
האָט לייביש געזאָגט און באַלד דערפילט, אַז ער האָט די גאַנצע זאַך קאַ-
ליע געמאַכט.

— זאגט, וואָס איר האָט געוואָלט, אפשר וועט איר מיר פאַרשפּאַרן אַ
גאַנג — האָט דינה אין איר געוויינלעכן, קליינשטעטלדיקן מאַגיר געפרוּווט
זיין קלאָג.

לייביש האָט דערפילט, אַז עס הערט אויף צו קלאַפּן זיין דופק.
גרויסע טראַפּנס שווייס זענען אַרויסגעקומען אי אויף זיין פנים אין אויך
אויף זיינע הענט. אין דער מינוט איז אים נמאס געוואָרן די גאַנצע וועלט
און זיינע געדאַנקען האָבן אַריבערגעשפרונגען תהומות. זיין צונג האָט זיך
צוגעקלעבט צו זיין גומען און די ערד האָט זיך געשאַקלט אונטער זיינע
פיס. ער האָט איצט געוואָלט אויסקויפּן זיין נאַך נישט געזאָגט וואָרט
און איז געווען גרייט דאָס אויסצוקויפּן מיט זיין לעבן. אַ גאַט, ווען
עס פאַלט אַראָפּ פון באַלן פון קעלער אַ שווערער שטיין אין דער-
הרגעט אים דאָ אויף דעם אָרט, וווּ ער שטייט. אָדער ווען עס טרעפט
עפעס אַ נס און דאָס מיידל גייט אַוועק פּונדאָנען. וואָרים ער קאָן
און טאָר נישט אַרויסברענגען אויף זיינע ליפּן דאָס, וואָס ער וויל
זאָגן.

דינה האָט געמאַכט אַ באַוועגונג צום אַרויסגיין. זי האָט
איצט אין דער טונקלקייט פון קעלער גלייך אין לייבישעס אויגן גע-
קוקט:

— ווי איך זע, איז אייך זייער שווער דערפון צו רעדן — האָט
דינה ווידערזאָמאַל געפרוּווט זיין קלאָג — איך וועל גיין צו אייער מאַ-
מען.

— וואָס מיינט איר ? — האָט לייביש נישט פאַרשטאַ-
נען.

— איך מיין, אַז איך וועל אייך העלפּן קומען צוריק
אַהיים.

— גיין! איך דאַנק אייך, פרייליך.
— אייער מאַמעס צער — האָט דינה שטיל זיך צעווייגט. זי האָט
זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ קעסטל און אַזוי שטיל און מיט האַרץ געווייגט,
אַז עס האָט לייבישן גערירט. ער איז אַזוי ווי אויסגעניכטערט געוואָרן
פון זיין אומבאַהאַלפּנקייט, איז געוואָרן געשטאַרקט און איז צוגעגאַנגען
נאַענט צו דינהן. זי איז אין דער מינוט געוואָרן זיין שוועסטער און ער

האָט מיט איין האַנט זי געגלעט איבער די האָר פון קאַפּ און אויסגע-
ווישט אירע טרערן און אַזוי שטייל און טרייסטנדיק צו איר עפעס גע-
זאָגט און אַזוי נאָענט געווען לעפּן דינהן און איר געטון אַ קוש אין
קאַפּ:

— דינה, צוליב אייך וועל איך זיך אוימקערן אַהיים.
דינה איז אויפגעשפרונגען און אויף אירע פאַרוויינטע אויגן האָט
געלויבטן אַ כרייד. זי האָט פאַרגעסן אויסצווישן אירע טרערן און
עטלעכע מאָל איבערגעזערט די דאָזיקע ווערטער: „איך וועל לויפן
צו אייער מאַמען.“ דערנאָך איז זי אַרויס פון קעלער. אויף די
טרעפּ באַ דער דרויסנדיקער טיר, איז זי געבליבן שטיין און אַריינגע-
שריגן צו לייבישן: איך וועל דאָס אויספירן זייער שטייל און אַן
יסורים.

דינה איז אַריין אין קיך און געטראָפּן דאָרט איר מוטער. איז זי
אַרויסגעלאָפּן פון קיך און אַוועק אין איר שלאָף-צימער און אויסגעווישט
איר פנים, אויף גיך זיך אָנגעטון און איז אַוועק פון הויז. גייענדיק איבער
דער גאַס איז איר איינגעפאלן אַלערליי וועגן, ווי אַזוי צו דערציילן ליי-
בישעס מוטער. דינה האָט איצט אין זיך דערפילט אַזוי פיל מוט, אַז זי
האָט זיך אַליין אין אירע געדאַנקען פאַרגליכן צו אַ מאַנספערשוין. עס האָט
נישט גענומען לאַנג און זי איז שוין געשטאַנען אין דער שניט-קראַם פון
לייבישעס עלטערן.

עס איז געווען אַ פירעקעכדיקע גרויסע קראַם און באַ אַלע ווענט
זענען געשטאַנען שאַפעס פון דער ערד ביז צו דער סטעליע און איבער
די שאַפעס זענען געלעגן משופעדיק מיט די שפיצן אַרויס און איינס
אויף דאָס אַנדערע אָנגעלייגט אַלערליי שטיקער געוואַנט, וואָלנט, זיידנס
און ליייונט. עס האָט געשמעקט אינעווייניק מיט דעם ריח פון נייע
לייונט.

דינה איז געשטאַנען אַ ביסל אין דער מיט פון קראַם. דערנאָך איז
זי צוגעגאַנגען צו דער שיינער, יידישער פרוי אין דעם זיידענעם טיכל
אויף איר קאַפּ און דינה האָט באַלד באַמערקט אַרום אירע אויגן גרויסע,
בלויע רינגען. זי האָט געבעטן באַ לייבישעס מאַמע, מען זאָל איר ווייזן
לייונט.

די שיינע, כאַרואַרגטע מאַמע האָט געטון אַ זיפּן און אַראָפּגע-
שליפּט פּון דער שאַפּע אַ פּלאַטשיקן פּאַק לייִוונט. דינה האָט דיִדאָזיקע
לייוונט אָנגערירט מיט אירע פינגער. דאָס ווייסקייט האָט געבלענדט אירע
אויגן. דינה האָט זיך צוגעבויגן צו לייבישס מוטער און שטילערהייט גע-
פרעגט:

— וויפיל קאָסט אַן אַרשין?

און באַלד האָט דינה פאַרלוירן איר מוט צו זאָגן דער מוטער וועגן
לייבישן. זי האָט מורא באַקומען פאַר דעם, וואָס עס האָט געקאָנט טרעפּן.
דינה האָט זיך דערפאַר אַרויסגעדרייט מיט דעם, וואָס זי האָט גוט באַטראַכט
די ווייסע לייִוונט און געבעטן אַ שטיקל לייִוונט אויף אַהיימצונעמען, ווייזן
דער מאַמען אירער.

לייבישס מוטער האָט אָפּגעשוירן אַ שטיקל לייִוונט און געטון אַ זיפּן.
אפשר האָט זי געהאַט דאָס פאַרגעפיל, אַז דאָסדאָזיקע שטיקל לייִוונט איז
אַ שיק-גרוס צו איר זון.

דינה איז אַהיימגעגאַנגען מיט גיכע טריט. זי האָט זיך געוונדערט
וועהן איר מוט איז אַוועק. זי האָט געטראַכט, אַז ערשט מיט עט-
לעכע מינוט פריער האָט זי דאָסדאָזיקע מענלעכע געפיל פּון מוטיקייט
איבערגעלעבט, אָבער איצט איז זי צוריק פרוי, זיך אַליין פאַרפלאַג-
טערט און עס וועט מוזן קומען אַ מאַן מוטיק און שטאַרק אַרויסצופלאַג-
טערן.

דינה איז אַהיימקומענדיק פריער אַראָפּ אין קעלער צו לייבישן.
לייביש האָט זי דערזען אין איר הוט און טאַלמע און ער האָט זי
מקנא געווען איצט מיט דער פרייער, ווייסער וועלט. עס האָט
פּון דינהן געשמעקט מיט דעם אַראַמאַט פּון פרישער, געשמאַקער
לופט.

דינה האָט אַרויסגענומען דאָס שאַיקל ווייסע לייִוונט און דאָס געגעבן
לייבישן:

— איך בין נאָר וואָס געווען באַ אייך אין קראָם. אייער מאַ-
מעס אויגן זענען אַרומגערינגלט מיט בלויע צייכנס. און איך האָב גאָר-
נישט געקאָנט רעדן מיט אייער מאַמען, נאָר געבראַכט אַ שטיקל
לייוונט.

לייביש האָט נישט גענומען דאָס שטיקל לייוונט, נאָר זיך איינגע-
בויגן און געקושט אי דאָס שטיקל לייוונט, אי דינהס הענט. דינה האָט
צוגעדריקט אירע הענט צו לייבישס ליפן; געפילט ווי זיינע ליפן בריען
אירע הענט. דאָסדאָזיקע קושן לייבישס איז געווען באַ איר ניי אין
איבער איר גאַנצער הויט זענען אומגעלאָפן הייסע, בריענדיקע נאָד-
לען.

— היינט באַנאַכט וועל איך זיך אומקערן אַהיים צוליב... דינה —
האָט לייביש שטיל געזאָגט. שטאַמלענדיק און מיט האַלב-אַפּגעהאַקטע
ווערטער.

— איך וועל דיך אייביק דערפאַר ליב האָבן — האָט דינה מיט
ביידע הענט אָנגענומען לייבישס פנים.

- איך באַשווער דיך.
- איך שווער.
- און עס וועט בלייבן אַ סוד.
- איך שווער באַם שטיקל לייוונט.
- איך שווער איך באַם שטיקל לייוונט.
- גלייך ווי עס איז גאַרנישט געווען צווישן אונז.
- גלייך ווי עס איז גאַרנישט געווען צווישן אונז.
- און דו וועסט גיין צוריק אין קלויז לערנען — האָט דינה אירע
ווערטער אויסגעצערטלעט.
- איך וועל גיין צוריק אין קלויז.
- ניין, דאָס וויל איך נישט.
- וועל איך זיך אָנהייבן מישן אין קראַם — האָט לייביש אַזוי ווי
געפרוּווט זיין מוזל.
- ניין, דאָס וויל איך נישט.
- וועל איך אַזוי אַרומגיין מיט ליידיקע הענט.
- ניין, דאָס וויל איך נישט.
- וועל איך ווערן אַ סוּהר.
- ניין, דאָס וויל איך נישט.
- וועל איך אַנטלויפן אין אַ גרויסער שטאָט.
- וואָס וועסטו דאָרט טון, אין דער גרויסער שטאָט?

— לערנען און בענקען נאך דיר.
 — און וועסט זיך נישט אומקערן אהיים היינט באנאכט ?
 — איך וועל זיך אומקערן דערנאך, אין א צייט ארום, פון דער
 גרויסער שטאט, מיט א דיפלאם.
 — און דעמאלט וועל איך שוין דא נישט זיין.
 — וואס הייסט, ווו דען וועסטו זיין ?
 — מיר פארן דאך אוועק אויף אונזער אייגענער ערד.
 — דארט, ווו נאקמאן פארט ?
 — או-או — האט דינה געשאקלט און אונטערגעברומט, שוין א
 ביסל ביזן און קאפריזנע.

— אהין פאר איר אויך, דינה, צו אונזער אייגענער ערד — די
 לעצטע צוויי ווערטער האט לייביש מיט פיל ווארעמקייט ארויסגעערעדט
 און דינה האט געפילט, אז לייביש ווערטער מישן זיך אויס מיט איר
 בלוט — בלייבט עס אזוי, דינה ?
 — א סוד !

— קיינער וועט נישט וויסן.
 — און דו קער זיך אום אהיים.
 — נאך היינט אונט.
 — אין קיינער וועט נישט וויסן.
 — איך שווער — האט לייביש אויסגעשריגן און דערביי
 פארמאכט זיינע אויגן, פונקט אזוי ווי ער פלעגט זיי פאר-
 מאכן בשעת ער האט באם דאוונען געהאלטן אין אויסשרייען, שמע
 ישראל.

דינה האט איבערגעלאזט לייבישן אריין אין קעלער און איז אוועק
 אין הויז אריין.

לייביש האט אנגעהויבן מיט זיך אריין מאכן פארברייטונגען, ווי
 אזוי ער זאל זיך צוריק אומקערן אהיים. אט איז אים איינגעפאלן
 דאס הארץ פון שרעק און ער האט זיך געפילט נישטיק און קליין ווי
 א ווארעם; זון אט איז אים ליכטיק געווארן אין זיינע אויגן, ווארים ער
 האט געפונען דינה. ער האט איצט געזאגט צו זיך אריין: גאט האט
 אזוי געפירט. און ער האט בא זיך אפגעמאכט צו האלטן ווארט: א
 סוד !

דינה איז אין הויז געווען זייער רויק.

אזוי האָט זי פון אויבן-אויף געמאַכט דעם איינדרוק. אָבער ווער האָט געקאָנט זיך טיף אין איר נשמה אַראַפּלאָזן און דאָרט זען, וואָס דינה האָט אַליין אויך נישט געקאָנט וויסן. עס איז געווען באַ דינה דאָס ערשטע מאָל אין איר לעבן, אַז מען האָט זיך מיט איר דערקלערט אין ליבע.

דינה האָט געפּלאַמט דאָס פנים. זי איז געשטאַנען באַ זיך אין צימער און געקוקט אין שפיגל, געקניפן אירע באַקן, אַז זיי זאָלן ווערן בלאַס. אָט זענען זיי שוין פון דעם קניפ אַ ביסל בלאַס. אָבער באַלד ווערן זיי פאַרלאָפן מיט רויטקייט. אַ היץ איז אַרויסגעגאַנגען פון אירע פאַרפלאַמטע באַקן.

זי האָט געוואָלט זיך דערמאַנען, ווי אזוי עס האָט זיך אָנגע-הויבן. פאַרוואָס האָט זי שוין פאַרגעסן, ווי אזוי עס האָט זיך אָנגע-הויבן?

דינה געדענקט נאָר „עס וועט בלייבן אַ סוד“ ... „איך שווער“.

און וואָס וועט זי טון מיט נאַקמאַנען? אַרעמער נאַקמאַן. קאָן זי רען ליב האָבן צוויי? ...

אפשר יאָ... זאָלן זיי זיך ביידע שלאָגן איבער איר... „ווער עס איז יינגער און געזונטער“... האָט דינה גע-טראַכט.

ניין, גאָט זאָל אויסהיטן. זי האָט נישט געטראַכט אזוי. דינה איז קיינעם נישט קיין שונא. דאָס קאָן זי נישט אפילו ברענגען אויף אירע געדאַנקען. און עס וועט נישט קומען דערצו און אויב עס וועט יאָ קומען דערצו, וועלן זיי זיך שלאָגן. ווער זשע וועט געווי-נען?

אָט אזוי איז דינה אַרומגעגאַנגען, ווי אין פיבער. זיך גע-היט פאַר דער מאַמען אירער און זיך אויסגעלאַכט שטילערהייט פון דער מאַמען. זיך געפילט שטאַלץ אַקייגן איר מאַמען. איבער איר מאַמען האָט זיך קיינער, מיט עמעצן אַן אַנדערן, נישט געשלאָגן. זע נאָר, ווי שוין זי קאָן אויסהאַלטן דעם סוד אַקייגן דער מאַ-מען? ...

ווי געזאגט, איז דינה געווען אין א פיבער און עס קאן זיין, אז
זי איז נישט שולדיק, אויב זי האט נישט שיין זיך אויפגעפירט אין אירע
טראכטונגען אקייגן דער מאמען.

אין דעם צושטאנד פון פיבער איז זי ארומגעגאנגען ביז דער פאטער,
ישראל גאלדשטיין, איז אהיימגעקומען.

די שווערע טריט פון ישראל גאלדשטיין און זיין רייכע בא-
סאווע שטימע, אין וואס עס האט זיך געפילט, אז עס איז דא
א מאנסביל אין הויז, דאס אלץ אינאיינעם האט געוורקט אויף
דינהן.

ישראל גאלדשטיין האט געהייסן, דינה זאל ארויפרופן ליי-
בישן.

דינה איז געלאפן מיט קליינע, גיכע טריט און האט גערופן ליי-
בישן.

לייביש האט באוויזן נאכאמאל צו באווארענען דינהן:

— א סוד!

און דינה האט געשאקלט מיט איר קאפ.

נאקמאן איז געקומען צו לויפן און מיט א גיכן אטעם,
שלינגענדיק די לופט שטיקערווייז, האט ער מודיע געווען דאס, וואס
די קאמיסיע האט געפונען, אז דער ליטוואק איז געשטארבן פון הינ-
גער.

באם טיש איז געזעסן ישראל גאלדשטיין, זיין ווייב, זיין זיידע,
טאכטער דינה און לייביש.

נאקמאן האט זיך נישט געזעצט; געשטאנען אָנגעשפארט איבערן
טיש און אזוי ווי געווארט אויף עפעס. דאס, וואס ער האט דערציילט
וועגן דער קאמיסיע האט אראפגעשוועבט אויף אלעמענס פנימער, ווי דער
פאטש פון שווארצע פליגלען.

עס איז געווען אזוי שטיל אין שטוב, אז מען האט נישט נאר גע-
קאנט הערן, וואס עס טוט זיך אין דרויסן, גאר אויך דאס קלאפן פון א
הארץ.

לייביש איז געווען דער איינאונאיינציקער, וואס האט גע-
ברוווט זאגן דאס, וואס ער האט געוואלט, אבער עס איז בא-

אים אלע מאָר אויסגעגאָנגען דער אָטענט. ער האָט געפילט, אַז
וואָס ווייטער די מינוטן קריכן פאַמעלעך אוועק, ווערט אים שווע-
רער.

— איך קער זיך אום צוריק אַהיים — האָט לייביש זיינע ווערטער
אָפגעכאַפט אין דער גיך.

אין דרויסן איז אַ בעסאָראַביער פּרילינג-נאַכט. אַ הויכער, הויכער הימל פאַרזייעט מיט אַ סך שטערן איז אויסגעשפּרייט פון איין פאַרג ביז צום אַנדערן און ליגט איבער די דאָזיקע בערג אַזוי ווי אַ גרויסע שיסל. עס איז אַ שטילע פּרילינג-נאַכט. אַ קרעפטיקער פּרימאַראַז שפּרייט זיך איבער דער ערד. די ערד איז שוין אויף אַ סך ערטער צעאַקערט און פאַרזייעט און קרעפטיקע שפּראַצונגען פּיפּצן אַרויס און ציטרן פון דעם קרעפטיקן פּרימאַראַז. עס איז אַזוי שטיל די נאַכט און מען קאָן פון ווייטע פעלדער הערן, ווי אַזוי די ערד שפּעלט זיך אין אַימ-זעבאַרע עפענונגען; מען קאָן הערן ווי דער פּוּח פון וואַקסן קערט זיך אים צוריק צו דער ערד און באַהאַלט זיך אין די אויפגעשפּעלטע עפענונגען.

דאָס שטעטל ליגט אין טאַל צווישן די בערג. פון די פענצטער שיינען ליכטלעך און ווינקען אַזוי ווי די שטערן אין הימל. עס איז שטיל איבער אַלע גאַסן. עס איז אַפּגעווישט געוואָרן די גרענעץ פון איין גאַס מיט דער אַנדערער. נישטאַ מער קיין שטובן, נישטאַ קיין בערג אַרום. עס איז דאָ הימל אויבן און הימל אינטן און שטערן ווינקען פון אַלע עקן וועלט.

לייביש איז געשטאַנען באַם אונטערשטן פענצטער פון זייער הויז און געציטערט פון דעם קרעפטיקן פּרימאַראַז און אַריינגעקוקט אין הויז אַריין און געזעען, ווי זיין פאַטער זיצט באַ אַ ספר מיט ביידע זיינע

הענט אונטערגעשפארט דעם שטערן זיינעם. און די מאמע זיינע זיצט
באם טיש און מישט דאס בוך פון דער קראם, ווו עס איז פארשריבן די
חובות.

לייביש האט זיך שוין עטלעכע מאָל פארמאסטן אריינצוגיין אין
הויז אריין, אָבער זיין אָטעם איז באַ אים אַלע מאָל אַזוי ווי אָפגעשטאַרבן.
ער האָט מורא געהאַט אַריינצוגיין אין הויז, און באַ אים איז געווען דאָס
געפיל אַזוי ווי באַ אַ גנב, וועלכער באַדאַרף אַריינגיין אין אַ פרעמד הויז.
די שוואַרצע פינצטערקייט פון דער אונטערשטער קאַמער, וועלכע ער האָט
געעפנט, האָט אים געשראַקן. עס איז אָבער אין דער אמת נישט געווען.
די פינצטערע קאַמער, וואָס האָט אים געשראַקן. ניין, אים האָט גאָר געשראַקן
דאָס ליכטיקע הויז מיטן טאַטנס אויגן און דער מאַמעס געשריי. די מאַמע
וועט דאָך מסתמא טון אַ געשריי. און אָט דאָסדאָזיקע געשריי האָט געקילט
און געגליווערט זיין בלוט.

לייביש האָט איצט פאַר זיך געזעען צוויי וועגן: אָדער ער זאָל
אַריינגיין איצט, ווייל עס איז נאָך ליכטיק און טאַטע און מאַמע שוואַפן
נאָך נישט, אָדער ער זאָל וואַרטן ביז טאַטע-מאַמע וועלן זיך לייגן שוואַפן
און אין הויז וועט זיין פינצטער, און דעמאָלט וועט ער זיך אַריינשאַרן
אין הויז.

דערווייל איז ער געשטאַנען באַם פענצטער און געקוקט אויף זיין
מוטער. ער האָט געזעען איר גאַנץ פנים און געלייענט, ווי אים האָט זיך
געדאַכט, אַלע אירע מחשבות. אירע אויגן זענען טאַקע אַרומגערינגלט מיט
בלויע צייכנס, אַזוי ווי דינה האָט אים דערציילט. און זי איז געוואָרן ער-
טער. אין עטלעכע טעג קאָן אַ מענטש ווערן אַלט.

ער מוז באַלד אַריינגיין אין הויז. באַלד. די מאַמע איז געוואָרן
אַלט.

לייביש האָט געעפנט די טיר פון דער אינטערשטער קאַמער און זי
פאַרמאַכט מיט אַ קלאַפ אַזוי ווי ער איז תמיד געווען געווינט צו טון.
ער האָט געהערט איבערווייניק אין הויז אַ באַוועגונג און אַ געשריי פון דער
מאַמען „לייביש“.

ער ווייסט נישט, צי ער אַליין האָט געעפנט די שטוב-טיר, צי די
מאַמע האָט געעפנט די טיר. אָבער וואָס איז דער הילוק ווער עס האָט
זי געעפנט. די טיר האָט זיך געעפנט און לייביש איז געשטאַנען אינע-

ווייניק אין הויז. דער טאטע האָט אָפּגעדרייט זיין קאָפּ פון דעם ספר און אים אָנגעקוקט, פריער ביז און מיט גרויסע אויגן אָבער צו ביסלעך זע-
נען אָט די דאָזיקע אויגן געוואָרן מילדער און ווייכער. די מאַמע איז גע-
וואָרן ווייס ווי קאלך און האָט זיך געוואָלט אויפשטעלן אויף אירע פיס,
אָבער, צו איר גרויסן ווייטיק, איז זי צוריק אַריינגעפאלן אין דעם בענקל,
ווי זי איז פריער געזעסן.

די מאַמע האָט אָבער נישט געוואוסט, ווי עס האָט אויסגעוויזן, צי
דאָס איז אַ הלום אָדער עס איז אויף דער וואָר. זיך אויפהייבן האָט זי
נישט געקאָנט. וואָס זשע דען האָט זי געטון? זי האָט זיך מיט ביידע
הענט געריבן די אויגן אירע. און דערנאָך, ווייזט אויס, האָט זי ערשט
דערזעען, אַז עס איז אויף דער וואָר. לייביש איז דאָ אין הויז. עס איז
וואָר.

די מאַמע האָט געטון אַ נעם צונויף אַלע אירע כוחות און
אַ געשריי געטון. איינמאָל האָט זי אַ געשריי געטון אַזוי און
איז שטיל געבליבן. די לופט אין שטוב האָט זיך אַ טרייסל גע-
טון און זיך צעפאלן. עס איז געוואָרן מוראדיק ליידיק און גרויס אין
שטוב.

לייביש האָט זיך דערפילט אַזוי קליין אין דער גרויסער, גרוימער
שטוב, אַז ער האָט זיך פשוט אין דערדאָזיקער ליידיקער גרויסקייט פאַר-
לירן.

ער איז געשטאַנען באַ דער טיר אַ פאַרלירענער. און אַז ער האָט
דערזעען, אַז זיין מוטער האָט פאַרוואָרפן איר קאָפּ אויף דעם ווענטל פון
בענקל און פאַרמאַכט אירע אויגן, איז לייביש צוגעלאָפן צו זיין מוטער
און זי אָנגעהויבן צו טרייסלען:
— מאַמע! מאַמע!

גרשון איז אויפגעשטאַנען פון זיין אָרט פאַמעלעך, אַזוי ווי עס וואָלט
דאָ גאַרנישט פאַרגעקומען, נאָר עפעס אַזא שפיל. און שפילעריי האָט ער
פיינט געהאַט, אָדער געווען ווייט פון דעם. ער איז צוגעגאַנגען צום
אָרט, ווי זיין ווייב איז געזעסן און זיך איינגעקוקט אין איר מיט
אַזא מין אופן, ווי עפעס אַ גרויסער דאָקטאָר קוקט זיך איין אין אַ
חולה.

דערווייל האָט לייביש מוטער געעפנט אירע אויגן און אַזוי גרויס

זיי געעפנט ווי גרויס נאָר זיי האָט זיי געקענט עפענען. און כאָטש זיי האָט זיך אָנגעשטרענגט דאָס צו טון, האָט זיי פונדעסטוועגן געקוקט אויף לייבישן, געקוקט לאַנג און עס איז געווען טרויער אַ סך אין אירע בליקן. אָבער נאָכדעם, ווי זיי האָט זיך אַליין אויסגעקלאָרט און באַ איר אין קאָפּ איז געוואָרן אזוי ליידיק, האָט זיי געזאָגט.

— שלום, מיין זון, שלום! — אין לייבישן אויסגעשטרעקט ביידע הענט.

דער פאָטער איז באַלד אוועקגעגאַנגען אין זיין שלאָף-צימער. פון דאָרט האָט זיך געהערט זיין קרעכצן און דבקהן און זיין לייענען „קריאת שמע“.

די מוטער איז לאַנג געזעסן מיט לייבישן. זיי האָט אים געגעבן עסן. אָנגעשטעלט אויף דעם טיש פון וואָס נאָר זיי האָט פאַרמאָגט אין הויז. לייביש האָט זיך גאַרנישט צוגערירט צו די דאָזיקע זאַכן.

— פאַרוואָס עסטו נישט ?

— איך בין נישט הונגעריק.

— פון וואָס ווייטער נסיעה און נישט הונגעריק ? — האָט די מוטער

נישט געקאָגט פאַרשטיין.

— איך האָב געזעסן אין וועג אין אַ קרעטשמע.

— זיך געפלאָגט אַ ביסל ? — האָט די מוטער געפרוּווט — איצט

וועט דיר שוין זיין גרינגער.

— אָט, אָבער איך בעט דיר, מאַמע, פרעג באַ מיר נישט קיין קשיות —

האָט לייביש מיט פיל צער און מיט טרערן אין זיינע אויגן געזאָגט. —

פאַרפאלן, אַ שלעכטע מחשבה.

— ניין, ניין, איך וועל מער נישט פרעגן — איז די מוטער גערירט

געוואָרן פון זיין צער — איך דאַנק דעם, וואָס לעבט אייביק דערפאַר,

וואָס דו ביסט צוריקגעקומען.

— אָט אזוי גרינג איז דורכגעלאָפן דאָס אומקערן זיך

פון לייבישן צוריק אַהיים, אַז אים אַליין האָט זיך דאָס נישט געגע-

גלייבט.

לייביש איז געשמאַק איינגעשלאָפן. ער האָט זיך, ווי אים האָט

זיך אויסגעוויזן, צוגעקלעבט צו דעם בעטגעוואָנט און איז צעשווומען גע-

וואָרן, אויפגעלעזט געוואָרן. און איז געשלאָפן מיט איין שלאָף ביז אינ-
דערפרי.

ערשט אינדערפרי, אָז עס איז געוואָרן ליכטיק און אין שטוב איז
שוין דער פּאָטער אַרומגעגאַנגען און שטילערהייט געמורמלט דאָס פּאַרנ-
דיקע דאַונען, ווי זיין טבע איז געווען, ערשט דעמאָלט איז לייבישן גע-
וואָרן מאַדנע נישט גוט. ער האָט דערפילט, אָז דאָס, וואָס ער האָט גע-
טון, זיין פרווון אַנטלויפן און דאָס צוריק אוימקערן זיך וועט אים נישט
אַראָפּ אַזוי גרינג.

עס האָט זיך אים געוואָלט כאַטש איצטער שווער קראַנק ווערן.
דאָקטורים זאָלן שטיין איבער זיין בעט און אין שטעטל זאָל מען זאָגן
וועגן אים, רעדן, אָז ער שטאַרבט — אַנדערש, ווי וועט ער זיך קענען
ווייזן אויף דער גאַס.

דערווייַל האָט ער געוואַרט מיט זיין אויפשטיין ביז דער פּאָטער
איז אַוועקגעגאַנגען אין בית-המדרש אַריין.
און אָז לייביש איז שוין אויפגעשטאַנען האָט ער נישט געוויסט,
וואָס צו טון מיט זיך.

און מאַדנע ווי אַזוי דינה איז אים די גאַנצע צייט אַרויס פון זיין
קאַפּ.

ווי האָט ער געקענט פאַרגעסן אָן איר ?
אָ, גאָט, זאָל דיין נאַמען זיין געגרויסט.
איצט איז שוין גוט.

ער איז איצט פּונדאָסניי געבוירן געוואָרן. פון איצט אָן איז ער
אַ נייער, אַ דערלייזטער.

לייביש איז אַריינגעגאַנגען אין זיין שניט-קראַם. אים האָט נישט
פאַרדראָסן, וואָס די פריקאָזשטשיקעס האָבן אויף אים געוואָרפן זייערע
אויגן. ער איז אַ נייער...

די מוטער איז אומפאַווסטזיניק אויך אַנגעשטעקט געוואָרן מיט
דעמאָזיקן געפיל און זי האָט אַזוי ווי גאָר פאַרגעסן אין דעם, וואָס זי
האָט געטראָפן. זי האָט אויך איצט געטראַכט, אָז זי פאַרמאַגט אַ נייעם
זון. זי האָט זיך געפרייט מיט אים. און אויב עס איז געקומען אַ קונה,
האָט זי זיך פאַר דעם קונה באַרימט, אָז דאָס איז איר זון, וועלכער האָט
זיך אוימגעקערט.

לייביש האָט היינטיקס. מאָל שוין געדאוונט אינדערהיים. ער האָט געזאָגט זיין מאמען, אז ער וויל נישט גיין אין קלויז דאווענען. דאָס דאווי-נען אינדערהיים איז אויך מער געווען אַ מעכאַנישס. ער האָט אָנגעטון די תפילין. דאָכט זיך, נישט אזוי אָפּגעהיטן דאָס פאַרוויקלען פון די רצועות. אַ רינגל מער, אַ רינגל ווינציקער. און דאָס דאווענען אַליין איז מער געווען אַ קוקן אין פענצטער און אַ טראַכטן, און פון אַלערליי דמיונות, אָבער נישט קיין דאווענען — מיט איין וואָרט, לייביש וועט שוין מער נישט דאווענען, אזוי ווי ער פלעגט, איידער עס האָט מיט אים געטראָפּן דאָס אַנטלויפּעניש.

באָ זיין מאמען האָט לייביש אַלץ געפּוּעלט. וואָרים באָ איר איז געווען גענוג, אויב לייביש האָט אָנגעטון די תפילין. די דאָזיקע מאמע איז טאָקע אַליין געווען אַ פרומע, אָבער אזוי ווי לייביש איז באָ איר געווען אַן איינאוינאַיינציקער, האָט זי דערפאַר איבער אים געציטערט. חוץ דעם האָט זי שטילערהייט געטראָגן באָ זיך אינעווייניק אַ תרעומות אַנטקייגן איר מאָן. דעם חסיד, דערפאַר, וואָס זי איז פאַרשוואַרצט געוואָרן אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָר. נישט קיין וואָך און נישט קיין שבת און אויך נישט קיין יום-טוב. און קיין פריילעך פנים האָט מען באָ אים נישט געטראָט באַווייזן.

און דערפאַר, אז זי האָט געזעען, אז לייביש ווערט אַ ביסל מער היינטיקער, איז דאָס איר שטאַרק געפּעלן געוואָרן. אין אייניקע זאָכן ווי, צום ביישפּיל, אין דער באַקליידונג פון לייבישן, האָט זי זיך אַריינגעמישט און דורכויס זיך איינגעשפאַרט, אז לייביש זאָל טראָגן אַ קורצן ראָק, אַ געפרעסט העמד מיט אַ שניפּס. עס איז איר אָנגעקומען שווער, וואָרים גרשון, איר מאָן, איז נישט פון יענע, וועלכע שטעלן זיך אַנטקייגן אָפּן. ער האָט געשוויגן, אָבער אין זיין שווייגן און אין זיין טאָן אַלע מאָל אַ קרעכץ איז געווען זייער פיל צער. אָבער לייבישס מאמע האָט אויף זיך געגומען דעם גאַנצן צער און צו ביסלעך אויסגעפירט דאָס, וואָס זי האָט געוואָלט.

באָ לייבישן האָט אָנגעהויבן צו שפּראַצן אַ בערדל, אויף זיינע באַקן און באָ דער אונטערשטער ליפּ.

לייביש האָט אָנגעהויבן איצט, נאָך זיין צוריקאומקערונג, אָפט אַריינ-צוקוקן אין שפיגל. עס איז אים נישט געפּעלן ווי אזוי עס שפּראַצט באָ

אים דאָס בערדל. לייביש האָט מיט אַ שערף אָפגעשוירן ביז צו די וואַרצלען דידאָזיקע צוויי-דריי האָר פון זיין ניי-שפראַצנדיק בערדל. אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער ווערט שענער אויב דידאָזיקע האָר זענען נישט טאָ. עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטילע מלחמה צווישן אים און זיין פאָ-טער גרשון. לייבישן האָט זיך געדאַכט, אַז זיין פאָטער וועט נישט פאָ-מערקן, אַז דידאָזיקע האָר זענען אָפגעשוירן. צוליב דעם האָט ער די-דאָזיקע האָר שוין פון איצט אָן נישט געלאָזט אויפקומען אויף דער ליכ-טיקער וועלט.

לייביש האָט געקוקט זייער פיל אין שפיגל און זיך געפוצט און, ווי אים האָט זיך געדאַכט, איז ער איצט געוואָרן אַן אַנדערער מענטש. דער פאָטער האָט מיט אים פמעט ווי נישט גערעדט. פון תמיד אָן האָט דער פאָטער ווינציק מיט אים גערעדט, אָבער איצט נאָך דעם אַנטלויפן און צוריק אומקערן זיך איז צווישן זיי אַזוי ווי אויסגעוואַקסן אַ וואַנט.

לייביש האָט אויסגענוצט דאָס שווייגעניש פון זיין פאָטער און האָט זיך געאַנדערשט פון טאָג צו טאָג. עס איז אים געוואָרן נמאס דאָס גאַנצע שטעטל. חוץ דינהן האָט ער איטלעכן פיינט פאַקומען. וואָרים ער האָט געזען אין איטלעכנס אויגן אַזעלכע מאַדנע פייערלעך. ער איז דווקא זיי אַלעמען אויף צו להכעיס אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן און זיך אָפגע-שטעלט ווי ער האָט ערגעץ געזען אַ רעדל. פאַ אים האָט דאָס געהייסן, אַז ער ווייזט זיך פאַר מענטשן — אָבער באמת האָט ער אַלעמען פיינט גע-האַט, חוץ דינהן.

פון דינהן האָט ער געטראַכט טאָג און נאַכט. און אפילו אין שלאָף האָט ער אויך גערעדט מיט דינהן. ער האָט זיך געקליבן צו דינהן אַריינג-צוגיין, אָבער נישט געקאָנט. אויף אַזוי פיל איז ער נאָך נישט געווען קיין אַנדערער.

פאַ אים איז נאָך, לַמשל, געווען אַ געדאַנק, אַז זיין חתונה מיט דינהן זאָל זיין אַזוי ווי עס פראַווען חתונות די היגע בעסאַראַפיער גוים. אים האָט זיך זייער געוואָלט, אַז זיין חתונה זאָל זיין איינע אין שטעטל, פדי דאָס שטעטל זאָל עס האָבן צו געדענקען. רייטער זאָלן פאָרן אויף פערד און צוגגעבענען די פלה און מיט איר אַנטלויפן איבער טאָל און פאַרג. און אַז ער וועט געווייר ווערן, זאָל ער אָנזאָלען

זיין פערד און זיך נאכיאגן נאך זיי און אפשאגן זיין פלה פון זייערע הענט.

און ווער ווייסט, וואס נאך פאר א מאדנע טראכט נגען לייביש האט געטראכט. לייביש האט פשוט נישט געווסט, וואס צו טון מיט זיך אליין. אין בית המדרש איז ער שוין מער נישט געגאנגען, נישט נאָר אינדערוואָכן, נאָר אפילו שבת איז ער נישט געגאנגען אין בית המדרש. עס האט גע'וואָסן, אָן ער שעמט זיך צו ווייזן זיין פנים אין בית המדרש אריין. אָבער באמת האט דאָס לייבישן שטארק הנאה גע'וואָן. פטור געוואָרן פון דעם יאָך. עס איז אָבער אויך אמת געווען, אָו לייביש האט פשוט מורא געהאט פאר דעם בית המדרש. אויב עס איז אים אמאָל אויסגעקומען דורכצוגיין דורכן בית המדרש, ווו ער האט געלערנט פאר זיין אַנטלויפעניש, פלעגט אים אַרומנעמען א מורא. אָבער דאָס איז נישט אינוער ענין. לייביש איז פטור געוואָרן פון בית המדרש. עפעס אַנדערש מיט וואָס אַנצופילן די דאָזיקע צייט האט ער נישט געהאט וואָס צו טון. האט טאקע לייביש זיך נישט גע'וואָסן ווי אַהינצוטיין.

אין דער אייגענער צייט האט ער פאָרגעסן אינגאנצן אָן זיין חבר אבא, מיט וועלכן ער האט געמאַכט דעם פלאַן צו אַנטלויפן. דאָס הייסט, ער האט פון אָנהייב אָן אבאן יאָ געדענקט. ווי האט לייביש נישט געקאָנט טראַכטן פון זיין חבר אבא? ער האט טאקע פון אים געטראַכט און אים אויך פיינט פאָקומען. עס איז דערגאנגען די שנאה אַזוי ווייט, אָו לייביש האט באַ זיך אָפגעמאַכט אבאס נאָמען נישט צו דערמאָנען.

אבא, פון זיין זייט, איז פון יענעם אַוונט אָן ווען עס איז געשעען דאָס אומגליקלעכע אַנטלויפן, ווי ער האט עס באַ זיך אין דער מחשבה גערופן, גאָר געוואָרן אָן אַנדערער ווי ער איז געווען פריער.

אבא איז אַרומגעגאנגען מיט אַ ווונד אין האַרץ, וואָס, ווי אים האט זיך געדאַכט, וועט זיך קיינמאָל נישט אויסהיילן. ער האט גאָר קיינעם נישט געקאָנט דערציילן פון זיינע יסורים, און יסורים באַדאַרף מען אַראָפּ'רעדן, אָו נישט פוילן זיי אויס שטיקער האַרץ. וואָס האט ער געקאָנט דערציילן? אָו ער איז געווען שיער, שיער נישט קיין אַנטלאָפענער? נאָר דאָס האט אים געפעלט. אַרויסגיין און דערציילן, אָו ער האט

אויך געוואָלט אינײנעם מיט לײבישן אַנטלויפן. האָט ער דער-
פאַר געשוויגן און נאָך געדאַנקט גאָט. וואָס קײנער ווייסט נישט דער-
פון.

איצט, אַז לײביש איז שוין דאָ צוריק אינדערהיים, איז עפעס אַן-
דערש. אָבער פריער האָט אבא געלײטן פון דעם, וואָס ער, לײביש, איז
אַנטלאָפן אויך אָן אים. אבאן האָט זיך געדאַכט, אַז פון לײבישן וועט
דאָרט ערגעץ אין דער גרויסער שטאָט אויסוואַקסן אַ גדול בישראל,
און ער אבא וועט דאָ אין קלײנעם אָרט בלײבן דער אײגענער אבא וואָס
געווען.

ווידער האָט אבא געלײטן פון דעם, וואָס, ווי אים האָט זיך
אויסגעוויזן, איז ער געווען אַ גורם צו דעם אַנטלויפן פון לײבישן.
און זעענדיק די אַלע יסורים, וואָס לײבישס אַנטלויפן האָט פאַר-
שאַפט זײנע עלטערן, האָט אבא נישט געקאַנט אַווי פיל אַריבער-
טראָגן.

נאָר איצט, אַז לײביש יז אויך צוריקגעקומען אַהיים, האָט זיך אבא
באַרויקט און איז געוואָרן אַן אַנדערער. ערשטנס, האָט אבא באַ זיך אָפּ-
געמאַכט נישט צו האָבן קײן מגע ומשע מיט לײבישן. טאַמער באַגעגנט
ער אים אין גאָס וועט ער אפילו אויף אים נישט קוקן, זאָל זיך אים
אויסדאַכטן, אַז ער באַגעגנט אַ ווילד-פּרעמדן. אבא איז געוואָרן אַ פאַרבי-
סענער. עס האָט זיך אין אים פּלוצלינג באַווײזן דאָס געפיל פון פעס, זײן
דאָר פנים און זײנע דאַרע הענט האָבן אין זיך געטראַגן אַ שאַטן פון דעם
אינעווייניקסטן פעס. ברוגו איז ער געווען איצט אויף דער גאַנצער וועלט.
אָבער דאָס איז געווען אַ זײטיקע זאַך. עס קאָן זײן, אַז אבא וועט דעם-
דאָזיקן פעס קײנמאָל נישט האָבן צו וועמען אויסצולאָזן. לײגט זיך דער
פעס באַ אים פאַרבאַהאַלטן, זאָל ער זיך לײגן.

אבא האָט זיך אומגעקערט צוריק צו עפעס, פּונוואַנען ער איז שוין
באַלד, באַלד געווען כמעט ווייט אָפּגעשיידט.
ער איז געוואָרן צוריק פּרום.

אבא איז געקומען צוריק אין אַן אַנדערער וועלט, פּונוואַנען, ווי
ער האָט אָנגעהויבן צו בלײבן, אַלע נשמות קומען און ווערן איבערגע-
געבן דעם גוף, כדי זיי זאָלן דעמדאָזיקן גוף אויסלײשערן. דער גוף
איז אַראָפּגעוואָרפן אויף דער וועלט פּונקט ווי אַ לײמענער טאַפּ

ווערט אַראָפּגעוואָרפֿן אין אַ ברענענדיקן אוויון. דער גוף ברענט זיך אויס אויף דער וועלט נאָך פֿון דרויסן און די נשמה לייטערט אים פֿון איבערווייניק.

אבא האָט אָן שום תּירוצים געמוזט צו עפעס דערגיין, אַ נישט ווער ווייסט, וואָס מיט אים וואָלט געוואָרן. איז ער צוגעגאַנגען צו דעם אָרט פֿונדאָנען זיין נשמה איז געקומען. ער האָט אָנגעהויבן לערנען אין בית המדרש מיט זייער פּיל התּמדה. אין יעדן אות האָט ער געזען דאָס גרויסקייט פֿון דאָרטן, פֿונדאָנען אָט די אותיות זענען געקומען.

אבא האָט זיך אויסגעטון פֿון דער וועלט. ער האָט זיך פֿון אָנ-הייב זייער פּיל געפֿלאָגט, וואָרים עס איז אים זייער שווער געווען זיך אויסצוטון פֿון דער וועלט. אָבער אזוי גיך ווי ער האָט זיך אויסגעטון, איז ער שוין געווען אַן אויסגעטוענער. ער האָט זיך באַהעפט מיט עפעס, וואָס ער האָט נישט געזען און וואָס קיינער האָט נישט געזען. אָבער עס איז געווען אַ גרויסער חילוק פֿון זיין נישט זען פֿון עמעצן אַנדערשט נישט זען. יענע האָבן נישט געזען, וואָרים זיי זענען פֿלינד און ער האָט נישט געזען, ווייל ער האָט זיך נאָך נישט דערהויבן צו יענער מדרגה, אַז ער זאָל קאָנען זען. ער האָט אָבער פֿאַרמאָגט אַ ווילן אַ שטאַרקן צו דערגיין אַהין.

אבא האָט איבער זיך אַליין געאַרבעט אזוי ווי אַ דימענט-שלייפֿער אַרבעט איבער זיין דימענט. גאַנץ פֿרי, ווען עס איז נאָך געווען בלוי אין דרויסן, איז שוין אבא געווען „אויף“ פֿון זיין שלאָף. ער האָט זיך געוואָשן אָפּגיסנדיק פֿריער זיין רעכטע האַנט מיט אַ קוואַרט וואַסער און דערנאָך זיין לינקע האַנט מיט אַ קוואַרט וואַסער. אָפּגיסנדיק אָט די דאָזיקע צוויי הענט זיינע, האָט ער בשעת מעשה אָנגעשעפט צוויי פּילע קוואַרטן מיט וואַסער און דערביי געהאַט אַ כּוונה, אַז ער גיסט אויף זיינע הענט פֿון דעם רעגן פֿון דעם הימל. ער האָט ממש געזען די דאָזיקע טראָפּן פֿון דעם רעגן. זיינע הענט זענען ווייס געוואָרן; גערייניקט געוואָרן פֿון דער תּאוה פֿון דעם שלאָף, וואָס איז איינער פֿון די תּאוהס פֿון דערדאָזיקער וועלט. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעווישט מיט צוויי פינגער זיינע אויגן און אויסגעלאָעט זיינע פּאות און געזאָגט די ברכות. דאָסדאָזיקע זאָגן איז מער נישט געווען קיין זאָגן. נישט אזוי זאָגט מען דאָס, וואָס מען איז

געוויינט צו זאָגן. אזוי ווי ער האָט דאָס געטון, איז דאָס גיכער געווען אַ געזאָגט פֿון אַ מענטש, וואָס איז אויפגעשטאַנען אינדערפרי און וועלכער איז אזוי גערייט פֿון דעם, וואָס פֿון דאָרט האָט מען אים צוריק אומגע- קערט די נשמה, אַז ער איז משוגע פֿון פֿריד: „דו, וואָס האָסט אומגע- קערט מיין נשמה; דו, וואָס האָסט אומגעקערט מיין נשמה; דו, וואָס האָסט אומגעקערט מיין נשמה“.

נאָכדעם איז אבא געגאַנגען אין בית המדרש און אויף דעם וועג געקוקט צום הימל און געטראַכט, אַז אינדרויסן איז נאָך אַלץ בלוי, וואָס רים דער הימל איז נאָך בלוי, כאַטש די שטערן לעשן זיך שוין אויס. יעדע נשמה האָט איר שטערן. און אויב די נשמה קערט זיך אום צוריק צו דעם גוף לעשט זיך אין הימל אויס איר שטערן. די פֿאַרשפּעטיקטע שטערן זענען פֿון דידאָזיקע נשמות, וועלכע האָבן זיך נאָך נישט אומ- געקערט צו דעם גוף. דערדאָזיקער גוף מוז נאָך ערגעץ זיין פֿאַרטון אין דער תּאווה פֿון שלאַפֿן און פֿאַרהאַלט דערפֿאַר דאָס אויסלעשן זיך פֿון דעם שטערן פֿון זיין נשמה, וואָס דאָס איז גורם, אַז דער הימל זאָל נאָך זיין בלוי און זאָל נאָך אין זיינע פֿאַלדן האַלטן די שאַטנס פֿון דער נאַכט און עס קען נאָך אויף דער וועלט נישט ווערן ליכטיק.

אזוי גייענדיק קערט ער זיך אום מיט זיין פנים און כאַפט אַ קוק צו דעם מזרח. עס ווערט אבאן ליכטיק אין די אויגן. דאָרט אין מזרח רייסט זיך דאָס ליכט פֿון טאָג. עס אַנטפלעקט זיך פֿאַר זיינע אויגן אַ לאַנגער פּאַס גרינפֿלאַמיקער הימל. אבא בלייבט שטיין און באַטראַכט דאָס- דאָזיקע ווונדער פֿון דעם גרינפֿלאַמיקן פּאַס הימל. פֿאַם אָנהייב איז דאָס געוועזן שמאַץ ווי די שאַרף פֿון אַ שווערד און דערנאָך וואָס ווייטער, ווערט דערדאָזיקער פּאַס צעשפּרייטער און צעפֿליסט זיך אזוי ווי אַ בריי- טער טייך אויף דעם בלויען הימל אַרויף.

און דעמאָלט האָט זיך אבא אָנגעהויבן איילן אין קלויז אַרײַן. מיט גיכע טריט איז ער געשפּרונגען און איז געווען אזוי גרינג, אזוי ווי אַ הירש, וואָס שפּרינגט איבער די מיט ראַסע באַנעצטע פעלדער. אבא האָט נישט געווסט, וואָס פֿאַר אַ ברכה מען דאַרף איצט זאָגן. אָבער ער האָט געהאַטן אין איין מורמלען צו זיך אַליין „בורא“. און מיט דעמדאָזיקן וואָרט האָט ער מקיים געוועזן אַלץ, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן. און

זאָגן האָט ער גאַרנישט געקענט, וואָרים ער איז געווען אזוי קליין אַנט-
קעגן דעם גרויסן פרימאַרגן.

אין קלויז איז נאָך קיינער נישט געווען, איז ער געשטאַנען באַ
איינעם פון די גרויסע, לאַנגע פענצטער אין געקוקט אין מזרח פון הימל.
דאָרט אין מזרח איז אויסגעוואַקסן פאַר זיינע אויגן אַ רייט-וואַגן. אבא
האַט קיינמאָל אין זיין לעבן נישט געזען קיין רייט-וואַגן. אָבער ער האָט
זיך פאַרגעשטעלט, אַז דאָס, וואָס ער זעט איצט, מוז געוויס זיין אַ רייט-
וואַגן. אָבער דאָס איז נישט קיין פראַסטער רייט-וואַגן, וואָרים זיינע רע-
דער זענען פון פייער און ווען זיי קאָטשען זיך איבער דעם הימל דעם
בלוינען, בליצן זיי זיך אַריין מיט זייער פייער אין דער בלויקייט. וואָס
טיפער אין הימל דער רייט-וואַגן פאַרט, אַלץ פייערדיקער ווערט דאָס
בלויקייט פון הימל.

און דער, וואָס זיצט אויף דעם רייט-וואַגן, ברענט צוזי ווי אַ סטויב
מיט שטרוי. דאָס האָט שוין אבא געזען. האָ, האָ, געזען, ווי אַ סטויב
מיט שטרוי טוט זיך אַ צינד אָן און אַ זייר אַ פלאַמיקער הייבט זיך
אויף צו דעם הימל, אזוי, אַז דער, וואָס זיצט אויף דעם רייט-וואַגן, איז
אויך אַ זייר אַ פלאַמיקער און זיין פלאַם גידערט פון דעם הימל ביז צו
דער ערד.

אבא שטייט אזוי באַם פענצטער. אין קלויז קומען יידן און גייען
אָוועק. ער זעט זיי נישט, נישט דערפאַר, וואָס ער וויל זיי נישט זען.
נאָר פשוט דערפאַר, וואָס ער זעט זיי נישט. ער איז איצט אזוי קליין,
אַז ער איז נישט ביכולת עמעצן צו זען. גוט אזוי, טראַכט אבא, גוט
אזוי. נאָר קליין. ער טאָר נישט צולאָזן צו זיך קיין אַנדערן געדאַנק.
נאָר קליין!

אמת טאַקע. קיינער קוקט זיך אויף אים נישט אום. אָבער דאָס
איז גוט. אבא וויל נישט, אַז מען זאָל אים דערזען. וואָס וועט פון
אים ווערן, אויב זיי וועלן אים באַמערקן? ער קען נאָך צעשמאַלצן ווערן
פון זייערע גוטע בליקן.

איז אבא אזוי פאַרטון אין דעם פייערדיקן רייט-וואַגן, אַז ער
באַמערקט נישט ווי דער פרימאַרגן גייט אָוועק. די מענטשן אין קלויז,
וועלכע ער האָט נישט באַמערקט, זענען שוין נישטאַ. עס איז נאָך גע-

בלויבן דאָס זשומעריי פון זיי, אַזוויי עס בלייבט נאָך דעם זומער דאָס
זשומעריי פון די זומער-עליגן.

אבא בלייבט אַליין אין קלויז. אין אַלע פענצטער שפּאַרט דער
פּלאַם פון דעם, וואָס ברענט, ווי אַ סטויג שטרוי און וואָס זיין פּלאַם
נידערט אַראָפּ פון דעם הימל ביז צו דער ערד. אין אַלע פענצטער
שפּאַרט זיך דער בליאַסק פון יענעם פּלאַם. אבא דרייט זיך אַרום איבער
דער לענג פון קלויז און איבער דער ברייט פון קלויז. עס פּלאַמט אין
אים אויף דאָס פייער פון יענעם רייט-וואַגן. ער שפּירט, ווי זיין נשמה
ווערט באַלד פאַרברענט. מען באַדאַרף זי לעשן, טראַכט אבא, מען באַ-
דאַרף זי לעשן. און לעשן דאָסדאַניקע פייער מוז מען מיט ווערטער,
וועלכע גיבן זיך אַזוי, ווי פון אַ לעבעזיקן קוואַל, פון די בערג גיסט
זיך אַ קוואַל.

אבא וואַרפט זיך אין קוואַל; טובלעט זיך אין דעם קוואַל.
דאָס הייסט אויף דער מענטשלעכער שפּראַך, אַז ער נעמט אַרויס
אַ גמרא און הייבט אָן לערנען. אבא ווייסט אַליין, און מיר וועלן זיך
נישט צוריקהאַלטן דאָס צו דערציילן, אַז ער קען נישט לערנען. ער האָט
פאַרמאַגט זייער אַ שווערן קאַפּ. עס איז אים אַנגעקומען זייער שווער צו
פאַרשטיין אַ בלאַט גמרא.

ווען אבא האָט נאָכאַמאָל געלערנט מיט לייבישן איניינעם, האָט
אבא געקענט פון לייבישן נאַשן, וואָרים לייביש האָט אַ ליכטיקן קאַפּ אויף
זיך. באַ לייבישן איז נישט געווען קיין שווער שטיקל גמרא. ער איז
געשוועמען אין דער גמרא מיט אַלע אירע מפרשים, ווי דער ברענענדיקער
רייט-וואַגן שווימט איבער דעם הימל.

„לייביש איז שוין אַבער נישטאַ, האָט אבא געטראַכט. נישטאַ מיט
וועמען צו לערנען. איצט מוז מען אויף די אייגענע פלייצעס נעמען דעם
שווערן זאַק“.

אבא האָט זיך באַטראַכט, אַז עס איז נישטאַ וואָס צו וויינען, אויף
דעם, וואָס איז שוין פאַרלוירן געוואָרן, לייביש איז שוין אַ פאַרלוירענער.
ער איז געזעסן איבער דער גמרא און פאַרעקשנט געזאָגט מיט אַ באַזונ-
דערן, אים אייגנטימלעכן ניגון די ווערטער. ער האָט זיך איינגעפיסן אין
דעם שווערן אומפאַרשטענדלעכן זין פון די ווערטער, אַזוי ווי אַ האַק בייסט זיך
אַריין אין אַ גאַזעוואַסן שטיק האַלץ. ער האָט געברוּחט איינמאָל און

נאכאמאל און נישט געקענט פארשטיין. האָט אבא זיך באַטראַכט, אַז עס איז בעסער אַזוי, מען באַדאַרף נישט פאַרשטיין. עס איז נישט געגעבן געוואָרן צו מענטשן. אַז זיי זאָלן פאַרשטיין. אבא האָט זיך געשאַקלט אי-בער דער גמרא און געזאָגט די ווערטער און זיך צוגיפגעשמאַלצן מיט זיי און מיט יעדער וואָרט, איז ער ערגעץ אַוועקגעפּלויגן און מיט אים געשוועבט און זיך אויסגעמישט מיט דעם אייביקן שטילן זשומעריי פון דער וועלט, מיט דעם דינעם אומבאַמערקבאַרן ציטער, וואָס פּלאַטערט צווישן הימל און ערד פון אייביק אָן ביז אייביק.

אבאס טעג זענען געגאַנגען צו איין ענדציל. און דערדאָזיקער ענדציל, ווי אבאן האָט זיך אויסגעוויזן, איז זייער נאָענט. ער האָט אים געטראָגן אויפגעשריבן אויף זיין שטערן פאַר זיינע אויגן. קיין אַנ-דערע זאָך האָט אים נישט אָנגערירט.

יאַ עסן און נישט עסן, איז באַ אים געווען גלייך. אויב ער האָט יאָ געגעסן איז דאָס געוועזן מן הסתם אַ צופאַל. אין היז אַריין פּלעגט ער זיך אַריינשאַרן ווי אַ שאַטן. זיין פנים איז געווען שרעקלעך אויסגע-מאַגערט און די האַר פון זיין יינגער שפּראַצנדיקער פּאַרד האָבן מאַדנע זיך געשאַטנט אויף זיין פנים. אין זיינע אויגן האָט געברענט דאָס פייער פון אַ פייערדיקן רייט-וואָגן. אינדערהיים האָט ער נישט גערעדט מיט קיינעם. און אין גאַס איז ער גענאָנגען אַדער גאַר שפּעט פּאַנאַכט אַדער גאַר פרי אין מאַרגן. ער האָט אפילו מורא געהאַט צו גיין מיט איין גאַס. דאָס איז געווען יענע גאַס, וווּ לייביש האָט געווינט. מיט יענער גאַס איז ער קיינמאַל נישט געגאַנגען, וואָריים וואָס וואָלט ער געטון, ווען ער פּאַגענט זיך מיט לייבישן ?

אבא דער פריערדיקער איז אינגאנצן אויפגעלעזט געוואָרן. עס איז אמאָל געווען איינער אַ מענטש אבא. וועלכער האָט געלערנט צו ביסלעך אין בית המדרש אין בשעת ער האָט געלערנט גמרא מיט אַלע אירע מפרשים, האָט ער פלוצלינג, אַליין נישט וויסנדיק ווי אזוי, אָנגע-הויבן קויפן טריפהנע ביכלעך און אין זיי אַריינגעקוקט בנגבה; ביו ער האָט די ביכלעך אָנגעהויבן לייב צו האָבן און אין זיי זיך פאַרטיפט און אין דער גמרא נאָר לפנים אַריינגעקוקט, כדי צו ווייזן, אַז ער לערנט גמרא; אָבער דאָס גאַנצע לערנען איז דעמאָלט נישט געווען דער גאַנ-צער עיקר; דאָס לערנען איז נאָר געווען אַ שטיין, אָן וועלכן אבא האָט געשאַרפט זיין מוח; דער מוח האָט שוין דעמאָלט צו ביסלעך אָנגע-הויבן שטומפיק צו ווערן, דורכדעם, וואָס ער האָט געטון מסחר אויף דעם מאַרק-טאַג; אין צוליב מסחרים אַנדערע, אין וועלכע אבא האָט זיך געמוזט אַריינלאָזן; אבא איז שוין געווען אַ בחור אין די יאָרן פֿון זעכצען און פֿאַר אַזוינע יאָרן איז שוין נישט געווען קיין צייט זיך נאָ-ריש צו מאַכן מיט לערנען; דאָס לערנען איז אויך געווען, כדי צו ווייזן דער וועלט, אַז מען איז נישט חלילה אַ ליידיקע פֿלה; און דער קאַפּ איז דעמאָלט געפֿלויגן ווייט, ווייט; אויב פּאַסאַלעס וועלן שטייגן אין זייער מקח; אויב ניס וועלן זיך טון אַ הייב; און דיניע-קערלעך וועלן ווערן אַ יקר המציאות און אַדעס און וואַרשע וועלן זיך טון אַ ריף אָפּ און וועלן זיך מטריח זיין קימען צו אבאן און באַצאָרן...

אַט דער אבא איז שוין אינגאַנצן אויפגעלעזט. ער איז שוין
נישטאָ.

עס איז געבליבן אבא פון ריינע רוחניות. מען קען דאָס דרינגען
פון דעם, וואָס אבא עסט זייער ווינציק און קערט זיך מיט קיינעם נישט
אַן. נאָר אויב ער קערט זיך מיט קיינעם נישט אָן. לאָזט מען אים צורו
און מען קוקט זיך אויף אים נישט אום. עס דרייט זיך אַרום איבער דער
שטאַט אַ שאַטן פון אָן אויפגעלעזטן מענטש.

אויפגעלעזטן איז אָבער נאָך נישט דערלייזונג.

אבא ווייסט דעם טעם פון דעם.

ער האָט שוין געפרווט אלע אין דער פרי די קאַלטע, גרויסע
מקווה מיט דעם טיפן קוואַל וואַסער. ער קילט אָפּ דאָס גאַנצע לייב.
אָבער ווען ער גייט אַרויס און טוט זיך אָן זיינע קליידער, באַפאַלט זיין
לייב אַזאָ מין מאַדנע הייסקייט, וואָס ברייט אַזוויי מיט הייסע שאַרפע
נאָדלען.

וואָלט איצט ווינטער געווען; ווינטער מיטן ווייסן שניי.

איז אָבער אויף צולעהכעיס גראַד אַזאָ שיינער פּרילינג. יינגע זינ-
גענדיקע טעג. אַזווינע דינע, דורכזיכטיקע טעג. און די טעג וואַקסן פון
דער ערד ביז צו דעם הימל העכער, גרעסער. און די זון וואַרעמט אַזוי
ווי מיט הייסע שאַרפע נאָדלען. אומעטום איז פול מיט איר וואַרעם-
קייט.

אבא גייט אַרום איבער די פעלדער. ער פילט, אַז די זון באַקט
אים אויס, אַזוויי אָן אויוון באַקט אַ געבעקס ברויט. אבא שטרעקט זיך
אויס אויף דער ערד און פילט, ווי ער ווערט איינגעדאַרט פון צופיל באַן
זיך. גוט אַזוי! גוט אַזוי!

אבא קוקט זיך צו, ווי אַזוי דאָס גראַז וואַקסט פון דער ערד. פאַר
ווינע אויגן ציט זיך דאָס שמאַלע, לאַנג-שפיציקע בלעטעלע פון דעם
דינעם שטאַם. אלע טאַג ווערט דאָס בלעטעלע לענגער און אַז עס קומט
צו אַ באַשטימטער לענג, טיילט זיך אָפּ פון דעמדאָיקן בלעטעלע
נאָך אַ קליין ברעקל בלעטעלע. די בלעטעלעך מערן זיך. דאָס פאַר-
מערונג.

עס ווערט אבאן אַזוי טרויעריק.

וואָס פאַר אַ קיום וועלסט די וועלט האָבן. ווען נישט די פאַר-
מערונג?

עס ווערט אבאן אזוי טרויעריק און ער הייבט זיך אויף און אַנט-
לויפט אין בית-המדרש אַרײַן. אין דרויסן איז אזוי ליכטיק. קלאָר, אַז
עס ווערט אבאן פּמעט זיכער, אַז עס איז נישטאָ קיין סוד אַדער פאַר-
באַהאַלטנקייט אויף דער וועלט.

פאַרוואָס זשע אַנטלויפט ער פון דער ליכטיקייט?
אבא קאָן אַלײַן זיך נישט פאַרענטפערן, אָט דידאַזיקע שאַלע. און
ער קען זיך פון זיך אַלײַן נישט אויסלײזן. ער איז פאַרפלאַנטערט און
פאַרוויקלט אין אַ געוועב, עס איז אים נישט גוט.

און מאַדנע, עס איז דאָ צײַטן, דאָס הייסט, אזוינע מינוטן, ווען
עס איז אים זייער גוט; עס איז אים ווײַל. צום ביישפּיל, ווען ער גײט
אַרויס אין פעלד. גײט ער זיך אזוי פאַרטראַכט; גײט דורך די גאַנצע
גאַס; גײט דורך דאָס דאָרף; די הינט באַפאַלן אים און ער גײט און
שווייגט; די הינט בילן און הערן אויף צו בילן און ער גײט זיך וויי-
טער אַ פאַרטראַכטער, ביז ער קומט ווייט צווישן בערג, טאָל און גראָז.
די זון איז צעגאַסן איבער דעם גראָז, ליגט אזוי ווי אַ גאַלדענער טײך אין
טאָל; די זון, דאַכט זיך אים, איז איינגעשפאַרט אַ מידע אין דעם ווייכן
גראָזיקן באַרג. און דער הימל יאָגט ערגעץ אַוועק און עס לאָזט זיך נישט
אויס. עס איז דאָ אזוי פיל הימל. עס הייבט אָן אבאן צו שווינדלען אין
די אויגן פון אזוי פיל הימל.

און ווער יאָגט דעם הימל איבער דער וועלט? און ווער האַלט די
זון מיט איר בליצנדיקן אויג אַקײַגן דעם פנים פון דער ערד? און ווער
האַט באַזאָרגט דידאַזיקע בערג און טאָלן? און ווער האָט אַראָפּגעשיקט
דאָס שטילקײט אַהער?

עס איז אזוי שטײַל, און אבאן איז גוט און ווײַל.
עס געדויערט נישט מער ווי אַ רגע און אבאן ווערט שלעכט. עס
קומט אים פאַר, אַז עס איז זײַן סוף; אַז עס איז אַ כּוּף צו דעם אַנט-
לויפן פון די הימלען און עס וועט באַלד די זון אויך אונטערגײן און
באַרג מיט באַרג וועלן זיך באַהעפטן און דאָס גראָז וועט אָנהייבן צו
שרײַען און עס וועט זײַן דער סוף.
און אבא אַנטלויפט פון דער ליכטיקייט.

אין בית המדרש איז קיינער נישטאָ. אַ ריח פון אַלטע ספרים אין פון צעשמאַלצענעם חלב שטייט אין דער קלאַבט צווישן די גרויסע פיר ווענט. די ליכטיקייט פון טאָג איז דאָ אויך אויסגעמישט מיט שאַטנס. דאָ האָט שוין אבא נישט מורא פאַר זיין סוף. ער זיצט איבער אַ ספר. די בלעטער פון ספר זענען באַשפּריצט מיט חלב און באַטריפט מיט גרויסע טראַפּנס. עס קאָן זיין, אַז דאָס זענען טראַפּנס פון טרערן. ווער האָט אַריינגעוויינט אין די בלעטער פון דעם ספר?

אפשר איינער, אַזוינער ווי ער?

אבא איז אַזוי ווי פון שטיין אויסגעהאַקט. ער קאָן נישט וויינען. און אפשר דערפאַר טאַקע קאָן ער זיך נישט אויסלייזן. ער פרוּווט זיך פאַרטיפּן אין דעם ספר.

ערגעץ מוז דאָ זיין אַ וועג, ווי אַזוי זיך אויסצולייזן. אין די ספרים מוז דאָך שטיין אָנגעשריבן ווי אַזוי אַ מענטש קאָן זיך אויס-לייזן.

אבא האָט געשאַלטן דעם טאָג, וואָס ער גייט אַוועק און עס ווערט נאַכט.

און באַנאַכט האָט ער געבענטשט דעם טאָג, וואָס ער קומט, און עס ווערט אויס מיט דער נאַכט.

די נעכט זענען אים געווען שווער אַריבערצוטראַגן.

ער האָט געטראַכט, אַז די נאַכט איז געגעבן געוואָרן צו דער וועלט אויסצופּרובירן די מענטשן. וויל איז צו דעם, וועלכער שטייט אויף אַן אויסגעלייטערטער.

וויי איז אבאן, וויי.

נאַכט נאָך נאַכט ווערט ער מער זינדיקער.

אַ ווייס פאַרהענגל פון אַ באַלויכטן פענצטער און דער שאַטן פון אַ געשטאַלט איז זיין זינד.

אַ געוויין פון אַ קינד אין דאָס ווייכע איבערבייגן זיך פון אַ מוטער איבער דעם וויגל איז זיין אַפּגרוינט.

אבא זיצט ביז שפעט אין דער נאַכט אין בית המדרש און גייט דערנאָך אַרויס אין דער פינצטערער נאַכט און ווייסט, אַז אים שלעפט צו דעם באַלויכטענעם פענצטער מיט דעם פאַרהענגל דעם ווייסן. און ער זאָגט צו זיך אַליין: ניין, איך גיי נישט.

נצח אז ער גייט פארביי, בלייבט ער שטיין און קוקט אויף דעם
וויסן פארהענגל. זיינע האר אויף זיין קאפ ווערן ווי שפילדען און זיין
גאנץ וועגן ציטערט אין פיבער. ער שטייט און ווארט לאנג, ביז עס בא-
ווייזן זיך אויף דעם באַלויכטענעם פארהענגל צוויי שאַטנס פון אויסגע-
טאָקטע הענט.

דערנאָך ווערט דאָס לייכט אויסגעלאָשן און דאָס פארהענגל פינצ-
טער. אבאָ בלייבט שטיין אן צפגענארטער; עס ווערט אים קאלט; און
אין האַלז באַ אים איז טרוקן; ער פארשעלט די דאָזיקע נאכט; שעלט
זיך אַליין. פארוואָס ער קאָן זיך נישט אויסלייזן פון דערדאָזיקער זינד.
ווען ער קומט נאָכדעם אַהיים און לייגט זיך שלאָפן און אין הויז באַ זיי
איז פינצטער, איז אים גוט, וואָרים, וואָס וואָלט ער געטון, ווען עס איז
ליכטיק. עס איז גוט, וואָס אין הויז אין פינצטער און עס הערט זיך דאָס
כאָרכלדיקע געזאָנג פון אַלעמענס שלאָף.

אויף דעם געלעגער ליגט אבא לאנג מיט אָפענע אויגן. ער זעט
קליינע, בלויזע פליטערלעך אַרומשווימען אין דער פינצטערקייט. און
אז ער פרוווט פאַרמאָכן זיינע אויגן, זעט ער אַ גרויס וואַסער און נאָקע-
טע פרויען שווימען אַרום אין וואַסער. אבא חידושט זיך, ווי אזוי דאָס
קאָן אים קומען פאַר די אויגן. אָבער ער האָט הנאה פון דעמדאָזיקן בילד:
אַ ברייטער טייך. דאָס וואַסער איז אָנגעצונדן מיט דער לייכטיקייט פון דער
זון און נאָקעטע, שיינ געטאָקטע פרויען וואַרפן זיך אין וואַסער און דאָס
וואַסער צעשפריצט זיך אין וויסער שוים.

אבא שלאָפט דערנאָך מיט אַ שווערן שלאָף און שטייט אויף אינ-
דערפרי און לויפט זיך טובלען אין דער קאלטער, טיפער מקווה פון שטאָ-
טישן באַד, און שוין צום וויפלמן מאָל זאָגט ער זיך אַליין צו, אז פון
איצט אָן וועט ער זיך שוין קענען האַלטן ריין.

ער זונדערט זיך אָפּ וואָס מער פון מענטשן — דאָס גיט אים דעם
גלויבן צו זיין ריין. ער מיינט, אז מענטשן נעמען איבער זינד פון
אַנדערע מענטשן.

ווי ווייט מעגלעך האַלט זיך אבא פונדערווייטנס פון אַנדערע
מענטשן.

ער דאוונט און זאָגט די ווערטער זייער פאָואַליע און האָט נאָר
אין פונג באַ יעדער וואָרט, אז ער מוז ווערן ריין און ער רעדט, ווי

אים דאכט זיך, מיט דעם, וואָס ער האָט באַשאַפֿן די וועלט און האָט צו אים אַזוי פיל צוטריט און פילט זיך צו אים אַזוי נאָענט. און אַזוי ווי אבא איז געווען פאַרנומען מיט זיין וועלט און פאַרגעסן אינגאַנצן אָן זיין חבר לייבישן, אַזוי איז אויך, לייביש אַוועקגעגאַנגען אין נייע וועגן און אויך פאַרגעסן אָן זיין חבר אבא.

לייביש האָט זיך אָנגעהויבן לערנען, עס האָט נישט אויסגעמאַכט, וואָס ער האָט געלערנט, אַבי ער האָט געהאַט דאָס באַוויסטזיין, אַז ער לערנט, זיין מוטער האָט געקוואַלן. זי האָט אים שוין באַצייטנס גערופן: „מײן אַריסטאָקראַט“, דערפון האָט לייביש זייער פיל הנאה געהאַט. אין שטעטל איז אין יענער צייט אַראָפּגעקומען אַ ייד, אַ מאָדנער דווקא, מיט אַ ווייב און מיט אַ פולער שטיב, מיט קינדערלעך און דערצו איז ער געווען אַ גרויסער אַרעמאַן, אַפּער דאָס האָט אים, דעמאָזיקן ייד, נישט געשאַדט צו זיין אַ מאָדנער.

דעמאָזיקן יידס מאָדנעקייט איז באַשטאַנען, ערשטנס, אין דעם, וואָס ער האָט זיך געפירט זייער ניי און געקליידט זייער ניי; צווייטנס, האָט ער פאַרמאַנט אַ גרויסע שאַפע מיט ביכער, וועלכע ער האָט געליגן יעדן, ווער עס האָט נאָר געוואָלט לייען ביכער; דריטנס איז ער געוואָרן אַ מאָדנער מלמד; געלערנט מיט די קינדער, זיינע תלמידים, אָן אַ היטל. פאַרשטענדלעך, אַז די תלמידים האָבן אויך געלערנט אָן היטלען; פערטנס, האָט ער געהאַט אַ געהיימע מיסיע פאַרן שטעטל. די דאָזיקע מיסיע האָט ער געבראַכט און האָלט זי באַהאַלטן אין זאָק; מיט קיינעם נאָך פון דעם פלאַן זיינעם נישט גערעדט. אַפּער אין דעמאָזיקן ייד, וועמען מען האָט אין שטעטל באַלד געגעבן אַ צונאַמען „מעטאָדעניק“, איז געווען צוציינג. ער האָט געצויגן צו זיך די יוגנט פון שטעטל.

לייביש איז אויך געקומען צו אים און איז באַלד צום „מעטאָדעניק“ צוגעוואַקסן געוואָרן. כאַטש ער האָט באַדאַרפט אַ סך מאָל רויט ווערן אין זיינע הענט האָבן געשוויצט, ווען יענער האָט מיט אים געשמועסט פון ביכער און פון דער וועלט. לייביש האָט באַלד אָפּגעהערציק צוגעגעבן: „אַ, דאָס בוך, נישט געלייענט; פּונוואַנען זאָלן מיר דאָ געווען וויסן“. דאָס וואָרט „דאָ“ האָט לייבישן געראַטעוועט.

דער „מעטאָדעניק“ האָט באַלד געעפנט זיין שאַפע מיט ביכער.

לייביש האָט זיך דערשראָקן. דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן האָט ער געזען אזוי פיל ביכער. אים האָט זיך געדאַכט, אז ער וואָלט נישט נאָר אין זיין לעבן, נאָר ווען ער לעבט צוויי מאָל, נישט געקאַנט איבערלייענען אזוי פיל ביכער. לייביש באַטראַכט דעם „מעטאָדעניק“ און אין יענעם גרויסן שטערן און אין זיינע אויסגעקראַכענע האַר אויף דעם פאָדערשטן טייל פון קאַפּ האָט לייביש געזען, אז דערדאָזיקער מענטש האָט טאַקע איבערגעלייענט אָט די אַלע ביכער.

וונדערליעך, ווי דאָס האָט נישט אויסגעוויזן לייבישן, האָט ער זיך אָבער נאָך מער געוונדערט, וואָס אזאָ מענטש איז פאַרוואָרפן געוואָרן אַהער „דאָ“.

לייביש האָט זיך דערווייל אויסגעקליבן אַ בוך. אַהיימגייענדיק האָט ער דאָס בוך געטראָגן מיט גרויס דרך ארץ און געבענטשט דעם, וואָס פירט די וועלט, דערפאַר, וואָס ער פירט אזוי, אז אזאָ מענטש מיט אזוי פיל קענטניש און מיט אזוי פיל ביכער איז געשיקט געוואָרן אַהער „דאָ“.

אין דעם אייגענעם טאָג האָט לייביש באַגעגנט נאַקמאַנען און אים דערציילט, אז ער איז געווען באַ דעם „מעטאָדעניק“ און אז יענער האָט אַ סך ביכער און אז יענער האָט אויך אים געגעבן אַ פּלאַן צו עפענען אַ ביבליאָטעק אין שטעטל.

נאַקמאַן האָט שוין געהערט פון דעם „מעטאָדעניק“, און דער פּלאַן פון דער ביבליאָטעק איז אים אויך געפעלן געוואָרן. כאָטש אינעווייניק באַ זיך האָט נאַקמאַן נישט געגלייבט אין דעם פּלאַן, ער האָט אָבער מיט לייבישן נישט געוואָלט איצטער זיך אַריינלאָזן אין אַ דיסקוסייע. ער האָט דערפאַר געפרעגט לייבישן, ווי אזוי עס גייט אים איצט אינדערהיים און עפעס דערביי זייער פיל געקוקט אויף לייבישן פון אַ ווינקל פון זיינע אויגן. דערפון איז לייבישן געוואָרן נישט היימליעך.

עס האָט זיך לייבישן אויסגעוויזן, אז נאַקמאַן קיקט אויף אים, פּדי צו זעען, ווי אזוי ער, לייביש, האָט זיך געביטן. אָבער דאָס איז נישט געווען אמת. נאַקמאַן האָט גאָר וועגן אַן אנדערער זאַך באַטראַכט איצט לייבישן. נאַקמאַן האָט נאָך אַליין נישט געוואָסט, ווי אזוי דידאָזיקע זאָך אַנצורופן.

אַדער אפשר האָט ער נישט געוואָלט זיך אונטערגעבן צו זיין איי-

גענעם באוואוסטזיין, אז דאָס איז די זאך. ער האָט אָבער זייער פיל גע-
ליטן פון דערדאָזיקער זאך. עס איז פשוט באַשטאַנען פון צוויי ווערטער
„לייביש און דינה“. דידאָזיקע צוויי ווערטער האָבן נאַקמאַנען נישט גע-
געבן קיין רו.

נאַקמאַן האָט אָבער געקעמפט מיט זיך. דאָס איז אמת. ער האָט
געקעמפט און נישט דערלאָזט צו זיך דעם געדאַנק, אז ער האָט מיט וואָס
צו קעמפן. ער איז געווען צו שטאַלץ, אז ער זאָל אַזאַ זאך מודה זיין.
איצט באַ זיין באַגעגעניש מיט לייבישן האָט ער אים גוט באַטראַכט און
צו זיך אַליין אַ טראַכט געטון: „עס קאָן נישט זיין“.

ער האָט געפּרעגט לייבישן, פאַרוואָס מען זעט אים נישט. פאַרוואָס
ער קומט נישט אַריבער. פאַרוואָס ער קומט נישט אַריבער צו די גאַלד-
שטיינס.

לייביש פנים האָט זיך געוואָלקנט. לייביש האָט מיט אַלע זיינע
פוחות איינגעהאַלטן אין זיך די אויברויקייט, וואָס האָט אין אים אויפגע-
רירט דער נאַמען פון דינה גאַלדשטיין. ער האָט צוגעזאָגט נאַקמאַנען
אַריבערצוקומען צו אים אין צימער און געבעטן נאַקמאַנען ער זאָל העלפן
עפענען די פיפּליאַטעק.

— מיט לייב און לעבן — האָט נאַקמאַן געזאָגט — אָבער איך בין
אַזוי ווי אויף דער פּור. היינט דאָ אין מאָרגן, איר ווייסט ווי. איך האָב
שוין די פאַפּירן.

— וואָס פאַר אַ פאַפּירן? — האָט לייביש געפּרעגט.

— וועגן דער פרייער ערד — האָט נאַקמאַן געענטפּערט אין אַרויס-
גענומען פון בזעב-קעשענע אַ לאַנגן קאַנווערט מיט פאַפּירן — אָט דאָס
זענען זיי. פאַר איטלעכע אַ פאַפּיר, און פאַר איטלעכע אַ שטיק פרייע
ערד. פאַרוואָס פרייע איר זיך נישט? פרייע ערד! נו, זייט געזונט. איך
מוז לויפן. נישטאָ קיין צייט. קומט אַריבער, וועל איך מיט אייך צוגיין
זיך באַקענען מיט דעם „מעטאָדעניק“.

נאַקמאַן האָט זיך געזעגנט מיט לייבישן, און דערביי אים געטון אַ
שטאַרקן קוועטש די האַנט.

נאַקמאַן איז געלאָפן זוכן אברהמען. איז געוואָרן אין פעס פאַרוואָס
ער קאָן אים נישט געפינען. ווען מען דאַרף אים נישט, שטופט ער זיך

אין די אויגן און איצט, אז מען באדארף אים, גיז ער נישטאָ, נאָך לאַנג
זוכן האָט אים נאָקמאן געפונען אין שענק.

אברהם האָט זיך אָפגעווישט די לײַפן, בשעת ער האָט דערזען נאָך=
מאנען און אזוי ווי ער איז געווען שפור, איז ער באַלד אַרויפגעפאַרן אויף
נאָקמאנען און אים אָנגעהויבן צו קושן מיט גלייטשיקע לײַפן אין האַלז
אַרײַן.

נאָקמאן האָט קוים אָפגעטריבן אברהמען פון זיך, אויף אים אָנגע=
שריגן, פאַרוואָס ער האַלט נישט דאָס צוגעזאַגטע, אז ער וועט מער נישט
טרינקען.

— די פאַפירן זענען שוין דאָ — האָט נאָקמאן אויסגעשריגן —
און מען באדארף רופן די יידן, וואָס האָבן זיך פאַרשריבן אויף אַן אסיפה
אין דו טרינקסט!

— די פאַפירן! — האָט אברהם געזאָגט און אַראָפגערוקט דעם
גלאַנצעדיקן דאַשעק איבער זיין שטערן — נו, דאַרף מען דאָך ערשט
אַצינד כאַפן אַ גלעזל.

— נישט איצט, פריער רוף די יידן.

— רוף! — האָט זיך אברהם געריבן זיינע אויגן און איבערגעזאָגט
דאָס וואָרט „רוף“ עטלעכע מאָל און וואָס מער ער האָט זיך געריבן זיי=
נע אויגן, איז ער נישטערער געוואָרן — איך וועל זיי רופן, אויב נישט
איך, ווער דען וועט זיי רופן. אַ רוח אין זייער טאַטן! איך וועל זיי רופן.
אַבער ווען וועט זיין די אסיפה?

— שבת-צו-נאַכט, באַ ישראל גאַלדשטיין אין הייז.

נאָקמאן האָט נאָכגעקוקט אברהמען, ווי יענער איז אוועק איינגע=
בויגן אינצווייטען און ווי אזוי זיינע פיס אין די שטיוול האָבן געשפאַנט
מיט גרויסע שפאַן, פונקט ווי ער, אברהם, וואָלט דאָ גענומען אויף זיינע
פלייצעס אַ שווערע משא. דיראַזיקע משא, ווי נאָקמאנען האָט זיך אויס=
געוויזן, איז גאָר געבליבן באַ אים אַלײַן. נאָקמאן האָט זיך דערפילט אזוי
שווער, ווי קיינמאַל אין זיין לעבן. ער איז געשטאַנען אַ צעמישטער, נישט
געוויסט, ווהיין פריער צו גיין.

ער האָט זיך געווינדערט, פאַרוואָס ער פילט זיך אזוי, וואָרים ער
האָט זיך גאָר אויך באדאַרפט פרייען מיט דעם אַנקומען פון די

פאפירן. ער האָט זיך טאַקע מיט זיי געפרייט. אָבער גאָר פּלוצלינג אַזאָ
שווערע משא.

אינדרויסן איז געווען שיין. איבער דעם הימל האָבן געצויגן גרינע,
דורכזיכטיקע וואַלקנס. זינדאָזיקע וואַלקנס האָבן ערגעץ געצויגן אַזוויי
ווייסע גענוז מיט צעשפרייטע פּליגל. זיי האָבן זיך אָנגערירט אָן דער וואַ-
רעמער זון און אַנטלאָפּן ווייטער און געוואָרן שיטערער און פאַרשוונדן
פון דעם אויג. אַ גרינג ווינטל האָט געבלאָזן און זיך אָפּגערוט און ווידער
געטון אַ בלאָז. אַלע מאָל האָט דאָס ווינטל געבראַכט אין זיינע גרינגע
דורזיכטיקע פּליגל דעם ריח פון אַלערליי זאַכן. דאָס ווינטל האָט גע-
ברענגט דעם געשמאַקן ריח פון פּריש געבאַקן ברויט; אַדער עס האָט אַ
שלאָג געטון אין פנים אַריין מיט פּריש איבערגעקערטער ערד פון די צע-
אַקערטע פעלדער; אַדער עס איז אָנגעקומען אַ קילער ריח פון קוואַל-
וואַסער; אַדער עס איז אין דער לופט געשווימען דער שטויב פון די
בלענדיקע ביימער; אַדער דער ריח פון דעם זויערן בוימענזאַפט; אַדער
דאָס ווינטל האָט זיך דורכגעוואַליעט דורך די גריין-גרינע גראָזן און
געבראַכט זייער גרין-גרינעם דופט.

דער האַרציגאַנט איז געווען ווייט, ווייט אויפגעעפנט. דער הימל האָט
זיך אויפגעהויבן הויך, העכער פון די בערג. ליכטיקייט און ברייט האָט זיך
געוואָרפן אין די אויגן פון אַלע זייטן. די דעכער פון די שטובן האָבן
געבליאַסקעט אַזוויי אָפּגעליישטע מיט זון גאַלד און די ווענט פון די שטובן
אויסגעבאַקענע, ליכטיקע און אָפּגעווייסטע מיט זון-ליכט.

און נאַקמאנען איז גאָר איצט אַזוי שווער, אַזאָ משא איז אים באַפאַלן,
אַז ער האָט זיך קוים דערשלאָעפּט. עס האָט זיך געדאַכט, אַז באַלד גייט
אים אויס זיין נשמה. און עס איז אין אים גאַרנישט געווען קיין ברעקל
ווידערשטאַנד. פאַרקערט, עס איז געווען גוט, וואָס זיין נשמה גייט אים
אויס.

נאַקמאן איז אַזוי געלעגן אַ ביסל אויף זיין בעט. זיין נשמה, ווי
ער האָט געזען, איז אים נאָך נישט אויסגעגאַנגען. ער האָט פון זיך אַליין
געלאָכט. געפרוּווט זיינע פיס און זיינע הענט. גוט. זיי קאַנען נאָך דינען.
וואָס פאַר אַ קאַמישער מענטש.

נאַקמאן האָט זיך אַליין געגעבן אַן איינטאַגיקן קאַניקול. היינט וועט
ער שוין נישט גיין אויף זיינע לעקציעס.

ער איז אויפגעשטאנען פון בעט אין אַראַפגענומען דעם קאַלנער מיטן שניפס אין זיך געוואָשן דאָס פנים. אינמיטן וואָשן האָט ער זיך באַרעכנט, אָז ער וועט זיך בעסער פריער אָפגאַלן. ער האָט אַרויסגענומען זיינע גאַל-פליים אין זיך פריער איינגעזיפט זיין פנים אין דערנאָך געגאַלט. אָפגעגאַלט איין באַק און שוין זיך דערפילט ווי אַ נייער מענטש. ער האָט געטון אַ ריר אָן מיט זיינע פינגער די אָפגעגאַלטע באַק און האָט זיך מחיה געווען מיט דער צאַרטקייט פון זיין הויט.

נאַקמאן האָט גאַלנדיק זיך דאָסדאָזיקע מאַל, גאַרנישט צעשניטן, ווי זיין געווינהייט איז געווען. „גאַרנישט צעשניטן“ — האָט נאַקמאן זיך איבערלעך געפרייט — „עס איז אַ גוטער סימן. עס איז אַ גוטער סימן.“ ער האָט זיך גיך געוואָשן אין מיטן קאַלטן וואַסער געגלעט זיין גראַט, צאַרט געזוכט. ער האָט אפילו נישט וויסנדיק פארוואָס אָנגעהויבן צו זינגען. געזונגען האָט ער מיט אַ פאַס און דערביי מיט זיין פנים געקרימט אַזוי ווי ער וואָלט זיך געקליבן וויינען. אָבער דאָס האָט אים נישט איבערגעשלאָגן, אַז זיין געמיט זאָל נישט זיין גרינג און לוסטיק. ער האָט געזונגען אַ ליד, וואָס ער איז תמיד געווען געווינט צו זינגען און וועלכעס איז פון אים תמיד געזונגען געוואָרן מיט אַן אַנדערן מאַטיוו. אי דאָס ליד און אי די ווערטער זענען געווען פון זיין אייגענעם אימפולס געשאַפענע. ער האָט איצט אַזוי הויך געצויגן די טענער און דערפילט אַזאָ דערהויבנקייט, אַזש פשוט ער האָט זיך צונויפגעגאַסן מיט די ווערטער. נאַקמאן האָט באַדאַרפט אָפטון אַ סך אַרבעט ביז צו דער פאַרזאַמלונג אין כאַטש די צייט איז געווען אַ קורצע און די אַרבעט האָט באַ די בעסטע אומשטענדן נישט געקאַנט אָפגעטון ווערן, פונדעסטוועגן האָט נאַקמאן איבערגעלאָזט די דאָזיקע אַרבעט ביז צו דער לעצטער מינוט. ער איז איצט אַרויס אינדרויסן און איז געלאָפן דעם באַרג אַראָפּ פון זיין קוואַרטיר און אפילו אונטערגעשפרונגען אַזוויי קליינע יינגלעך שפרינגען אונטער בשעת זיי לויפן באַרג אַראָפּ. ווען ער איז אַריינגעקומען צו די גאַלדשטיינס אין הויז, האָט אים דינה באַגעגנט מיט פאַרווונדערונג און נישט געקאַנט פאַרשטיין, וואָס עס איז געשען מיט נאַקמאנען.

— איך האָב זיך אַליין געגעבן אַן איינטאָגיקן קאַניקול, דינה.
— וואָס פאַר אַ הגא איז היינט? — האָט דינה געלאַכט.

— עס געווענדט זיך באַ וועמען — האָט נאַקמאן פריילעך און
ענערגיש געזאָגט — באַ מיר איז היינט אַ גרויסער טאָג.
— איר מיינט די פאַפירן מיט דער פרייער ערד.
— דעם יום טוב איז נאָך פרי צו פראַווען. דעם יום טוב וועלן
מיר פראַווען, ווען מיר וועלן קומען אויף דעם אָרט און זיך דאָרט באַ-
זעצן.

— אזוי, גלאַט, אַ חגא — האָט דינה באַמערקט. זי האָט, דאָס זאָגט-
דיק צונויפגעלייגט אירע הענט און זיי אַנידערגעלייגט אַ ביסל נידעריקער
פון אירע שייַן אויסגעוואַקסענע ברוסטן. זי האָט אויסגעזעען אזוי אומ-
שולדיק אין נישט געפילט די קלענסטע אַנונג פון דעם, וואָס עס וועט
דאָ באַלד צווישן איר און נאַקמאָנען פאַרקומען.
אַנפאַלס, האָט אזוי נאַקמאָנען דעם באַשייד פון אירע אויגן אויס-
געטייטשט. ער האָט אפילו נאָך צייט געהאַט צו טון אַ טראַכט, אַז עס
וואַלט גוט געווען, ווען זי, דינה, איז אַנגעגרייט. עס וואַלט אים געווען
גרינגער מיט איר צו רעדן, כאַטש ער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ גרויס-
שטאַטיקן און עס האָט אים זיין האַרץ גאַרנישט געשראַקן, אָבער עס גייט
אים דורך אַ ציטער אין אַלע זיינע ביינער און עס וועגט אויף אים אַ
שווערע משא און שלעפט אים אַראָפּ ביז צו דער ערד.
נאַקמאָנען האָט געזאָגט צו דינהן :

— איך וואַלט וועלן מיט אייך זיין אויג אויף אויג.
— עס איז קיינער דאָ אין שטוב נישטאָ — האָט דינה, אזויווי
אויפגעציטערט פון שרעק, געזאָגט — וואָס איז דען ?
נאַקמאָנען האָט דערפילט, אַז ער איז שרעקלעך נאַריש און אין דער
אייגענער צייט איז ער געוואָרן זייער לייַדנשאַפטלעך. פאַר דעמדאָזיקן
געפיל, וועלכעס ער האָט אָפּט איבערגעלעבט אין דער אַנוועזנהייט פון
דינהן, האָט ער זיך געשעמט.
נאַקמאָנען האָט דערפילט, אַז זיינע אויגן זענען געוואָרן אַנגעגאַסן
מיט הייסן בליי און ער האָט נישט געווסט, וווּ די דאָזיקע אויגן זיינע צו
באַהאַלטן. ווהיין ער האָט זיינע אויגן געטון אַ קער, האָט ער זיך באַגענגט
מיט דינהס אויגן.

און ער איז אזוי נאַריש. זיין מויל קאָן זיך קוים עפענען, די ווער-
טער זענען אַנטלאָפן פון אים. און דינה שטייט אַקייגן אים און זי איז

אזוי קלוג, זי נעמט אים דורך מיט אירע קלוגע, פלוצלינג קלוג געוואָרענע
אויגן. עס איז שוין פאַרפאַלן, אָנגעהויבן און מען דאַרף ענדיקן. וואָס גי-
כער, וועט זיין בעסער.

— איך קלויב זיך שוין לאַנג מיט אייך אָפּנהאַרציק — האָט נאָך-
מאָן אָנגעהויבן מיט אַ ציטערדיקער, נישט זיכערער שטימע — אָבער דאָ
וועט מען אונז איבערשלאָגן.

— און אויפן גאַנצן וועט זיין גוט? — האָט דינה אויסגע-
זונגען.

— בעסער ווי אין מיטן שטוב.

— איך בעט אייך איבער. עס איז נישט מיין שולד, אַז איר
שטעלט זיך אַוועק אין מיטן שטוב — קומט אַרויס אויפן גאַנצן וועט
אייך קיינער נישט איבערשלאָגן — האָט דינה, ווי עס איז געווען צו
באַמערקן, געשפּילט מיט רויט פּלוט אויף איר ברייט, קאַרן-ברוין
פנים.

דינה האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער לאַנגער באַנק פון גאַנצן
און נאַקמאן האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן גאַנעק. מיט זיין פנים איז ער גע-
שטאַנען אַקייגן דינהן און נישט געקאַנט זען, וואָס עס טוט זיך אויף דער
גאַס באַם הויז.

נאַקמאן האָט אָבער געקאַנט באַמערקן אַזוינע קלייניקייטן, ווי אַ
שטייגער דאָס צופליען פון אַ שוואַלב צום געזימס פון הויז אונטערן דאַך.
און אַז די שוואַלב האָט זיך געשראַקן פאַר דעמדאָזיקן פאַר אויפן גאַנעק.
אויך האָט נאַקמאן באַמערקט, אַז אויפן ווינקל פון הויז ליגט אַ קרומער
אויסגעשניטענער פּאַס זון-שיין.

נאַקמאן האָט אָנגעצוינדן אַ ציגאַר טיטון און, אַוועקטרייבנדיק דעם
רויך מיט זיינע הענט, האָט ער אָנגעהויבן:

— איר, ווילט זיך מיר גלויבן, האָט באַמערקט, אַז איך בין צו אייך
שוין פון לאַנג אָן נישט גלייכגילטיק. איך בעט אייך, דינה, מיך לאָזן רעדן,
ביז איך וועל ענדיקן און דערנאָך וועט איר קענען ענטפערן מיט איין
וואָרט. זאָגט איר מיר צו?

— אפשר קאָן איך אייך בעטן זיצן.

— ניין, איך דאַנק. איך וויל שטיין, אָבער זאָגט מיר צו.

— מיט פיל דרך ארץ, זאג איך צו — האָט דינה דאָס מאָל געזאָגט קוקנדיק ערגעץ ווייט.

— יאָ, אזוי ווילט זיך מיר גלויבן, אז איר ווייסט פון מייע גע-
פילן צו אייך — האָט נאָקמאן ווידערזאָגט אָנגעהויבן. זיין טאָן איז גע-
ווען זייער אַ האַרציקער און זיין קול האָט געציטערט — איך זאָג, אַז
מיר ווילט זיך גלויבן. דאָס איז נאָר אַקייגן דעם געזאָגט, וואָס איך ווייס
נישט וווּ איך האָלט מיט אייך. וואָרים מיט מיר אַליין בין איך שוין לאַנג
פאַרטיק. פון מיין זייט איז אַלץ פאַרענדיקט און איך קאָן מיר גאַרנישט
פאַרשטעלן, אַז עס זאָל זיין אַנדערש. איז דערפאַר, ווי איך זאָג, אַז מיר
ווילט זיך גלויבן, מיין איך דערמיט אויסצודריקן מייע אַינדרוקן, אויבנ-
אויפיק פאַרשטענדלעך, וועגן אייערע אויסערלעכע באַצינגען צו מיר.
אין קורצן: איך האָב נאָך אַ רויקן און וואַכזאַמען אַנאַליז פון אייערע
באַוועגונגען און האַלטונג אין מיין אָנוועזנהייט זיך געשאַפן אַן אַילווע.
עס איז מיין רעכט, אַ מענטשלעך רעכט, איך זאָל מיר שאַפן אַילוועס.
און איך האָב מיר גענומען די אייענע מענטשלעכע רעכט, ווען די צייט
איז געקומען צו רעאַליזירן די דאָזיקע אַילוועס. איך וויל איר זאָלט מיך
פאַרשטיין, ווי אַ מענטש פאַרשטייט אַ מענטש. איך בין עלטער פון אייך.
דינה. איר האָט די מעלה פון דעם, וואָס איר זענט יינג. איך האָב אַבער
די מעלה פון אייעם, וואָס האָט שוין געזען די וועלט. און וואָס איז צען
יאָר אין דעם אָנגעזיכט פון אייביקייט. מיר זענען ביידע מענטשן. אונזער
לעבן איז נישט אייביק. איך שווער אייך אַבער, אַז איך בין פול מיט לעבן.
איך האָב אייך לייב. דאָס איז איינפאַך און איך וואָלט אפשר נישט באַדאַרפט
דאָ פאַר אייך האַלטן אַ גאַנצע דיסערטאַציע. נאַרשטענדלעך, אַז איך בין
שולדיק. און אפשר אומשולדיק אין דעם שטייגער. אַבער איך זאָג אייך
אַפנהאַרציק און פשוט, אַז איך לייב אייך און באַ מיר וועט איר געפינען
אייער גליק, אמן.

דינה איז געווען מיט אירע אויגן ערגעץ ווייט. דאָס, וואָס נאָקמאן
האַט גערעדט, האָט זי יאָ געהערט און נישט געהערט. וואָרים אינדערמיט
פון נאָקמאַנס רעדן איז איר גאָר פאַרגעקומען לייביש אַ לעבעדיקער, ווי
אזוי זי מיט אים זענען געשטאַנען אין קעלער און ווי אזוי זיי גיבן זיך
איינס דאָס אַנדערע אַ שבועה נישט צו דערציילן קיינעם.
דינה איז אויסגעקומען זייער קאַמיש נאָקמאַנס לאַנגע רעדע און

זיינע לײטער ארישע ווערטער, כאַטש זי האָט נישט געקענט אַפּלייקענען, אַז ער איז זייער עכט, נאַקמאַן, אַזוי, ווי נאַקמאַן איז. דינה האָט אויך נישט געקאַנט אַפּלייקענען, אַז זי איז מיט עפעס צוגעבונדן צו נאַקמאַנען. פאַר אַ שטיקל צייט האָט זיך איר געדאַכט, אַז לײביש האָט אויסגעבונדן דעם קניפּ צווישן איר און נאַקמאַנען. אָבער איצט פּילט זי, אַז עס איז נישט אמת. זי איז נאָך צו נאַקמאַנען צוגע-בונדן.

אָבער וואָס זאָל זי טון ?

נאַקמאַן שטייט דאָ פאַר אירע אויגן און עס קאָן זיין, אַז ער לײענט אַרויס פּון אירע אויגן דאָס, וואָס זי טראַכט.

נאַקמאַן האָט זיך אָנגערופּן :

— וואָס זאָגט איר, דינה ? — און באַלד, ווען ער האָט דאָס גע-ואָגט, האָט ער דערפּילט, אַז ער איז נאַריש ווי אַ פּראָבקע. און וואָס איז מיט אים אַזוינס געשעען ? וווּהין איז זיין וואַרעמקייט אויסגעוועפט גע-וואָרן ?

— יאָ.

דינה האָט נאָך עפעס געוואָלט זאָגן, וואָרים דאָס וואָרט „יאָ“ האָט ערשט פאַרענדיקט דאָס, וואָס זי האָט געטראַכט און זאָגן האָט זי גע-וואָלט עפעס אַנדערש.

נאָר נאַקמאַנען האָט, ווייזט אויס, זיך איצט טאַקע אויסגעוועפט. זיינע קלוגע אויגן זענען איצט געווען איבערגעצויגן מיט אַ דינעם הויך. ער איז געווען גייסטיק אויסגעשעפט און אין זיינע אויערן האָט געקלונג-גען איינס און דאָס זעלבע: „נאַקמאַן, דו ביסט אַ נאַר“. ער האָט זיך איצט געפּילט, אַזוויי ער וואָלט געהאַנגען אויף אַ האַר איבער דעם אָפּגרונט פּון אַ טיפּן ים. ער האָט זיך אָנגעכאַפט אָן דעם וואָרט „יאָ“.

— איך האָב אייך לײב און איר מיך אויך. גיט מיר אייער האַנט, דינה — האָט נאַקמאַן געזאָגט און זיך אָנגעבויען צו דינהן.

זי האָט אים געגעבן איר האַנט, וועלכע נאַקמאַן האָט מיט ביידע הענט אַרומגענימען און די דאָזיקע האַנט מיט אַ לײכטער אָנרירונג אַ קוש געטון. דינה האָט שוין נישט געקאַנט זאָגן דאָס, וואָס זי האָט פּריער גע-וואָלט זאָגן.

זי האָט בעסער חשק געהאַט צו לאַכן און זיך קוים איינגעהאַלטן.
וואַרים זי האָט נאָך אַ ביסל דרך ארץ פאַר נאַקמאַנען. אינעווייניק באַ
זיך איז זי געווען גרויס באַ זיך, וואָס נאַקמאַן שטייט איצט באַ אירע
פיס און זי האָט פונדעסטוועגן אויך אָנגעהויבן רחמנות צו האָבן. אויף
אים.

דעמדאזיקן אָוונט האָט נאַקמאן נישט אָנגעצונדן קיין ליכט.
 ער איז צוריקגעקומען אין זיין צימער פון גאָלדשטיינס הויז, נאָכ-
 דעם ווי ער האָט זיך דערקלערט אין ליבע מיט דינהן. און אַ שווערער,
 מיט זיין גאַנץ אָנטועכץ זיך אַוועקגעלייגט אויף זיין בעט. ער האָט פאַרמאַכט
 זיינע אויגן און איז געלעגן מיטן פנים אַרויף צו דער סטעליע. מיט זיינע
 ביידע הענט פאַרוואַרפן איבער זיין קאַפּ, האָט ער זיך אָנגעהאַלטן אין
 דעם צוקאַפּנדיקן ווענטל פון בעט. אין זיינע שלייפן האָבן צוויי העמערלעך
 געקלאַפט און דאָס גערויש פון בלעטער אין אַ וואַלד האָט נישט אויפגע-
 הערט אין נאַקמאנס קאַפּ.

ער האָט זיינע אויגן צוזאַמענגעדריקט און נאַכאַמאָל איבער-
 געגאַנגען איבער יעדער קלייניקייט פון דער סצענע צווישן אים מיט
 דינהן.

איצט איז שוין פאַרפאַלן. ער האָט אָפּגעטון זייער אַ נאַרישע זאַך,
 דאַכט זיך אים, דאָס נאַרישסטע אין זיין לעבן. און ער קאָן שוין גאַר-
 נישט צוריקגעמען. אים האָט זיך איצט פאַרגעשטעלט ווי דינה זיצט דאָרט
 אין איר חדר מיט איר מאַמען און דערציילט פאַר איר אַלץ און עס
 האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז ער הערט ווי אַזוי ביידע פרויען לאַכן פון
 אים.

— אַ, איר פרויען! — האָט נאַקמאן אויסגעשריגן — אַ, איר
 פרויען!

בשעת ער האָט אויסגעשריגן צו זיך אַליין „אַ, איר פרויען!“, האָט ער זיך אפילו נישט געטון קיין ריר פון אַרט, ווייל איצט איז נאָקמאן פּמעט ווי אַרויסגעשיילט געוואָרן פון זיין גוף. זיין גוף איז זיך געלעגן רויק. אָבער דער אינעווייניקסטער נאָקמאן, דערדאָזיקער, וועלכן נאָקמאן האָט אַליין אויך נישט געקענט, האָט זיך אַליין איצט געמשפּט. עס איז נישט געווען קיין רחמנות פאַר דערדאָזיקער שעה פון רעכ= נונג.

יעדעס וואָרט, וואָס נאָקמאן האָט געזאָגט דינהן, איז איצט אויפגע= שטאַנען אין זיין, נאָקמאנס, פאַרשטעלונג. און זיי זענען געווען אַזוי נאַריש, אָט דידאָזיקע ווערטער.

„דינה, איר האָט די מעלה, וואָס איר זענט יינג.“

יא, ער האָט צו איר אַזוי געזאָגט. פּרעגט ער זיך איצט, ווי אַזוי האָט ער אַזא „טריין טראַוואַ“ געקאַנט זאָגן.

אמת, דינה איז יינג. דינה איז יינגער פון אים.

ווי דינה קאָן דאָס איצט לאַכן פון אים.

„איך שווער אייד, אַז איך בין פול מיט לעבן.“

יא, יא, דאָס האָט ער געזאָגט דינהן.

קאַמיש.

אַזוינע ווערטער זאָגט מען נישט.

אויב אַ מענטש איז פול מיט לעבן, באַדאַרף ער יענעם נישט דער=

צייַן דערפון. מען זעט שוין, אַז ער איז פול מיט לעבן.

ווי אָפּגעלעבט נאָקמאן מוז זיין.

— נאָקמאן, ביסט שוין אַלט! — האָט נאָקמאן ווידער אויסגעשריגן

צו זיך אַליין און זיין גוף האָט זיך אפילו נישט געטון קיין ריר.

נאָקמאנס פנים האָט געברענט און דער שטערן זיינער האָט אַזוויי

זיך געוואַלט צעשפאַלטן אינצוויינען.

נאָקמאן האָט זיך אויפגעהויבן פון בעט, געעפנט זיינע אויגן און זיך

אַזוויי דערשראַקן. אין צימער איז געווען שטאַק פינצטער. ער האָט זיך

געוונדערט. וואָרים בשעת ער האָט זיך אַריינגעלייגט אין בעט, איז נאָך

געווען ליכטיקער טאָג. וואָס איז דאָס? זאָל ער ער שוין האָבן געלעגן

ביז אין דער טיפּער נאַכט?

ער איז צוגעגאַנגען צו זיין פענצער און אַרויסגעקוקט אינדרויסן.

אין די שטובן פון דער גאס איך נאך געווען ליכטיק און דער הימל איז געווען בלוי און מיט א סך שטערן.

נאקמאן האָט אָנגעצונדן דעם לאַמפּ און איינגענעצט אַ טיכל אין קאַלט וואַסער און צוגעלייגט צו זיין שטערן און אַרומגעשפּאַנט איבער זיין צימער.

דער געדאַנק, וועלכער איז אָפט שוין באַ אים געווען צו גאַסט, דערדאָזיקער געדאַנק, אַז עס איז דאָ איין אויסוועג — זעלבסטמאָרד, איז איצט אויך נאָכאַמאָל געקומען.

נאקמאן איז אַרומגעגאַנגען און געטראַכט וועגן זעלבסטמאָרד. מאַדנע. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט דאָס נישט טון. אָבער פונדעסטוועגן הנאה געהאַט פון דעם, וואָס ער טראַכט כאַטש פון דעם.

זעלבסטמאָרד!

ער איז איצט געווען אַזוי באַגייסטערט פון דעמדאָזיקן וואָרט, אַז ער האָט באַלד שיער נישט געזונגען אַ ליד צו דעמדאָזיקן וואָרט.

זעלבסטמאָרד!

דאָס ערשטע האָט ער באַדאַרפט מאַכן אַרדנונג מיט זיינע פּאַ-פּירן.

כאַטש, וועמען וועט דאָס קימערן, אויב זיינע פּאַפּירן זענען נישט אין אַרדנונג. עס וועט צוקומען נאָך אַ בערגל מיסט.

אַ ניין, וואָל ער דאָס נישט זאָגן. פּאַפּירן דאַרף מען איבערלאָזן אין אַ גוטער אַרדנונג.

נאקמאן האָט זיך אַוועקגעזעצט באַ זיין טישל, אָנגעהויבן איבערצו-לייגן זיינע פּאַפּירן. אַרעמע פּאַפּירן! נאקמאן האָט זיינע פּאַרשריבענע פּאַפּירן געריסן אויף שטיקלעך אָן רחמנות.

ער איז דערווייל הונגעריק געוואָרן. ער האָט נאָך היינט נישט געעסן. אין אין צימער איז באַ אים איצט נישטאַ גאַרנישט וואָס צו ניסן.

נאקמאן האָט אָנגעטון זיין הוט, פּאַרלאָשן דעם לאַמפּ און איז אַרויס פון זיין צימער. ער איז גלייך געלאָפּן, ווהיין זיינע פּיס האָבן אים געפּירט.

און זיינע פיס האָבן אים געפירט גלייך צום בעקער. שוין אין דער גאס פון בעקער האָט נאָקמאן דערשמעקט דעם ריח פון פריש געבאָקן ברויט. ער האָט אַ פאַרחלשטער אַריינגעאַטעמט דעם-דאָזיקן ריח און איז געלאָפן אין דער גיך צו דער בעקעריי מיט דער ליכטיקער, אָפּענער טיר, וועלכע האָט אַריינגעשיינט אין דער פינצטערער גאס.

נאָקמאן איז געבליבן שטיין אין דער ליכטיקער טיר. אַ הויכער מענטש, אינגאַנצן ווייס אָנגעטון און מיט אַ ווייס באַמעליקטן קאַפּ האָר און מיט אַ ווייס באַמעליקטער באַרד איז געשטאַנען באַם אויוון. ער האָט, ווי עס האָט אויסגעוויזן, נישט באַמערקט נאָקמאנען שטייענדיק אין דער טיר. דער בעקער האָט געעפנט דעם אויוון. אַ וואַרעמקייט האָט געטון אַ פלי פון דאָרט. און דער אָנבליק פון קיילעכיקע, ווייס-גרויע קעפּ, אויס-געזעצט איינער לעבן דעם אַנדערן, ווייס-גרויע קעפּ, האָט געטון אַ בליק אין נאָקמאנען אויגן.

דער ווייסער בעקער, די ליכטיקע טיר און די ווייס-גרויע קעפלעך ברויט אין אויוון, האָבן אויף אים אָנגעווייעט אַ וועלט נישט קיין רעאַלע.

דער בעקער האָט אַוועקגעשטעלט די לאַנגע לאַפּעטע און זיך גע-טון אַ טרייסל, ווען ער האָט דערזעען נאָקמאנען אין טיר. אין דער מינוט איז דאָס גאַנצע בילד געוואָרן רעאַל.

נאָקמאן האָט געזאָגט, אַז ער וויל זעמל.

דער בעקער האָט אים געגעבן זעמל און נאָקמאן האָט געפילט, אַז ער מוז דעם בעקער זאָגן אַ וואָרט, אַדער צוויי.

— וואָס וואָלט די וועלט געטון אָן אייך? — האָט נאָקמאן באַלד געזאָגט.

דער בעקער האָט זיך מיט אַ פינגער אַ קראַץ געטון אין זיינע ווייס פאַרמעליקטע האָר און געזאָגט מיט אַ שמייכל אין ווינקל פון זיין מויל:

— פּרעגט שוין בעסער, וואָס איך וואָלט געטון אָן דער וועלט, פאַר וועמען וואָלט איך דעמאָלט געבאָקן.

ערשט איצט האָט נאָקמאן זיך גוט איינגעקוקט אין דעם בע-קער.

ער איז פֿאַרט געווען רעאַל.
חיים בעקער. דער אייגענער חיים בעקער, וועלכער האָט זיך פֿאַר-
שריבן אויף פֿרייע ערד.

נאַקמאַן האָט ווידעראַמאַל געפֿרוווט:

— איר ווילט דאָך, דאַכט זיך, נעמען פֿרייע ערד?
— וואָס הייסט, צי איך וויל — האָט חיים בעקער געענטפֿערט —
איך ברען אַזוויי אָן אויוון נאָך אָן אייגן שטיקל ערד.
— די פֿאַפֿירן זענען שוין דאָ, אינגיכן וועט איר שוין האָבן איי-
גענע ערד. פֿרייע זיך, ר' חיים.

דער ווייסער ייד האָט געטון אַ שפּיי אַרײַן אין זיינע הענט
און מיט זיי געפֿאַטשט אַזוויי אַ קליין קינד פֿאַטשט, ווען עס פֿרייע
זיך.

— און פֿאַר וועמען וועט איר דעמאָלט באַקן?

— מײַן אייגן ברויט וויל איך באַקן — האָט חיים בעקער קאַפּ-
ריזנע און מיט גאַל געזאָגט — מײַן אייגן ברויט און ווייטער קיינעמס
נישט.

פֿאַר נאַקמאַנען איז אין דערדאָזיקער מינוט אויפגעשווומען אָן איי-
דעע. ער האָט געזוכט אין זיינע קעשענעס. פֿאַפֿירן האָט ער געפֿונען אין
דער קעשענע, אָבער נישט קיין בליישיפט. ער האָט געוואָלט עפעס פֿאַר-
צייכענען און נישט געקאַנט. ער איז געוואָרן אומרויק און רער בעקער
האָט נישט פֿאַרשטאַנען נאַקמאַנס אומרויקייט און געפֿרוווט אים כאַרויקן
מיט דעם, וואָס ער האָט געזאָגט:

— איר האָט שוין באַצאָלט פֿאַר די זעמל.

נאַקמאַן האָט געווינטשן דעם בעקער אַ גוטע נאַכט און איז אַנט-
לאָפֿן מיט גיכע טריט אַהײַם. קומענדיק אין זיין צימער האָט נאַקמאַן
פֿאַרגעסן, אַז ער באַדאַרף עסן, באַלד אָנגעצונדן דעם לאַמפּ און אויפגע-
שריבן מיט טינט אויף אַ שטיק ווייס פֿאַפֿיר: „יעדער וועט באַקן זיין
אייגן ברויט“.

נאַקמאַן האָט זיך אָנגעשפֿאַרט אין ווענטל פֿון בענקל און זיך פֿאַר-
טראַכט. ער האָט געטראַכט פֿון דעם צוקונפֿטיקן דאַרף און פֿון די גע-
זעצן פֿון דאַרף און פֿון דעם, ווי אַזוי דידאָזיקע געזעצן וועלן אָנגענומען
ווערן.

אלע פון דאָרף וועלן האָבן דאָס רעכט צו באַשטימען זייערע גע-
זעצן. אַ מערהייט וועט געווינען איבער דער מינדערהייט. אַנדערש קאָן
דאָס נישט זיין.

נאַקמאן האָט דאָס פאַרשריבן פאַר דעם ערשטן געזעץ פון דאָרף.
בשעת ער האָט דאָס פאַרשריבן האָט נאַקמאן געטראַכט, אַז דאָס איינצי-
קע מאָל מוז ער אומבאַדינגט אויפשרייבן אויף דעם פאַפיר אלע געזעצן.
עס איז שוין נישט ווייט צו דער פאַרזאַמלונג שבת-צו-נאַכטס און אויף
דער פאַרזאַמלונג וועט ער פאַרלעזן די געזעצן און שוין ציילן די שטי-
מען פאַר יעדער געזעץ באַזונדער. די שטימען וועלן אָפגעגעבן ווערן
דורך געהיימע צעטעלעך.

דאָ איז באַשאַפן געוואָרן דאָס צווייטע געזעץ פון דאָרף דורך גע-
היימע צעטעלעך.

און דאָס גאַנצע דאָרף מוז זעלבסטפאַרשטענדלעך פאַלגן דאָס גע-
זעץ פון דאָרף. דאָס דאָרף וועט זיין אָנגעוואָרפן ערגעץ צווישן פעלדער
און וועלדער, ווייט פון אַ שטאָט און פון דער גאַנצער וועלט אַרום. וואָס
זשע וועט מען טאַקע טון, אויב עמעצער וועט נישט-וועלן פאַלגן דאָס
געזעץ פון דאָרף?

דאָ איז באַ נאַקמאנען, נאָך אַ ביסל טראַכטן, געבוירן געוואָרן דאָס
דריטע געזעץ פון דאָרף: דאָס גאַנצע דאָרף וועט באַשטראָפן דעם, וועל-
כער וועט נישט פאַלגן דאָס געזעץ פון דאָרף.

נאַקמאן האָט געטראַכט באַ זיך אַליין: דאָס איז איינפאַך. וואָרים
אויב נישט דאָס גאַנצע דאָרף, נאָר וואָס דען, מען וועט אויסקלויבן
איינעם, אַז ער זאָל משפטן די זינדיקע, דעמאָלט וועט באַשאַפן
ווערן אַ קלאַס פון דאָרפס-מענטשן, וואָס וועלן זיך שטופן צו וועלן
ווערן שופטים. מיט דער צייט וועלן אפשר אלע דאָרפס-מענטשן וועלן
ווערן שופטים, אָדער עס וועט קיינער נישט וועלן ווערן דער שופט פון
דאָרף.

געענדיקט. נאַקמאן פאַרשרייבט אויפן פאַפיר דאָס דריטע געזעץ
פון דאָרף, „אויב עמעצער וועט נישט אָפהיטן דאָס געזעץ פון דאָרף,
וועט זיך דאָס גאַנצע דאָרף צוזאַמענקומען און אויסהערן עדות און אויב
עס וועט זיין אמת, אַז דערדאָזיקער האָט נישט געפאַלגט דאָס געזעץ פון
דאָרף, וועט דאָס גאַנצע דאָרף אויף אים אַרויפלייגן אַ שטראַף. פאַרשטענדי-

לעך, וידערמאָל וועט דאָס פּאַלק דורך געהיימע צעטעלעך באַשטימען
דידאָזיקע שטראַף. און די מערהייט וועט ווידער געווינען איבער דער מינ-
דערהייט.

נאַקמאן האָט זיך פאַרטראַכט איבער דעם שיקזאַל פון דער מינ-
דערהייט. דידאָזיקע מינדערהייט איז אים שטאַרק נאַענט געווען, ווייל ער
אַליין איז אויך תמיד אין דער מינדערהייט שטיח געווען. ער ווייסט
דעם טעם דערפון. דערפאַר האָט ער זיך דערטראַכט צו אַ פּערט געזען
פון דעם צוקונפטיקן דאָרף: אויב די מינדערהייט וועט תמיד זיין פון די
זעלבע דאָרפס-מענטשן, וועט דאָך דאָס זיין נישט גוט. עס וועלן אין
דאָרף אַרויסוואַקסן צוויי וועלטן, וואָס וועלן זיך צעטיילן אין צוויי באַ-
זונדערע וועגן. ווען עס וועט נאָר עפעס טרעפן אין דאָרף און דאָס גאַנצע
דאָרף וועט זיך צונויפקומען, וועט תמיד דידאָזיקע פּאַסירונג ווערן באַ-
לויכטן אויף צווייערליי אופנים. פון דעם ערשטן אופן, ווי אַזוי די מער-
הייט קוקט אויף דער זאַך און פון דעם צווייטן אופן, ווי אַזוי די מינ-
דערהייט קוקט אויף דער זאַך. און די מינדערהייט וועט תמיד זיך נישט
קאָנען אויסדריקן און אַלע מאָל אַרונטערפאַלן אונטער דעם שווערן דרוק
פון דער מערהייט. דאָס איז גערעדט געוואָרן, אויב עס קאָן אַזוינס טרעפן,
אַז אין דער מינדערהייט זאָלן זיין אַלע מאָל די אייגענע דאָרפס-מענטשן.
און אויב עס טרעפט טאַקע אַזוי, וואָס וועט דעמאָלט זיין מיט דער מינ-
דערהייט ?

דאָ איז נאַקמאן געקומען צום פּערטן געזען.
אַזוי ווי עס איז זייער טייער דאָס געזען פון האַרמאָניע אין דער
פירונג פון דאָרף; אין אַזוי ווי די מערהייט האָט אין אירע הענט די
גאַנצע פירונג פון דאָרף; און אַזוי ווי די מינדערהייט איז נישט צו-
פרידן און איז אַקייגן אַט דערדאָזיקער פירונג, דערפאַר באַדאַרף די
מערהייט זעען באַזאָרגן די מינדערהייט מיט אַן אַנדער שטיק ערד, פּדי
די מינדערהייט זאָל זיך קאָנען דאָרט באַזעצן און פירן איר אייגן
דאָרף.

פאַרוואַרט די מינדערהייט, האָט נאַקמאן אויפגעשריבן נאָך געזען.
דידאָזיקע אַרבעט איז באַ אים געפלאָסן פון דער פּען און פון טינטער.
ער אַליין איז דאָ אינגאַנצן פאַרשוונדן און פאַרגעסן געוואָרן. אַזוי ווי
דורך אַ פישוף האָט זיין פּען אַרויסגעגאַסן שורה נאָך שורה אויפן ווייסן

פאפיר. אין צימער האָט זיך נאָר געהערט דאָס קריצן פון דערדאָזיקער פארפישופטער פען און די בויגנס פאפיר זענען געפלוין אזוי ווי בליצן איבערן טיש.

אין די פאפירן, וועלכע נאקמאן האָט דערהאַלטן פון פאריז, איז געווען אָנגעשריבן, אַז די קאָמיסיע וועט באַזאָרגן יעדן ייד מיט אַ שטיק ערד פון פינפצען אַקער די גרויס מיט אַ הויז און אַ ברונעם דערביי; מיט אַ שטאַל און מיט אַ קעלער. אויך מיט איין פערד מיט אַ וואָגן און מיט איין קו. דער ייד וועט באַדאַרפן ברענגען פֿלים אין הויז אַריין און פֿלים צו באַפֿרוכפערן דאָס לאַנד. און אַז דער ייד וועט נאָר אָנהייבן צו אַקערן זיין לאַנד, וועט אים די קאָמיסיע געבן זריעה צו פאָרזייען די ערד זיינע.

נאקמאן האָט איבערגעלייענט און איבער זיין הויט איז דורכגעלאָפן אַ פרייד.

„און אַז דער ייד וועט אָנהייבן צו אַקערן זיין לאַנד.“

„און אַז דער ייד וועט אָנהייבן צו אַקערן זיין לאַנד.“

נאקמאן האָט אומבאַוויסט פאַר זיך אַליין געזונגען דידאָזיקע פערזן מיט זיין אייגענעם מאַטיוו, וועלכן ער האָט תמיד אין אַ צייט פון דערהויבן קייט געזונגען.

ער האָט צונויפגענומען די פאַרשריבענע פאפירן מיט די געזעצן פון דעם צוקונפטיקן דאָרף. ווי עס האָט אויסגעוויזן, האָט ער זיך מיט דידאָזיקע פאפירן זייער געפרייט, וואָרים ער האָט זיי מיט גרויס באַזאָרגט קייט צונויפגעלייגט און אויסגעגלייכט אין זיך אַרומגעקוקט און דערזעען, אַז אין זיין פענצטער קוקט שוין אַריין דער בלויער טאַג און אויף לעק-ציעס באַדאַרף ער גיין און הונגעריק איז ער און געשלאָפן איז ער נאָך נישט.

האָט נאקמאן דידאָזיקע פאפירן אַריינגעלייגט צו זיך אין בוזעם-קעשענע און כאַפנדיק געקניפן פון אַ זעמל און בשעת מעשה געטראַכט, אַז ער מעג שוין באַצייטנס אָנהייבן צו ווערן פאַרגרעבט.

אין זיין באַוויסטזיין, שטאַלץ אין דער אַרבעט, וואָס ער האָט אָפּ-געטון און אפילו אויף איין מינוט נישט געטון אַ טראַכט פון זיין אַפערע מיט דינהן, איז נאקמאן אַריינגעפאלן אין זיין בעט מיט דער מחשבה צו כאַפן אַ קליין ביסל שלאָף.

דעם אינדערפרי און א גאנצן טאָג און די איבעריקע טעג, איידער
רי פאַרזאַמלונג איז פאַרגעקומען, איז ער געווען אויפגעלייגט און אינ-
גאַנצן א דורכגעלייטערטער אַזוויי א הימל, פון וועמען דער ווינט האָט
פאַרטריבן אַלע כמאַרעס.

מיט די שילער זיינע האָט ער געלערנט, ווי נאָך קיינמאַל נישט
פריער, אין זיינע דערקלערונגען וועגן געוויסע שטעלן אין געשיכטע
אַדער וועגן געוויסע ערטער אויף דער לאַנד-קאַרטע, איז געווען מער,
ווי וויסן און קאַנען. עס האָט פון נאַקמאנען געשטראַלט מיט דורכגע-
לייטערטקייט.

די שילער האָבן אויסגענוצט די שעה און געפרעגט וואָס מער
שאלות און נאַקמאן האָט מיט ברייטקייט געשאַטן מיט זיינע שכלדיקע און
אומבאַשטרייטבאַרע ענטפערס.

שבת-צו-נאַכטס זענען זיך די יידן, וועלכע האָבן זיך פאַר-
שריבן אויף פרייע ערד, צונויפגעקומען אין ישראל גאַלדשטיינס
הויז.

דער גרויסער זאַל איז געווען באַלויכטן נישט נאָר מיטן אייגענעם
הענגענדיקן לאַמפ, נאָר מען האָט נאָך אַנגעצונדן ליכט אין צוויי זילבער-
נע לייכטער. זינדאָזיקע ליכט האָבן, אַזוויי ליכט האָבן תמיד א טבע, צו-
געגעבן א פריילעכקייט צו דעמדאָזיקן גרויסן זאַל.

אויף די בענקלעך, באַ די צוויי לאַנגע ווענט פון דעם זאַל, זענען
געווען אַלע באַזעצט מיט יידן און זייערע ווייבער, די יידן און זייערע
ווייבער האָבן נאָך געטראָגן זייערע שבתדיקע בגדים און זענען געזעסן
שטיל אין עפעס אַזוויי מורא געהאַט איינער פאַר דעם אַנדערן. זיי האָבן
אויך אין איין וועגס שוין מורא געהאַט צו רייכערן, כאַטש עס האָט זיך
זיי מן הסתם זייער געוואַלט רייכערן — אָבער ווי קאַן מען רייכערן,
ווען צוויי ליכט ברענען אין די לייכטער?

נאָר באַלד איז דאָס בילד געוואָרן היימישער. דאָס איז געשען דאָן
ווען מען האָט געבראַכט אַ בליאַסקעדיקן סאַמאָואַר און אים אַוועקגע-
שטעלט אויף דעם גרויסן טיש.

דער סאַמאָואַר האָט פון זיך געוואָרפן פונקען אין אַלע
זייטן אין אויב ער מעג וואָרפן פונקען, מעגן יידן אויך ריי-

כערן. יידן האָבן טאַקע באַלד פאַרדרייט ציגאַרן און געריי-
כערט.

ישראל גאַלדשטיין האָט געטראָגן אַ סאַמעטענעם זשילעט און אַ
גאַרדן קייטל אויסגעפלאַכטן פון דינע לאַנגעקיקע רינגעלעך איז זיך גע-
האַנגען פון איין קעשענע ביז צו דער אַנדערער איבערן מיטן פון
דעם סאַמעטענעם זשילעט. דער קאַליר פון דער גאַלדענער קייט און דער
קאַליר פון דעם קיפערנעם סאַמאָואַר זענען נישט געווען ווייט אָפּגע-
שיידט. דערדאָזיקער קאַליר האָט געוואַרעמט דאָס אויג פון די צונויפגעקוי-
מענע מענטשן נאָכמער, ווי עס האָט געוואַרעמט דאָס שפיגלדיקע גלאַז
טיי.

אַלענפאָלס האָט ישראל גאַלדשטיין אַליין צוגעטראָגן איטלעכן באַ-
זונדער אַ גלאַז טיי.

דינה איז פריער אַרומגעגאַנגען מיט אַ פּושקע פּול מיט צוקער און
איטלעכן איינגעטיילט צוקער. דערנאָך האָט זי געבראַכט אויף אַ גרויסער
לענגלעכער טאַץ אַלערליי געבעקס ווי אַ שטרודל, האַניק-לעקעך, צוקער-
פייגעלעך, מאַנדל-ברויט און קאַמיץ ברויט.

די יידן האָבן כמעט מיט ציטערדיקע הענט נישט געהאַט קיין אַנ-
דערע ברירה ווי צו נעמען עפעס פון דערדאָזיקער טאַץ.

דינהן אָפּזאָגן האָט מען נישט געקאַנט. עס זענען פאַרהאַן
צווייערליי וועגן פון געבן. דעם ערשטן וועג פון געבן וויל איך גאַר
דאָ נישט דערמאַנען, וואָרים איך האָב אים פיינט. דעם צווייטן וועג
פון געבן האָט דינה געטראָגן אין איר בלוט, אויב געבן, זאָל זיין גע-
געבן.

דינהס מוטער איז געזעסן אויף אַ בענקל באַ איינעם פון די
פענצטער און הנאה געהאַט, כאַטש זי אַליין האָט נישט געפילט, אַז
זי האָט הנאה. זי איז געווען אָנגעטון אין אַ שוואַרץ סאַמעטן קלייד
מיט ווייסע שפּיצערייען אַרומגענייט אַרום דעם ברעג פון איר האַלז
און אַרום די ברעגן פון אירע אַרבל. דער סאַמעט פון אירע אַרבל
איז אויך צוגעפאַלן און אַרומגענומען אירע שיינע הענט. דינהס
מאַמע איז געווען אין אַט דעם סאַמעטענעם קלייד אַ סך שענער

פון דינהן אַליין — און דינה אין ווייט, ווייט נישט געווען קיין
מיאוסע.

דערפאר זאָג איך, אַז דינהס מאַמע האָט הנאה געהאַט און נישט
געוויסט אַליין, אַז זי האָט פון עפעס הנאה.

זי האָט געשטראַלט אַזוויי אירע פערל האָבן גע-
שטראַלט.

אַלע האָבן איצט געשטראַלט.

אין ווען נאַקמאַן איז געקומען און דערווען אַזאַ גרויסן עולם, האָט
ער זיך פאַרטומלט מיט דעם געדאַנק, אַז אַלע האָבן פאַדאַרפט וואַרטן אויף
אים. אָבער די דאַזיקע שעמעווידיקייט האָט נאַקמאַנען פאַשטראַלט נאָך
מער,

נאַקמאַן האָט אַ נעם געטון די פאַפירן פון אונטער זיין אָרעם
און זיי צעלייגט אויף דעם טיש. אין דעם וועג, ווי אַזוי ער האָט די דאַ-
זיקע פאַפירן אויסגעלייגט אויף דעם טיש, האָט זיך געפילט, אַז נאַקמאַן
וועט דאָ פאַלד שטיין פאַר זייער, זייער אַ גרויסן משפט און וועט פאַדאַרפן
זיין דער פאַרטיידיקער. זיין פנים האָט געשטראַלט, אָבער עס איז געווען
ערנסט און די הויט פון דעמדאַזיקן פנים האָט זיך געכוואַליעט מיט אויפ-
רעגונג.

נאַקמאַן האָט געפרוּווט אַוועקוואַרפן זיין אויפֿרעגונג, אָבער ער
האַט נישט געקאַנט. דאָס גלאַז טיי, וועלכעס ישראל גאַלדשטיין האָט
אים דערלאָנגט, האָט נאַקמאַן אויסגעטרונקען אינדערגיך מיט גרויסע
שלינג און זיך בשעת מעשה געברייט אי דעם גומען און אויך אינע-
ווייניק די קישקעס. דינה האָט נאַקמאַנען צוגעטראָגן געבעקס אין
נאַקמאַן האָט אין אַ פאַרלעגנהייט געזאָגט, אַז ער דאַנקט דינה און ער
עסט נישט קיין צוקער-געבעקס. עס האָט זיך נאַקמאַנען אויסגעוויזן, אַז
ער האָט זיך פאַראַיקעט בשעת ער האָט גערעדט צו דינה און ווען
דאָס מיידל איז שוין געהאַט אַוועקגעגאַנגען מיט דער טאַץ צוקער-
וואַרג האָט נאַקמאַן הרטה געהאַט, פאַרוואָס ער האָט נישט גענומען אַ שטיקל
לעקעך.

דינה איז פאַלד צוריקגעקומען שוין אַן דער טאַץ. צוגעקומען

נאָענט צו נאָקמאנען און זיך אַוועקגעשטעלט אַן אָנגעשפּאַרטע אָן טיש. זי האָט אַ שמייכל געטון צום טאַטן, וועלכער האָט זי איצט אָנגעקוקט. דינה האָט ליב געהאַט צו זען, אַז איר פּאַטער זאָל זי אַזוי אָנקוקן. זי האָט מיט פיל ווייכקייט אַ נעם געטון אַ בויגן אַ באַ-שריבענעם פּון נאָקמאנס פּאַפּירן, געפרוּווט לייענען און נישט געקאָנט. „אַזאַ האַנטשריפט“ — האָט דינה אַ טראַכט געטון — „אַזאַ האַנט-שריפט“.

נאָקמאן האָט באַ איר צוגענומען דעמדאָזיקן בויגן פּאַפּיר און גע-זאָגט; „דינה, איר וועט זיין אונזער סעקרעטאַר“.

דינה איז אַוועק און געבראַכט טינט און פען און פּאַפּיר און פּאַר זיך געבראַכט אַ בענקל. בשעת זי האָט זיך אַוועקגעזעצט, האָט זיך נאָק-מאן באַלד אויפגעהויבן און עס איז געוואָרן זייער שטיל אין זאַל. אַלע האָבן אויסגעדרייט זייערע פּנימער צו נאָקמאנען. דאָס האָט אים אַזוי באַ-שלאָגן מיט אַ מאַדנער אומבאַהאַלפּנקייט און ער האָט זיך דערפּילט אַזוי שוואַך און קליין, אַז ער האָט זיך געמוזט אָנשפּאַרן מיט ביידע הענט אָן טיש. נאָקמאן איז אַזוי געשטאַנען אַ וויילע און באַטראַכט, ווי עס האָט אויסגעוויזן די מענטשן אין זאַל. און דער אמת איז, אַז ער האָט איצט קיינעם נישט געזען. זיינע אויגן זענען געוואָרן פּאַרשטעלט מיט אַווינע מינים הייטעלעך. ער האָט נאָר געזען, אַז ער געפינט זיך אין אַ ליכטיק אַרט. ער האָט געוואָלט אָנהייבן רעדן, אָבער די צונג איז געווען באַ אים צוגעקלעבט צום גומען.

נאָקמאנען האָט זיך אויסגעוויזן, אַז ער פּאַלט; די ערד שווימט אַוועק פּון זיינע פּיס און באַלד וועט ער מוזן אַ געשריי טון, אַז מען זאָל אים העלפּן. ער האָט אָנגעהויבן רעדן, ווי אים האָט זיך אויסגעוויזן, האָט ער נישט גערעדט נאָר געשריגן, אָבער וועדליק די פּאַרזאַמלטע האָבן אָנגע-שטרענגט זייערע אויערן, איז פּאַרשטאַנען געוואָרן, אַז נאָקמאן רעדט זייער שטיל.

דאָס האָט געדויערט נישט לאַנג אין נאָקמאן האָט פּלוצלינג דער-זען פּאַר זיך מענטשן, דערפּילט הינטער זיינע פּיס דעם דיל און ער האָט גערעדט, האַלטנדיק בשעת מעשה אַ בויגן פּאַפּיר און כאַפּנדיק אַלע מאַל אַ בליק אין דעם פּאַרשריבענעם פּאַפּיר, האָט ער געקאָנט זען

דאָס געשריבענע אין דאָס געשריבענע אַריבערגעטראָגן אין לעבעדיקע
פירלדער.

— „דאָס ערשטע געזעץ פון אונזער דאָרף איז, אַז יעדער איינער
מוז באַקן זיין אייגן ברויט...“

נאַקמאַן איז געבליבן אַ וויילע שטיקל און אויפמערקזאַם באַטראַכט
די פאַרזאַמלטע, דערנאָך האָט ער געזאַגט:

— איך וויל, אַז אַלע זאָלן אָפגעבן זייערע שטימען. פרייליך דינה
גאַלדשטיין וועט אייך געבן צעטעלעך. שרייבט אויף די צעטעלעך „יאָ“
אַדער „ניין“. אויב עס וועט זיין מערער „יאָס“ אַדער „ניינס“, וועלן
מיר גיין נאָך דער מערהייט. אָבער איידער איר קלויבט זיך אויס, וואָס
צו ענטפערן, וויל איך אייך באַלד דערקלערן, וואָס מען מיינט, אַז יע-
דער זאָל באַקן זיין אייגן ברויט... אין דעם געזעץ פלעכטן מיר אַריין
אַ סך אנדערע געזעצן. איך וויל זאָגן אַט וואָס: אַלע זענען גלייך באַ
אונז. עס וועלן נישט זיין קיין רייכע און עס וועלן נישט זיין קיין אַרעמע.
אַלע גלייכע מיוחסים. אויב איינער וועט מיט זיך ברענגען אַ סך געלט
אין אונזער דאָרף און דער אנדערער וועט נישט ברענגען, וועלן זיי ביי-
דע האָבן גלייכע דעות. און נישט נאָר דאָס, נאָר אויך דער, וואָס וועט
ברענגען מיט זיך אַ סך געלט, וועט באַלד באַ זיין אָנקומען אין אונזער
דאָרף אַריין אָנווערן זיין געלט. ער וועט אָבער געווינען דאָס, וואָס יע-
דער איינער וועט געווינען: ער וועט האָבן אַ גלייך חלק אין אונזער
דאָרף. דערפאַר האָב איך דאָס געזעץ געמאַכט אזוי פשוט און איינפאַך:
יעדער איינער זאָל באַקן זיין אייגן ברויט. וויל עמעצער רעדן אַדער
פרעגן אַ שאלה, אַדער אויסבעסערן דאָסדאָזיקע געזעץ?
ישראל גאַלדשטיין האָט זיך אויסגערייניקט זיין גאַרגל און געגעבן
מיט דער האַנט אַ צייכן, אַז ער וויל עפעס רעדן.

— הער גאַלדשטיין! — האָט נאַקמאַן זיך געטון אַ נייג.
— מיינע ליבע יידן! זייער שיין — האָט ישראל גאַלדשטיין אָנג-
געהויבן, אויפהייבנדיק זיך פון זיין בענקל און אַריינשטעקנדיק זיינע ביידע
הענט אין די קעשענעס פון זיין סאַמעטענער זשילעטקע — זייער שיין. איך
בין, למשל, דערדאָזיקער ייד, וועלכער וועט ברענגען אין אונזער אייגן
דאָרף אַ סך געלט, מער ווי יעדער איינער. גוט, איך וועל זיין גליקלעך.

ווען די שעה וועט קומען און איך וועל מיט מיינע פיס זיך אַוועקשטעלן
אויף „אונזער אייגענער ערד“. אָבער איך פאַרשטיי נישט דאָס גע-
זעץ: „יעדער איינער זאָל באַקן זיין אייגן ברויט“. איך וועל בעטן הער
נאַקמאַן, אַז ער זאָל זיך אויסדריקן קלאָר. מיר זענען זיך דאָ צוגויפּ-
געקומען און מיר ווילן היינט אויף דער נאַכט באַשאַפן די גרויס-געזעצן
פון אונזער אייגענעם דאָרף. ווילן מיר זיין אָפּן און קלאָר. מיר דאַכט.
אַז עס זענען דאָ קלאָרערע ווערטער, הער נאַקמאַן, מיר זענען פשוטע
מענטשן.

דאָס אָפּגעזאָגט, האָט זיך ישראל גאַלדשטיין אַנידערגעזעצט אויף
זיין בענקל און אָפּגעווישט זיין שטערן מיט אַ ווייס טיכל.
נאַקמאַן האָט אַזוויי געקוקט מיט זיינע אויגן אַריין אין זיך טיף און
געשמייכלט. דערנאָך האָט ער שוין ויצנדיקערהייט און מער היימיש-מע-
סיקער געזאָגט:

— זייער גוט. מיר געפעלט דאָס. איך בין פשוט גערירט פון
דער איינפאַכקייט פון אייערע רייד. וואָס האָבן עפעס צו זאָגן אַנדערע
יידן?

אין זאָל האָט זיך געהערט אַ שטיף מורמלען, אָבער עס האָט אַלד
אויפּגעהערט.

— קיינער פון די יידן וויל נישט זאָגן עפעס? — האָט נאַקמאַן טרענג
געזאָגט. — קיינער? נו, ווי וועט אייך געפעלן, אַז מיר וועלן פשוט
אין דריי ווערטער אויסדריקן אונזער ערשט און סאַמע וויכטיקע געזעץ:
אַלע זענען גלייך.

— בראַוואָ! — האָט ישראל גאַלדשטיין מיט זיין באַסאָווער שטימע
אַרויסגעזאָגט.

— אַט אַזוי! — האָט זיך געהערט פון איין ייד.
— קלאָר אַזוי ווי דער הימל אין תּמוז — האָט אָן אַנדערער
געזאָגט און זיך פאַרשעמט, וואָרים זיין ווייב האָט אים געטון אַ שלעפּ
באַ דעם אַרבל. ער האָט דאָס ווייב זיינס אָפּגעשטויסן מיט זיין
האַנט, זיך געגרייט עפעס נאָך צו זאָגן אָבער עס איז שוין געווען צו
שפעט.

נאַקמאַן האָט געהייסן דינהן אויפּשרייבן אָן „איינס“ און באַ דער
איינס אַנשרייבן מיט גרויסע אותיות: אַלע זענען גלייך.

דערנאך האָט דינה אַרומגעטיילט אי די מאַנסבילן אי די וויי-
בער קליינע שטיקלעך פאַפיר און זי האָט יעדן באַזונדער געזאַגט, אַז
מען קאָן אַנשרייבן אויף דעם פאַפיר, וואָס מען וויל, אַדער אַ "יא" אַדער
אַ "ניין".

ווארעמע בעסאראביער טעג הייבן זיך אָן פונקט דעמאָלט, ווען די שוואַלב בויט איר נעסט.

אויסגעבויט איר נעסט, זיצט די מאַמע-שוואַלב מיט איר געל קעפל אַרויסגעשטעקט אויף גאַטס וועלט און ווארט אויף דעם פּאָטער-שוואַלב. קומט דער פּאָטער-שוואַלב צו פּליען, בייט זיך די מאַמע מיט אים און פּאַזט אים זיצן אין דער נעסט. אָט אַזוי בייט זיך מאַמע מיט פּאָטער ביז די קינדער-שוואַלבן דערלעבן צו זען די ווייסע, ווארעמע וועלט.

זיצן די קינדער-שוואַלבן אין דער ווייכער, ווארעמער נעסט מיט די געלע קעפלעך אַרויסגעשטעקט אין דרויסן און האַלטן אָפן זייערע רויטע, פייערדיקע פּיסקלעך און די מאַמע-שוואַלב קומט אַלע מאָל צו פּליען פון ערגעץ און ברענגט זיי עסן און פאַרמאכט זייערע פייערדיקע, רויטע פּיסקלעך.

ווארעמע בעסאראביער טעג הייבן זיך אָן פונקט דעמאָלט, ווען די מאַמע-שוואַלבן פאַרטרייבן זייערע קינדער-שוואַלבן פון אַלע זייערע נעסטן און איבער דער גאַנצער לענג פון דעם טעלעגראַף-דראַט שטייען שוואַלבן מיט געלע קעפלעך און האַלטן אָפן זייערע רויטע פייערדיקע פּיסקלעך און שרייען געוואַלט, אַז עס איז שוין ווארעם.

אויפן גרויסן מאַרק-פּלאַץ קומען אָן פורן אויסגעבעט מיט שטרוי און אַרום די ברעגן פון די פורן זיצן „יוליקעס“ (פעלד-אַרבעטער)

מיט די באַרוועסע פיס אַרויסגעהאַנגען אין דרויסן אַרויס; זייערע שטאַרקע העלזער פאַרוואַקסן מיט לאַנגע האַרענע היטשקעס. די דאָזיקע פורן שטעלן זיך אַנידער אין מאַרק. דער, וואָס טרייבט די פערד קריכט אַראָפּ פון וואָגן, שפאַנט אויס די פערד און גיט זיי עסן, הייבט אויף דעם דיזשעל פון וואָגן אינדערהיין און טוט אָן אויף דעם שפיץ פון דיזשעל אַ שטרויענעם קאַפּעליוש, וואָס דאָס מיינט „יוליקעס“ צו פאַר- דינגען.

און די „וואַטאווען“ אויף זייערע רייטערלעך לויפן אַרום פון איין וואָגן צום צווייטן, ציילן די „יוליקעס“ און רייטן אַרום און אַרום דעם וואָגן און קוקן אויף די באַרוועסע פיס פון די „יוליקעס“. דאָס רייטערל טוט זיך שאַרף אַ דריי אויס און פאַרט צו גלייך צו דעם, וועלכער פאַרעמט זיך באַ די אויסגעשפאַנטע פערד. דער וואַטאווע פּרעגט באַ אים וויפיל ער וויל פאַר זיינע יוליקעס, יענער קראַצט זיך אין דער טשוּפּרינע שוואַרצע האַר פון קאַפּ; זאָגט דעם פרייז, און דער וואַטאווע מאַכט זיך ווי ער האַט זיך דערשראָקן, און שרייט אויס; האָ, האָ! די יוליקעס בייסן פון אַ שטיק ברויט אין איין האַנט און פון אַ שטיק קישקע אין דער אַנדערער האַנט; רעדן אַלע אינײַנעם; שאַקלען זיך מיט זייערע באַרוועסע פיס און קרימען נאָך דעם וואַטאווע.

וואַרעמע בעסאַראַביער טעג הייבן זיך אָן: די שוואַלבן זענען שוין אינדרויסן; די יוליקעס זענען שוין געקומען פון בוקאַווינע, גאַליציע און רומעניע. דאָרט איבערגעלאָזט זייערע ווייבער, קינדער און געקימען אויף דעם גאַנצן זומער. פאַרקויפן זיך צו די בעסאַראַביער פעלדער; די וואַטאווען קויפן וואָס מער יוליקעס, ווייל אַזוי האַבן די פאַסעסאַרס אָנגע- זאָגט.

דער בעסאַראַביער פאַסעסאַר וויל זיך אויספיינערן און ווייזן, אַז ער האַט אַ סך יוליקעס, מער ווי דער אַנדערער פאַסעסאַר. ער פּרוּווט אויסצודינגען וואָס מער לאַנד, קיינמאָל ווייסט מען באַ אים נישט, וויפיל לאַנד ער פאַרמאָגט, נאָר עס דאַכט זיך אים, אַז יענער האַט מער לאַנד פון אים. לויפט ער אין דער שטייל און דינגט נאָך הונדערט פאַלשעס ערד; קויפט נאָך עטלעכע פאַר אַקסן.

ווינטער אין שטאַט איז מען זיך גוטע פריינד; מען ווינט אין איין גאַס; מען פירט זיך אויף אַלע אויף איין שטייגער. אַבער זומער אין

פעלד איז איינער אַ שונא דעם אנדערן. אויב באַ איינעם אויף די פעלד-
דער איז טרוקעניש, האָבן די איבעריקע הנאה דערפון; אויב באַ איינעם
אויף די פעלדער איז אַ גרויס גערעטעניש, שטעכט דאָס די איבעריקע
אין דער זיבעטער ריפּ; אין דעם בעסטן ברען פון דער אַרבעט אויף די
פעלדער וועט איינער באַם אנדערן פרווון אַפרעדן די „יוליקעס“, פדי
יענער זאָל בלייבן אינדערמיט פון זיין אַרבעט און אַלץ זאָל באַ אים גיין
קאָפּט; אַזעלכע קלייניקייטן, ווי אונטערצינדן אַ סטויג אַדער פאַרסמען
דאָס וואַסער, וואו די בהמות טרינקען, ווערן אַפגעטון פון איינעם אַנט-
קייגן דעם אנדערן אין דער שטיל און אָן געשרייען, וואָרים שרייען וועט
דאָ גאַרנישט העלפן.
ווינטער אין שטאַט איז מען זיך אַבער גוטע פריינד.

דעם גאַנצן ווינטער, ווען אַלע פאַסעסאַרס זענען אין שטאַט, ווערט
געשפילט כמעט אַלע אַונט אין קאַרטן. היינט באַ דעם און מאַרגן באַ
אַן אנדערן. און אויב מען שפילט נישט אין קאַרטן, פאַרנעמען זיך די
מאַנסבילן מיט דעם, וואָס זיי גייען צו פרעמדע ווייבער. איך גיי
צו דיין ווייב, פאַרשטענדלעך, אַז דו קענסט פרובירן גיין צו מיין
ווייב. . .

און אומגליקלעך איז די דאָזיקע פרוי זייערע, צו וועלכער עס גייט
נישט אַריין אַ פרעמדער מאַן. ערשטנס, פאַלט זי שטאַרק אַראָפּ אין די
אויגן פון איר גייגענעם מאַן. טאַקע, ווי אַזוי קען ער זי ליב האָבן, אַז
ער האָט נישט געכאַפט באַ איר קיינעם? נאָר אַט די ערשטע צרה וואָלט
נאָך געווען דערטראַגבאַר, ווען נישט די צווייטע, וואָס אַזא פרוי ווערט
באַלד אַרויפגענומען אויף דער צונג; אַלע שלייפן זיך די ציין וועגן איר
ביטער מזל.

און ווערט איינע אַריינגעכאַפט צווישן אַט די ציין, לאָזט מען זי
נישט אָפּ ביז מען איז זיך גוט נוקם אָן איר. עס ווערט אַפגעלאַכט
אפילו פון איר העמד, וואָס זי טראַגט אויף איר לייב. געטון ווערט דאָס
זייער איינפאַך: מען קומט זיך צונויף באַ איינער אין הינד אין אַן אַונט

און מען זעט, אז יענע, וועמען מען האלט צווישן די שארפע ציין, זאל אויך קומען, און מען זיצט און מוזארפט אויגן. יעדע איינע האט זיך איר ספעציאליטעט. למשל, די איינע האט אן אויג צו באמערקן, ווי אזוי יענע מאכט מיט איר מויל, בשעת זי עסט; איינע אן אויג צו באמערקן, ווי אזוי יענע האט נישט קיין ריינע הענט; ווי אזוי עס שטעקט באַ באַ איר אַרויס אַ ברעג פון דעם אונטער-קליידל, אַדער אַ זאַק איז באַ איר אַ ביסל צעריסן, אַדער זי האט שוין גרויע האַר אַ סך צווישן אירע שווארצע האַר אויפן קאָפּ.

נאָך דעם אַוונט נעמט מען זיך צו דער אַרבעט; איינע טראַגט אַי-בער צו דער אַנדערער; מען פלעכט צונויף אַלערליי מעשיות; מען לאַכט און מען האַלט זיך באַ די זייטן פון לאַכן. די אַוונטן ווערן געביטן פון איין הויז אינעם אַנדערן. היינט קומט מען זיך צונויף דאָ און מאַרגן דאָרט. און יענע, וועלכע ווערט געהאַלטן צווישן די שאַרפע ציין, שלעפט זיך, נעבער, אויך מיט פון איין עטוב אין דער אַנדערער און לייגט זיך אין דער ברייט און אין דער לענג, אַז מען זאל שוין קומען צו איר אין הויז. די ווייבער, וואָס האָבן שאַרפע ציין, כאַפן זיך נישט אזוי גיך צו קומען צו איר אין הויז: זאל זי אַביסל אויסגיין פון הונדער נאָך געזעלשאַפט. מען קלויבט אויס עפעס אן אַוונט, ווען אין דרויסן איז רעגנדיק און בלאַטיק. דעמאָלט גייט מען צו יע-נער און מען טראַגט איר אן אַ פול הויז מיט בלאַטע; דאָס, וואָס זי שטעלט צום טיש, וויל קיינער נישט נעמען אין מויל אַריין; מען זיצט נאָר און מען ווינקט זיך איבער און מען באַטראַכט די ווענט, די פאַר-הענגלעך, דאָס מעבל, די פאַדלאַגעס מיט די פאַרשפרייטע קוילימעס, און מען האַלט זיך נאָר אין איין ווונדערן, וווּ זי האַט דאָס געקויפּט, און זעט נאָר, ווי שוין דאָס איז און ווי ווייס די ווענט זענען, ווינקט מען זיך איבער.

די מענער זענען פאַרטון אין זייער קאַרטן-שפּיל. זיי אַרט נישט, וואָס זייערע ווייבער טון; זיי קענען זיך אויף זייערע ווייבער פאַרלאָזן. אַז זיי וועלן זייער שטעטל אַליין באַשטיין. דער ווינטער איז קורץ — איינס און צוויי, און מען דאַרף שוין ווידער פאַרן אין פעלד. האָבן זיי מורא צו פאַרלירן אן אַוונט. מען שפּילט אין קאַרטן, מען פרעסט און טרינקט אַ סך וויין, מען כאַפט אַ קניפּ באַ דער באַלעבאַסטע שטילער-

הייט, ווען קינדער זעט נישט, און אויב עס איז דא א שיינע דינסט באַ
דער באַלעבאָסטע, איז אודאי גוט, און אויב נישט — איז נישט.

אין שטאָט-זאכן מישן זיך אַט די פּאָסעסאָרס זייער ווינציק: פירן
זיך און קליידן זיך אַנדערש, ווי אַלע אַנדערע מענער אין שטאָט, און קוקן
אויף די איבעריקע אין שטאָט, ווי אויף קלענערע פון זיך, און זייערע
קינדער, פאַרשטענדלעך, לערנען זיי אויך אזוי צו זיין אַנדערש פון אַלע
קינדער אין שטאָט.

דערצו האָבן זיי געבראַכט, אַזש פון דער לײַטע, פאַר זייערע קינד-
דער, אַ מלמד אַ נייעם. ניי איז ער געווען דערמיט, וואָס נישט נאָר ער
האַט געלערנט נייע זאַכן מיט דידאַזיקע קינדער, נאָר אויך אין דעם וועג,
ווי אזוי ער האָט געלערנט. די קינדער זענען געזעסן באַם לערנען אָן
היטלעך, און ער אַליין, דער מלמד, איז אויך געזעסן אָן אַ היטל. די
קינדער האָבן אים געמעגט רופן באַם פּוילן נאָמען און נישט באַדאַרפט
זאָגן רבי. ער, דער מלמד, האָט די קינדער אויך גערופן אי באַם ערשטן
נאָמען און אויך באַם פּאַמיליע-נאָמען.

געהייסן האָט דער מלמד לייזער ראַווקין, אָבער אין שטאָט האָט
מען אים אַ נאָמען געגעבן לייזער דער מעטאָדעניק, דערפאַר וואָס ער
האַט געלערנט די קינדער מיט אַ נייער מעטאָדע. עס איז איבעריק צו
דערציילן, אַז מען האָט דעם לייזערן פיינט געהאַט אין שטאָט פאַר זיי-
נע וועגן און פירונגען. כאַטש מען האָט זייער ווינציק אים געווען צווישן
מענטשן, וואַרים לייזער ראַווקין האָט זיך געלעבט אין זיין ווינקל.

לייזער ראַווקין האָט געבראַכט מיט זיך אין שטאָט, אַ חוץ דער נייער
מעטאָדע, ווי צו לערנען מיט קינדער, אויך אַ ווייב מיט עטלעכע קליינע
קינדער, בעטגעוואַנט און אַ סך ביכער. די באַלעבאָסטיים זיינע האָבן פאַר אים
געדונגען אַ שטוב אין דער גויישער גאַס. הינטער דערדאַזיקער שטוב
זענען געלעגן פעלדער. מען האָט געדונגען דידאַזיקע שטוב מחמת צוויי
זאַכן: ערשטנס, האָט לייזער ראַווקין געוואַלט אָפגעזונדערטקייט, און צווייטנס,
האָבן די באַלעבאָסטיים, פּמעט אַלע פּאָסעסאָרס, געוואַלט, אַז זייערע קינד-
דער זאָלן נישט דאַרפן זיצן אַ גאַנצן טאָג אין חדר, נאָר אויך אַלע צוויי
שעה אַרויסגיין אין פעלד און זיך אַ ביסל שפּילן. דאָס לעצטע האָט לייזער
מעטאָדעניק טאַקע געטון. מיט די קינדער איז ער אַלע מאַל אַרויסגע-
גאַנגען הינטער דער שטוב אויף דעם פעלד אין מיט זיי געשפּילט אַלער-
ע.

ליי שפילן. ער אליין האָט זייער פיל הגאה געהאַט פון די שפילערייען, וואָרים ער אליין האָט אויסגעטראַכט אַלע מאָל נייע שפילן אי פאַר די קינדער, אי פאַר זיך אליין.

אין שטוב איז באַ אים געלעגן דער דלוח. דערצו איז זיין ווייב געווען נישט קיין גרויסע בריה און באַוואָרפן מיט עטלעכע קינדער, אַבער אויף די ווענט זענען געהאַנגען נייע מינים בילדער, וועלכע מען האָט אין שטאַט פריער נישט געזעען. אין דעם צימער, ווו ער האָט געלערנט מיט די קינדער, זענען געשטאַנען גרויסע שאַפעס מיט ביכער.

די קינדער, וועלכע האָבן באַ אים געלערנט, האָבן געמוזט זיין שיין פאַרקעמט און יעדן יינגל אָדער מיידל האָט ער געגעבן אַ ביכעלע, ווו ער פלעגט אַלע טאָג פאַרשרייבן און פאַרצייכענען, ווי אזוי דאָס קינד האָט זיך אויפגעפירט אי באַם לערנען, אי באַם שפילן. די קינדער האָבן לייערן זייער ליב געהאַט און זיך געשראַקן פאַר די גרויסע שאַפעס מיט ביכער.

זיך צו ווינדערן, פאַרוואָס די קינדער האָבן זיך געשראַקן פאַר די ביכער איז נישטאָ וואָס. וואָרים אפילו אַזאַ גרויסער בחור ווי ליביש — גרשון דעם שניט-קרעמערס — ווען ער איז דאָס ערשטע מאָל אַריינגעקומען צו לייערן מעטאָדעניק, האָט ער זיך אויך דערשראַקן פאַר די שאַפעס מיט ביכער.

לייערן איז געקומען לייען אַ בוך. ווער עס האָט נאָר געוואָלט לייענען, האָט געקענט קומען צו לייערן דעם מעטאָדעניק לייענען ביכער. ליביש האָט געבאַרגט ביכער און זיי געשלאָנגען. ער איז אזוי דורך דעם-דאָזיקן אַריינקומען מיט לייערן שטאַרק נאָענט באַקאַנט געוואָרן. ליביש האָט זיך אויפגעהערט שעמען פאַר לייערן ראַוקין. ער האָט זיך אַנטפלעקט פאַר אים אזוי ווי אַ בעסאַראַביער בחור נאָר איז פּעיק זיך אויפצוועפּנען פאַר אַ גוטן ברודער.

און אַט אזוי פלעגן זיי אָפט שפאַצירן איבער דעם פעלד אונטער לייערן מעטאָדעניקס הויז. דאָסדאָזיקע פעלד האָט זיך אָנגעהערט צו דער שטאַט. עס איז געלאָפן ווייט, ווייט פון שטאַט אַרויס ביז צום הייליקן אָרט און באַרג-אַראָפּ ביז צו דער ריטשקע..

ליביש האָט באַמערקט, אַז באַ לייערן ראַוקין הענגט אַ בילד פון אַ מענטש מיט אַ ברייט, גוט און הערלעך פנים, מיט לאַנגע האַר, אַבער

אן א היסט. לייביש האָט פריער געמיינט, אז דאָס איז אַ בילד פון לייזערס פאָטער. איינמאָל, שמועסנדיק מיט לייזערן, האָט לייביש געטון אזוי פון דער זייט אַ פרעג:

— אייער פאָטער?

— גיין.

— אַ קאַפּ-מענטש!

— דער פאָטער פון דער גאַנצער וועלט.

— וואָס הייסט? — האָט לייביש אָנגעשטעלט גרויסע אויגן.

— דאָס, וואָס איך האָב געזאָגט. — האָט לייזער געזאָגט, און זיינע

קליינע שוואַרצע אויגן האָבן זיך אָפּגעשטעלט אויף לייבישן — דערווייל טאַרט איר מער נישט וויסן.

לייביש האָט געקוקט אויף דעם בלייכן אויסגעדאַרטן פנים פון לייזער ראַווקין מיט דעם קליינעם אונטערגעשוירענעם בערדל און מער גאַר נישט געפרעגט. דער „פאָטער פון דער גאַנצער וועלט“ הענגט דאָ אויף דער וואַנט, באַדאַרף מען גאַרנישט פרעגן. עס האָט אים אָבער אָנגעהויבן צו ציען אין דערדאַזיקער שטוב אַריין. ער איז געווען אַ ליידיקלייזער. אין קראַם באַ זיין טאַטן האָט ער זיך נישט געמישט, הויז אין אַ יאַריד-טאַג. ער האָט אַ גאַנצע וואַך געלעזן ביכער. לייביש האָט באַמערקט, אז נישט אַלע ביכער קען ער נעמען. לייזער ראַווקין האָט אים אָנגעהויבן צו שטראַפּן, פאַרוואָס ער לייענט אזוי גיך. אַלע טאַג אַ בוך.

— עס בלייבט באַ אייך גאַרנישט איבער. — האָט לייזער ראַווקין

געזאָגט און זיך פאַרשעמט.

— וואָס איז דאַרטן פאַר אַ מין ביכער? — האָט לייביש אָנגע-

וויזן אויף אַ פּאָליצע אין דער שאַפּע.

— נאַכנישט די צייט פאַר אייך.

— פרעגט באַ מיר, וועל איך אייך דערציילן אויסנווייניק, וואָס

איך האָב געלעזן, — האָט לייביש זיך געפרוּווט פאַרטיידיקן.

— אָבער אין אַ יאַר אַרום וועט זיך באַ אייך אַלעס אויסוועפן —

האָט לייזער ראַווקין געזאָגט — אַ בוך מוז מען אין בלוט אַריין לייע-

נען... הערט, לייביש, ווי וואָלט געווען, אז מיר זאָלן עפענען אַ לייזער-

צימער פאַר איםלעכן?

— אוי, גוט! — האָט זיך לייביש אָנגעכאַפּט.

— איך וועל אריינשטעלן מיינע ביכער אין יענעם צימער, מען
וועט אריינשטעלן א טיש מיט בענקלעך, און זאלן מענטשן קומען און
לייענען. פארשטייט, אז עס איז נישט גענוג, וואָס מיר, איך און איר,
נאָר אלע באַדארפן לייענען.

— גוט, איך וועל איבער-שמועסן מיט דינה גאָלדשטיין און מיט
נאָקמאנען.

אין אַ וואָך אַרום איז שוין געוועזן אַ צימער מיט אַ טיש מיט
בענקלעך, און די שאַפּעס מיט ביכער זענען דאָרטן געשטאַנען. דינה
גאָלדשטיין, ליביש און נאָקמאן און אויך לייענער ראַווקין האָבן זיך גע-
טיילט מיט דעם טאַג. יעדער פון זיי איז געשטאַנען אין לייען-צימער אַ
געוויסע צייט פון טאַג, אַרויסגעגעבן ביכער און פאַרשריבן דעם נאָמען
פון דעם, וואָס איז געקומען נעמען ביכער.

קיין שמש האָט נישט געוואָלט גיין און אויסשרייען איבער דער
שטאָט וועגן דעם לעזע-צימער.

— א, וואָס? — האָבן די שמשים געפרעגט.

— אַ לעזע-צימער! אַ לעזע-צימער!

— כײַ-כײַ, מיר שרייען נישט!

האָט מען געמוזט אָנקומען צו אברהמען. אברהם האָט זיך נעבעך
שווער אָנגעאַרבעט מיט דעם, וואָס ער האָט צונויפגעטראָגן אין דעם צי-
מער דעם טיש מיט די בענקלעך. די אלע זאַכן האָט מען באַקומען אלס
מתנות פון לייענער ראַווקינס באַלעבאַטיס. איינער האָט געגעבן דעם טיש
און אַנדערע: ווער אַ קיילעכיק בענקל און ווער אַ פירעקיק בענקל.
אברהם האָט דיִדאָזיקע זאַכן געטראָגן און צונויפגעטראָגן. ער האָט אויך
געבראַכט די ביכער מיט די ברעטער פאַר די שאַפּעס און אליין צונויפ-
געקלאַפט פאַליצעס. האָט ער באַמט זייער גוט זיך אָנגעאַרבעט. אָבער אַז
אברהם האָט געטון אַ קיק, אַז קיינער פון די שמשים וויל נישט אויס-
שרייען איבער דער שטאָט, האָט ער נישט קיין סך געטראַכט, נאָר אַהיימ-
געגאַנגען, אָנגעטון זיין אַלטן סאָלדאַטסקן מוּנדיר און איז אַרויס איבער
די גאַסן, און אַזוויי אין זיין פּוילק דער ראַטניק, אַזוי האָט ער געשריגן
איבער די גאַסן:

— עס איז באַ וועלער שניידער אין שטוב געעפנט געוואָרן אַ
לעזע-צימער, ווער עס וויל, קען קומען און לייענען ביכער!

פארשטענדלעך, אז קינדער זענען אים נאכגעלאפן און אין שטאט
איז געווארן א גערודער. גראד דאס, וואס אברהם האט געטראגן זיין
סאלדאטסקע מונדיר, האט א ביסל אנגעשראקן די שטאט, מען האט גע-
מיינט פון אנהייב, אז עס שמעקט מיטן קייסער, אבער שפעטער איז מען
געווייר געווארן ווער עס שמעקט דעריבען.

דינה גאלדשטיין האט פאלד אנגעהויבן באקומען קארטלעך מיט
דער פאסט. די קארטלעך זענען געשריבן געווארן מיט איבערגעקערטע
שורות און פון קיינעם נישט אונטערגעשריבן אין איין קארטל האט מען
בא דינהן געפרעגט, ווען עס וועט בא איר זיין דער ברית. און אין אן
אנדער קארטל האט מען געשריבן, אז מען קוקט זיך אונטער דורך דעם
פענצטער און מען האט געזען, געזען.

ישראל גאלדשטיין האט גענומען די דאזיקע קארטלעך און זיי
ארומגעטראגן איבער דער שטאט און געוויזן וועמען ער האט נאר גע-
טראפן. פאר דינהן און פאר דער מוטער האט ער זיי באהאלטן. בשעת
ער האט עמעצן געוויזן די קארטלעך, האט ער אויף יענעם אנגעשטעלט
מאדנע גרויסע אויגן, און דאס מויל זיינס, מיט די ברייטע פליישיקע
ליפן, פלעגט זיין ברייט אפן מיט א שמייכל.

— ווער קען דאס זיין ?

— ווער ? !

— עס האט די ווערט א מיליאן צו וויסן ווער עס שרייבט די

קארטלעך.

— קיין זייער פיין מענטשל שרייבט אזוינס נישט.

— עליי א מסירהלע, גאט זאל אפהיטן.

— עפעס אזוינס !

— צו וואס באדארף מען דאס ?

— וועלכעס ?

— אט דאס לעזעכץ ?

— איר זענט אויך פון יענע ? — ווערט שוין פארוואנדערט ישראל

גאלדשטיין.

— איך בין נישט פון יענע, אבער איך מיין, אז מען באדארף

יידן קיין גוטס נישט טון, ווארים זיי דריגען צוריק מיט די פיס. —

זאגט דער ייד און טוט א קרעכץ.

— דאָס איז אמת, אָבער מיין דינהלע טוט דאָס, וואָס מען באַ-
ראַרף און זי וויל נישט פון קיינעם קיין באַצאָלט, — זאָגט שוין מיט
שטאַלץ ישראל גאַלדשטיין — און יענע דאָרטן וועלן: מיט דער צייט
פאָסקודנע אָפּשניידן.

מיט דעם וואָרט „יענע“ האָט ישראל גאַלדשטיין געמיינט די ר'
ארקעס און זיינע נאָכשטופערס. ר' ארקע האָט געפלאַמט ווי אַ פּייערדיקער
באַרג, פאַרוואָס מען דערלאָזט אַזוינס אין אַ יידישער שטאָט. בעת ר'
ארקע פלעגט שרייען און שפּריצן פּעך פון מויל, האָט ער תמיד גע-
מאַלן מיט זיין צעפלאַמטער פאַנטאַזיע, ווי אַזוי יידישע קינדער, בחורים
מיט מיידן, פאַרשליסן זיך אין אַ חדר מיוחד, לערנען טריפהנע ביכער
און זענען באַלד מקיים דאָרט אויפן אָרט דאָס, וואָס עס שטייט געשריבן
אין די טריפהנע ביכער.

— איר וועט זעען, וואָס פאַר אַ צרה עס קומט אויף אונזער
שטאָט! — האָט ר' ארקע געוואָרנט און זיינע אויגן האָבן געברענגט מיט
שגאה — מען באַדאַרף זיי באַלד אויסרייניקן פינדאָנען!
עס קען זיין, אַז ר' ארקע איז געווען אַ גוטער אָנשמעקער,
וואָרים, ווי מיר וועלן ווייטער זעען, איז טאַקע עפּעס געקומען אויף
דער שטאָט.

דאָס לייען-צימער האָט זיך באַליבט געמאַכט באַ דער יונגט.
דאָרטן זענען אַריינגעקומען אַלערליי מענטשן. עס איז נישט געווען
דאָרטן קיין גרעסערס און קיין קלענערס. שניידער-יונגען און מיידלעך;
באַלעבאַטישע יונגען און מיידלעך; רייך און אַרעם — אַלע האָבן גע-
לייענט נאָך זייער קענטעניש און געשמאַק. עס איז דאָרטן געווען ראַ-
מאַנען אין אַכציק טיילן וועגן דעם געלן פּיפּערנאָטער, אַדער דער יידי-
שער גראַף אין געפאַנגענשאַפט, און עס איז אויך געווען גוטע ביכער
אויף רוסיש, העברעיִש און יידיש.

דינה גאַלדשטיין און לייביש האָבן אין דעם לייען-צימער געפונען
אַן אינהאַלט. ערשטנס, האָבן זיי זיך אָפּט געקענט זעען, כאָטש רעדן
האָבן זיי נישט געקענט, וואָרים אַמבעסטן, ווען זיי האָבן שוין פאַרבונדן
אַ געשפּרעך, איז עמעצער געקומען לייענען אַ בוך. צווייטנס, האָבן זיי
אי זיך געלערנט און אי יענעם געלערנט. נאַקמאָן איז געווען פאַרטון אין
זיין אַרבעט. דערצו איז שוין נישט געווען ווייט די צייט, ווען ער האָט

באדארפט אױעקפירן די בעסארעבער יידן אויף זייער פרייער ערד. נאָך-
מאנען האָט אָבער געפרייט, אז עס איז דאָ עפעס איבערצולאָזן הינטער
זיך, נאָכדעם אי ער וועט אױעק פון דאָנען.
לייביש איז אָבער געבליבן אַ היגער, און דערפאר איז די אַרבעט
געפאלן אויף אים. ער האָט זיך דערווייל זייער נאָענט באַפריינדעט מיט
לייזער ראַזקין.

און איינמאָל, ווען זיי האָבן אין אַ פאַרנאָכט געכאַפט אַ שפּאַציר
און די זון האָט זיך געזעצט פון יענער זייט טייכל און די בהמות פון
שטאָט זענען מיט אַ קלינגעריי און מאַכנדיק אַ שטויב איבער דעם וועג,
גענאָנגען אַהיים פון פעלד און אינדרויסן איז געוואָרן האַלב ליכטיק און
האַלב פינצטער, האָט לייזער זיך אָנגענומען מיט לייבישן זייער נאָענט
און אים שטיל געזאָגט אַ וואָרט, וואָס האָט געקלונגען באַ לייבישן אין די
אויערן, ווי דאָס וואָרט ווינט.

— עס איז נישטאָ קיין ווינט, ניין, — האָט לייביש מיט תמימות
געזעטפערט.

— זאָר ווערן! — האָט לייזער שטיל געזאָגט, אַליין אַ פאַרטראַכ-
טער, און דערפאר נישט איינהערנדיק זיך גוט, וואָס לייביש האָט גערעדט
צו אים.

לייביש האָט פאַרשטאַנען, אז לייזער האָט עפעס זייער וויכטיקס
געזאָגט און ער, לייביש, האָט עס נישט אויפגעכאַפט. לייביש האָט דער-
פאר איבערגעפרעגט:

— וואָס האָט איר פריער געזאָגט?

— עס מוז ווערן!

— וואָס? — איז לייביש אַזש געשפרונגען פון דער הויט.

— דער בונד. — האָט לייזער שטילערהייט אַריינגערעדט צו

לייבישן אין אויער אַריין — איר ווייסט נישט, וואָס דאָס איז? האַ,

איך און איר. פאַרשטאַנען? עס מוז זיין אַ טיפער סוד, פאַר-

שטאַנען?

— איך פאַרשטיי, — האָט לייביש געזאָגט און זיינע אויגן האָבן

זיך אָנגעצונדן מיט פייער, כאַטש ער האָט נישט געוואוסט, וואָס דאָס

מיינט „דער בונד“, און וואָס עס מוז זיין אַ טיפער סוד. אַזוי ווי אַלע

יונגע מענטשן פון לייבישע עלטער, האָט ער געפילט אַ נייגונג צו סודות.
לייביש האָט נאָך אַ ביסל שווייגן געפרעגט:

— מען באַדאַרף זיך אַמאָל אַליין מפקיר זיין ?

— האָ, האָ! איר פאַרשטייט, לייביש: די וועלט, ווי זי איז איצט, איז פול מיט ליידי, אומגערעכטיקייט און אומברחמנותדיקע שלעכטקייט. עס זענען דאָ ניין-און-ניינציק שלעכטע און אפשר איין גוטער, עס זענען דאָ ניין-און-ניינציק אַרעמע און איין רייכער. וואָס קען איינער טאָן קעגן אַזוי פיל, אויב נישט מער, ווי זיך אַליין מפקיר זיין. איך האָב באַ זיך שוין געפועלט. קענט איר באַ זיך פועלן ?

— איך ווייס נישט, וואָס איר מיינט, — האָט לייביש געזאָגט און בשעת מעשה געפילט, אַז זיין גאַנץ וועזן ציטערט פון אויפגעגונג — אָבער איך בין פאַרטיק זיך מקריב צו זיין.

— שווערט מיר, אַז עס וועט זיין אַ סוד, — איז פלוצלינג לייזער געבליבן שטיין אינמיטן פעלד און זיך אויסגעגלייכט און אויפגעהויבן דעם קאָפּ. אַזוי ווי ער וואָלט וועלן אונטערשפּאַרן דעם הימל — צווישן מיר און אייך ?

לייביש האָט דערפילט אַ קעלט אין אַלע זיינע ביינער. ער האָט זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן. דאָס שטילקייט פון די וויכע גראָזן האָט אים איצט געשטערט זיך אויפצוזאַמלען און זיך איבערצוגעבן צו דעם ווייטן אומדערגרייכבאַרן געפיל פון דאָס נישט-באַנומענע. ער האָט זיך אָנגעבויגן צו דער ערד, אויסגעריסן אַ גרעזל מיט דעם וואַרצל און גע-זאָגט מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן צו דעם גרעזל:

— איך שווער!

לייזער ראַוקין האָט באַלד אַראָפּגעשלאָנגען אַ ביסל שפייטעך צו מאַכן זיך ריינער דעם האַלז און אָנגעהויבן מיט די ווערטער:

— אונזער בונד פון ליטע, פוילן און אַזוי ווייטער:

זיי זענען ביידע אַרומגעגאַנגען ביזן הרט שפעט אין אָונט, און לייזער האָט גערעדט און לייביש האָט געהערט: וועגן דעם, אַז עס איז דאָ צווייערליי וועלטן, אַז מען דאַרף אויסגלייכן די וועלט. באַ דעם רייכן אָפּגעמען און געבן דעם אַרעמאָן. עס זענען פאַראַן מענטשן מיט קייטן אויף זייערע לייבער. מען באַדאַרף זיי באַפרייען פון די קייטן, מען קען עס אפילו טון מיט איין קלאַפּ און איבערברעכן די קייטן. דאָן

איז פארהאן א ספנה. דער מענטש קען אומקומען. בדרך משל רעדט זיך אזוי: עס מיינט פארגיסן בלוט דאס ווילן מיר נישט. אונזערע הענט זענען ריין פון בלוט. וואס דען טון מיר? מיר פילן די קייטן צו ביסלעך ביז זיי ברעכן זיך איבער. עס איז אבער פינצטער ארום און ארום. בדרך משל רעדט זיך אזוי. עס מיינט פשוט, אז מען לאזט נישט פילן. א סך אונזערע זיצן שוין אין פינצטערע אסטראגן. מיר באדארפן נייע מוחות. אונזער געדאנק מוז זיך צעגיסן איבער דער גאנצער וועלט.

— איך וועל אפילו דינה גאלדשטיין נישט דערציילן. — האט ליי. ביש שטיל געזאגט באם געזעגענען זיך מיט לייזערן יענעם אונט.

— גאט זאל אייך אויסהיטן, — האט לייזער געזאגט גוטמוטיק, — גייט אהיים און באטראכט, וואס מיר וועלן טון. איך וועל אויך טראכטן, און ווען מיר וועלן זיך טרעפן, וועלן מיר ביידע האבן צוויי פלענער, און דער פלאן וואס וועט זיין בעסער, וועט באלד גיין צו דער ארבעט. א גוטן!

צו באשרייבן דאס, וואס לייביש האט יענעם אויפדערנאכט דורכגעטראכט איז אוממעגלעך, ווארים לייביש האט בטבע נישט געטראכט אין א גלייכער ליניע. ער האט געקענט זיך אוועקשטעלן אויף איין פונקט א לענגערע צייט און ווידער דערנאך אריבערשפרייטן גאנצע בערג און טאלן און יאגן אזוי גיך, אז עס אוממעגלעך אפילו פאר א געניטע פעדער נאכצויאגן אזוינע מחשבות.

אויף דעם אנדערן טאג, קומענדיק אין לעזע-צימער, איז ער געווען זייער צעטראגן. דינה גאלדשטיין האט באמערקט, אז ער איז צעטראגן און קען נישט איינזיצן אויף אן ארט. ער עפנט ביכער און לייגט זיי צוריק אין דער שאפע.

דינה האט געווארט אויף דעם גוטן ווארט פון לייבישן און זי האט געמיינט, אז ער גרייט זיך איצט עפעס צו זאגן. זי איז געזעסן אין א ווינקל און מורא געהאט א ווארט אויסצורעדן. — דינה — האט לייביש זיך פלוצלינג געווענדט צו איר — האסט שוין אויסגעקליבן?

— נאך נישט.

— און פארסט אוועק?

— איך פאר.

— הייסט עס, אז דו האסט אויסגעקליבן נאקמאנען.

— איך פאַר מיט דיר.
 — דאָס הייסט, אָז דו בלייבסט דאָ.
 — ניין, דאָס הייסט, אָז דו פאַרסט אויך.
 — אָז דו זאָגסט, ווייסטו, וואָס דו זאָגסט.
 — קריגסט זיך שוין מיט מיר באַצייטנס.
 — איך וויל זאָלסט וויסן, אָז פֿל זמן באַקאָמן שטייט אין וועג, האָב
 איך דיך פיינט.
 — רוים אים אָפּ פֿון וועג. — האָט דינה געזאָגט שוין אַ ברוגוע.
 — ווילסט פֿלוט?
 — פֿון מיינעטוועגן זאָל זיין פֿלוט.
 — פֿאַ אונז איז ריין די האַנט פֿון פֿלוט — האָט לייביש געזאָגט
 און געעפנט אַ בוך און אַריינגעקוקט אין אים און מער באַרנישט גע-
 רעדט. ער האָט אָבער נישט געקענט לעזן. עס איז שוין געווען די צייט,
 אָז ער זאָל שוין דאָ אין לעזע-צימער נישט זיין. וואָס-זשע טוט ער נאָך
 דאָ? אים פֿאַרדריסט, וואָס ער איז געבליבן איצט און וואָס ער בלייבט
 אַלע מאָל, ווען דינה קומט. און עס האָט זיך פֿאַ זיי אויסגעלאָזט אַלע
 רייד. זיי ווערן אומפֿאַהאַלפֿן, ווען זיי בלייבן אַליין אויג אויף אויג. דינה
 ווערט פֿון טאָג צו טאָג דערווייטערט פֿון אים. לייביש פֿילט, אָז דאָס
 איז נישט דער וועג. דאָס איז נישט דער וועג ווי אַזוי ליב צו האָבן
 דינה. אָז ער וועט אויסטראַכטן אַ פֿלאַן ווי אַזוי די וועלט אויסצו-
 גלייכן, וועט ער דערנאָך זיך אַ נעם טון באַר אַנדערש ליב צו האָבן
 דינה.
 לייביש האָט אויפֿגעהויבן זיינע אויגן צו דינה, זי איז געזעסן אַ
 פֿאַרטראַכטע אין אַ ווינקל פֿון צימער, דינה האָט גיכער אויסגעזעען ווי
 אַן אַנדער וועג, איידער ווי אַ מענטש פֿון דער וועלט. לייביש האָט גרויס
 דרך ארץ באַקומען פֿאַר איר און מורא געהאַט דאָ צו פֿאַרבלייבן מיט
 איר און איז שוין געווען גרייט אַוועקצוגיין, ווען די טיר פֿון צימער האָט
 זיך געעפנט און אַ מיידל מיט אַן אויסערגעוויינלעך ווייס פנים און מיט
 צוויי רויטע באַקן איז אַריינגעקומען.
 — דאָ קריגט מען ביכער?
 ביידע, אי לייביש. אי דינה, זענען אַנטקיינגעלאָפֿן דעמדאָיקן

מיידל. ביידע האָבן זיך דערפרייט איבער דעם מיידל. ווי עס האָט אויס-
געוויזן שוין אַ לאַנגע צייט קיינער נישט געקומען.
— וואָס פאַר אַ בוך וויל דאָס פרייליך? — האָט לייביש גע-
פרעגט.

— איך וועל איר געבן אַ בוך — האָט דינה געפרווט אויסכאַפן
דעמדאָזיקן לעזער — ווילט איר אַ שיינע רייזע-באַשרייבונג אָדער אַ
אַ ראַמאַן?
— איך וויל עפעס אַ בוך, וואָס זאָל טון אַ קלעם באַ די לע-
בער — האָט דאָס מיידל געזאָגט פראַסט און מיט דער שטימע פון
אַ מאַן.

— לייביש, — האָט דינה געזאָגט, זיך קוים איינהאַלטנדיק פון
לאַכן און אָנגעקוקט לייבישן פון דער זייט — איר באַדאַרפט דאָך ער-
געץ גיין. איך וועל שוין דער פרייליך געבן אַ בוך אַ גוטס. ווי איז איי-
ער נאָמען, פרייליך?

עס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס דאָסדאָזיקע מיידל מיט די
רויטע באַקן אויפן ווייסן געזיכט האָט געדאַרפט זאָגן איר נאָמען. זאָגן,
אַז זי האָט נישט געוואוסט, ווי זי הייסט, איז נישט אמת, אָבער זי האָט
האַט זיך אויפן אָרט נישט געקענט דערמאַנען, ווי זי הייסט.
לייביש האָט זיך אַרויסגעשאַרט פון צימער.

גייענדיק צופעליק פאַרביי דאָס שניידער-געסל, האָט ער געהערט אַ
מאַשינען-רויש און געזאָנג. עס האָט געשמעקט דער ריח פון שווייס, און
די אַרעמקייט האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן — פון צעריסענע קאַלדרעס,
איבערגעפּוילטע קישנס, האַלב-נאַקעטע קינדער און נישט-געקאַלכטע ווענט.
דערצו אַזוי פיל מיסט אין גאַס און מאַשינען רוישן און יונגע מענטשן
זינגען. — אַט איז עס! — האָט לייביש אַ זאָג געטון צו זיך אַליין און
איז אַוועק מיט גיכע טריט צו לייזער ראַווקין.

לייזער האָט אים באַגעגנט מיט ביידע הענט, אויסגעשטרעקט און
מיט פרייד:

— נאָר וואָס די מינוט באַפרייט די קינדער, און מיר וועלן באַלד
אַרויסגיין אויף אַ שפאַציר. און אַז ביידע זענען שוין פאַמעלעך געגאַנג-
גען אויף דעם ווייכן גראַז ווייט פון שטאַט, האָט לייזער אַ פרעג גע-
טון באַ לייבישן:

— עפעס געטראכט וועגן אוינזער ענין?
 — איך האָב שוין פּמעט עפעס דערטראַכט.
 — איך אויך.
 — וואָס?
 — פּריער וויל איך הערן אייער פּלאַן, — האָט לייזער געזאָגט —
 איך האָב תּמיד לייב צו הערן פּריער, וואָס יענער האָט צו דער-
 ציילן.
 אין לייזן-צימער איז געקומען צוגיין אַ שניידער-מיידל נעמען
 אַ בוך.
 — אַ, אַט דאָס, וואָס איך וויל. זאָלן זיי קומען. — האָט לייזער
 זיך געפּרייט.
 — זי וויל אַבער אַ בוך, וואָס זאָל אַ נעם טון באַ דער לעבער —
 האָט לייבש געשמייכלט.
 — עס איז זיי נעבעך נישט גוט; שווער צו לעבן; ווילן געפינען
 אויסלייזונג. — האָט לייזער פּאַרטיידיקט דאָס מיידל — עס איז נישטאָ
 פּון וואָס צו שמייכלען.
 — אַ, דאָס, וואָס איך האָב געוואָלט זאָגן — האָט זיך לייביש, ווי
 אַנגעכאַפּט אָן עפעס — ווי וואָלט געווען אַ פּלאַן זיך אַ נעם צו טאָן צום
 שניידער-געסל.
 — געניאַל! — האָט לייזער ראַוקין אויסגעשריגן — האָב איך
 נישט געזאָגט, אַז איך האָב לייב אויפּצוהערן פּריער, וואָס יענער האָט צו
 זאָגן. עס איז אַ געניאַלער פּלאַן. מיר וועלן אָנהייבן פּון דער שניידער-
 גאַס. פּאַרוואָס זאָלן זיי האַרעווען אַ גאַנצן טאַג און אַ שטיק אין דער-
 נאַכט אַריין פאַר גאַרנישט, בשעת אַנדערע גייען אַרום ליידיק און האַבן
 אַ סך?
 — אַ שטייגער מיין פּאַטער, נעמט מיין פּאַטער — האָט לייביש
 געמיינט גאַנץ אויפּריכטיק — אַלץ, וואָס ער טוט איז דאָס: ער ברענגט
 געוואַנט, מעסט עס אויס און גיט אַוועק צום שניידער. דער שניידער
 צעשניידט און גייט אויף הויזן, רעק, און ברענגט צוריק צו מיין
 טאַטן. די הויזן און רעק ווערן פּאַרקויפּט, און ווי בלייבט דאָס
 געלט?

— בא אייער פאטער — כאפט אונטער לייזער, ווען ער זעט, אז לייביש איז פארטראכט.

וואס זשע באדארפן מיר טון ? — פרעגט לייביש, און זיין פנים פארציט זיך מיט א טרויער.

— מיר וועלן עפעס פארטראכטן — בארויקט אים לייזער — פריער וועלן מיר זיך נאענט באקענען מיט די שניידער. אזוי אינמיטנדערניצען קומען צום שניידער און אים זאגן: שניידער, ווילסט ווערן רייך ? וועט ער אונז אנקוקן ווי משוגעים. און עס קען נאך געמאלט זיין, אז מען זאל מוזן אויפהערן נייען הויזן און רעק.

— דאס וועט זיין אינטערעסאנט — האט לייביש זיך געפרייט — די מאשינען וועלן זיך אויפהערן צו דרייען.

— איך האב שוין אזוינס געזען, — האט לייזער זיך בארימט — און דאס מוז געטון ווערן, אז קיינער זאל נישט וויסן, ווער און וואס און ווען.

— מען באדארף שטילערהייט — פרוווט טרעפן לייביש.

— אט, אט, — גיט אונטער מוט לייזער — איצטער, חבר, וועלן מיר דערפון מער נישט רעדן. קענט איר פועלן בא זיך מער דערפון נישט צו רעדן ?

לייביש שאקלט מיטן קאפ.

לייזער הייבט אויף ביידע הענט, ציט זיי אויס אין דער ברייט און לאזט זיי אראפ צו דער ערד. דערנאך גייט ער בא דער זייט פון לייבישן און שווייגט אויך. פונקט אזויווי לייביש.

דאס פעלד איז באגאסן מיט ליכטיקייט און ווארעמקייט. דאס גראז ליגט נאענט בא דער ערד און זויגט שטילערהייט פון דער מאמען זיינער, האלט פארמאכט דאס גרינע אויג און אפשר פון דעם אונט מיט די שטערן און פון וואקסן. ווייט, ארום און ארום ליכטיקע, ווארעמע פעל-דער, וועגן לויפן און פארלירן זיך; א לאנגע קייט אקסן, געשפאנט איין פאר צו דער אנדערער אין דער לענג, שלעפן מן הסתם דעם אקער, כאטש זיי ווייזן אויס פון ווייטן אזויווי אויסגעמאלט אויף א גרינער לייזונט; און אויף א בארג ווייטער זענען צעשפרייט א סך שאף און זייער פאסטוך מיט דעם אויסערגעוויינלעך ווייסן העמד זיצט לעבן זיי. וואס טוט דער פאסטוך ? אדער ער פייפט אויף זיין דודע, אדער ער שניצט א גרינעס.

שטעקן און מאַכט אויף אים ווייסע פלעקן; אויף די רונדע בערג, אין די טיפע סאָלן לויפן שוואַרצע פאָסן ערד; לויפן העל-גרינע פאָסן פון נאָר וואָס אויפגעאַנגענעם ווייץ, און דאָס אַלץ וואַרעמט זיך אין דעם וואַרעמען בעסאַראַביער טאָג, און דאָס אַלץ האָט געטראָפן אין איין שיי-געם, וואַרעמען שבת נאַכמיטאָג.

דאָס לייען-צימער איז געווען אָנגעפולט מיט יונגע מענטשן, דאָ זענען געווען אי נאַקמאן, לייביש, לייזער, ראַווקין און דינה גאַלדשטיין; שניידער-מיידלעך, שניידער-יונגען, קירושנער-בַּחורים מיט זייערע שוואַר-צע, אימגעוואַשענע הענט, שוסטער-חברה מיט זייערע כאַראַקטער-לאַנגע העלזער און אויסגעבוּיגענע רוקנס. עס האָט אין צימער געשמעקט מיט דעם פיינעם שמעקעכץ, מיט וואָס די קראַמען-משרתים האָבן זייערע האַר-אַנגעשמירט. די דאָזיקע משרתים זענען געווען אויסגעשוּצט אין עסיק און אין האַניק און מיט שרייענדע שניפסן אין זייערע קאַלבערס. זיי האָבן אויך געהאַלטן אין איין קנאַקן מיט די ציין דיניע-קערעלעך און געוואָרפן דאָס שאַלעכץ אויף דעם דיל. ס'איז אין צימער דורך דעם איינציקן פענצטער אַריינגעקומען אַ לאַנג צעקעסטלס וויניק פענצטער און אין דער קרום צעשפרייט געלעגן אויפן דיל פון שטיבל. יעדער איינער האָט גע-האַלטן אַ בוך אין האַנט און געלעזן, געבלעטערט. פון צייט צו צייט האָט אין צימער זיך אויפגעהויבן אַ געברומעריי פון דעם, וואָס אַלע האָבן גערעדט צווישן זיך. נאָר באַלד האָט עמעצער געטון אַ געשריי אויס, אַז אין אַ לייען-צימער מוז זיין שטיבל, און עס איז געוואָרן שטיבל. לייזער ראַווקין איז געשטאַנען אין אַ ווינקל מיט לייבישן און שטילערהייט מיט אים געשמועסט. ראַווקין האָט באַלד געוואַלט אָנהייבן רעדן. דאָס האָט געזאָלט זיין דער ערשטער אַרויסטריט. ווען פּלוצלינג אַ בראַזג, אַ קלאַנג פון צעבראַכן גלאַז, און אַ שטיין איז געלעגן אויפן דיל, און דורך די צעבראַכענע שויבן האָבן פנימער בייווע אַריינגעקוקט און הענט האָבן זיך געהויבן אין דער לופטן איבער די דאָזיקע פנימער און קולות: — מען האָט אייך געכאַפט! צינדט אונטער דאָס הויז! באַוואַרפט זיי מיט שטיינער! שלעפט אַרויס די שיקסעס באַ זייערע האַר!

פריער די שרעק, דערנאך דאס קוויטשען פון די מיידלעך און דערנאך דאס פראלן פון טירן, און די שניידער-יונגען האבן פון זיך די רעקלעך אראפגעכאפט, און די משרתים, די אויסגעפוצטע, האבן זייערע קאלנערס אויפגעפראלט, און די קירזשנערס האבן געווארפן מיט זייערע ביינערדיקע שווארצע הענט, און דאס געשלעג האט זיך אנגע-הויבן.

לייזער ראוקין איז אויסגעוואקסן אויף דעם אויסגעבראכענעם פענצטער, מיט זיינע בלייכע קליינע הענט האט ער זיך אנגעהאלטן אן די ליידיקע רעמלעך פון פענצטער.

— אונזערע הענט זענען ריין פון בלוט! — האט זיין באסאווע שטים אויסגעקייקלט — קינדער, איך הייס אייך באלד אריינגיין צוריק, ווער עס הערט מיין ווארט. דער זאל אריינגיין אינעווייניק און זאל דער שטיין, וואס זיי האבן געווארפן, פאלן אויף זייערע קעפ.

דא און דארט האט נאך עמעץ געכאפט א פארפאר אין די ציין; דא און דארט האט נאך עמעץ געפילט די שטארקע ביינערדיקע האנט פון א קירזשנער-בחור. לייזער ראוקינס ווארט האט אלעמען איינגעוויגט און באריקט.

אין צימער איז ציריק געווארן ענג. און אין דרויסן איז דער עולם, וואס איז זיך אנגעלאפן, געווארן וואס אמאל קלענער. וועלן שניידער, אין וועמעס הינד דאס געשלעג איז פארגעקומען, האט מיט זיין ווייב, א הויכע יידענע מיט א בילמע אויף איין אויג, וואס דאס אויג האט אגב געשראקן וועמען עס האט אנגעקוקט, געבעטן דעם עולם מיט גוטן, זיך פונאנדערצוגיין. לייזער ראוקין האט פון אויפגעגונג זיין רעדע נישט געהאלטן. עס איז געווארן קלאר, אז דא גייען שונאים אויף זיי אלעמען.

— אויב מיט בלוט, וועלן מיר אויף דעם ענטפערן — האט לייזער ראוקין אזש געציטערט פון אויפגעגונג — קומט, וועלן מיר פאל-מעלעך ארויסשפאצירן אין פעלד. למען השם, גייט פארהיין זאלן זיי מיינען, אז איר גייט שאצירן. באם טייך וועלן מיר זיך אלע טרעפן. איך האב עפעס צו דערציילן. לייזער ראוקינס קליינע פיגור האט זיך שיער נישט פארלוירן דא צווישן אט די אלע גרויסע, געזונטע הארע-

פאשניקעס. ער איז אַרומגעלאָפֿן איבער דעם צימער אַ בלייכער און אַלע
מאָל געטון אַ כאַפּ אָן איינעם פֿון די דאָזיקע בחורים :

— וואָס ביסטו? אַ שניידער, האָ? וואָס ביסטו אַ משרת אין אַ
קראָם, האָ? ווייז אַהער דיינע פֿאַרהאַרעוועטע הענט. זעט קינדער, אָן
די דאָזיקע הענט, וואָס וועט שטאַט זאָגן? מען פֿאַדאַרף נישט גיין שפּאַ-
צירן, איך וועל דאָ אייך דערציילן דאָס, וואָס איך וועל אייך דערציילן.
פֿאַרוואָס, לייבע קינדער, קומט אונז, אָז מיר זאָלן האָרעווען און אָז מיר
האַבן אַ פֿרייען טאָג קאָנען מיר נישט אַריינקוקן אין אַ בוך?

לייזערס טאָן איז געוואָרן אזא וואַרעמער און רירעוודיקער. אין
צימער זענען געווען אייניקע, וועלכע האָבן שיער נישט געוואָלט
וויינען.

— זאָגט מיר, ברידער, דעם אמת, צי איז נישט געקומען די צייט,
אָז מיר זאָלן זיך אַ ביסל פֿאַרטראַכטן וועגן זיך אַליין? ... איאַ געקוי-
מען! איצט הערט, איך האָב איין וואָרט, איז דאָס אַ פֿישוף-וואָרט.
איך זאָג אַרויס דאָס וואָרט, און עס ווערט מיר ליכטיק אין מיינע אויגן,
די גאַנצע וועלט איז שוין און אַלע מענטשן זענען גליקלעך. . .

— איאַ, איר ווילט הערן דאָס וואָרט? איצט, לייבע קינדער,
הערט: עס איז פֿאַרהאַן אַ „בונד“ אויף דער וועלט. אין ליטע און פּוילן,
אין עסטרייך און דייטשלאַנד און אויף דער גאַנצער וועלט, אומגעטום,
וואו עס איז נאָר דאָ מענטשן, דאָרט איז דאָ שלעכטס, דאָרט איז דאָ
ביטערקייט. טאָג הערט, מיינע ברידער, לאַמיר זיך אַלע צונויפֿנעמען אינ-
איינעם און נעמען דאָס הייליקע וואָרט „בונד“ און אַריינקריצן אין אונזער
בלוט. „בונד“ שטייט פֿאַר גוטסקייט, פֿאַר שיינקייט, פֿאַר ברידערלעכקייט.
זייט איר נישט אַלע מיט מיר? איאַ אַלע מיט מיר. איצט קלייבט
אויס צו איינעם פֿון אייך, למשל, די שניידער איינעם, די שוסטער איינעם
און אזוי ווייטער.

אויף אַ פֿאַר מינוט איז אין שטיבל געוואָרן אַ גערודער. עס האָבן
זיך געהערט אַלערליי קולות: „דו, יאַנקעל“, „דו, איציק“, „בעריל“. דער-
נאָך זענען די קולות צוביסלעך איינגעשטילט געוואָרן.
באַ אַ וואָנט אין צימער זענען געשטאַנען אויסגעשטעלט עטלעכע
בחורים מיט די הענט אַראָפּגעלאָזט און מיט אויסגעצויגענע העלדער פֿאַר-
טיק ווער ווייסט, וואָס צו טון.

עס איז געוואָרן שטיל. די מיידלעך האָבן אין דער שטיף אַרייַן
געלאַכט אין די פארטיכער, קוקנדיק אַלע מאָל אויף די בחורים, וואָס
זענען געשטאַנען אויסגעצויגן באַ דער וואַנט.
— איר אויסגעקליבענע — האָט לייזער ראַוקין אַנגעהויבן מיט
פּוּנה, צייַנדיק די ווערטער — איר וועט זיין די וועג-ווייזער און זיי
וועלן אייך מוזן פאַלגן. שווערן אַלע צו פאַלגן?
— מיר שווערן.

לייביש איז געשטאַנען די גאַנצע צייט איבער דינהן און עפעס מיט
איר איינגעטענהט אין דער שטיף. נאקמאן איז שוין לאַנג געווען אוועק-
געגאַנגען, וואָרים אים זענען שוין דיאָזיקע זאַכן כמעט לאַנג דערעסן
געוואָרן, נאָך זייענדיק אין אַ גרויסער שטאַט. גענוג פאַרזאַמלונגען אין
וועלדער, אונטער בריקן. ער האָט זיינע הענט פון יענע זאַכן אָפּגע-
טרייסלט שוין לאַנג.

און דאָ אין שוואַרץ האָט מען געבראַכט וויין און געשריגן ביז
הייזערדיק ווערן: מיר שווערן!